

UNIVERSITETI I TIRANËS
FAKULTETI I SHKENCAVE TË NATYRËS
PROGRAMI I STUDIMIT BIOLOGJI E RUAJTJES

DISERTACION

STUDIMI DHE KARTOGRAFIMI I HABITATEVE DHE FLORËS SË
PARKUT KOMBËTAR TOMORR-KULMAK, ME FOKUS KRYESOR ATA
PRIORITARË (SIPAS NATURA 2000), TË RRALLË E TË KËRCËNUAR

Për gradën:
DOKTOR I SHKENCAVE

Ermelinda Mahmutaj

Udhëheqës shkencor:
Prof. Dr. Petrit Hoda

UNIVERSITETI I TIRANËS
FAKULTETI I SHKENCAVE TË NATYRËS
PROGRAMI I STUDIMIT BIOLOGJI E RUAJTJES

DISERTACION

**“STUDIMI DHE KARTOGRAFIMI I HABITATEVE DHE
FLORËS SË PARKUT KOMBËTAR TOMORR-KULMAK, ME
FOKUS KRYESOR ATA PRIORITARË (SIPAS NATURA 2000),
TË RRALLË E TË KËRCËNUAR”**

Për gradën: Doktor i Shkencave
Ermelinda Mahmutaj

Udhëheqës shkencor:
Prof. Dr. Petrit Hoda

UNIVERSITETI I TIRANËS
FAKULTETI I SHKENCAVE TË NATYRËS
PROGRAMI I STUDIMIT BIOLOGJI E RUAJTJES

DISERTACION

**“STUDIMI DHE KARTOGRAFIMI I HABITATEVE DHE
FLORËS SË PARKUT KOMBËTAR TOMORR-KULMAK, ME
FOKUS KRYESOR ATA PRIORITARË (SIPAS NATURA 2000),
TË RRALLË E TË KËRCËNUAR”**

Mbrohet më datë ____/ ____/ 2014 para Komisionit:

1. _____ Kryetar
2. _____ Anëtar (Oponent)
3. _____ Anëtar (Oponent)
4. _____ Anëtar
5. _____ Anëtar

Tiranë, 2015

Mirënjohje

Nuk është e thjeshtë që përmes rrjeshtave të shpreh mirënjohjen e thellë për të gjithë ata që kanë rrugëtuar me mua në zhvillimin e kësaj teze doktorature, përgjatë gjithë periudhës apo në momente të caktuara të saj. Megjithatë, kam dëshirën e madhe ti përmend në fillim të këtij prezantimi të punimit, duke synuar që ata të mbeten përherë pjesë e tij.

Prof. Petrit Hoda, udhëheqësi im, thellësisht faleminderit! Mes kritikave të forta dhe dashamirësisë së madhe, si një usta që i lë zanatin birit të vet, më keni udhëhequr jo vetëm drejt një punimi doktorature, por drejt vlerave të një botanisti profesionist dhe dinjitoz. Keni besuar tek unë dhe keni mbështetur fort mundësitë për rritjen time të mëtejshme profesionale. Besimi dhe vlerësimi juaj janë motivimi drejt përmirësimit të vazhdueshëm të punës sime shkencore. Përherë faleminderit!

Faleminderit Dekanit të Fakultetit të Shkencave të Natyrës, *Prof. Mynyr Koni*, për përpjekjet e tij të vazhdueshme në rritje të kërkimit shkencor, dhe mbi të gjitha, për mbështetjen dhe nxitjen e mundësive për studentët që ndjekin kualifikimet shkencore në këtë fakultet. Kjo përjasje na jep energji dhe motivim!

Një mirënjohje të pa kufi për *Prof. Mersin Mersinallari*, *Prof. Murat Xhulaj* dhe *Prof. Lulëzim Shuka* për ndihmën e tyre profesionale dhe pjesëmarrjen në ekspeditat në malin e Tomorrit. Puna me ju ka qenë një nder dhe eksperiencë e vyer. Faleminderit Prof. Luli për ndihmën në përcaktimin dhe konfirmimin e specieve me rendësi për genofondin, çka ka rritur vlerën shkencore të këtij punimi.

Faleminderit *Prof. Liri Dinga* për ndikimin pozitiv që keni patur në rritjen time si botaniste!

Thellësisht i jam mirënjohëse *Dr. Edi Urmi*, Instituti i Botanikës Sistematike, Universiteti i Zyrihut, për ndihmën e tij të pa shoqe në përcaktimin e specieve të gjinisë *Festuca L.* të hasura në malin e Tomorrit.

Thjesht dhe me shumë ngrohtësi, një faleminderit për miqtë e mi më të afërt dhe “stafi teknik” i këtij punimi: *Altin Sula*, *Ledina Mahmutaj*, *Eliana Ibrahimi* dhe *Ejona Xheka*. Faleminderit *Eno Muho* për ekspertizën në GIS, dhe *Albana Zotaj* për ndarjen e materialeve kartografike për habitatet e Parkut Kombëtar të Tomorrit. Faleminderit *Eduart Cani* për kopertinën e bukur të këtij punimi.

Faleminderit grupit të kolegëve në Kopshtin Botanik për mbështetjen dhe optimizmin e ofruar në mbyllje të këtij punimi!

Faleminderit miqëve në qendrën EDEN për mirëkuptimin e ofruar gjatë shkëputjeve të mija për këtë studim në kohën kur punonim bashkë!

Faleminderit *xhaxhi Nuçi*, për dashurinë dhe gëzimin e sinqertë që kishe në sukseset e mija!

Faleminderit *familja ime* dhe në veçanti *gjyshi im*! Pa shumë fjalë, me heshtjen e një dashurie të pafund, dhe me shumë përlulje, ky punim ju dedikohet ju. Keni meritën për të gjitha ato që unë kam arritur deri tani!

Përzemërsisht shumë faleminderit!

PËRMBAJTJA

Përmbajtja.....	iii
Botime dhe referime.....	iv
Parathënie.....	v
Flora, bimësia, habitatet dhe arritjet e deritanishme në vendin tonë.....	vi
Qëllimi dhe objektivat e studimit.....	ix
Kapitulli I: VENDNDODHJA DHE VEÇORITË EKOLOGJIKE TË PARKUT KOMBËTAR TË TOMORRIT.....	1
1.1 Pozicioni gjeografik.....	1
1.2 Gjeologjia dhe relievi.....	3
1.2 Klima dhe era.....	4
1.3 Hidrologjia.....	5
1.4 Tokat.....	6
Kapitulli II: MATERIALE DHE METODA.....	8
2.1 Faza përgatitore.....	8
2.2 Faza e grumbullimit të të dhënave në terren.....	9
2.3 Faza e përpunimit dhe analizës së të dhënave.....	15
Kapitulli III: REZULTATE DHE DISKUTIME.....	28
3.1 Itinerarët e studimit.....	28
3.2 Flora.....	31
3.2.1 Pasuria floristike.....	31
3.2.2 Shpërndarja e formave biologjike dhe korologjike për speciet bimore të hasura në PK Tomorr	56
3.2.3 Speciet e rralla dhe të kërcënuara dhe statusi i tyre i ruajtjes.....	61
3.2.4 Speciet me vlera ekonomike dhe vlerësimi i gjendjes së tyre në zonë.....	78
3.3 Bimësia dhe habitatet.....	83
3.3.1 Pozicionimi fitoklimatik i PKT	83
3.3.2 Habitatet natyror me interes komunitar, sipas klasifikimit Natura 2000 dhe përkatësia sintaksonomike e tyre.....	85
3.3.3 Habitate të tjerë të hasur në PKT.....	151
3.3.4 Harta e plotë e habitateve në PKT.....	153
3.4 Faktorët që kërcënojnë florën dhe bimësinë e parkut.....	155
Kufizime të studimit.....	160
Përfundime.....	161
Rekomandime.....	164
Mbështetje financiare për studimin.....	166
Lista e tabelave.....	167
Lista e figurave.....	168
Literatura.....	171
Shtojca.....	181
Përmbledhje.....	200

Botime

1. Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2012): Mbi Florën dhe habitatet e pjesës perëndimore të Parkut Kombëtar të Tomorrit. Buletini i Shkencave të Natyrës (UT). 15: 156 – 173. <http://buletini.fshn.edu.al/>
2. Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2014): Rare plants and their conservation status in Tomorri National Park. Journal of Endocytobiosis and Cell Research (2014) 27-33
http://zs.thulb.uni-jena.de/servlets/MCRFileNodeServlet/jportal_derivate_00238797/ECR_25_2014_27-32_Mahmutaj.et.al.pdf
1. Mahmutaj E., Shuka L., Xhulaj M., Hoda P., Mersinllari M. (2015): Rare and endemic plants in the Southern mountain ecosystems of Albania, their threats and diversity. Albanian Journal of Agricultural Sciences 2015;14 (1): 1-10.
https://drive.google.com/a/ubt.edu.al/file/d/0B_i7_HlsPT6Hanh5WHVuNjdW_eDQ/view?pli=1

Referime

1. Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2012): Mbi florën dhe habitatet e pjesës perëndimore të Parkut Kombëtar të Tomorrit. Konferenca “Fakulteti i Shkencave të Natyrës në 100 vjetorin e pavarësisë”. Tiranë, 22–23 Nëntor 2012: Libri i Abstrakteve: fq.13
2. Mahmutaj E., Merja Y., Hoda P. (2013): Preliminary data on floristic richness of species with economical values in Tomorri National Park. The Fifth International Symposium of the Ecologists of the Republic of Montenegro (ISEM5). Tivat, Montenegro, 2-5 October 2013. Proceedings book: Natura Montenegrina, Podgorica,12(3-4):657-672.
http://www.pmcg.co.me/Natura_Montenegrina.html
3. Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2014): Rare and endangered species of Tomorri National Park, their conservation status. First International Conference on Biotechnology in Agriculture, Agricultural University of Tirana, Albania, 22-23 April 2014. Abstract book: pg. 85
4. Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L., Xhulaj M., Mersinllari M. (2015): Larmia llojore dhe gjenetike e bimëve të rralla dhe endemike dhe rrezikimet natyrore te tyre, në ekosistemin natyror ”Mali i Këndrevicës - Mali i Cikës dhe Mali i Tomorrit”. Konferenca e parë e Programeve Kombëtare të Kërkim Zhvillimit për vitet 2010 - 2014. Libri i përmbledhjeve: fq. 165-175

Parathënie

Në ruajtjen e biodiversitetit gjithmonë e më shumë po i mëshohet lidhjeve të tij të drejtë për drejta me shëndetin e njerëzimit. Humbjet në biodiversitet, njerëzimi ka filluar ti ndjejë në fillim të viteve '70, kur morri hov zhvillimi i industrisë. Kështu filluan protestat e para në mbrojtje të burimeve natyrore, të cilat u shoqëruan me zhvillimin e politikave në ruajtjen dhe menaxhimin e qendrueshëm të zonave të mbrojtura.

Zonë e mbrojtur quhet një hapësirë gjeografike e mirëpërcaktuar, e njohur, e dedikuar dhe e menaxhuar, nëpërmjet mjeteve ligjore dhe të tjera, për të arritur ruajtjen afatgjatë të natyrës, së bashku me ekosistemet dhe vlerat kulturore që ajo mbart.

Në këtë vijimësi, bota bimore ka një vlerë shumë të madhe, pasi bimët janë baza në ruajtjen e ekuilibrave natyrorë, dhe si rrjedhojë e zhvillimit njerëzor. Studimi i hershëm i tyre ka filluar si nevojë e vlerave mjekësore që ato kanë, për tu zhvilluar deri në ditët e sotme me studime të thelluara botanike mbi vlerat shkencore.

Parku Kombëtar i Tomorrit ofron një larmi formash gjeologjike, reliev, rrjet hidrik të pasur, gërshetim të faktorëve klimatikë kontinentalë dhe atyre mesdhetarë, krijimin e mikroklimeve etj. të cilat krijojnë kushtet për zhvillimin dhe strehimin e një flore me vlera për genofondin, si dhe për krijimin e bashkëjetesave interesante të komuniteteve bimore, dhe ekzistencën e habitateve të larmishme natyrore.

Kësisoj, parku paraqet interes shkencor në studimet floristike, gjeobotanike dhe është vizituar nga botanistë vendas dhe të huaj,¹ të cilët kanë dhënë kontribut të çmuar kryesisht në studimin e florës së zonës. Gjithashtu, parku ka shumë vlera praktike, shlodhëse, peizazhore, kulturore, fetare, historike, turistike etj. Si i tillë është bërë objekt interesi jo vetëm i botanistëve, por edhe poetëve, ku përmendim Andon Zako Çajupin me poezinë e tij “Baba Tomorri”, apo edhe frymëzimin i piktorëve të mirënjohur ndërkombëtar, si p.sh. Edward Lear gjatë shtegëtimit të tij nëpër Epir (Fig. i).

Fig. i: Piktura me titull “Mount Tomohorit, Albania” nga Edward Lear (1812 - 1888)

Në kuadër të vlerave të mësipërme shkencore, por edhe nën frymën e politikave evropiane të menaxhimit të zonave të mbrojtura (Direktiva e Habitaveve dhe rrjeti Natura 2000), të cilat shumë shpejt do të jenë detyrim edhe i vendit tonë, është ndërmarrë ky studim, ndër të parët e këtij lloji për zonën, i cili ndër të tjera tenton të kontribuojë në vlerësimin e pasurisë floristike dhe bimore të zonës, por gjithashtu të paraprijë modestisht procesin e përcaktimit të habitateve Natura 2000 në vend.

¹ Shih “Flora, bimësia, habitatet dhe arritjet e deritanishme në vendin tonë” për informacion të detajuar mbi studimet e deritanishme të zonës

Flora, bimësia, habitatet dhe arritjet e deritanishme në vendin tonë

Flora përfaqëson tërësinë e specieve (apo taksonëve të tjerë) bimore që popullojnë një territor të caktuar. Ajo është pasqyrim i faktorëve aktualë ekologjikë dhe atyre të hershëm evolucionistë, mjedisor apo të përhapjes, që në kompleks quhen faktorë historikë, po aq të rëndësishëm sa faktorët e parë (Paparisto *et. al.*, 1988 - 2000).

Shqipëria, si pasojë e larmisë së madhe të kushteve ekologjike, gjeomorfologjike, hidrologjike, etj. dallohet si një vend me florë të pasur. “Flora e Shqipërisë” liston 3250 specie, në të cilat nuk janë përfshirë taksonet e raportuar nga autorët e huaj. Disa prej këtyre taksonëve janë përfshirë në “Flora Ekskursioniste”, janë referuar në “Flora e Evropës” si dhe në “Dendroflora e Shqipërisë”. Gjithsesi, studimet e viteve të fundit (Malo & Shuka 2008; Shuka & Jahollari 2007; Rakaj 2009; Shuka & Kit Tan 2009; Shuka 2009, 2010; Shuka *et al.* 2011; Malo & Shuka 2013; Shuka & Xhulaj 2013; Kit Tan *et al.* 2013; Shuk & Kit Tan 2013; Hallaçi & Shuka 2013) kanë bërë që ky numër të jetë i lëvizshëm, me prirje për rritjen e taksonëve endemike. Pranë Muzeut të Shkencave të Natyrës (Qendra Kombëtare e Florës dhe e Faunës) ekziston skedari i Florës së Shqipërisë, me rreth 120.000 egzemplarë, të 3228 specieve të florës së Shqipërisë (po të llogariten edhe 662 subspeciet, arrijnë shifrën e 3890 taksonëve) (Vangjeli, 2003) si dhe disa herbare të tjerë më të vegjël, kryesisht tematikë, pra për zona apo tipe të veçantë bimore, si p.sh ai i Kopshtit Botanik, Universitetit Bujqësor të Tiranës, Universitetit të Elbasanit, etj.

Studimi i florës së Shqipërisë i ka fillimet e tij nga fundi i shekullit të kaluar, kryesisht nga botanistë të huaj (Baldacci, Degen, Doerfler etj.), kurse gjatë këtij shekulli, përveç studiuesve të huaj (Markgraf, Hayek, Javorka, Kosanin, Meyer etj.) ndihmesën më të rëndësishme në studimin e florës së Shqipërisë e kanë dhënë botanistët e shquar shqiptarë, si Prof. Kol Paparisto, Prof. Mustafa Demiri, Prof. Xhafer Qosja, Ing. Ilia Mitrushi, etj. Këta janë pionierët dhe autorët e parë të veprave madhore si “Flora e Shqipërisë”, “Flora e Tiranës”, “Flora e Korçës”, “Drurët e shkurret e Shqipërisë” etj. Sot raportohen rreth 3976 specie dhe subspecie enëzore (Grup autorësh, 2014) për vendin dhe botanistët, e pasurojnë këtë punë, nga ku përmendim kontributin e rëndësishëm të Prof. Lulzim Shuka në publikimin e tre specieve të reja për shkencën (Shuka *et. al.*, 2010; Kit Tan *et al.*, 2011; Bogdanović *et. al.*, 2014). Studime dinjitoze ka edhe për florën e ulët, si p.sh. për fitoplanktonin (Miho, Kashta), kërpudhat (Xhulaj), myshqet (Marka) etj., apo edhe për florën zbukuruese (Dinga) etj.

Prej vitit 1990 – 2012 janë ndërmarrë shumë studime dhe janë raportuar ose konfirmuar taxa të reja. Si rezultat i këtyre studimeve është prezantuar një katalog i cili përmban 436 taxa bimore, duke përfshirë 353 specie dhe 83 suspecie. Rreth 42 taxa janë endemike të Ballkanit, ndërsa 73 specie dhe 24 subspecie janë endemike të Shqipërisë dhe vendeve fqinjë, 30 species and 10 subspecie janë gjetur vetëm në Shqipëri (Rakaj *et al.*, 2013).

Përveç studimeve madhore, të përmasave kombëtare, janë kryer edhe mjaft punime të tjera zonale, e midis tyre edhe për Parkun Kombëtar të Tomorrit (PK Tomorr), për të cilin vlerësojmë autorët e huaj të përmendur më sipër dhe të tjerë (Baldacci, 1894-1918; Markgraf, 1927; Alston & Sandwith, 1940; Meyer, 2011 etj.), ndërkohë që thuajse mungojnë studimet e mirëfillta floristike për zonën nga autorë shqiptarë.

Bimësia (vegjetacioni) përfaqëson tërësinë e shoqërimeve bimore në një territor të caktuar. Përgjithësisht ajo studihet në kuadrin e shkencës së Fitosociologjisë, bazat e së cilës janë hedhur nga Br. Blanquet më 1928 dhe Tuxen më 1937. Klasifikimi fitosociologjik po përpunohet gjithnjë e më shumë në dekadat e fundit, falë edhe punës së bërë nga botanistët më në zë evropianë, veçanërisht në kuadrin e veprimtarive të European Vegetation Survey (EVS) (Rodwell *et al.*, 2002).

Shoqërimi bimor përfshin një tërësi specimesh bimore që rriten së bashku në një territor të caktuar dhe që paraqesin një aftësi bashkimi midis tyre. Kjo do të thotë se disa specie rriten së bashku në mënyrë jo rastësore në vende dhe mjedise të ndryshme. Çdo fitocenozë ka një strukturë të veçantë. Ajo përcaktohet nga speciet dominante (që mund të mos jenë më të shumtat në numër) dhe më pak nga ato subdominante. Fitocenoza në varësi të numrit të specieve që marrin pjesë në të mund të jetë: monocenozë: përbëhet vetëm nga një lloj bimor; oligocenozë: përbëhen nga 2-5 lloje bimore; policenozë: përbëhet nga shumë lloje bimore.

Punimet e kryera mbi bimësinë e vendit tonë janë gjithashtu të pakta. Fillesat e tyre janë disi më të vona se ato të florës. Ndër to përmendim punimet e botanistëve të huaj (Markgraf, 1932; Horvat *et al.*, 1974) etj., kurse nga botanistët shqiptarë, në kuadër të studimit të zonave më të gjera apo formacioneve të ndryshme, përmendim (Ruci *et al.*, 2001), për livadhet e kullotat (Buzo, 1981), për rrobullishtet (Vangjeli, 1983), për pishën e zezë (Hoda, 1989), për ahishtet (Mersinllari, 1989, 1994) etj. Në kuadër të projekteve të ndryshme (Ruci *et al.*, 1999; Grup autorësh, 2004, 2002; Dring *et al.*, 2010, etj.) një pjesë e të cilave janë të pabotuara. Mali i Tomorrit është pjesë e këtyre studimeve të ndërmarra fillimisht nga botanistët e huaj dhe më vonë nga ata shqiptarë. Studim të mirëfilltë për bimësinë e këtij parku kombëtar deri tani nuk ka.

Habitatet natyrore, sipas Direktivës Evropiane të Habitaveve (Council Directive 92/43/EEC, 1992), përfaqësojnë zona ujore dhe tokësore, që dallojnë nga karakteristika gjeografike, abiotike dhe biotike të cilat mund të jenë tërësisht natyrore ose gjysëm natyrore. Direktiva e habitaveve promovon ruajtjen e biodiversitetit duke konsideruar vlerat ekonomike, sociale, kulturore dhe fetare. Ajo kontribuon në këtë mënyrë në objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm, dhe përfaqëson instrumentin ligjor të politikave evropiane në mbrojtjen e natyrës.

Shtojca I e kësaj direktive liston habitatet natyrore me interes komunitar, të cilët brenda territorit Evropian: a) janë në rrezik zhdukjeje në shtrirjen e tyre natyrore, b) kanë një shtrirje të vogël natyrore si rrjedhojë e regresit të tyre apo përhapjes së kufizuar, c) përfaqësojnë shembuj të karakteristikave tipike të një apo të gjashtë zonave biogjeografike. Në këtë listë identifikohen edhe habitatet natyrore prioritarë. Ata përfaqësojnë habitate natyrore në rrezik zhdukjeje, që ndodhen në territorin Evropian dhe që për ruajtjen e tyre, Komuniteti ka përgjegjësi të veçanta për raportin e shtrirjes së tyre natyrore (Council Directive 92/43/EEC, 1992). Në aneksin I të direktivës listohen 233 tipe habitatesh natyrore Evropiane, prej të cilave 71 kanë statusin prioritar.

Natura 2000 përfaqëson një rrjet ekologjik evropian të zonave të veçanta të ruajtjes, i cili ka për qëllim të mbajë dhe të rivendosë në një status të favorshëm ruajtje habitatet natyrore dhe speciet me interes komunitar të faunës dhe florës së egër (EC, EUR 28, 2013).

Shqipëria, si një vend kandidat për në Bashkimin Evropian, nuk ka të përcaktuar habitatet natyrore të Natura 2000, të paktën në shkallë kombëtare, por është punuar në

identifikimin e habitateve me sistemet e ndryshme të klasifikimit të habitateve siç janë CORINE Biotops, rrjeti EMERALD, EUNIS etj. Këto studime kanë qenë kryesisht pjesë e projekteve të përbashkëta me organizmat ndërkombëtare (European Environment Agency, Council of Europe and ETC/BD etj.).

Në PK Tomorr deri tani, nuk ka studime të thelluara dhe të dedikuara të habitateve specifike nga autorë të veçantë. Vetëm vitet e fundit, në kuadrin e programit kombëtar të teknologjisë dhe zhvillimit (AKTI) 2010 - 2014, u krye studimi “*Larmia llojore dhe gjenetike e bimëve të rralla dhe endemike dhe rrezikimet natyrore te tyre, në ekosistemin natyror Mali i Këndrevicës - Mali i Çikës dhe Mali i Tomorrit*”, i cili përbën një ndihmë edhe në realizimin e punimit të kësaj doktorature. Kjo e rendit studimin tonë ndër të parët e këtij lloji për zonën, dhe ndër të paktët e kësaj natyre në të gjithë vendin.

QELLIMI DHE OBJEKTIVAT E STUDIMIT

Duke ndjekur punën e vyer të kryer deri tani në fushën e florës, bimësisë dhe habitateve në vendin tonë, nëpërmjet këtij studimi është vazhduar thellimi i saj në një zonë specifike sikundër është PK Tomorr.

Qëllimi i përgjithshëm i këtij punimi është identifikimi i vlerave natyrore dhe shkencore të Parkut Kombëtar të Tomorrit, nëpërmjet grumbullimit, përpunimit të të dhënave dhe studimit të florës, bimësisë dhe habitateve të zonës.

Objektivat specifikë, të cilët mbështesin qëllimin e përgjithshëm të studimit janë:

- ♣ Të paraqesë të dhëna përgjithësuese për florën dhe habitatet e PK Tomorr, të cilat të mund të shërbejnë si bazë për studime të mëtejshme
- ♣ Të identifikojë florën e rrallë e të kërcënuar, si dhe habitatet e PK Tomorr
- ♣ Të identifikojë habitatet e Aneksit 1 të Direktivës së Habitaveve, veçanërisht ata me fokus prioritar (sipas Natura 2000) si dhe bashkërendimin e tyre me sistemet e tjerë të klasifikimit (EUNIS, Fitosociologjik.)
- ♣ Të analizojë të dhënat e bimësisë me metodat numerike kompjuterike bashkëkohore, domosdoshmëri kjo për përdorimin ndërkombëtar të tyre.
- ♣ Të japë të dhëna për përhapjen e habitateve dhe specieve me rendësi për genofondin (kryesisht të rrallë e të kërcënuar), nëpërmjet paraqitjes së tyre në harta specifike përhapjeje.
- ♣ Të japë rekomandime për mirëmenaxhimin dhe ruajtjen e vlerave të zonës

KREU I: VENDODHJA DHE VEÇORITË EKOLOGJIKE TË ZONËS

1.1 Pozicioni gjeografik

Mali i Tomorrit ndodhet në pjesën më veriore të vargut malor Tomorr – Kulmak - Miçan, i cili nga ana e tij shtrihet në pjesën veriperëndimore të malësisë midis Tomorrit dhe Melesinit, në hapsirën verilindore të Krahinës Malore Jugore (Fig.1.1). Mali i Tomorrit ngrihet në lindje të qytetit të Beratit, rreth 30 km larg tij. Ai përfshihet në koordinatat: gjerësi gjeografike (X) = 40° 44' 0.5" dhe 40° 47' 10" dhe gjatësi gjeografike Y = 20° 0.1' 30" dhe 20° 18' 50". Ai lartësohet midis 600 m dhe 2415.7 m, ("Çuka Partizan"), pika më e lartë për rajonin e Shqipërisë qendrore e jugore (Qiriazi, 2001).

Kufijtë e parkut janë të përcaktuara në Vendimin nr. 472, datë 18.07.2012 "Për shpalljen "Park Kombëtar" të ekosistemit natyror mali i Tomorrit", me sipërfaqe të zgjeruar dhe janë si më poshtë²:

Veri: Pika 1, kuota 804.0 m, me koordinata 44255630.30 L/4514853.20V, vijon me kurrizin sipër ujëmbledhësit të Dardhës, kuotat 828.0 m, 781.0 m, 766.0 m e 645.0 m, zbret kurrizin, kuota 320.0 m, ndjek rrjedhën e përroit të Leshnicës, në drejtim të Lindjes, deri te pika 2, kuota 262.8 m, me koordinata 4433012.69L/4516042.90V.

Lindje: Pika 2, kuota 262.8 m, me koordinata 4433012.69L/4516042.90V, vijon në krahun e majtë të rrjedhës së lumit të Tomorricës, në drejtim të Jugut, kuota 377.0 m, vijon përsëri me krahun e majtë të rrjedhjes së lumit të Tomorricës deri te pika 3, me koordinata 4440357.62L/4496629.90V.

Jug: Pika 3, me koordinata 4440357.62L/4496629.90V, ndjek përroin dhe kurrizin në drejtim të Perëndimit, kuotën 11543.0 m, ndërpret rrugën auto dhe i ngjitet kurrizit, kalon në kuotat 2115.0 m (m.Zaloshnjës) e 1855.0 m, zbret kurrizin, kalon në krahun lindor të faqes së Murgovës dhe ndjek kuotat 1533.0 m, 1331.0 m, 1252.0 m (pranë livadheve të Mollasit), 1217.0 m (m.Varri i Janit) e 1138.0 m, kalon në qafën e Lajthisë, kuotat 885.0 m (bregu i Tegurit), 887.0 m e 796.0 m, pranë fshatit Selani, deri te pika 4, kuota 722.0 m, me koordinata 4429078.51L/4492547.29V.

Perëndim: Pika 4, kuota 722.0 m, me koordinata 4429078.51L/4492547.29V, zbret kurrizin dhe ndërpretë përroin e Bogovës në kuotën 233.0 m dhe i ngjitet kurrizit, duke ndjekur vijën ndarëse të zonës së mbrojtur të burimeve ujore të Bogovës me veprimtaritë e nxjerrjes së pllakave të gurit dekorativ, kuotën 1832.0 m, vijon përgjatë kurrizit (pranë shtegut të Jaupit), më pas ndjek rrugën auto, vijon në drejtim të kuotës 721.0 m (fusha e Çeços), kuota 605.0 m, ndërpret përroin, i ngjitet kurrizit dhe vijon me kuotat 543.0 m e 656.0 m, zbret kurrizin dhe ndërpretë rrugën auto dhe përroin e Kapinovës në kuotën 280.0m, i ngjitet kurrizit dhe vijon me kuotat 856.0 m, 682.4 m e 625.0 m, ndërpretë përroin e Lybeshës në kuotën 293.0 m, i ngjitet kurrizit poshtë fshatit Lybeshë, kuota 717.0 m, ndërpretë lumin e Tomorrit, vijon përgjatë kurrizit me kuotën 818.0 m, ndërpretë përroin e Gropës, në kuotën 325.0 m, ndjek degën e përroit të Gropës, në

² Sistemi i koordinatave është i ndryshëm, pasi sistemi i referimit që përdoret sot në hartëzime në ArcGIS është WGS_1984_UTM_Zone_34N

drejtim të Veriut, kuota 648.0 m, zbret kurrizin dhe vijon përgjatë përroit të Bejasit, kuota 476.0 m, më pas me kuotën 1018.0 m, ndjek rrugën auto dhe kuotat 1021.0 m, 868.0 m e 780.0 m, ndjek rrugën pranë fshatit Perisnakë, kalon në pikën e takimit të përroit të Indraxhit me përroin Qendere dhe ndjek përroin e Kanatikut në fshatin Dardhë, i ngjitet kurrizit, kuota 811.0 m, vijon përgjatë kurrizit sipër ujëmbledhësit, kuota 835.0 m deri te pika 1, kuota 804.0 m, me koordinata 44255630.30L/4514853.20V.

Fig. 1.1: Pozicioni gjeografik i PK Tomorr

1.2 Gjeologjia dhe relievi

Mali i Tomorrit shtrihet mbi formacione gjeologjike të shumëllojshme (Fig.1.2). Në pjesën veriore ai shtrihet mbi depozitime gëlqerore organogjene, flishe, alevrolito-argjilo-ranor; në pjesën perëndimore mbi depozitime aluvionale, popla, zhavorre, rërë dhe argjila, dhe në pjesën qendrore e jugore mbi ndërthurje flishoidale, argjilo-ranore-gëlqeror (Qiriaz, 2001).

Dheu në këtë zonë ka përmbajtje të lartë në luvisole, kambisole, argjilë dhe ngopje të lartë me baza. Kjo përbërje dhe është subjekt i erozionit të lartë. Zona e Parkut Kombëtar përbëhet kryesisht nga shtresa karbonati, veçanërisht gur gëlqeror që daton nga periudha e Kretakut e Epokës Mesozoike.

Në këtë zonë ka dy lloje të rëndësishme të formacioneve gjeologjike 1) karbonate dhe 2) shkëmbinj porozë. Lloji i parë përfaqësohet kryesisht nga karbonatet potenciale të cilat shpesh shoqërohen ose përbëhen nga gëlqerorë, ranorë, flysh, konglomerate, lymorë, etj. Më kryesorët dhe më të rëndësishmit janë gëlqerorët me veçori të mira fiziko-mekanike.

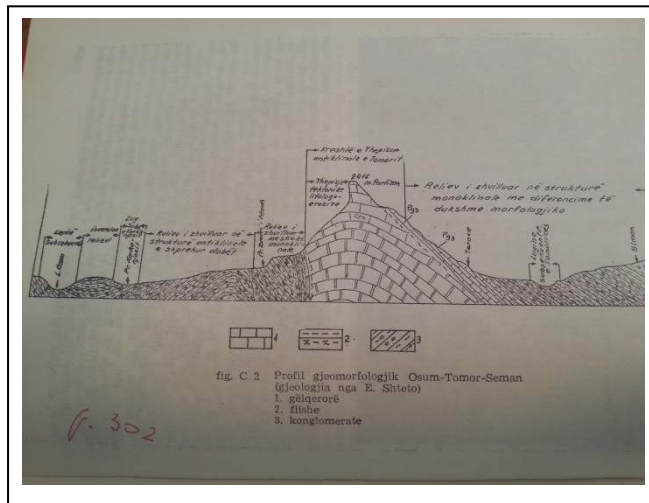

Fig. 1.2: Formacionet gjeologjike në PK Tomorr (Qiriaz, 2001)

Lloji i dytë përfaqësohet nga sedimentet aluviale-proluviale kuaternare të përziara siç janë rërat, zhavorri dhe lymi. Depozitat kuaternare arrijnë disa metra vetëm në luginat e tributarëve ose në luginën e Lumit Osum. Këtu trashësia e këtyre depozitave nuk i kalon 70 m. Bazuar në natyrën e formacionit dhe moshën e tyre gjeologjike, ata renditen si më poshtë:

Karbonate: *Pg2 – Eocen:* gëlqerorë biomikritë dhe turbiditë. *Pg31 - Oligocen i*

Poshtëm: argjilor-lymor-ranor-flysh me shtresa të rrëshqitura dhe olistolit gëlqeror. *Cr2 - Kretak i Sipërm:* gëlqerorë me rudistë dhe gëlqerorë të dolomitizuar, gëlqerorë biomikritë të shtresëzuar dhe pllakëzuar me globotruncanë, gëlqerorë turbiditë. *Pg32 - Oligocen i Mesëm:* flysh argjilor-lymor-ranor me shtresa të rëna dhe conglomerate; Argjilë, ranorë, konglomerate dhe qymyre në basenet e brendshme. *Pg1 – Paleocen:* kryesisht gëlqerorë turbiditë me shtretër të rënë; gëlqerorë biomikritë. *Pg33 - Oligocen i Sipërm:* shkëmbinj baltorë-flysh ranorë me gëlqerorë dhe shtesa ranore, argjila me shtresa qymyri dhe gëlqerorë në basenet e brendshme.

Kuaternar: *Qp-h- Pleistocen- Holocen.* Sedimente të përziara aluviale-proluviale: rërë, zhavorr, lym.

Relievi i malit Tomorr është tepër i ashpër, me pjerrësi që shkon nga 15% deri në 100%, dhe ngrihet thikë në pjesën perëndimore të tij. Në pjesën e sipërme ka formacion shkëmbor deri në lartësinë 2415.7m (Qiriaz, 2001).

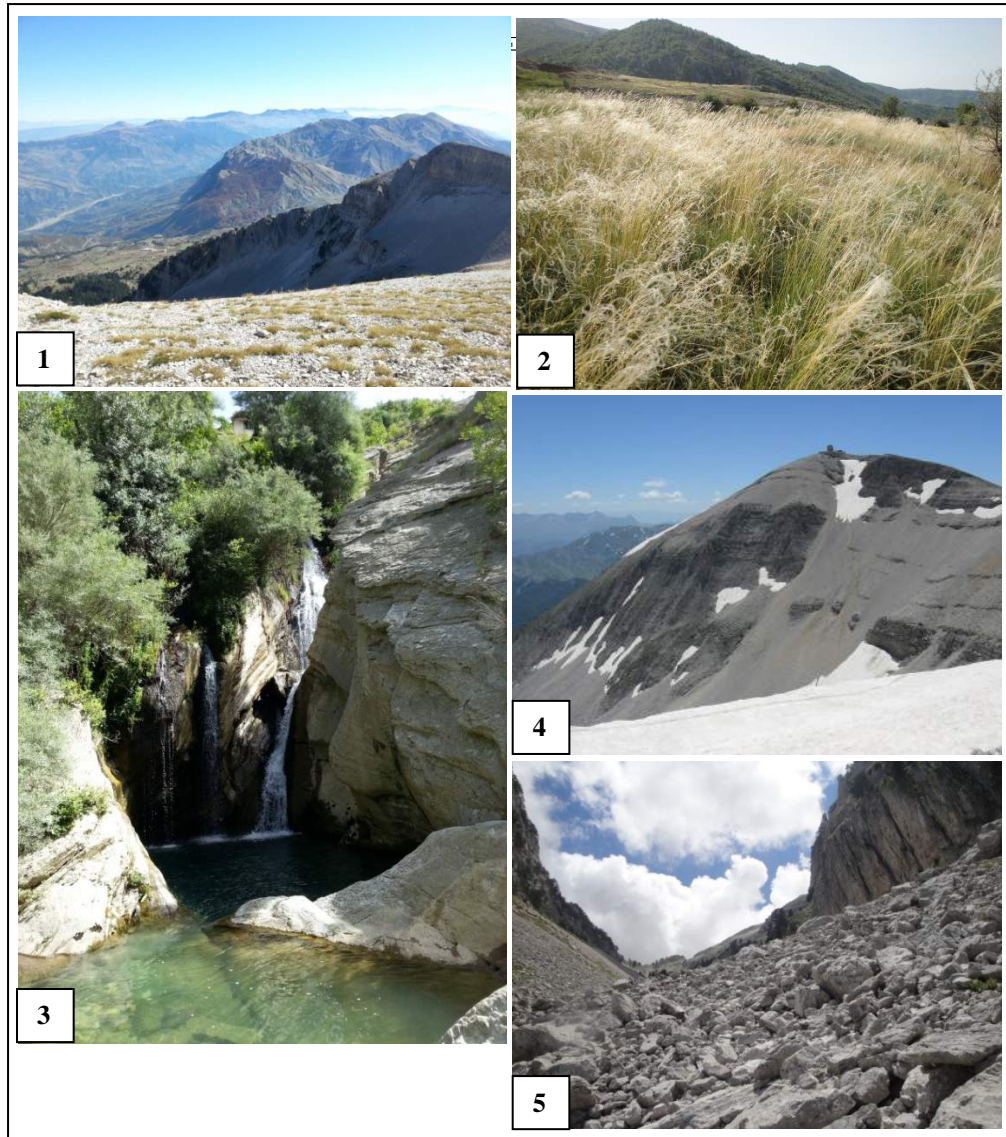

Fig. 1.3: Larmia e relievit në PKT 1) mali i Zaloshnjës 2) livadhe tek zona “Gjurma e Abas Ali” 3) kanioni i ujvarës së Bogovës 4) maja e Tomorrit, varri i Abas Ali dhe 5) çakëllishte e lugut drejt Çukës Partizan

1.3 Klima dhe erërat

Parku Kombëtar i Tomorrit ka klimë mesdhetare paramalore dhe malore, e cila karakterizohet nga një dimër i ashpër dhe verë e freskët. Temperatura mesatare vjetore e ajrit luhet në kufijtë 7-10° C, dhe në pjesët më të larta ajo zbrit në kufijtë 2-4° C. Muaji më i ftohtë cilësohet janari me temperatura deri në - 4° C, dhe më i nxehti korriku me temperatura deri në 18-22° C. Sasia e reshjeve vjetore luhet midis 900 - 1200 mm. Ato janë më të shumta në stinën e vjeshtës dhe të dimrit, por nuk mungojnë edhe në stinën e verës (Mici *et al.*,1975).

Numri i ditëve të akullta shkon nga 90-110, kurse i atyre me dëborë nuk zgjat më tepër se 60 ditë. Lartësia maksimale e shtresës së borës arrin në 40-50 cm, por edhe mbi 1 m në zona të veçanta (Mici *et al.*,1975).

Në pamundësi për të patur të dhëna stacionare vjetore shumëvjeçare për PKT, për ndërtimin e diagramës pluviometrike janë përdorur të dhënat e stacionit të Beratit, si stacioni më i afërt me të dhëna meteorologjike të përditësuara nga stacioni meteorologjik Meteolb (www.meteolb.com).

Tab. 1.1: Temperatura dhe lagështira mesatare në periudhën 1991 - 2010

Muaji	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Temp. mes. (°C)	8.2	8.7	10.65	13.8	18.9	24.05	26.85	26.8	22.6	15.8	12.3	9.45
Lagesht. mes. (mm)/2	72.5	76	54	48.5	38	15.5	2	4.5	25	47.5	99.5	101.5

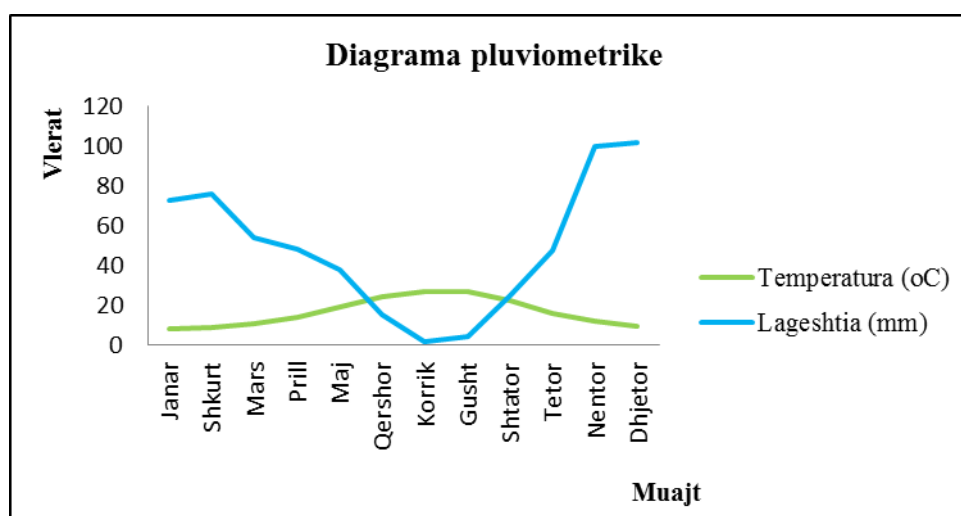

Fig. 1.4: Diagrama pluviometrike për PK Tomorr

Siç vërehet dhe nga kjo klimadiagramë e Beratit, ekziston një periudhë thatësie në muajt qershor-gusht, e cila vjen si rezultat i vendndodhjes së qytetit të Beratit nën hijëzimin /ndikimin e drejtëpërdrejtë të malit të Tomorrit, ndaj dhe vera është më e nxehtë se në vendet e tjera mesdhetare. Kuptohet, kjo periudhë thatësie kaq e dukshme, mendojmë që nuk mund të jetë karakteristike për vetë malin.

Erërat në malin Tomorr kanë karakter stinor. Drejtimi mbizotërues i tyre është drejtimi jug-lindje, i cili shfaqet më dukshëm gjatë stinës së dimrit. Gjatë stinës së nxehtë ato kanë drejtim veri-perëndim, dhe drejtim jug-lindje gjatë stinës së pranverës dhe vjeshtës. Këto erëra fryjnë nga brendësia e vendit (Mici *et al.*, 1975).

1.4 Hidrologjia

Rrjeti ujor i Parkut Kombëtar të Tomorrit përbëhet kryesisht nga përrenj stinorë. Përroi kryesor i parkut është Lumi Sotira në veri, i cili buron afër Majës së Tomorrit dhe përfundon në Lumin e Devollit.

Parku Kombëtar gjendet ndërmjet dy lumenjve kryesorë të Shqipërisë, lumi i Osumit dhe i Tomorricës, të cilët ndikojnë mbi ekosistemet dhe regjimin klimatik brenda zonës së mbrojtur. Tomorrica është dega kryesore e lumit të Devollit, dhe buron kryesisht nga ana lindore e masivit të Malit të Tomorrit dhe shkarkohet në lumin Devoll, afër qytetit të Gramshit. Drejtimi i rrjedhës së lumit është juglindje-veriperëndim, pothuajse paralel me Malin e Tomorrit. Lugina e këtij lumi gjendet ndërmjet maleve të Koshnicës dhe Ostrovicës në lindje, dhe Maleve të Kulmakut dhe Tomorrit në perëndim.

Në luginën e Tomorricës ka disa burime karstike që lidhen me Malin e Tomorrit, i cili është kolektori kryesor ujëmbajtës dhe shumë burime që vijnë nga Mali i Tomorrit. Burimet kryesore janë ato të Ujanikut, Kërpicës dhe Sotirës, etj. Burimet e Sotirës formojnë një rrjedhë të vërtetë uji me një luginë të ngushtë dhe të pjerrët deri në fshatin e Sotirës; lugina krijon tarraca të gjera të përshtatshme për bujqësi.

Përroi i Sotirës buron në pjesën veriore të malit të Tomorrit, në një lartësi prej 1.587 m. Në mënyrë specifike, lartësia mesatare e zonës ujëmbledhëse të përroit të Sotirës, është rreth 780 m mbi nivelin e detit. Burimi i Kërpicës buron në një lartësi prej 25 m mbi nivelin e detit (rreth 750 l/s).

Ujërat sipërfaqësore krijojnë burime të vrullshme, kryesisht në kontakt me gëlqerorët dhe flyshet.

Përveç masivit gëlqeror të Malit të Tomorrit, pjesa tjetër e formacioneve në basenin e Lumit të Tomorricës përbëhet nga argjila dhe argjila ranore (flysh), të njohura për ujëmbajtjen e tyre shumë të varfër të ujërave nëntokësore. Rrjedhja e ujit në lumin e Tomorricës kryesisht furnizohet drejtëpërdrejt nga rreshjet dhe një pjesë e tij vjen edhe nga burimet që shfaqen në vargmalin e Tomorrit. Degët kryesore të këtij lumi janë në anën e tij të djathtë. Ana e majtë është e ngushtë dhe e pjerrët.

Të veçantë dhe të shpërndarë në të gjithë territorin, janë burimet më ujë të kthjellët, të pastër, kurativ e me temperaturë 6-7° C.

1.5 Tokat

Parku Kombëtar i Tomorr dallon për një larmi formacionesh e tipe tokash. Në pjesën e poshtme shtrihet brezi i tokave të hirta kafe, argjilore, shtufore, granilore. Në mes shtrihet brezi i tokave të murrme pyjore dhe në pjesën e sipërme brezi i tokave livadhore malore.

Tokat e hirta kafe. Shtrihen kryesisht në pjesën perëndimore fushore e koodrinore të vendit tonë dhe zënë rreth 18 % të sipërfaqes së tij. Formohen në kushtet e klimës tipike mesdhetare. Vendosen mbi formacione sedimentare gëlqerore, ranore, argjilore, e konglomerate. Sasia e humusit është e vogël (2-4%), reaksioni është lehtësisht acid. Bimësia natyrore dominuese është ajo e shkorretave mesdhetare, por pjesa më e madhe e këtyre tokave janë të vëna nën kulturë. Në PKT ato hasen kryesisht në formacionet e makies dhe dushkajat e degraduara.

Tokat e murrme pyjore. Shtrihen kryesisht në intervalin 900 - 1700 m. Janë më të përhapura në Shqipërinë veriore, lindore dhe më pak në atë jugore. Gjenden nën ndikimin e klimës malore mbi formacione sedimentare, metamorfike apo magmatike. Sasia e humusit shkon 12-15 %. Kanë reaksion acid deri në neutral si dhe veti fiziko-

kimike të mira. Mbi to zhvillohen pyjet kryesore të vendit tonë, sidomos ahishtet e pishnajat malore. Në PKT i hasim në brezin e ahut, ku përfshihen pyjet me ah (*Fagus sylvatica* L.) dhe rrobull (*Pinus leucodermis* Antoine).

Tokat livadhore malore. Shtrihen duke filluar nga lartësitë 1600m deri në brezin subalpin. Formohen kryesisht mbi formacione sedimentare (gëlqerorë, ranore të çimentuar) e metamorfike (flyshe), të cilat, në vendet e pjerrëta dalin në sipërfaqe. Janë toka mjaft të pasura me humus (16-25%) dhe me pjellori potenciale të lartë, por aftësia prodhuese e tyre kushtëzohet nga klima jo shumë e favorshme. Në PKT këto toka i hasim në brezin e kullotave alpine por edhe në livadhet mezofile apo çeltirat e pyjeve.

Fig. 1.5: Larimi tokash në PK Tomorr

KREU II: MATERIALE DHE METODA

Përgjatë këtyre katër viteve, studimi është realizuar në disa etapa, të cilat si për florën dhe bimësinë, i përmbledhim si më poshtë:

- ♣ Faza përgatitore
- ♣ Faza e grumbullimit të të dhënave në terren
- ♣ Faza e përpunimit dhe e analizës së të dhënave

2.1 Faza përgatitore

Kjo fazë është realizuar kryesisht në periudhën shtator – mars të vitit të parë të punës, dhe ka vazhduar sistematikisht përgjatë gjithë periudhës së studimit në këto 4 vite. Dy momentet kryesore të kësaj faze janë:

- a) Grumbullimi i të dhënave prej literaturës ekzistuese për zonën e Tomorrit dhe rrethinat: për këtë janë shfrytëzuar publikimet e deritanishme (Markgraf, 1928, 1930, 1932; Baldacci, 1892, 1894; Meyer, 2011; Corine Biotops; Vangjeli, 2003; Alston & Sandwith, 1940; Ruci *et al.*, 2001, Dring *et al.*, 2002, Rodwell *et al.*, 2002; Pignatti, 1982; doktoratura të përmendura në këtë studim, punime fitosociologjike për Ballkanin (kryesisht greke dhe bullgare), projekte të ndryshme (*Monitorimi i habitateve me bimë të rralla, të kërcënuara e endemike të Shqipërisë dhe ruajtja e tyre "ex-situ" në Kopshtin Botanik (2004-2009), Corine Biotops për Shqipërinë, Rrjeti Emerald për Shqipërinë etj.*), botimet e autorëve vendas e të huaj si dhe literatura ndihmëse (*Gjeobotanika, Fitosociologjia, Ekologjia bimore, Gjeografia e pyjeve të Shqipërisë, Raportet e EUNIS, Natura 2000, Flora e Shqipërisë, Flora e Tiranës, Flora e Evropës etj.*), artikuj shkencorë në fushën e studimeve bimore në situata të ngjashme me objektin tonë të studimit, materiale të lidhura me strategjitë, politikat dhe objektivat menaxheriale globale, rajonale e lokale (*IUCN, VKM për PK të Tomorrit, Direktiva e Habitaveve, Natura 2000, Software për bimësinë (Turboveg, Juice) etj.*).
- b) Sigurimi i bazës materiale të domosdoshme për realizimin e ekspeditave: harta topografike e zonës në studim, harta e habitateve kryesore të zonës e nxjerrë nga imazhet e gatshme në Google Earth, ortofoto e zonës në studim, fletë herbari, presë herbari (ciklostil + thithëse, për ekspedita të gjata), qese polietileni, skeda me të dhënat stacionare, skeda floristike, skeda të shoqërimeve bimore, florë ekskursioniste praktike për përcaktim në terren, lopatëzë, për nxjerrjen e bimëve me gjithë sistemin rrënjor, aparat fotografik, GPS, dylbi, etj.

Duke menduar që bimët e grumbulluara në terren i nënshtrohen më pas përpunimit e përcaktimit, për ta realizuar atë, përgjatë fazës përgatitore janë siguruar dhe përvetësuar këto aparatura dhe programe: mikroskop i zakonshëm apo stereoskop binokular, flora të vendit e të huaja, përcaktues dhe materiale të tjerë përcaktimi (Çelësa analitikë: *Flora e Shqipërisë, Flora ekskursioniste, Udhëzuesi fushor i Florës së Shqipërisë, Flora Italisë, Flora e Shqipërisë JugLindore etj.*), gjilpëra (kunja) dhe pinceta, fletë herbari (ciklostil+thithese), fletë përfundimtare herbari 30 x 40 cm, kuti për seleksionimin e bimëve sipas familieve e gjinive, naftalinë, lista të kuqe etj. Janë përvetësuar programet e analizimit të të dhënave si paketa e TURBOVEG dhe GIS.

2.2 Faza e grumbullimit të të dhënave në terren

Studimi floristik dhe i bimësisë së zonës së P.K. të Tomorrit është kryer nëpërmjet ekspeditave floristike, të kombinuara me ato gjeobotanike, të realizuara gjatë katër viteve (2010 - 2014), kryesisht gjatë stinëve me vegjetacion të spikatur (pranverë - fillim vere, vjeshtë), si dhe gjatë stinëve me pak bimësi (dimër, verë). Janë përdorur gjithashtu edhe të dhënat e grumbulluara gjatë dy viteve të studimit Master (2008 - 2010).

Për përshkrimin e bimësisë, metoda e zgjedhur është ajo mbi baza floristike, dhe kryesisht ajo e përdorur nga shkolla Zyriç-Montpellier (Braun Blanquet). Kjo metodë kërkon: 1) kryerjen e rlevimeve 2) hartimin e listës së specieve dhe 3) përcaktimin e sasi-mbulesës të cilat janë detajuar më poshtë.

1) Kryerja e rlevimeve

Rilevimi është një sipërfaqe bimore, që përfaqëson bimësinë e marrë në studim. Kjo sipërfaqe është marrë sa më homogjene dhe uniforme, dhe do të thotë që ky bashkim i veçantë specieve për shoqërimin, duhet të përsëritet edhe në vende të tjera të afërta pa ndryshime të konsiderueshme. Si rrjedhim, ajo sipërfaqe nuk është marrë në kufirin fizionomik të dy shoqërimeve. Me procesin e rlevimit lidhen dy momente kryesore gjatë studimit:

a. përcaktimi i madhësisë së sipërfaqes rlevuese

Përcaktimi i madhësisë së sipërfaqes rlevuese është realizuar bazuar në “arealin minimal”. Fillimisht konsiderojmë një sipërfaqe me përmasa shumë të vogla (1x1m), me shumë pak specie bimore. Në një hap të dytë kjo sipërfaqe dyfishohet dhe me të rritet dhe numri i specieve. Ky proces përsëritet aq herë sa vërejmë që rritja e numrit të specieve zvogëlohet derisa arrin në zero, pra speciet nuk ndryshojnë më (Fig. 2.1).

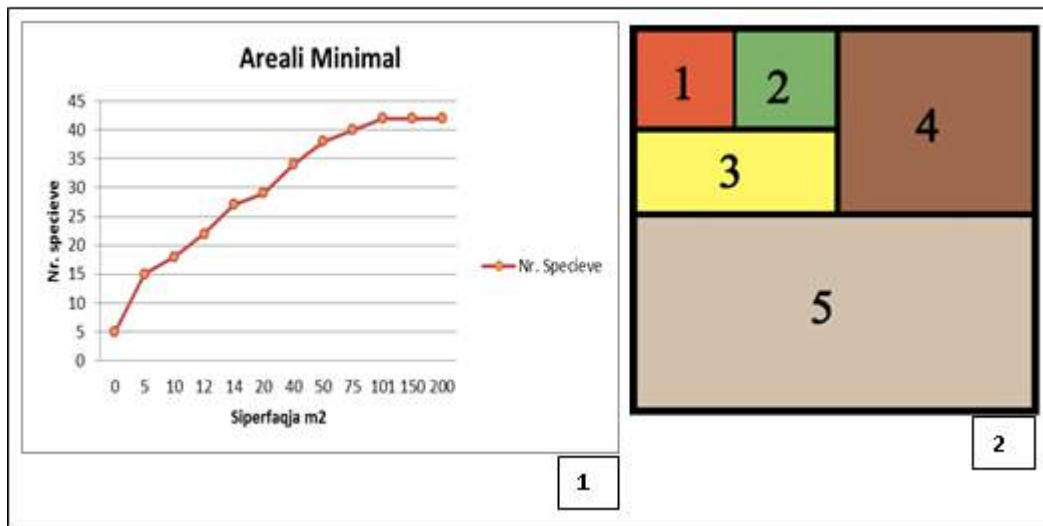

Fig. 2.1: Metoda e 1) llogaritjes dhe 2) përcaktimit të “Arealit Minimal”

Përmasat e rlevimit, duke pasur në thelb arealin minimal, janë të ndryshme për forma të ndryshme jetësore të specieve, kryesisht ato dominante, si dhe për dendësi të

ndryshme të tyre. Përgjithësisht, bazuar në përvojën e disertacioneve të deritashme (Mersinllari, 1988; Vangjeli, 1983, Hoda, 1989, etj.) dhe nga matjet e bëra në terren kanë rezultuar këto përmasa:

Format jetësore	Përmasat e rilevimit
bimësi barishtore e ulët torfishtë e përbërë nga shkurre xhuxhe	2 x 2 m
bimësi barishtore e lartë bimësi e hapur	4 x 4 m
shkorretë e dendur	5 – 10 x 5 – 10 m
bimësi barishtore e rrallë pyll i lartë	10 – 50 x 10 – 50 m

a. zgjedhja e pozicionit të sipërfaqes rilevuese

Rilevimet janë kryer sipas metodës së “Marshrutit” ose statistikore, e cila mbështetet në parimin se “për fitosociologun është njëlloj e rëndësishme për tu marrë në konsideratë si një specie që zhduket ashtu dhe një specie që shfaqet” (Bartoli, 1974).

Në vitin e parë (2010) është botanizuar flora e malit të Tomorrit, për të cilin ka më shumë informacion të grumbulluar, si dhe janë bërë ekspedita njohëse në majat përreth (mali i Zaloshjes, qafa e Kulmakut, Abaz Ali, Hani i Perisnakës, Kapinova, Lybesha, Tomorri i madh dhe i vogel, Karkanjozi, Dardha etj.). Më tej, në 2 – 3 vitet që pasojnë, është botanizuar dhe qafa e Kulmakut dhe Mali i Zaloshnjës. Meqenëse zona e parkut ka sipërfaqe relativisht të madhe e reliev të thyer, ku përveç florës janë studiuar dhe aspekte të tjera të bimësisë, si kompleksiteti i kompozimit dhe strukturimit të tyre, dinamizmit dhe vlerave të tyre specifike etj., rilevimet janë marrë në çdo habitat apo tip bimësie, në mënyrë të tillë që të përfaqësojnë vetitë e grumbullit, psh, shkorretë me makie, shkozishte, rrobullishte, ahishte, bimësi shkëmbore, buzë ujore etj. Natyrisht, një shpërndarje e tillë e rilevimeve, është më e saktë dhe përfshin gjithë larminë bimore të zonës.

Në Fig. 2.2 paraqitet në mënyrë skematike vendosja e rilevimeve. Sipërfaqja e zgjedhur s’duhet të jetë në kufirin fizionomik të dy shoqërimeve, duke shmangur kështu ndryshimet mikro-mjedisore, qofshin këto natyrore apo me prejardhje antropogjene.

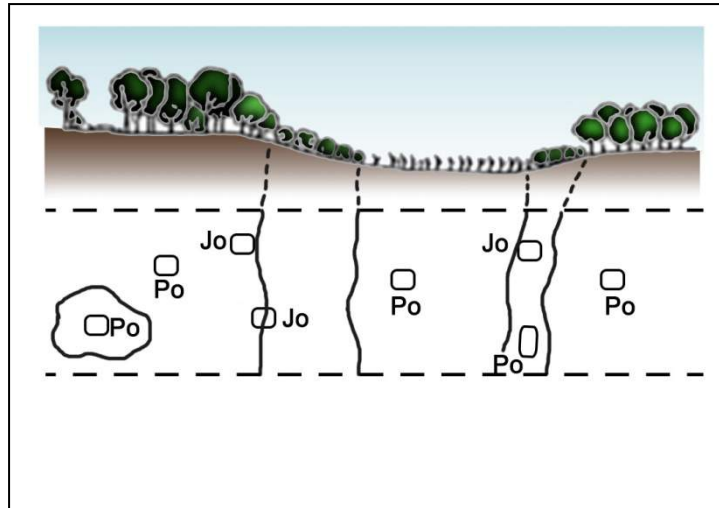

Fig 2.2: Zgjedhja e vendit të rilevimit në funksion të homogjenitetit të bimësisë

Bazuar në objektivat dhe kërkesat metodologjike (statistikore) të studimit, numri i rilevimeve për shoqërim/habitat duhet të jetë afërsisht 10. Gjatë aplikimit të metodës “Marshut” është ruajtur ky tregues, por ka disa shoqërime të rralla e me sipërfaqe të kufizuara, të cilat përjashtohen nga kjo mesatare.

Në terren, të dhënat e grumbulluara gjatë një rilevimi janë pasqyruar në të ashtuquajturat “skeda rilevimi”. Skedat e rilevimit janë përgatitur gjatë fazës përgatitore dhe kanë në përbërje dy pjesë kryesore 1) koka e skedës së rilevimit me të dhëna kryesisht për stacionin dhe 2) trupi i skedës, i cili përmban listën e bimëve të hasura në një shoqërim bimor. Në Fig. 2.3 jepet skeda që ne kemi përdorur.

Elementët kryesorë të përshkrimit të stacionit në një skedë rilevimi janë si më poshtë :

- emri i rilevuesit
- tipi i bimësisë (pyll, livadh, shkorretë etj.) apo i shoqërimit të supozuar
- koordinatat gjeografike
- lartësia mbi nivelin e detit, kundrejtimi dhe pjerrësia e stacionit
- të dhëna të përgjithëshme të substratit, (gjeologjia, shkemb i amnor, kushtet hidrike etj.)
- struktura e bimësisë (shtresimi vertikal)
- shkalla e ndërhyrjes nga jashtë (kullotje, kositje, prerje, djegje etj.)
- përmasa e rilevimit dhe kodet përkatëse në TURBOVEG dhe ai i identifikimit
- lokaliteti dhe data e rilevimit
- prania dhe shënime të autorit për specie të vecanta

Natyrisht, ndodh që elementë të ndryshëm të kokës së skedës floristike, të mos përdoren, kjo në varësi të tipit të mjedisit apo/dhe sasisë së informacionit që duam të përftojme. Një listë e plotë e këtyre të dhënave (fushave) ofrohet lehtësisht nga banka e të dhënave Turboveg / Turbowin 2.07 (Hennekens, 1998-2004).

terren, në skedë janë përdorur iniciale apo emra që identifikojnë një karakteristikë fizionomike të bimës, ndërsa individët janë herbarizuar. Përcaktimi i tyre është bërë në një fazë të mëvonshme.

3) Përcaktimi i sasi-mbulesës

Përcaktimi i sasi-mbulesës realizohet me koeficientin e sasi-mbulesës: vlerësimi relativ i numrit dhe mbulesës së individëve të një specijeje në një rilevim. U përdor koeficienti sasi-mbulesë sipas Braun- Blanquet, i cili jepet në % si më poshtë:

- + - individë të rrallë apo shumë të rrallë, mbulesa shumë e vogël
- 1 - individë të shumtë, mbulesë e vogël
- 2 - individë të shumtë ose që mbulojnë të paktën 3-5% të sipërfaqes provë
- 3 - numër i çfarëdoshëm individësh, mbulojnë 26-50% të sipërfaqes provë
- 4 - numër i çfarëdoshëm individësh, mbulojnë 51-75% të sipërfaqes provë
- 5 - numër i çfarëdoshëm individësh, mbulojnë 76-100% të sipërfaqes provë

Vitet e fundit ky koeficient përdoret edhe më i detajuar për sa i përket shkallës së 2-të, dhe kështu është përdorur edhe në këtë studim. Pra: 2m: 3-5%, 2a: 5-10%, 2b: 10-25% të sipërfaqes provë.

Shkallëzimet e mësipërme janë relative dhe s'merren thjesht si numra, që tregojnë diçka fikse nga ana sasiore, por si vlerësime që nxjerrin në pah rëndësinë relative të specieve në një sipërfaqe të studiuar; ato s'janë gjë tjetër veçse një mënyrë e shkurtër për të kuptuar shprehjet: "dominante", "me sasi shumë të madhe", "me sasi të madhe", "e pakët", "e pranishme", "e rrallë".

Përkrah koeficientit të Sasi-Mbulesës janë edhe disa koeficientë të tjerë që janë përdorur në studimin tonë të cilët përshkruhen si më poshtë:

Prania. Tregon së sa e pranishme është një specie në rilevimet e mara, pavarësisht treguesve të sasi – mbulesës. Jepet me raportin në përqindje të numrit të rilevimeve ku specia haset (n) ndaj numrit të përgjithëm të tyre (N), me formulën:

$$P_{\%} = \frac{n}{N} 100$$

. Prania është shprehur në sistemin e 5 shkallëve si më poshtë:

- V - Specia është e pranishme në 81-100 % të rilevimeve
- IV - Specia është e pranishme në 61- 80 % të rilevimeve
- III - Specia është e pranishme në 41- 60 % të rilevimeve
- II - Specia është e pranishme në 21- 40 % të rilevimeve
- I - Specia është e pranishme në 1- 20 % të rilevimeve

Gjithashtu ne ndonjë rast është përdorur edhe *Sociabiliteti* (shoqërizimi), *Vitaliteti*, dhe *Mozaiciteti*.

Gjatë grumbullimit të të dhënave në terren, në mungesë të letrës speciale të herbarit, bimët janë mbështjellë në fletë gazete dhe janë vendosur në një presë, dhe kështu janë transportuar në zyrë, për të vazhduar me analizimin dhe përpunimin e të dhënave.

Mënyra më e mirë e mundshme do të ishte ruajtja e tyre, deri në momentin e përdorimit, në qeska të vogla polietileni të mbyllura, në mënyrë që të shmanget vyshkja. Megjithatë, ne vepruam duke ndërruar në mënyrë të shpeshtë dhe të

vazhdueshme mbështjellën e gazetës për secilën bimë deri në momentin e vendosjes së saj në herbarin e ndërtuar.

Përgjithësisht, bimët barishtore janë mbledhur të plota, si me pjesët nëntokësore, nëntokësore-aparat rrënjor, rizoma, bulbi, tubere dhe ato mbitokësore-gjethë, kërcëj, lule, fruta. Për speciet drunore (shkurrëza, shkurre, drurë) jemi mjaftuar me gjethet, ndonjë degë(-zë), lulet / frutat. Ato janë zgjedhur të jenë spontane apo të natyralizuara të të gjithë habitateve të zonës, edhe në vende ku mund të shkohet me shumë vështirësi.

Studimi i bimësisë thellohet edhe më tej në analizën e habitateve të PK Tomorr, duke u bazuar kryesisht në kriteret e rrjetit ekologjik Natura 2000, me mbështetje edhe në sistemet e tjerë të klasifikimit të habitateve, sikundër janë rrjeti EMERALD (CE, 2011), CORINE Biotops (Devillers *et al.*, 1991), klasifikimi Palaearktik (Devillers & Devillers, 1996), EUNIS (Davies *et al.*, 2004) etj.

Gjatë punës përgatitore, është krijuar një ide shumë e përgjithshme e habitateve, e tipeve dhe kriterëve të tyre. Më pas, duke shfrytëzuar të dhënat e grumbulluara në terren, imazhet satelitore nga Google Earth, harta të ndryshme të bimësisë etj., është punuar në identifikimin më konkret të tipeve të habitateve në PKT. Gjithashtu, janë përcaktuar itineraret e ekspeditave vijuese, me qëllim mbulimin e çdo tip habitati të mundshëm me këmbë.

Në vitin e parë të punës, gjatë grumbullimit të të dhënave në terren, është realizuar kryesisht përcaktimi në hartë i nivelit të parë hierarkik të habitateve (*Habitate të ujrave të ëmbla, Shqopishte dhe shkurreta të temperuara, Shkurre sklerofile, Formacione barishtore natyrore dhe gjysëm natyrore, Habitate shkëmbore dhe shpella, Pyje etj.*), dhe më pak i nivelit të dytë hierarkik (*4000 Shqopishte dhe shkurreta të temperuara, 5100 Shkurre submesdhetare dhe të temperuara, 6100 Formacione barishtore natyrore, 6500 Formacione barishtore mezofile, 8100 Scree, 9200 Pyje mesdhetare gjetherënëse etj.*). Skicimi i hartave në këtë fazë është kryer me dorë mbi një hartë skicë të habitateve të Corine Landcover për PKT.

Në vitet që pasuan, është kryer detajimi i mëtejshëm i habitateve në nivele hierarkike më të ngushta dhe specifike, kryesisht niveli i tretë, sikundër janë (*4060 Shqopishte boreale dhe alpine; 4090 Shqopishte endemike oro-mesdhetare me gjineshtë; 5210 Matorral arboreshent me Juniperus ssp.; 6170 Bimësi barishtore alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror etj.*). Gjatë ekspeditave në terren janë konkretizuar këto detajime dhe janë pasuruar shënimet dhe skicimet mbi hartën bazë të habitateve të PKT.

Gjatë fazës së grumbullimit të të dhënave në terren, shpesh herë është përdorur aparati GPS, për regjistrimin e koordinatave të specieve të rëndësishme për florën, për regjistrimin e itinerareve të përshkruar, dhe më rrallë për markimin e kufirit të ndonjë habitati të veçantë.

Fig. 2.4: Pamje nga puna në terren

2.3 Faza e përpunimit dhe analizës së të dhënave

Kjo fazë është realizuar me punë intensive në zyrë mbi materialin e grumbulluar në terren. Edhe pse gjatë ekspeditave është punuar paralelisht për grumbullimin e të dhënave për florën dhe bimësinë, përpunimi dhe analizimi i tyre ka kaluar në etapa të veçanta të mirë përcaktuara.

Përcaktimi dhe klasifikimi: është realizuar si mbi materialin e tharë ashtu edhe mbi atë të freskët. Përcaktimi u realizua me sy të lirë, me lupë dhe me mikroskop (ose stereomikroskop) për bimët me tipare shumë të imëta. Çelësat analitikë e dikotomikë e përdorur janë ata të florave bazë si: “Flora e Shqipërisë” (Papristo *et al.*, 1988-2000), “Flora Ekskursioniste e Shqipërisë” (Demiri, 1983), “Udhëheqës fushor i Florës së Shqipërisë” (Vangjeli, 2003), “Flora Europaea” (Tutin *et al.*, 1964-1980), etj. si dhe flora të vendeve të tjera, sikundër janë “Flora malore e Greqisë” (Strid & Kit Tan, 1991), apo më të profilizuara si “Flora e Alpeve tona” (Landolt & Urbanska, 2003), Orkidetë e Britanisë dhe të Evropës (Williams *et al.*, 1978) etj. Gjithashtu, janë konsultuar disa site elektronike si Euro+Med Plantbase, Flora malore e Greqisë, Flora e Greqisë, The Plant List etj. Speciet e gjinisë *Festuca* L. janë përcaktuar në Kopshtin Botanik në Zyrih, Zvicër nga Dr. Edi Urmi. Për përcaktimin e tyre, ai u mbështet në speciet e depozituara në Herbarin e Kopshtit Botanik të Zyrih-ut, pasi vlerësoi se Flora e Evropës nuk është aq e përshtatshme për speciet e kësaj gjinie në Shqipëri.

Tharja. Ekzemplarët bimorë të grumbulluar në terren u vendosën me kujdes midis fletëve tharëse, duke i rregulluar në mënyrë të tillë që të duken qartë sa më shumë elementë për përcaktimin e species. U shmang mbivendosja e pjesëve dhe në shumicën e rasteve, u vendos edhe një skedë e përkohshme me të gjitha të dhënat stacionare dhe emrin shkencor. Pasi vendosen midis 2-3 fletë gazetash (apo ciklostil) speciet vendosen në një presë derisa të bëhet tharja. Fletët e ciklostilit/gazetave zëvendësohen periodikisht; deri në tharjen përfundimtare.

Fig. 2.5: Pamje nga grumbullimi i specieve në PKT, përcaktimi dhe introduktimi në Kopshtin Botanik

Ndërtimi i një herbari. Ekzemplarët e tharë (të specieve më të rëndësishme për genofondin) u vendosën në fletë të veçanta herbari të dimensioneve standart 40 x 30

cm dhe u fiksuan me ngjitëse. Çdo fletë herbari u pajis me një skedë përfundimtare floristike ku shënohen emri shkencor, familja, data e vendi i marrjes, habitat, emri i mbledhësit dhe i përcaktuesit të ekzemplarit. Për t'i mbrojtur bimët nga parazitë të ndryshëm, në kuti vendosen pako të vogla me naftalinë (për ti ç'ndotur bimët duhen vendosur në frigorifer në temperaturë – 25⁰ C për rreth 1 javë).

Një pjesë e mirë e bimëve do të depozitohen (si pjesë përbërëse dhe kontribut modest i punës sonë) në herbarin e Kopshtit Botanik dhe Herbarin Kombëtar.

Përpilimi i listës floristike dhe skedat e rilevimeve. Përcaktimi, klasifikimi dhe skedimi i bimëve të grumbulluara gjatë ekspeditave në terren, u krye me qëllim që të nxirren përfundime mbi tipin e florës së zonës së marrë në studim, dhe mbi tipin e bimësisë e habitateve. Pra, është përpunuar një listë e plotë floristike dhe janë plotësuar e finalizuar skedat e rilevimit.

Lista e plotë floristike është pasqyruar në tabelën floristike, në të cilën për çdo specie të dhënë në listë, përveç emrit shkencor, jepet edhe emri shqip, familja, gjinia, statusi, bioforma, korotipi, habitat, kodi i rilevimit, literatura dhe shënime terreni. Tab. 2.1 paraqet modelin e zgjedhur për të prezantuar listën tonë floristike. Paraqitja përfundimtare e kësaj skede nuk është kaq e detajuar, por në këtë formë ajo na ndihmon shumë për përgjithësime. Skedat e rilevimit në këtë fazë janë përfunduar, pasi çdo kod i një specie të papërcaktuar është përkthyer në emrin shkencor të species. Këto skeda janë tashmë gati për përpunimin e të dhënave të tyre me metodat kompjuterike të analizës së bimësisë.

Tab. 2.1: Model skede floristike

Emri i species	Familja	Gjinia	Statusi	Bioform	Korotipi	Vendndodhja	Kodi i rilevimit	Autori
<i>Abies alba</i>	Pinaceae	Abies		Ph	EuJL	-	-	Meyer
<i>Acer campestre</i>	Aceeraceae	Acer		Ph	EuJL-AzP	Gurore	AR1	
<i>Acer heldreichii</i>	Aceeraceae	Acer		Ph	Balk	Ahishte L	AR5	
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Aceeraceae	Acer		Ph	EuKauk.	Siper H. Perisnakes	QR3	Corine
<i>Achillea abrotanoides</i>	Asteraceae	Achillea		H	Balk	Varri A. Ali	SR1	Corine, Mrg
<i>Achillea chrysocoma</i>	Asteraceae	Achillea		H	Balk		KR5	Corine
<i>Achillea cretica</i>	Asteraceae	Achillea		H	?	Varri A. Ali	KR5	Corine
<i>Achillea distans</i>	Asteraceae	Achillea		H	EuJ	Mbi Novaj	ShR2	
<i>Achillea fraasii</i>	Asteraceae	Achillea	CRB3c	H	Balk	Te Gjurma	ShR2	Corine, Mrg

Analiza e të dhënave. Për të analizuar florën e Parkut Kombëtar të Tomorrit, jemi bazuar në tregues të ndryshëm analitikë si: pasuria llojore (pasuria në nivel familje dhe gjinie, pasuria sipas vlerave praktike të përdorimit), larmia e bioformave dhe e korotipit, niveli i rrezikimit etj. Për të analizuar bimësinë e zonës është realizuar përpunimi tabelar i të dhënave me anë të programeve të posaçëm kompjuterikë. Njësia bazë që përdoret në këtë rast është skeda e plotë e rilevimit, e quajtur ndryshe edhe skeda fitosociologjike. Për të analizuar habitatet e zonës është marrë si bazë për kartografimin në GIS harta e CORINE landcover për zonën, dhe jemi bazuar kryesisht në përshkrimin e tyre sipas Natura 2000, duke përfshirë tregues të tjerë si analiza e florës, fizionomia e shoqërimit, sintaksonomia, habitatet e tjerë që e rrethojnë etj.

Flora

- ♣ *Pasuria llojore:* është vlerësuar duke përcaktuar speciet bimore në zonën e studimit, dhe duke përpiluar listen e plotë floristike, e cila është baza për të kryer të gjithë analizën për nxjerrjen e të dhënave dhe rezultateve mbi pasurinë llojore. Vlerësimi i pasurisë llojore me vlera praktike përdorimi është realizuar duke u mbështetur në literaturën përkatëse: “Bimët Mjekësore në Familje” (Kokalari *et al.*, 1980), “Flora e Tiranës” (Paparisto *et al.*, 1962), “Bimët e egra të dëmshme e të dobishme të vendit tonë” (Demiri, 1979), “Drurët dhe shkurret e Shqipërisë” (Mitrushi, 1955), etj.
- ♣ *Përcaktimi i Formës biologjike dhe Formës korologjike:* është realizuar duke u bazuar tek Flora e Shqipërisë (Paparisto *et al.*, 1988 - 2000), Flora e Italisë (Pignatti, 1982), Udhëheqës fushor i Florës së Shqipërisë (Vangjeli J., 2003), Schede di Botanica (www.luigialtervista.org). Për të bërë përgjithësime për zonën, janë përpunuar të dhënat tabelare dhe është ndërtuar në mënyrë të përmblodhur spektri e formave biologjike dhe elementëve korologjikë.
- ♣ *Niveli i rrezikimit:* i vlerësuar sipas klasifikimit të IUCN, i përpunuar për Shqipërinë në Libri i Kuq (Grup autorësh, 1997) dhe Lista e kuqe e Florës dhe Faunës së egër e miratuar nga Ministri i Mjedist me Urdhër nr. 1280, datë 20. 11. 2013 botuar në Fletoren zyrtare Nr. 197, datë 18.12.2013. Sipas listës së kuqe, kategoritë e statusit të kërcënimit janë: EX - i zhdukur, EW - i zhdukur si gjendje spontane ose të egër, CR - i rrezikuar në mënyrë kritike, EN - i rrezikuar, VU - i përkeqësuar, LR - rrezik i ulët, LRcd - rrezik i ulët i varur nga masat konservuese, LRnt - rrezik i ulët jo i varur nga masat konservuese, DD - të dhëna të pamjaftueshme dhe NE - jo i vlerësuar. Nga këto 10 kategori, 3 prej tyre (CR, EN dhe Vu) janë të ndara në disa nën kategori të shoqëruara me kodin përkatës si psh. **CRA2b** - Rënie e shpejtë >80% për 10 vjet, efektet e taksoneve të introduktura, hibridizimit, sëmundjeve, ndotësve, konkurrencës ose parazitëve.
- ♣ *Speciet me rëndësi për florën e vendit:* këtu janë konsideruar të gjitha speciet që jo domosdoshmërisht janë të rrezikuara, por që janë të rëndësishme për genofondin. Kategoritë e trajtuara janë speciet *endemike*, specie *subendemike*, *ballkanike* (ato të hasura në më shumë se dy vende të Ballkanit), të raportuara për herë të parë në PK Tomorr, elementë të florës alpine, specie me vlera përdorimi etj.
- ♣ *Kartografimi:* speciet e rëndësishme endemike dhe subendemike të Florës së PK Tomorr, janë regjistruar në GPS Garmin dhe koordinatat e tyre (pjesa më e

madhe) janë pasqyruar në hartat e shpërndarjes së specieve të rëndësishme, të cilat janë ndërtuar në GIS (më shumë mbi këtë metodike lexoni më poshtë, mbi kartografin e habitateve)

Bimësia

Në momentin e analizimit të bimësisë së zonës PK Tomorr, skdat fitosociologjike janë bashkuar të gjitha në një, dhe është formuar *tabela bruto*. Kjo tabelë shërben si hapi i parë i përpunimit tabelar, duke u shndërruar në një sërë tabelash të tjera të cilat kanë qëllime dhe nivele të ndryshme informacioni (Fig. 2.6).

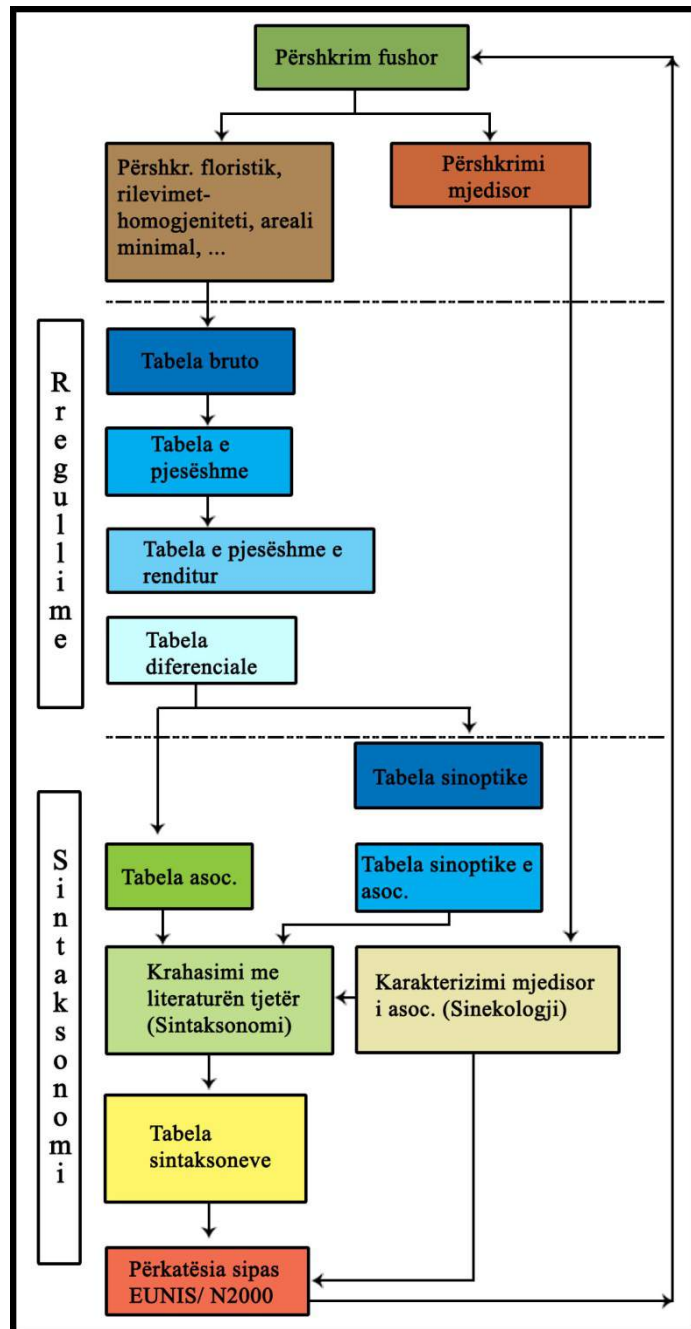

Fig. 2.6: Paraqitje skematike e fazave të përpunimit tabelar

Tabela bruto shërben si një matricë, me aftësinë për të ndryshuar renditjen e rreshtave (speciet) dhe kolonave (rilevimet), por pa ndryshimin e vlerës së tyre. Kështu, rreshtat mund të zhvendosen sipas klasave të pranisë, në rendin zbritës, duke ndërtuar kështu *tabelën e pranisë*. Nga speciet që kanë të njëjtën përqindje pranie, normalisht të parat vihen ato që kanë mbulesë më të madhe.

Më tej, brenda tabelës mund të identifikohen speciet apo grup-speciet me sjellje të njëjtë, të cilat, nëpërmjet pranisë apo mungesës së tyre, lejojnë diferencimin e grup-rilevimeve me përbërje floristike të ndryshme. Përmes një ri renditje të kolonave e rreshtave, krijohen grup-specie e rilevime të cilat quhen “bloqe” duke krijuar atë që quhet *tabelë e renditur*. Krijimi i këtyre blloqeve bëhet duke përdorur metoda kompjuterike, të cilat do detajohen më poshtë.

Është pikërisht tabela e renditur ajo që na shërben në përshkrimin e asociacionit / grupimeve bimore të zonës në studim. Më pas, tabela e asociacionit bashkëlidhet me tabelat e asociacioneve të tjerë. Zakonisht, përballja bëhet duke krijuar një tabelë sinoptike, në të cilën vihet në rreshta lista e specieve të hasura në të gjithë tabelat e mara në konsideratë, kurse në kolona, klasat e frekuencave koresponduese të specieve të çdo tabele.

Së fundmi, kjo tabelë ballafaqohet me të dhënat e literaturës, me qëllim inkuadrimit në sistemet sintaksonomike të tipit bimor të përshkruar, në qendër të të cilit është asociacioni bimor, njësia bazë në Fitosociologji. Procesi i përpunimit tabelar të të dhënave është përmbledhur skematikisht në fig. 2.6.

Ndonëse përafrimi fitosociologjik është metoda që përdoret më gjerësisht në përcaktimin e shoqërimeve bimore, në shumicën e vendeve të Evropës e mjaft vende të tjera jashtë saj, kjo metodë informale e lehtësisht subjektive, bazohet në tre koncepte bazë:

- ♣ Shoqërimet bimore konceptohen si tipe bimore, të bashkuar në bazë të përbërjes floristike.
- ♣ Nga përbërësit e shoqërimit, disa specie janë shprehës më të ndjeshëm të kushteve të mjedisit; mbi këto specie besnike apo karakteristike përqëndrohet vëmendja e fitosociologut.
- ♣ Shoqërimet bimore organizohen mbi një hierarki të bazuar mbi speciet karakteristike, në bazë të të cilit është asociacioni.

Ka shumë përkufizime mbi asociacionin, por mendohet se përkufizimi më i plotë i asociacionit bimor i takon Gehu e Rivas Martinez (1981). Sikurse në taksonomi, ku individi është realitet konkret i species, ashtu dhe në sintaksonomi individ asociacioni, është objekt konkret i Fitosociologjisë. Me përkufizim: Asociacioni bimor, njësia elementare e fitosociologjisë, është, sikurse specia, një njësi abstrakte, që shprehet në një seri individ - asociacionesh, që kanë të përbashkët pak a shumë të njëjtët tipare floristike, statistike, ekologjike, dinamike, korologjike e historike.

Asociacionet mund të jepen sipas një emërtimi latin, që vjen nga emri i një specie mjaft domethënëse. Ata janë të organizuar sipas një sistemi hierarkik, që përfshin kategori gjithnjë e më të gjera, secila e përcaktuar nga tiparet e dhëna më lart. Çdo kategorie fitosociologjike i korrespondon një prapashtesë e caktuar, si më poshtë:

NJËSIA	INDIKATORI FLORISTIK	MBARESA
Klasa	Sp. Karakteristike	-etea
Rendi	Sp. Karakteristike	-etalia
Aleanca	Sp. Karakteristike	-ion
Asociacioni	Sp. karakt. e sp.diferenciale	-etum
Subasociacioni	Sp. Karakteristike	-etosum
Varianti	Sp. Karakteristike	Variant me -
Subvarianti	Sp. Karakteristike	Subvariant me -
Facies	Sp. Karakteristike	Facies me -

Ristrukturimi tabelar shpreh më mirë strukturën e të dhënave në matricë (tabela specie/rilevime). Aty bëhet matja e distancave apo ngjashmërive midis rilevimeve dhe tërësisë së matjeve të asociimit midis variableve (specieve). Këto matje nuk bëjnë të qartë strukturën e të dhënave, por janë bazë për ta bërë atë nëpërmjet metodave të klasifikimit e ordinimit, në mënyrë që të nxjerrin në pah ndërprerjet, pra rrallimet në hapësirë të shoqërimeve.

Natyrisht, për këto procese kryhen një sërë transformimesh të të dhënave, në sajë të të cilave tabela e transformuar i nënshtrohet një analize multivariabile, me qëllim evidentimin e strukturës së të dhënave e bërjen e qartë të ngjashmërive e diferencave midis rilevimeve.

Klasifikimi është një proces thelbësor, që bën inkuadrimin e njësive në klasa e grupe. Në ekologji, të dhënat janë përgjithësisht në formën e vlerave të sasisë të specieve në matrica dy rrugëshe: specie/rilevime. Rezultati është një ristrukturim hierarkik apo johierarkik i specieve, rilevimeve apo të dyjave bashkë.

Për llogaritjen e ngjashmërisë përdoren një sërë funksionesh, të tilla si:

1. *funkcionet gjeometrike*, ku më kryesori është:

Distanca euklidiane $S_E = ((X_1 - X_2)^2 + (Y_1 - Y_2)^2)^{1/2}$ – ngjashmëria ndërmjet dy specieve

m

$D_{ij} = (\sum_{k=1}^m (X_{ik} - X_{jk})^2)^{1/2}$ - ngjashmëria ndërmjet disa specieve

k=1

X_{ik} -Sasia e species së k-të në kuadratin i

X_{jk} -Sasia e species së k-të në kuadratin j

m-numri i specieve

D_{ij} -Distanca Euklidiane midis kuadrateve i e j

produktet skalare të funksioneve të ndryshme.

2. *funkcionet tërësore*, të tilla si:

Indeksi i Jaccard $S_J = a/(a+b+c)$ (S_J -Koeficienti i ngjashmërisë Jaccard)

- a-numri i specieve të përbashkëta për të dy rilevimet
- b-numri i specieve në mostrën 1
- c-numri i specieve në mostrën 2

Indeksi i Sorensen $S_S = 2a/(2a+b+c)$ (S_S -Koefiçienti i ngjashmërisë Sorensen)

- 3. *funksionet probabilitare*, ku më e përdorura është X^2
- 4. *funksionet informuese*, ku nga më të rëndësishmet është

S

Indeksi i larmisë Shanon-Wiener $H' = - \sum_{i=1} p_i \ln p_i$

- s-numri i specieve
- p_i -sasia e çdo specie e shprehur si pjesë e mbulesës totale

Nëse matrica e të dhënave është e madhe (psh. nëse përfshin rilevime të tipeve të ndryshëm bimësie), këshillohet që të fillohet me një klasifikim jo-hierarkik, për të shmangur disa kampione (rilevime). Më tej, vijohet me klasifikim hierarkik, me anë të të cilit mund të qartësohen më mirë marrdhëniet midis rilevimeve brenda grupeve, në këtë rast dendrogramat e tabelat përkatëse janë të përmasave më praktike. Ky parim është shumë i vlefshëm dhe i aplikuar edhe nga ne në këtë studim. Konkretisht, klasifikimi është realizuar duke përdorur instrumentet informatike. Sqarojmë se në programet kompjuterike algoritmet janë të ngritura dhe botanisti nuk e kryen këtë punë, por ajo merret e gatshme nga programet.

Rilevimet e grumbulluara (informacioni që përmbajnë skedat fitosociologjike) hidhen në bankën e të dhënave Turboveg, e cila përdoret gjerësisht në gjithë Evropën. Epërsia e Turboveg-ut, në krahasim me shumicën e databaseve të tjerë, është se të dhënat (output) që dalin prej tij, shërbëjnë lehtësisht si formacion bazë (input) për programet e tjerë kompjuterike (Twinspan, Mulva, Espresso, Canoco, Decorana, Juice, Syntax, PC-ORD etj.), të cilët merren me përpunimin (tabelimin, klasifikimin apo ordinimin) e të dhënave të futura nëpërmjet rilevimeve. Gjithashtu, të dhënat e Turbovegut mund të transformohen edhe në harta të shpërndarjes (DMAPW, GIS etj.)

Futja e të dhënave (rilevimeve) në Turboveg, përzgjedhja e rilevimeve me tipike dhe kalimi i tyre, kryesisht nëpërmjet “.cc!” (Cornell condensed file) në, Twinspan, Juice dhe Mulva-4 e ne gjithë programet e tjere, bëhet përgjithësisht sipas skemës së paraqitur në Fig. 2.7.

Konkretisht programi i përdorur nga ne për klasifikimin e bimësisë është ai TWINSPAN (Hill, 1979), i cili është një program numerik gjerësisht i përdorur për analizën e klasifikimit fitosociologjik të bimësisë. Ai fillimisht është interpretuar si analiza e specieve indikatore, ndërsa aktualisht si analizë e ordinimit dikotomik, në të cilën speciet diferenciale përdoren për të bërë një ndarje ose një dikotomi, pra të ndajë një grup nga një tjetër, secili prej tyre me speciet diferencuese përkatëse. Kjo mënyrë bazohet më tepër në praninë ose mungesën se sa në sasinë e tyre, kështu që është një metodë e bazuar në konceptin cilësor më tepër se në atë sasior.

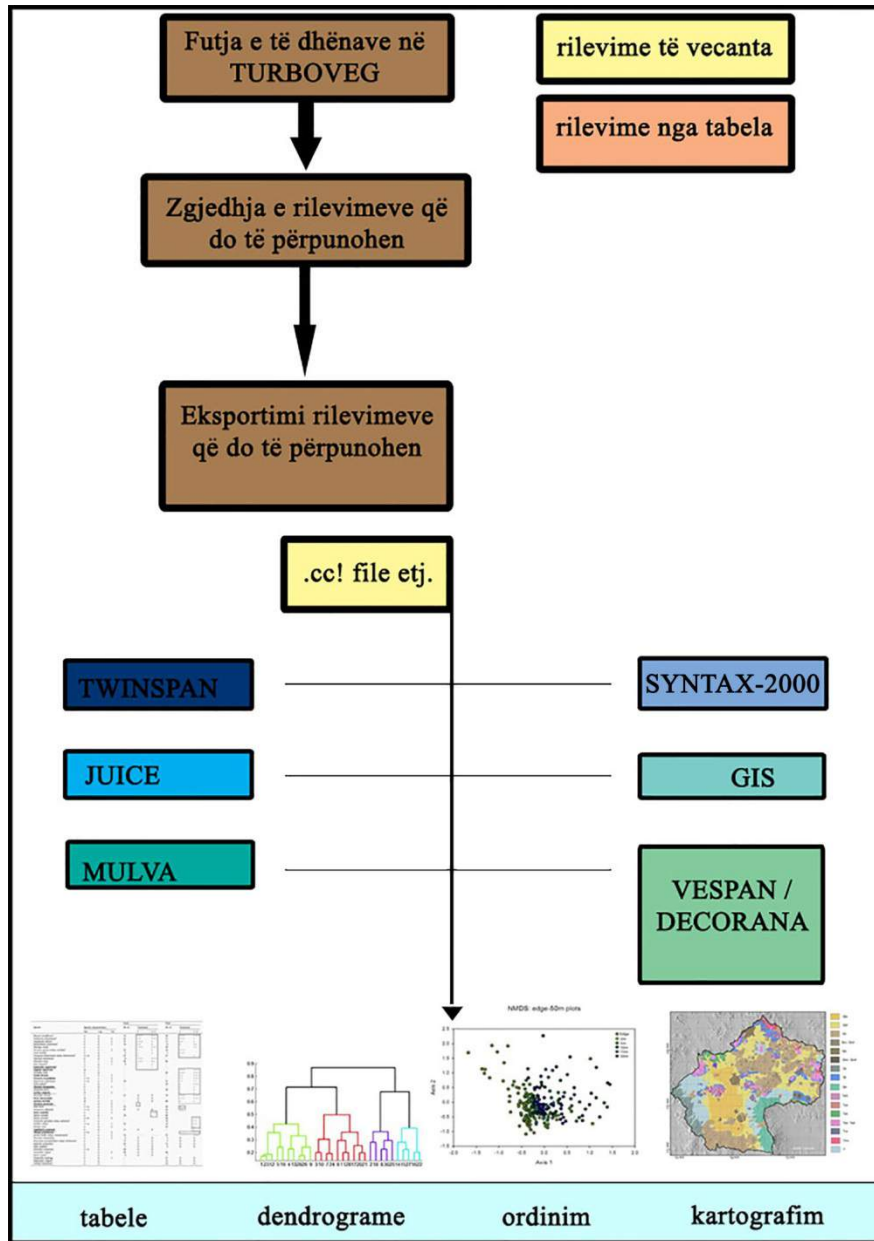

Fig. 2.7: Paraqitje skematike e vijueshmërisë së përpunimit të të dhënave me anë të instrumentave informatikë

Numri i species dhe emërtimi i koduar i tyre, në përputhje me emërtimin latin binomial në të dhënat origjinale nga baza e të dhënave, janë të shënuara vertikalisht majtas. Blloku kryesor i tabelës paraqet të dhënat e klasifikuara në atë mënyrë që formojnë blloqe në lidhje me speciet dhe të dhënat përkatëse, në mënyrë të tillë që ato formojnë një diagonale nga sipër-majtas deri poshtë-djathtas. Speciet që nuk duket ti përkasin kësaj diagonaleje, vendosen sipër ose në fund të tabelës. Numrat brenda tabelës korrespondojnë me të dhënat mbi mbulesën në përqindje të secilës specie (Fig 2.8).

		1 11 1 11	
		145206243795813	
2	BRAC RAMO	3-4-----	0000
6	ERIC MULT	433-3-----	0000
8	LAVA ANGU	111-----	0000
15	SALV SP.	133-----	0000
4	CHAM HUMI	11-----2-----	0001
12	PIST LENT	323-4-----	0001
5	CORT SELL	---12242-----	0010
7	EUPH SP.	22-11-22-----	0010
10	PHIL ANGU	23233314-----	0010
11	PINU HALE	33322233-----	0010
13	QUER COCC	564445451211-11	0011
16	SEDU MSP.	---1-111-2---	01
14	ROSM OFFI	32311-212232321	10
1	BARE GRND	343334356666666	11
3	CERA SILI	-----2211---	11
9	OLEA EURO	-----3123443	11
17	SMIL ASPE	-----212-2312	11
		- ↓	
		000000001111111	
		000111110000111	
		00111	

Fig. 2.8: Paraqitja e të dhënave të bimësisë pas përpunimit tabelar

Ky program, përdoret jo thjesht i vetëm, por mund të bashkëlidhet edhe me të tjerë, sic është rasti i JUICE 6.2- e lart, (Tichy, 2001-06), tek i cili mund të importohen të dhëna nga baza e të dhënave TURBOVEG 2.0 dhe përfaqëson një aplikim për paraqitjen e klasifikimit dhe analizës së tabelave fitosociologjike. Programi JUICE përdor shumë funksione, që janë shpjeguar dhe më lart, për manipulimin dhe bashkërendimin e të dhënave mbi bimësinë dhe karakteristikave ekologjike të rlevimeve të paraqitura në tabelat fitosociologjike, të eksportuara nga TURBOVEG. Konkretisht, nëpërmjet këtij programi ne kemi paraqitur rezultatin e analizës për klasifikimin e bimësisë nëpërmjet Twinspan, (Hill M.O., 1979), me anë të të cilës janë diferencuar

grupet e bimësisë nisur nga speciet diagnostike, dominante dhe konstante të tabelave sinoptike.

Tabelat sinoptike janë të tilla që speciet me frekuencë dhe besnikëri më të lartë vendosen së bashku në një “kolonë” (e cila bëhet e dukshme me anë të vijave ndarëse në përfundim të Twinspan-it apo lehtësirave të tjera që ofron programi Juice). Programi lejon llogaritjen e “kolonave” sinoptike bazuar në përqindjen (1-100%), klasat e pranisë (I, II, III, IV, V), vlerat e mbulesës (1-100%) dhe besnikërinë. Tre opsionet e para janë më të përdorurat në literaturën fitosociologjike, por paraqitja e tabelave sinoptike me besnikërinë, është më informativ sepse identifikon speciet diagnostike të njësive të bimësisë. Në secilën prej “kolonave” speciet renditen sipas një rendi zbritës duke rezultuar në disa “bllok-specie”, të renditura sipas një diagonaleje, të cilat pas ballafaqimit me literaturën shërbejnë për evidentimin e grupeve sintaksonomike të tipeve të bimësisë së studiuar.

Për të bërë më të qartë klasifikimin e grupeve bimore / rlevimeve, në disa raste kemi përdorur programin MULVA (Wildi & Orloci, 1996), i cili e bën më të dukshëm edhe nga ana vizive këtë klasifikim, pra diferencimin e rlevimeve të ngjashëm, bazuar në koeficientët e lartpërmendur të ngjashmërisë. I tillë është edhe SYN-TAX 2000.

Të gjitha këto procese janë pasuar me përmbledhjen, inkuadrimin e rlevimeve në asociacione dhe emërtimin e tyre për PK e Tomorrit, si hapi i fundit i përshkrimit dhe klasifikimit të bimësisë së kësaj zone.

Habitatet

Studimi i bimësisë thellohet edhe më tej në analizën e habitateve të PK Tomorr, duke u bazuar kryesisht në kriteret e rrjetit ekologjik Natura 2000, me mbështetje edhe në sistemet e tjerë të klasifikimit të habitateve, sikundër janë Corine Biotops, rrjeti EMERALD, klasifikimi Palaearctic, EUNIS etj. Këto bëjnë të mundur përshkrimin dhe emërtimin e thjeshtuar të tipeve të ndryshëm të bimësisë, madje dhe nga një publik jo detyrimisht me dije të thella fitosociologjike.

Kjo metodikë pune ka bërë të mundur plotësimin e informacionit për të gjithë tipet e hasur të habitateve që ndodhen në PKT, madje dhe të atyre që nuk janë të përfshirë në rrjetin e Natura 2000, si rezultat i faktit që vendi ynë nuk është pjesë e Komitetit të Bashkimit Evropian. Megjithatë, vlen të përmendet se të gjitha këto sisteme klasifikimi kanë patur të njëjtin qëllim dhe janë të lidhur me njeri-tjetrin sipas skemës në Fig. 2.9 (Rodwell *et al.*, 2002).

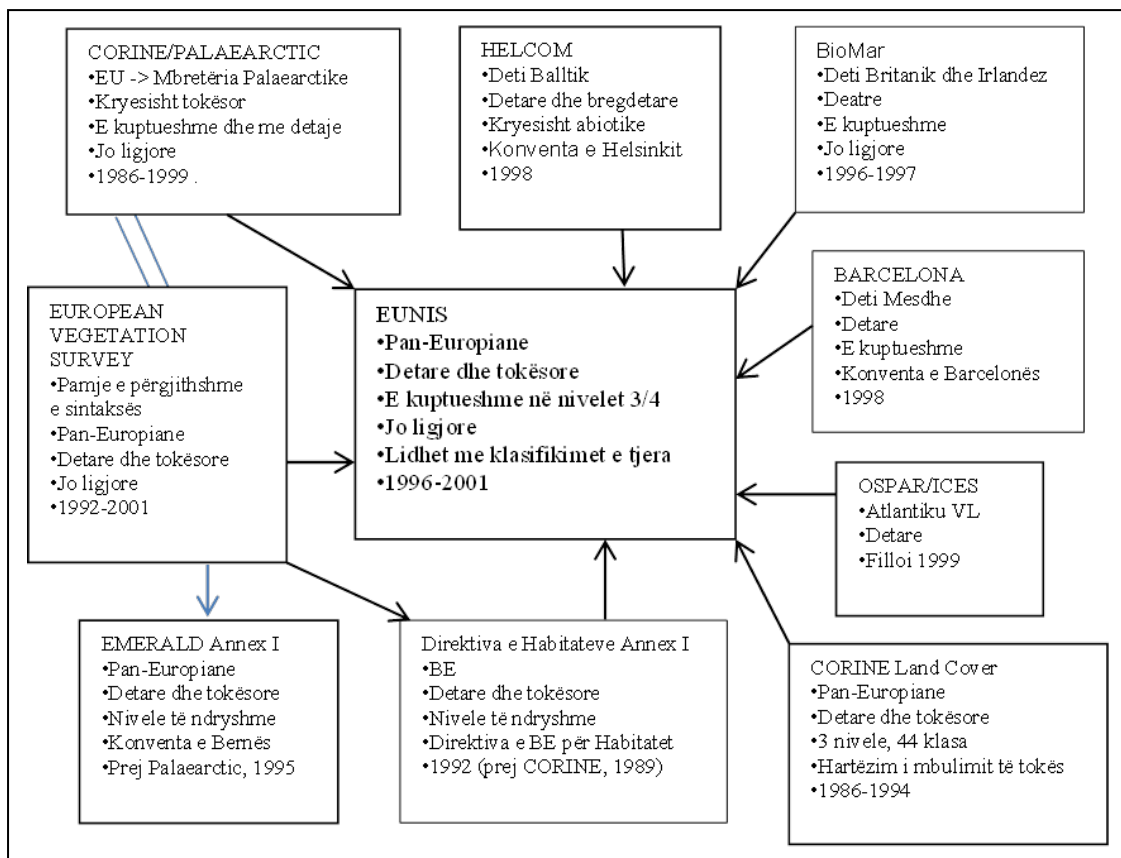

Fig. 2.9: Ndërlidhja midis sistemeve të klasifikimit (Rodwell *et al.*, 2002)

Për secilin nga kategorizimet/hierarkitë e habitateve është marrë nga literatura përkatëse përshkrimi i tyre, dhe është detajuar me informacione për të dhënat tona të grumbulluara në PK Tomorr. Informacioni është përditësuar me publikimet më të reja për Natura 2000 dhe klasifikimet e tjera.

Në studimin tonë, i është kushtuar rëndësi e veçantë kartografimit të habitateve kryesore të hasura në PK Tomorr, të cilat janë paraqitur në harta me ngjyra të veçanta.

Në disa raste këto habitate janë më të detajuar dhe në disa të tjera më të përgjithshme. Kjo, pasi niveli i informacionit që ne kemi nga të dhënat e grumbulluara ne terren dhe përpunimi i tyre tabelar, është i ndryshëm.

Aplikimet e GIS janë mjete të cilat na lejojnë të krijojmë kombinime interaktive, të analizojmë informacionin hapsinor, të modifikojmë të dhënat nëpër harta dhe të prezantojmë rezultatin/et e të gjithë këtyre veprimeve.

ArcGis përbëhet nga tre aplikime të integruara, ArcMap, ArcCatalog dhe ArcToolbox. Dy të parat janë të aksesueshme nga menuja Start e kompjuterit ndërsa e treta jo. *ArcMap* është aplikimi kryesor i hartave, i cili lejon krijimin e hartave, attributeve të querive, analizën e marrdhënieve hapsinore dhe ekspozimin e projekteve të përfunduara.

ArcCatalog organizon të dhënat hapsinore të cilat ndodhen në kompjuterin tonë në vendndodhje të tjera të ndryshme dhe lejon të kërkojmë, të shikojmë paraprakisht, të shtojmë të dhëna për ArcMap dhe, gjithashtu, menaxhon metadata dhe vendos shërbimet e adresave (geocoding).

ArcToolbox është aplikimi i tretë i cili aksesohet dhe përdoret brenda ArcMap dhe ArcCatalog. Ky aplikim përmban mjete të cilat shërbejnë për gjeoprocesimin, për konvertimin e të dhënave, për sistemet koordinative, projeksionet etj.

Përgjatë modelit kartografik janë kombinuar dhe renditur shtresat (“layers”) në mënyrë të tillë që rezultati final të na japë pamjen e dëshiruar. P.sh në rastin tonë kemi hartën e shpërndarjes së habitateve (një shtresë), e cila ndodhet në fund të renditjes. Sipër saj vendoset shtresa ku është pasqyruar hidrologjia e zonës, dhe më pas shtresa e rrugëve dhe transekteve që ne kemi ndërtuar.

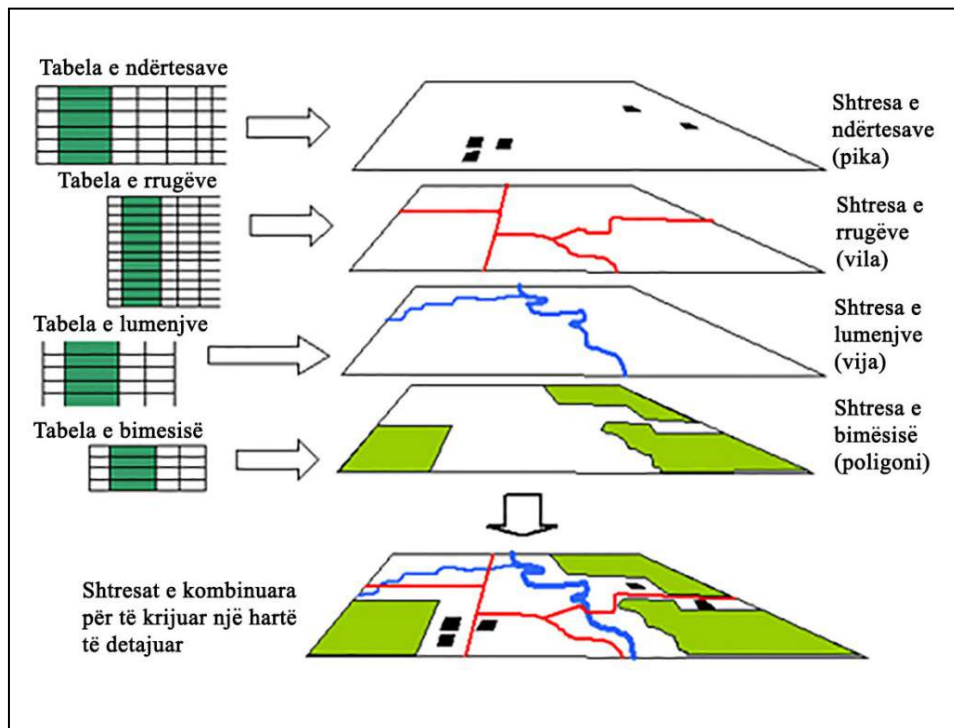

Fig. 2.10: Pamje të shtresave të ndryshme të punuara dhe bashkuara në GIS (www.ewsolutions.com)

Përpunimi dhe paraqitja e mëtejshme e të dhënave është realizuar me modelin e mbivendsojes së hartave, në të cilin kemi kombinuar disa të dhëna hapsinore (pika, vija ose poligone), për të krijuar një output (rezultat konkret) të ri, i cili vizualisht ngjason me shumë harta të të njëjtit rajon, të grumbulluara së bashku (Wiley, 2004-2008). Për të paraqitur skematikisht këtë mënyrë përpunimi jepet skema në Fig. 2.10 (www.ewsolutions.com).

Pra, në mënyrë të përmbledhur, në bazë të të dhënave të grumbulluara në terren dhe me mbështetjen e ekspertëve në GIS, u përgatitën të gjitha hartat e lidhura me habitatet natyrore në PK Tomorr. Ato përfaqësojnë kartografim të habitateve të veçantë dhe kartografim të të gjithë habitateve në një hartë të vetme. Gjithsej kjo hartë e fundit për PK Tomorr përmban 21 habitate.

Qëllimi i përgatitjes së kësaj harte është krijimi i një baze të dhënash prej nga mund të vlerësojmë ndikimet e pritshme njerëzore dhe klimatike në vitet në vazhdim. Nga kjo hartë mund të zgjedhim një numër treguesish, sikurse janë sipërfaqet e ndryshme të habitateve natyrore të përzgjedhur për tu monitoruar, shndërrimi i një tip habitati në një tip tjetër, ndryshimet me kohën për shtrirjen dhe mbulesën e habitateve të ndryshëm natyrorë, humbjen e tyre, listën e specieve etj.

Kjo hartë ka rendësi të veçantë në standardizimin e inventarit të habitateve dhe llojeve me rendësi Evropiane për ruajtjen e natyrës, përcaktimin e zonave Core dhe Biokoridoreve, në zhvillimin e politikave kombëtare në linjë me ato evropiane në lidhje me mbrojtjen dhe ruajtjen e natyrës, duke ndihmuar në krijimin e një sistemi informimi mbarë evropian. Baza e krijuar e të dhënave, qoftë edhe për një zonë të kufizuar si PKT, do të jetë e vlefshme për identifikimin dhe përshkrimin e habitateve me rendësi ndërkombëtare, ruajtjen e të dhënave në EUNIS dhe në nivel kombëtar, me qëllim kryesor mbrojtjen e natyrës dhe përfshirjen e zonave të identifikuara në nismat Evropiane, sikundër është Natura 2000.

KREU III: REZULTATE DHE DISKUTIME

3.1 Itineraret e studimit

Përgjatë stinëve me vegjetacion më të spikatur midis viteve 2011 – 2014 janë zhvilluar 27 ekspedita në PKT (Tab. 3.1). Gjatë këtyre ekspeditave janë realizuar 115 rievime dhe janë hasur rreth 867 specie bimore, nga 952 specie të raportuara në total për zonën dhe 21 habitate (sipas EUNIS / Natura 2000).

Tab. 3.1: Ekspeditat e zhvilluara gjatë punës së doktoraturës në PK Tomorr

Data	Referenca	Nr. rievimeve
19.06.2011	Polican-Gurore-Kulmak	0-rikonjicion terreni
25.06.2011	“”	4
09.07.2011	“”	6
20.07.2011	“”	3
18.09.2011	Faqja L e malit. Majtas lart rrugës së makinave	2
29.05.2012	Mali i Zaloshnjes, faqja L	8
16.06.2012	Mali i Zaloshnjes, ahishtja P	4
30.06.2012	Kullotat në Qafa e Kulmakut – maja e Abaz Ali	8
01.07.2012	Gurore, rrobullishte sipër Teqesë	6
19.07.2012	Faqja L	10
19.05.2013	Kullota tek Gjurma, ahishte, rrobullishte dhe kullota në faqen L	9
20.05.2013	Faqja VP- dushkaja, ahishte, rrobullishte, venjishte dhe kullota	10
09.06.2013	Faqja VP- ahishte, venjishte, kullota dhe screes	6
24.06.2013	Kullota JL	7
25.06.2013	Faqja VP- rrobullishte, shkembore, Kalaja e Tomorrit	4
27.07.2013	Faqja JL – makie, trotuare gëlqerorësh, shkëmbore dhe kullota	7
28.07.2013	Faqja JL – kullota dhe screes	5
25.05.2014	Faqja P – dushkaja, rrobullishte dhe shëlgjishte	4
08.06.2014	Faqja JP – mbi Bogovë	4
15.06.2014	Shëlgjishte në përroin e Bogovës	3
05.07.2014	Shëlgjishte në përroin e Bogovës dhe pellgje të ujërave të ëmbël	3
12.06.2014	Faqja VP – shkëmbore	Listë bimësh
13.07.2014	Kreshta Abaz Ali – kullota shkëmbore	1
16.09.2014	Kreshta Abaz Ali – kullota shkëmbore	1, listë bimësh

Ekspeditat janë kryer në 6 itinerare kryesore, të degëzuar më pas në drejtime dhe pikë mbërritje të ndryshme, në varësi të qëllimit të secilës ekspeditë:

1. Vodice – Hani i Perisnakës – Zalli i Dardhës
 - a. *Zalli i Dardhës – Çezma e Tarikos – Stanet – Lugu pranë majës Partizan*
 - b. *Zalli i Dardhës – Kalaja e Tomorrit*
2. Fshati Karkanjuz – Kalaja e Tomorrit
3. Fshati Lybeshë – Rrobullishte
4. Fshati Kapinovë – Ahishte
5. Poliçan – Gurore – Gjurma e Kalit
 - a. *Gjurma e Kalit – qafa e Kulmakut – Varri i Abaz Ali*
 - b. *Gjurma e Kalit – maja e Zaloshnjës*
 - c. *Gjurma e Kalit – Burimi i ujit Bora – Përroi i Ujanikut – Ahishte në faqen L – Kullota L – Kreshta*
6. Poliçan – Skrapar – Gurore
 - a. *Gurore – maja e Zaloshnjës*
 - b. *Gurore – Gjerbës – përroi i Ujanikut – qafa e Kulmakut - Poliçan*

Skematikisht, itinerarët e përshkruar janë paraqitur në hartën në Fig. 3.1. Ata janë regjistruar në GPS gjatë ekspeditave, dhe janë bashkuar në GIS me hartën e PK Tomorr. Kjo mënyrë, pra duke ndjekur 6 itinerare bazë dhe më pas duke “pickuar” në drejtime të ndryshme në qëllim të arritjes së vegjetacionit përfaqësues, ka qenë e kushtëzuar nga disa arsye:

- Së pari, jemi munduar të shkelim brenda një kohe të caktuar (1 ditore) në zona ku të hasim sa më shumë tipe të ndryshme formacionesh bimore.
- Së dyti, terreni shumë i ashpër në zonën e studimit nuk të krijon mundësi të mëdha lëvizjeje. Relievi është i pjerrët shkëmbor (sidomos në shpatin perëndimor), pyjet janë të lartë dhe shumë të dendur, të vështirë për tu çarë, dhe pjesa më e lirshme për të lëvizur është pas daljes në brezin e kullotave alpine. Në këtë të fundit mund të arrihet përmes rrugëve apo shtigjeve ekzistuese.
- Së treti, zona karakterizohet nga një paqëndrueshmëri klimaterike. Ka rreshje të vazhdueshme në formë rrebeshi, me shkrepëtima të fuqishme, e cila zvogëlon probabilitetin për ekspedita të sigurta dhe të plota në zonë.
- Së katërti, mungesa e infrastrukturës pengon eksplorimin e rrugëve të reja.

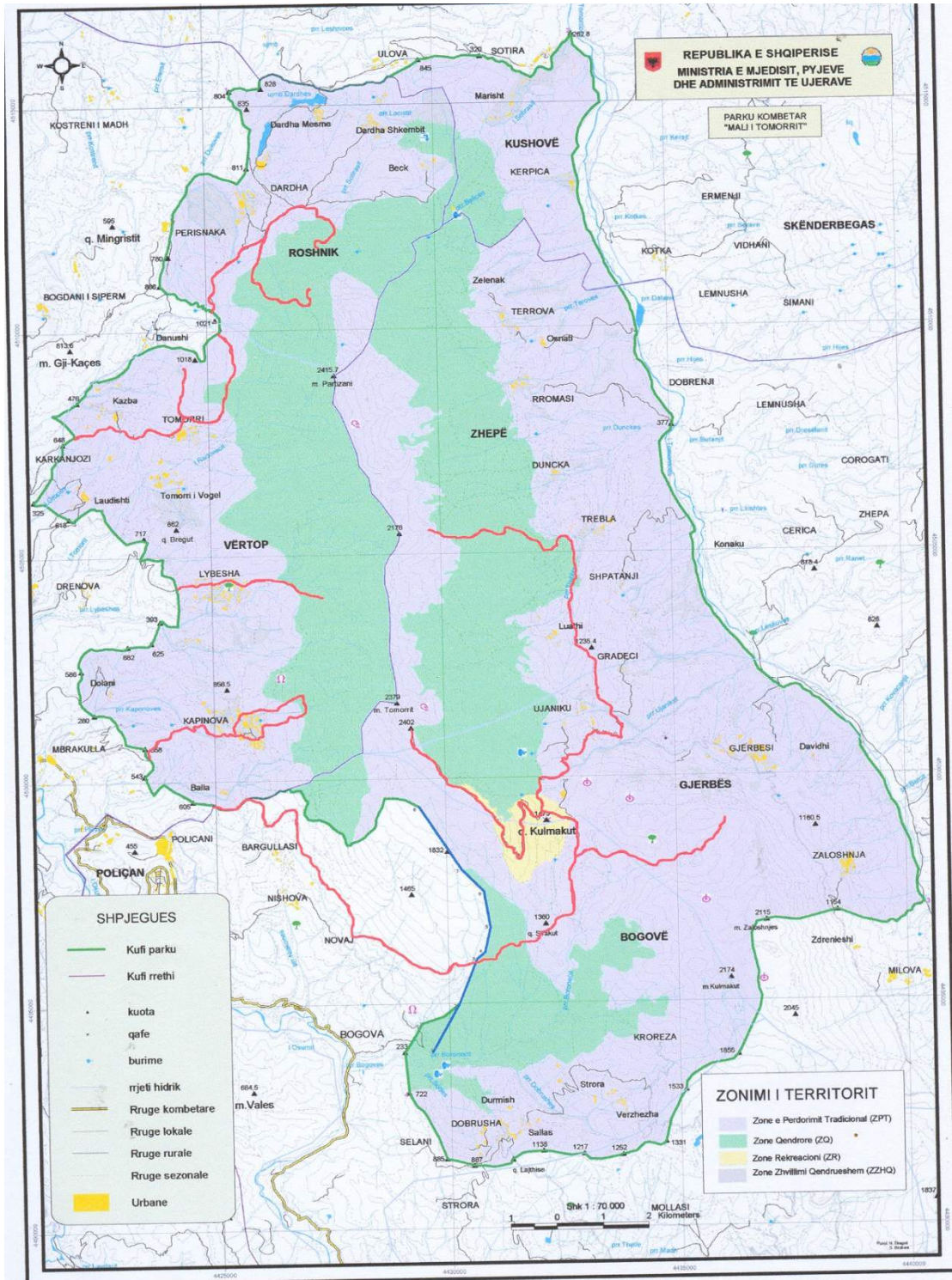

Fig. 3.1: Itinerarët e ekspeditave në PKT përgjatë viteve 2011 – 2014 (Harta bazë, Ministria e Mjedisit)

3.2 Flora

3.2.1 Pasuria floristike në PK Tomorr

Në PKT, si rezultat i studimit tonë deri tani, ku janë përfshirë dhe të dhenat e mëparëshme, hasen **952** taksonë të ndryshme bimore, midis të cilave 34 janë *subspecie* dhe 25 *varietete*. Ato përfaqësojnë rreth 26% të florës totale të vendit, dhe e rendisin PKT si një nga zonat me florë të pasur dhe të larmishme. Vlerësojmë se ky numër është edhe më i madh, nëse marrim në konsideratë pyjet shumë të dendur dhe shpatet e pjerrëta ku rilevimet tona janë të pakta apo dhe mungojnë.

Lista e plotë floristike jepet në Tab. 3.2, në të cilën, përveç emrit të taksonit, janë plotësuar edhe të dhëna të tjera shoqëruese si përkatësia e familjes, forma biologjike e korologjike.

Tab. 3.2: Tabela e pasurisë floristike në PKT

Nr.	Emri i bimes	Familja	Bioforma	Koroforma
1	<i>Abies alba</i> Mill.	Pinaceae	Ph	EuJL
2	<i>Acanthus balcanicus</i> Heywood et. I.B.K. Richardson	Acanthaceae	H	Balk
3	<i>Acanthus spinosus</i> L.	Acanthaceae	H	MedL
4	<i>Acer optusatum</i> Waldst. et Kit.	Aceeraceae	Ph	EuJL
5	<i>Acer campestre</i> L.	Aceeraceae	Ph	EuJL-AzP
6	<i>Acer heldreichii</i> Orph.	Aceeraceae	Ph	Balk
7	<i>Acer hyrcanum</i> subsp. <i>intermedium</i> (Pancic) C.K.Schneid	Aceeraceae	Ph	Balk
8	<i>Acer monspessulanum</i> subsp. <i>athoum</i> (Bornm.&Sint) Lippold ex F.K.Meycomb. Nov.	Aceeraceae	Ph	EuMed
9	<i>Acer opalus</i> Mill.	Aceeraceae	Ph	Eu
10	<i>Acer platanoides</i> L.	Aceeraceae	Ph	EuKaukaz
11	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	Aceeraceae	Ph	EuKaukaz
12	<i>Achillea abrotanoides</i> Vis.	Compositae	H	Balk
13	<i>Achillea ageratifolia</i> (Sibth. et Sm.) Boiss.	Compositae	Ch	Balk
14	<i>Achillea chrysocoma</i> Friv.	Compositae	H	Balk
15	<i>Achillea cretica</i> L.	Compositae	H	Balk
16	<i>Achillea distans</i> Waldst. et Kit.	Compositae	H	EuJ
17	<i>Achillea fraasii</i> Schultz Bip.	Compositae	H	Balk
18	<i>Achillea holosericea</i> Sibth. et Sm.	Compositae	H	Balk
19	<i>Achillea millefolium</i> L.	Compositae	H	EuSiber
20	<i>Acinos alpinus</i> (L.) Moench.	Lamiaceae	Ch	EuJ
21	<i>Acinos arvensis</i> (Lam.) Dandy	Lamiaceae	T	EuMed
22	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	Polypodiaceae	G	Pantropic
23	<i>Aegilops triuncialis</i> L.	Poaceae	T	EuMed
24	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Hippocastanaceae	Ph	Balk
25	<i>Aethionema saxatile</i> (L.)R. Br.	Brassicaceae	T-H	Med
26	<i>Agrimonia agrimonoides</i> (L.) DC.	Rosaceae	H	SubKozmop
27	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	Rosaceae	H	Med

28	<i>Agrostemma githago</i> L.	Caryophyllaceae	T	EuSiber
29	<i>Agrostis capillaris</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
30	<i>Agrostis castellana</i> Boiss. et Reuter?	Poaceae	H	EuMed
31	<i>Ajuga chamaepitys</i> subsp. <i>chia</i> (Schreb.) Arcang.	Lamiaceae	H	EuMed
32	<i>Ajuga genevensis</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
33	<i>Ajuga orientalis</i> L.	Lamiaceae	H	Med
34	<i>Ajuga pyramidalis</i> L.	Lamiaceae	H	EuKaukaz
35	<i>Ajuga reptans</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
36	<i>Alchemilla alpina</i> L.	Rosaceae	H	Med
37	<i>Alchemilla hoppeana</i> (Reichenb.) Dalla Torre	Rosaceae	H	EuP
38	<i>Alisne verna</i> sub. <i>arenaria</i> var. <i>gerardi</i> Willd.	?	?	?
39	<i>Alkanna pindicola</i> Hausskn.	Boraginaceae	H	Balk
40	<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara et Grande	Brassicaceae	T	Paleotemp
41	<i>Allium carinatum</i> L.	Amaryllidaceae	G	SubMed
42	<i>Allium cepa</i> L.	Amaryllidaceae	G	AzP
43	<i>Allium guttatum</i> Steven	Amaryllidaceae	G	EuJ
44	<i>Allium moschatum</i> L.	Amaryllidaceae	G	EuJ
45	<i>Allium sphaerocephalum</i> L.	Amaryllidaceae	G	Paleotemp
46	<i>Alysum alyssoides</i> (L.) L.	Brassicaceae	H	EuAz
47	<i>Alysum argenteum</i> Vitm.	Brassicaceae	H	SubBalk
48	<i>Alysum endentulum</i> Waldst. et Kit.	Brassicaceae	H	EuJL
49	<i>Alysum repens</i> Baumg.	Brassicaceae	H	Eu
50	<i>Amelanchier ovalis</i> Med.	Rosaceae	Ph	Med
51	<i>Amphoricarpos autariatus</i> subsp. <i>bertisceus</i> Blečić & E. Mayer	Compositae	H	Balk
52	<i>Anagallis arvensis</i> L.	Primulaceae	T	EuMed
53	<i>Anagallis foemina</i> Mill.	Primulaceae	T	Med
54	<i>Anchusa italica</i> Retz.	Boraginaceae	T	SubBalk
55	<i>Andropogon gryllus</i> L.	Poaceae	H	EuJ-SiberJ
56	<i>Androsaca villosa</i> L.	Primulaceae	Ch	EuAz
57	<i>Anemone apennina</i> L.	Ranunculaceae	H	EuJL
58	<i>Anemone blanda</i> Schott et Katschy	Ranunculaceae	H	Balk
59	<i>Anemone hortensis</i> L.	Ranunculaceae	H	MedV
60	<i>Anemone nemorosa</i> L.	Ranunculaceae	G	Circumbor
61	<i>Anthemis arvensis</i> L.	Compositae	T	Med
62	<i>Anthemis cretica</i> (L.) Nyman	Compositae	H	EuJ-AzP
63	<i>Anthemis cretica</i> subsp. <i>carpatica</i> (Willd.) Grierson	Compositae	H	EuJ-Az
64	<i>Anthemis montana</i> var. <i>cronia</i>	Compositae	H	?
65	<i>Anthemis parnassica</i> (Boiss et. Heldr) R. Fernandes	Compositae	Ch	SubBalk
66	<i>Anthemis</i> sp.	Compositae	Ch	EuAz
67	<i>Anthemis triumfetti</i> (L.) DC	Compositae	H-Ch	EuJ
68	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.	Poaceae	H	EuAz

69	<i>Anthriscus caucalis</i> Bieb.	Apiaceae	T	Paleotemp
70	<i>Anthyllis aurea</i> Welden	Fabaceae	Ch	Balk
71	<i>Anthyllis hermanniae</i> L.	Fabaceae	Ch	Med
72	<i>Anthyllis montana</i> L.	Fabaceae	Ch	Med
73	<i>Anthyllis pulchella</i> (Vis.) Beck.	Fabaceae	H	EuJL
74	<i>Anthyllis pulchella</i> var. <i>balduccii</i>	Fabaceae	H	EuJL
75	<i>Anthyllis vulneraria</i> L.	Fabaceae	H	EuJL
76	<i>Anthyllis vulneraria</i> subsp. <i>bulgarica</i> (Sagorski) Cullen	Fabaceae	H	Balk
77	<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	Ranunculaceae	H	Paleotemp
78	<i>Arabis alpina</i> L.	Brassicaceae	H	Arcto-Alp
79	<i>Arabis glabra</i> (L.) Bernh.	Brassicaceae	T	Arcto-Alp
80	<i>Arabis hirsuta</i> (L.) Scop.	Brassicaceae	T-H	Eu
81	<i>Arabis muralis</i> Bertol.	Brassicaceae	H	EuJ
82	<i>Arabis pseudoturritis</i> Boiss. et Heldr.	Brassicaceae	T	SubBalk
83	<i>Arabis sagittata</i> (Bertol.) DC.	Brassicaceae	T	EuJL
84	<i>Arabis tomorensis</i> Markgr.	Brassicaceae	T-H	Endem
85	<i>Arabis verna</i> (L.) R. Br.	Brassicaceae	T	Med
86	<i>Arbutus unedo</i> L.	Ericaceae	Ph	Med
87	<i>Arceuthobium oxycedri</i> (DC.) Bieb	Loranthaceae	Ch	Paleosubtrop
88	<i>Arctium lappa</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
89	<i>Aremonia agrimonoides</i> (L.) DC.	Rosaceae	H	SubKozmop
90	<i>Arenaria cikaia</i> F.K Meyer	Caryophyllaceae	H	Endem
91	<i>Arenaria gracilis</i> W. K. Pl	Caryophyllaceae	H	SubEndem
92	<i>Arenaria rotundifolia</i> M. Bieb.	Caryophyllaceae	H	EuJ
93	<i>Armeria canescens</i> (Host.) Boiss.	Plumbaginaceae	H	EuJ
94	<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) P. B.	Chenopodiaceae	H	Paleotemp
95	<i>Artemisia absinthium</i> L.	Compositae	Ch	MedL
96	<i>Artemisia alba</i> Turra	Compositae	Ch	EuJ
97	<i>Artemisia eriantha</i> Ten.	Compositae	Ch	Eu
98	<i>Arum italicum</i> Mill.	Araceae	G	Med
99	<i>Arum maculatum</i> L.	Araceae	G	EuQ
100	<i>Arundo donax</i> L.	Poaceae	G	Az
101	<i>Asarum europaeum</i> L.	Aristolochiaceae	H	EuSiber
102	<i>Asparagus acutifolius</i> L.	Asparagaceae	G	Med
103	<i>Asperula aristata</i> L.	Rubiaceae	H	Med
104	<i>Asperula aristata</i> L. subsp. <i>longiflora</i> (Waldst. et Kit.) Hayek)	Rubiaceae	H	Med
105	<i>Asperula chlorantha</i> Boiss. & Heldr.	Rubiaceae	H	SubEndem
106	<i>Asperula cynanchica</i> L.	Rubiaceae	H	EuMed
107	<i>Asperula doerfleri</i> Wettst.	Rubiaceae	H	Balk
108	<i>Asperula hexaphylla</i> var. <i>pilosa</i> Beck.	Rubiaceae	H	?
109	<i>Asphodelus albus</i> Mill.	Xanthorrhoeaceae	G	SubAtl
110	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.	Aspleniaceae	G	Paleotemp
111	<i>Asplenium fissum</i> Willd.	Aspleniaceae	G	EuJL

112	<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.	Aspleniaceae	G	Circumbor
113	<i>Asplenium trichomanes</i> L.	Aspleniaceae	G	Kozmop
114	<i>Asteriscus</i> sp.	Compositae	T	Med
115	<i>Astragalus autranii</i> Bald.	Fabaceae	H	Endem
116	<i>Astragalus creticus</i> subsp. <i>Rumelicus</i> (Bunge) Maire & Petitmengin	Fabaceae	Ch	Balk
117	<i>Astragalus depressus</i> L.	Fabaceae	T-H	EuJ-Pont
118	<i>Astragalus glycyophyllos</i> L.	Fabaceae	H	EuSiber
119	<i>Astragalus monspessulanus</i> L.	Fabaceae	H	Illirike
120	<i>Astragalus onobrychis</i> L.	Fabaceae	H	Med-Pont
121	<i>Asyneuma anthericoides</i> (Janka) Bornm.	Campanulaceae	H	Balk
122	<i>Asyneuma limonifolium</i> (L.) Janchen	Campanulaceae	H	MedVL
123	<i>Asyneuma</i> sp.	Campanulaceae	H	?
124	<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth.	Athyriaceae	G	SubKozmop
125	<i>Atriplex patula</i> L.	Chenopodiaceae	T	Circumbor
126	<i>Aubrieta deltoidea</i> (L.) DC.	Brassicaceae	H	Balk
127	<i>Aubrieta gracilis</i> Sprun.	Brassicaceae	H	Balk
128	<i>Aurinia rupestris</i> (Sweet) Cullen & T.R.Dudley	Brassicaceae	Ch	MedVL
129	<i>Avena fatua</i> L.	Poaceae	T	EuAz
130	<i>Ballota nigra</i> L.	Lamiaceae	H	EuMed
131	<i>Ballota rupestris</i> (Biv.) Vis.	Lamiaceae	Ch	MedVL-SubBalk
132	<i>Bellardiochloa variegata</i> (Lam.) Kerguélen	Poaceae	H	EuJ
133	<i>Bellardiochloa violacea</i> (Bellardi) Chiov.	Poaceae	H	EuJ
134	<i>Bellis annua</i> L.	Compositae	T	Med
135	<i>Bellis perennis</i> L.	Compositae	H	EuKaukaz
136	<i>Bellis sylvestris</i> L.	Compositae	H	Med
137	<i>Berula erecta</i> (Huds.) Coville	Apiaceae	G	Circumbor
138	<i>Biscutella laevigata</i> L.	Brassicaceae	H	EuJ
139	<i>Blackstonia perfoliata</i> (L.) Huds.	Gentianaceae	T	EuMed
140	<i>Bombycilaena erecta</i> (L.) Smoljan.	Compositae	T	EuJ
141	<i>Borago officinalis</i> L.	Boraginaceae	T	EuMed
142	<i>Botrychium lunaria</i> L.	Ophioglossaceae	G	SubKozmop
143	<i>Brachypodium distachion</i> (L.)P.B.	Poaceae	T	MedTur
144	<i>Brachypodium pinnatum</i> (L.) P.B.	Poaceae	H	EuAz
145	<i>Brachypodium sylvaticum</i> (Huds.) P.B.	Poaceae	H	Paleotemp
146	<i>Briza media</i> L.	Poaceae	H	EuSiber
147	<i>Briza minor</i> L.	Poaceae	T	SubKozmop
148	<i>Bromus arvensis</i> L.	Poaceae	T	EuSiber
149	<i>Bromus erectus</i> Huds.	Poaceae	H	Paleotemp
150	<i>Bromus secalinus</i> L.	Poaceae	T	EuSiber
151	<i>Bromus sterilis</i> L.	Poaceae	T	MedTur
152	<i>Buglossoides purpureocaerulea</i> (L.) I.M. Johnston	Boraginaceae	H	EuJ-Pont
153	<i>Bupleurum falcatum</i> L.	Apiaceae	H	EuAz

154	<i>Bupleurum gerardi</i> All.	Apiaceae	H	EuJ
155	<i>Bupleurum veronense</i> Turra	Apiaceae	H	Alp-Ilirike
156	<i>Calamagrostis</i> sp.	Poaceae	H	EuSiber
157	<i>Calamintha ascendens</i> Jord.	Lamiaceae	H	EuKaukaz
158	<i>Calamintha grandiflora</i> (L.) Moench	Lamiaceae	H	Med
159	<i>Calendula officinalis</i> L.	Compositae	T	EuMed
160	<i>Calystegia sepium</i> (L.) R.Br.	Convolvulaceae	H	Paleotemp
161	<i>Calystegia sylvatica</i> (Kit.) Griseb.	Convolvulaceae	H	EuJl
162	<i>Campanula aureliana</i> Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka	Campanulaceae	H	Endem
163	<i>Campanula foliosa</i> Ten.	Campanulaceae	H	SubBalk
164	<i>Campanula garganica</i> Ten.	Campanulaceae	H	SubBalk
165	<i>Campanula glomerata</i> L.	Campanulaceae	H	EuAz
166	<i>Campanula hawkinsiana</i> Hausskn. et. Heldr.	Campanulaceae	G-H	SubEndem
167	<i>Campanula lingulata</i> Waldsi. et kit.	Campanulaceae	H	SubBalk
168	<i>Campanula patula</i> L.	Campanulaceae	H	EuAz
169	<i>Campanula persicifolia</i> L.	Campanulaceae	H	EuAz
170	<i>Campanula pyramidalis</i> L.	Campanulaceae	H	Ilirike
171	<i>Campanula ramosissima</i> Sm.	Campanulaceae	T	Ilirike
172	<i>Campanula scheuchzeri</i> Vill.	Campanulaceae	H	EuJ
173	<i>Campanula sparsa</i> Friv.	Campanulaceae	T	Balk
174	<i>Campanula spatulata</i> Sm.	Campanulaceae	H	BalkJ
175	<i>Campanula trachelium</i> L.	Campanulaceae	H	Paleotemp
176	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Med.	Brassicaceae	T	Kozmop
177	<i>Cardamine acris</i> Griseb.	Brassicaceae	G	Balk
178	<i>Cardamine bulbifera</i> (L.) Crantz.	Brassicaceae	G	Eu
179	<i>Cardamine carnosa</i> Waldst. et Kit.	Brassicaceae	G	Balk
180	<i>Cardamine eneophyllos</i> (L.) Crantz	Brassicaceae	G	EuJL
181	<i>Cardamine glauca</i> DC.	Brassicaceae	T	MedV
182	<i>Cardamine graeca</i> L.	Brassicaceae	T	Med
183	<i>Cardamine hirsuta</i> L.	Brassicaceae	T	Circumbor
184	<i>Carduus tmoleus</i> Boiss.	Compositae	H	Balk
185	<i>Carex hirta</i> L.	Cyperaceae	G	EuKaukaz
186	<i>Carex kitaibeliana</i> Degen ex Bech.	Cyperaceae	H	EuJL
187	<i>Carex sempervirens</i> Vill. ssp. Laevis	Cyperaceae	H	EuJQ
188	<i>Carex</i> sp.	Cyperaceae	?	?
189	<i>Carlina acanthifolia</i> All.	Rosaceae	H	EuJ
190	<i>Carlina acaulis</i> L.	Rosaceae	H	EuQ
191	<i>Carlina corymbosa</i> L.	Rosaceae	H	Med
192	<i>Carlina frigida</i> Boiss. et Heldr.	Rosaceae	H	EuAz
193	<i>Carlina vulgaris</i> L.	Rosaceae	H	Eusiber
194	<i>Carpinus betulus</i> L.	Betulaceae	Ph	EuKaukaz
195	<i>Carpinus orientalis</i> Mill.	Betulaceae	Ph	Pontike
196	<i>Carum carvi</i> L.	Apiaceae	H	EuAz
197	<i>Carum rupestre</i> Boiss. & Heldr.	Apiaceae	?	?

198	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Fagaceae	Ph	EuJL
199	<i>Celtis australis</i> L.	Ulmaceae	Ph	EuMed
200	<i>Centaurea affinis</i> Friv.	Compositae	H	SubBalk
201	<i>Centaurea alba</i> L.	Compositae	H	EuJ
202	<i>Centaurea alba</i> subsp. <i>deusta</i>	Compositae	H	EuJ
203	<i>Centaurea cuneifolia</i> Sibth. et Sm.	Compositae	H	Balk
204	<i>Centaurea epirota</i> Hal.	Compositae	H	SubEndem
205	<i>Centaurea graeca</i> Boiss.et Spr.	Compositae	H	Balk
206	<i>Centaurea grisebachii</i> (Nyman) Form.	Compositae	H	Balk
207	<i>Centaurea salonitana</i> Vis.	Compositae	H	EuJQ
208	<i>Centaurea salonitana</i> var. <i>subinermis</i> B. et. H	Compositae	H	EuJL-Q
209	<i>Centaurea scabiosa</i> L.	Compositae	H	EuAz
210	<i>Centaurea trimfetti</i> subsp. <i>cana</i>	Compositae	H	EuKaukaz
211	<i>Centaurium erythraea</i> Rafn.	Gentianaceae	T	Paleotemp
212	<i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce	Orchidaceae	G	EuMed
213	<i>Cephalanthera rubra</i> Rich.	Orchidaceae	G	EuAz
214	<i>Cerastium alpinum</i> subsp. <i>alpinum</i>	Caryophyllaceae	H	Arcto-Alp
215	<i>Cerastium brachypetalum</i> Pers.	Caryophyllaceae	T	EuMed
216	<i>Cerastium decalvans</i> Schlosser et. Vuk	Caryophyllaceae	H	Balk
217	<i>Cerastium fontanum</i> Baumg.	Caryophyllaceae	H	Circumbor
218	<i>Cerastium glomeratum</i> Thuill.	Caryophyllaceae	T	EuMed
219	<i>Cerastium glutinosum</i> Fr.	Caryophyllaceae	T	EuMed
220	<i>Cerastium grandiflorum</i> Waldst. & Kit.	Caryophyllaceae	H	Balk
221	<i>Cerastium lanigerum</i> var. <i>decalvans</i>	Caryophyllaceae	T	?
222	<i>Cercis siliquastrum</i> L.	Fabaceae	Ph	AzP-Pont
223	<i>Ceterach officinarum</i> DC	Polypodiaceae	G	EuAz
224	<i>Chaenorhinum minus</i> (L.) Lange	Schrophulariaceae	T	EuMed
225	<i>Chaerophyllum hirsutum</i> L.	Apiaceae	H	EuJ
226	<i>Chamaecytisus hirsutus</i> (L.) Link.	Fabaceae	Ch	EuSiber
227	<i>Chamaemelum nobile</i> (L.) All.	Compositae	H	EuVP
228	<i>Chamomilla recutita</i> (L.) Rauschert	Compositae	T	AzJL
229	<i>Chelianthes persica</i> (Bory) Mett. Ex Kuhn	Polypodiaceae	G	SubBalk
230	<i>Chondrilla juncea</i> L.	Fabaceae	H	Kozmop
231	<i>Chrysopogon gryllus</i> (L.) Trin.	Poaceae	H	EuJ-SiberJ
232	<i>Cichorium intybus</i> L.	Compositae	H	Kozmop
233	<i>Circea lutetiana</i> L.	Myrtaceae	H	Circumbor
234	<i>Cirsium appendiculatum</i> Gris.	Compositae	H	Balk
235	<i>Cirsium candelabrum</i> Griseb.	Compositae	H	Balk
236	<i>Cirsium eriophorum</i> (L.) Scop.	Compositae	H	EuQJ
237	<i>Cirsium palustre</i> (L.) Scop.	Compositae	H	Paleotemp
238	<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.	Compositae	H	SubKozmop
239	<i>Cistus incanus</i> L.	Cistaceae	NPh	Med
240	<i>Cistus salvifolius</i> L.	Cistaceae	NPh	Med
241	<i>Clematis flammula</i> L.	Ranunculaceae	Liane	EuMed

242	<i>Clematis vitalba</i> L.	Ranunculaceae	Liane	EuKaukaz
243	<i>Clematis viticella</i> L.	Ranunculaceae	Liane	EuAz
244	<i>Clinopodium alpinum</i> (L.) Kuntze	Lamiaceae	Ch	EuP
245	<i>Clinopodium suaveolens</i> (Sm.) Kuntze	Lamiaceae	Ch	Med
246	<i>Clinopodium vulgare</i> L.	Lamiaceae	H	Circumbor
247	<i>Colchicum autumnale</i> L.	Liliaceae	G	EuQ
248	<i>Colutea arborescens</i> L.	Fabaceae	Ph	EuMed
249	<i>Consolida ajacis</i> (L.) Schur	Ranunculaceae	T	EuMed
250	<i>Convolvulus anthaeoides</i> L.	Convolvulaceae	H	Med
251	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Convolvulaceae	G	Paleotemp- Kozmop
252	<i>Convolvulus cantabrica</i> L.	Convolvulaceae	H	EuMed
253	<i>Corallorhiza trifida</i> Chatel.	Orchidaceae	G	Circumbor
254	<i>Cornus mass</i> L.	Cornaceae	Ph	EuJL-Pont
255	<i>Cornus sanguinea</i> L.	Cornaceae	Ph	EuAz
256	<i>Coronilla cretica</i> L.	Fabaceae	T	Pontike
257	<i>Coronilla emerus</i> L.	Fabaceae	Nph	EuAz
258	<i>Coronilla scorpioides</i> K. Koh	Fabaceae	T	EuMed
259	<i>Corydalis bulbosa</i> (L.) DC	Papaveraceae	G	EuKaukaz
260	<i>Corydalis ochroleuca</i> Koch.	Papaveraceae	G	SubBalk
261	<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv. subsp. <i>solida</i>	Papaveraceae	G	EuAz
262	<i>Corydalis solida</i> (L.) Sw.	Papaveraceae	G	EuQ
263	<i>Corylus avellana</i> L.	Betulaceae	Ph	EuKaukaz
264	<i>Corylus colurna</i> L.	Betulaceae	Ph	SubBalk
265	<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Anacardiaceae	NpPh	EuJ-Tur
266	<i>Cotoneaster integerrimus</i> Med.	Rosaceae	Nph	EuAz
267	<i>Cotoneaster nebrodensis</i> (Guss.) C. Koch.	Rosaceae	NPh	EuJ-Pont
268	<i>Cotoneaster parnassicus</i> Boiss. & Heldr. (Gr???)	Rosaceae	NPh	?
269	<i>Crataegus heldreichii</i> Boiss.	Rosaceae	Ph	Balk
270	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Rosaceae	Ph	Paleotemp
271	<i>Crataegus orientalis</i> Pallas.	Rosaceae	Ph	Med
272	<i>Crepis alpestris</i> (Jacq.) Tausch	Compositae	H	EuJL
273	<i>Crepis baldaccii</i> Halacsy.	Compositae	H	Balk
274	<i>Crepis neglecta</i> L.	Compositae	T	EuMed
275	<i>Crepis vesicaria</i> L.	Compositae	T-H	SubMed
276	<i>Crocus sieberi</i> subsp. <i>nivalis</i> (Bory & Chaub.) B. Mathew	Iridaceae	G	?
277	<i>Crocus veluchensis</i> Herb.	Iridaceae	G	Balk
278	<i>Crocus vernus</i> (L.) Hill.	Iridaceae	G	EuJQ
279	<i>Crucianella angustifolia</i> L.	Rubiaceae	T	EuMed
280	<i>Crucianella latifolia</i> L.	Rubiaceae	T	Med
281	<i>Cruciata laevipes</i> Opiz.	Rubiaceae	H	EuAz
282	<i>Crupina vulgaris</i> Cass.	Compositae	T	EuJ
283	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	Cupresaceae	Ph	AzL
284	<i>Cyanus napulifera</i> (Rochel) Soják	Compositae	H	Balk

285	<i>Cyanus pindicola</i> (Griseb.) Soják	Compositae	H	Balk
286	<i>Cyclamen hederifolium</i> Aiton	Primulaceae	G	EuJ
287	<i>Cynoglossum certicum</i> Mill.	Boraginaceae	H	EuMed
288	<i>Cynoglossum germanicum</i> Jacq.	Boraginaceae	H	EuJ
289	<i>Cynoglossum montanum</i> L.	Boraginaceae	H	MedTur
290	<i>Cynoglottis barrelieri</i> (All.) Vural & Kit Tan	Boraginaceae	H	MedVL
291	<i>Cynosurus cristatus</i> L.	Poaceae	H	EuKaukaz
292	<i>Cynosurus echinatus</i> L.	Poaceae	T	EuMed
293	<i>Cyperus fuscus</i> L.	Cyperaceae	T	Paleotemp
294	<i>Cytisus villosus</i> Pourr.	Fabaceae	Ph	Med
295	<i>Dactylis glomerata</i> L.	Poaceae	H	Paleotemp
296	<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó	Orchidaceae	G	EuSiber
297	<i>Dactylorhiza romana</i> (Sebast.) Soó	Orchidaceae	G	StenoMed
298	<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soo	Orchidaceae	G	EuJ
299	<i>Dactylorhiza sambucina</i> (L.) Soó	Orchidaceae	G	EuKaukaz
300	<i>Danthoniastrum compactum</i> (Boiss. & Heldr.) Holub	Poaceae	H	Balk
301	<i>Danthoniastrum neumayerianum</i> (Vis.) Tzvelev	Poaceae	H	Balk
302	<i>Daphne blagayana</i> Freyer	Thymelaeaceae	Ch	Balk
303	<i>Daphne laureola</i> L.	Thymelaeaceae	Ph	SubMed-SubAtl
304	<i>Daphne mezereum</i> L.	Thymelaeaceae	NPh	EuSiber
305	<i>Daphne oleoides</i> Schreb.	Thymelaeaceae	NPh	AzQ-Med
306	<i>Daucus carota</i> L.	Apiaceae	T-H	Paleotemp-Subkozmpop
307	<i>Delphinium consolida</i> L.	Ranunculaceae	T	EuMed
308	<i>Delphinium peregrinum</i> L.	Ranunculaceae	T	EuJL
309	<i>Delphinium fissum</i> Waldst. et Kit.	Ranunculaceae	H	EuAz
310	<i>Deschampsia flexuosa</i> (L.) Trin	Poaceae	H	SubKozmpop
311	<i>Desmazeria rigida</i> (L.) Tutin	Poaceae	T	EuMed
312	<i>Dianthus carthusianorum</i> L.	Caryophyllaceae	H	EuJ
313	<i>Dianthus ferrugineus</i> Mill.	Caryophyllaceae	H	SubBalk
314	<i>Dianthus integer</i> var. <i>brachyanthus</i> (Boiss) Hay.	Caryophyllaceae	H	SubBalk
315	<i>Dianthus integer</i> subsp. <i>minutiflorus</i> (Halácsy) Bornm.	Caryophyllaceae	H	Balk
316	<i>Dianthus integer</i> Vis.	Caryophyllaceae	H	Balk
317	<i>Dianthus petraeus</i> Wladst. et Kit.	Caryophyllaceae	H	SubBalk
318	<i>Dianthus sylvestris</i> Wulf.	Caryophyllaceae	H	Med
319	<i>Dictamnus albus</i> L.	Rutaceae	Ch	EuSiberJ
320	<i>Digitalis ferruginea</i> L.	Scrophulariaceae	H	MedVL
321	<i>Digitalis grandiflora</i> Mill	Scrophulariaceae	H	EuJL
322	<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.	Scrophulariaceae	H	SubBalk
323	<i>Digitalis lutea</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuP
324	<i>Digitalis purpurea</i> L.	Scrophulariaceae	H	MedP
325	<i>Doronicum austriacum</i> Jacq.	Compositae	G	EuJ

326	<i>Doronicum columnae</i> Ten.	Compositae	G	EuJL-Kaukaz
327	<i>Dorycnium hirsutum</i> (L.) Ser.	Fabaceae	Ch	EuMed
328	<i>Dorycnium pentaphyllum</i> Scop.	Fabaceae	H-Ch	EuQJ
329	<i>Draba aizoides</i> L.	Brassicaceae	H	Eu
330	<i>Draba aizoides</i> var. <i>Brevistyla</i>	Brassicaceae	H	Eu
331	<i>Draba lasiocarpa</i> Rochel	Brassicaceae	H	Eu
332	<i>Draba muralis</i> L.	Brassicaceae	T	Circumbor
333	<i>Draba verna</i> L.	Brassicaceae	T	Circumbor
334	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	Dryopteridaceae	G	SubKozmop
335	<i>Dryopteris pallida</i> (Bory)C. Chr. Ex Maire&Petitm	Dryopteridaceae	G	EuJ
336	<i>Drypis spinosa</i> L.	Caryophyllaceae	H	SubBalk
337	<i>Echinops microcephalus</i> Sibth.& Sm.	Compositae	H	Balk
338	<i>Echinops ritro</i> L.	Compositae	H	Med
339	<i>Echium italicum</i> L.	Boraginaceae	H	EuMed
340	<i>Echium plantagineum</i> L.	Boraginaceae	T-H	Eumed
341	<i>Echium vulgare</i> L.	Boraginaceae	H	Eu
342	<i>Edraianthus australis</i> (Wettst.) Lakusić	Campanulaceae	Ch	SubEndem
343	<i>Edraianthus graminifolius</i> (L.) A. DC.	Campanulaceae	Ch	SubBalk
344	<i>Elymus repens</i> (L.) Gould	Poaceae	G	Circumbor
345	<i>Epilobium angustifolium</i> L.	Onagraceae	H	Circumbor
346	<i>Epipactis latifolia</i> (L.) All	Orchidaceae	G	Paleotemp
347	<i>Equisetum palustre</i> L.	Equisetaceae	H	Circumbor
348	<i>Equisetum</i> sp.	Equisetaceae	H	Circumbor
349	<i>Erica arborea</i> L.	Ericaceae	Ph-NPh	Med
350	<i>Erigeron epiroticus</i> (Vierh.) Halácsy	Compositae	H	EuAz
351	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L`Her.	Geraniaceae	T	EuMed-Pont
352	<i>Erophila verna</i> (L.) Chevall.	Brassicaceae	T	Circumbor
353	<i>Eryngium amethystinum</i> L.	Apiaceae	H	Med
354	<i>Eryngium campestre</i> L.	Apiaceae	H	EuMed
355	<i>Erysimum odoratum</i> Ehrh.	Brassicaceae	T	EuQ
356	<i>Erysimum pectinatum</i> Bory & Chaub.	Brassicaceae	H	Balk
357	<i>Erysimum</i> sp.	Brassicaceae	?	?
358	<i>Erythronium dens-canis</i> L.	Liliaceae	G	EuJ-SiberJ
359	<i>Euonymus verrucosus</i> Scop.	Celastraceae	Ph	EuJL
360	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L.	Euphorbiaceae	G	EuKaukaz
361	<i>Euphorbia brittingeri</i> Opiz.	Euphorbiaceae	H	EuJ-Pont
362	<i>Euphorbia cikaea</i> F.K. Meyer	Euphorbiaceae	H	Endem
363	<i>Euphorbia cyparisias</i> L.	Euphorbiaceae	H	EuAz
364	<i>Euphorbia esula</i> L.	Euphorbiaceae	H	EuAz
365	<i>Euphorbia exigua</i> L.	Euphorbiaceae	T	EuMed
366	<i>Euphorbia glabriflora</i> Vis.	Euphorbiaceae	Ch	Balk
367	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	Euphorbiaceae	T	Kozmop
368	<i>Euphorbia herniariifolia</i> var. <i>glaberrima</i> Halácsy	Euphorbiaceae	G	Balk

369	<i>Euphorbia myrsinites</i> L.	Euphorbiaceae	G	EuJ-Pont
370	<i>Euphorbia spinosa</i> L.	Euphorbiaceae	Ch	Med
371	<i>Euphrasia liburnica</i> Wettst.	Scrophulariaceae	T	EuKaukaz
372	<i>Fagus sylvatica</i> L.	Fagaceae	Ph	EuQ
373	<i>Farsetia clypeata</i> R. Br. Kew.	Brassicaceae	H	MedVL
374	<i>Festuca adamovicii</i> (St. Yves Margr - Dannenb.)	Poaceae	H	Balk
375	<i>Festuca bosniaca</i> Kumm. & Sendtn.	Poaceae	H	SubBalk
376	<i>Festuca circummediterranea</i> Patzke	Poaceae	H	SubBalk
377	<i>Festuca heterophylla</i> Lam.	Poaceae	H	EuKaukaz
378	<i>Festuca paniculata</i> (L.) Schinz & Thell.	Poaceae	H	Med
379	<i>Festuca rubra</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
380	<i>Festuca rubra</i> ssp. <i>Heterophylla</i>	Poaceae	H	Circumbor
381	<i>Festuca</i> sp.	Poaceae	H	?
382	<i>Festuca vallesiaca</i> var. <i>pseudovina</i> (Hack.) Hayek	Poaceae	H	EuSiber
383	<i>Festuca xanthina</i> Roem. & Schult.	Poaceae	H	Balk
384	<i>Ficaria ranunculoides</i> Roth.	Ranunculaceae	H	EuAz
385	<i>Ficus carica</i> L.	Moraceae	Ph	AzL
386	<i>Filago vulgaris</i> Moench.	Compositae	T	Paleotemp
387	<i>Fragaria moscata</i> Duch.	Rosaceae	H	EuQ
388	<i>Fragaria vesca</i> L.	Rosaceae	H	EuSiber
389	<i>Frangula pendunculata</i> F. K. Mey., spec.nov.	Rhamnaceae	Ph	?
390	<i>Fraxinus angustifolius</i> Vajl	Oleaceae	Ph	Eu-Pont
391	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Oleaceae	Ph	Eu-MedV- Pont
392	<i>Freyera balcanica</i> Halácsy	Apiaceae	G	MedP
393	<i>Fritillaria graeca</i> Boiss. et Sprun	Liliaceae	G	Balk
394	<i>Fritillaria thessala</i> subsp. <i>ionica</i> (Boiss.) Rix	Liliaceae	G	Balk
395	<i>Fumana procumbens</i> (Dunal) Gren. et. Godron	Cistaceae	Ch	EuMed-Pont
396	<i>Fumana thymifolia</i> (L.) Spach	Cistaceae	Ch	Med
397	<i>Galanthus nivalis</i> L.	Amaryllidaceae	Ch	Med
398	<i>Galium anisophyllum</i> Vill.	Rubiaceae	H	EuJQ
399	<i>Galium aparine</i> L.	Rubiaceae	H	EuJQ
400	<i>Galium aristatum</i> L.	Rubiaceae	H	EuJP
401	<i>Galium degenii</i> Bald.	Rubiaceae	H	Balk
402	<i>Galium divaricatum</i> Pour.	Rubiaceae	T	Med
403	<i>Galium lucidum</i> All	Rubiaceae	H	EuMed
404	<i>Galium mollugo</i> L.	Rubiaceae	H	Med
405	<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop	Rubiaceae	G	EuAz
406	<i>Galium rotundifolium</i> L.	Rubiaceae	H	EuAz
407	<i>Galium tricornerutum</i> Dandy	Rubiaceae	T	EuMed
408	<i>Galium verum</i> L.	Rubiaceae	H	EuAz
409	<i>Gaudinia fragilis</i> (L.) P.B.	Poaceae	T	EuMed

410	<i>Genista radiata</i> (L.) Scop	Fabaceae	Ch	EuJ
411	<i>Gentiana lutea</i> L.	Gentianaceae	H	EuJ
412	<i>Gentiana verna</i> L.	Gentianaceae	H	EuAz
413	<i>Gentiana verna</i> ssp. <i>Tergestina</i>	Gentianaceae	H	EuAz
414	<i>Geranium aristatum</i> Freyn et Sint.	Geraniaceae	H	Balk
415	<i>Geranium asphodeloides</i> Burm. Fil.	Geraniaceae	H	SubBalk
416	<i>Geranium brutium</i> Gasparr.	Geraniaceae	H	MedVL
417	<i>Geranium cinereum</i> Cav.	Geraniaceae	H	SubBalk
418	<i>Geranium columbinum</i> L.	Geraniaceae	T	EuSiberJ
419	<i>Geranium divaricatum</i> Ehrh.	Geraniaceae	T	Pont-SiberJ
420	<i>Geranium lucidum</i> L.	Geraniaceae	T	EuMed
421	<i>Geranium macrorrhizum</i> L.	Geraniaceae	G	EuJL
422	<i>Geranium molle</i> L.	Geraniaceae	T	EuAz-SubCosm
423	<i>Geranium oosphodeloides</i> var. <i>tauricum</i>	Geraniaceae	H	SubBalk
424	<i>Geranium purpureum</i> Vill.	Geraniaceae	T	EuMed
425	<i>Geranium robertianum</i> L.	Geraniaceae	T	SubKozmop
426	<i>Geranium rotundifolium</i> L.	Geraniaceae	T	Paleotemp
427	<i>Geranium sanguineum</i> L.	Geraniaceae	H	EuKaukaz
428	<i>Geranium subcaulescens</i> DC.	Geraniaceae	H	SubBalk
429	<i>Geum urbanum</i> L.	Rosaceae	H	Circumbor
430	<i>Globularia cordifolia</i> L.	Globulariaceae	Ch	EuQJ
431	<i>Globularia repens</i> Lam.	Globulariaceae	Ch	MedVP
432	<i>Gnaphalium hoppeanum</i> W. D. J. Koch	Compositae	H	EuJL
433	<i>Gnaphalium roeseri</i> Boiss. & Heldr.	Compositae	H	EuJL
434	<i>Gnaphalium sylvaticum</i> L.	Compositae	H	Circumbor
435	<i>Haynaldia villosa</i> Schur.	Poaceae	T	EuMed
436	<i>Hedera helix</i> L.	Araliaceae	Ph	SubMed-SubAtl
437	<i>Helianthemum nummularium</i> (L.) Mill	Cistaceae	Ch	EuKaukaz
438	<i>Helianthemum oelandicum</i> (L.) DC	Cistaceae	Ch	EuKaukaz
439	<i>Heliotropium europaeum</i> L.	Boraginaceae	T	EuMed-Turan
440	<i>Helleborus odoratus</i> Waldst. et Kit.	Ranunculaceae	G	EuJL
441	<i>Heracleum pollinianum</i> var. <i>oeteum</i>	Apiaceae	H	Paleotemp
442	<i>Heracleum sphondylium</i> L.	Apiaceae	H	Paleotemp
443	<i>Herniaria incana</i> Lam.	Caryophyllaceae	H	EuMed
444	<i>Herniaria parnassica</i> Heldr. et Sart.	Caryophyllaceae	H	Balk
445	<i>Herniaria parnassica</i> subsp. <i>parnassica</i> Chaudhri	Caryophyllaceae	H	SubEndem
446	<i>Hesperis laciniata</i> All.	Brassicaceae	H	EuJ
447	<i>Hesperis matronalis</i> L.	Brassicaceae	H	Pont
448	<i>Hieracium cymosum</i> L.	Compositae	H	Eu
449	<i>Hieracium cymosum</i> subsp. <i>sabinum</i> var. <i>genuinum</i>	Compositae	H	Eu
450	<i>Hieracium frivaldii</i>	Compositae	H	?
451	<i>Hieracium murorum</i> L.	Compositae	H	Eu

452	<i>Hieracium pannosum</i> Boiss.	Compositae	H	Balk
453	<i>Hieracium pillosella</i> L.	Compositae	H	EuKaukaz
454	<i>Hieracium pilloselloides</i> Vill.	Compositae	H	Eu
455	<i>Hieracium villosum</i> Jacq.	Compositae	H	EuJL
456	<i>Hippocrepis comosa</i> L.	Fabaceae	H	EuQJ
457	<i>Holcus lanatus</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
458	<i>Hordeum murinum</i> L.	Poaceae	T	Circumbor
459	<i>Hornungia petraea</i> (L.) R. Br.	Brassicaceae	T	EuMed
460	<i>Hydrocharis morsus-ranae</i> L.	Hydrocharitaceae	Hidrof.	EuAz
461	<i>Hypericum barbatum</i> Jacq.	Hypericaceae	H	EuJL
462	<i>Hypericum montanum</i> Mor.	Hypericaceae	H	EuKaukaz
463	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Hypericaceae	H	StenoMed
464	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Hypericaceae	H	SubKozmop
465	<i>Hypericum richeri</i> subsp. <i>grisebachii</i> (Boiss.) Nyman	Hypericaceae	H	Eu
466	<i>Hypericum richeri</i> Vill.	Hypericaceae	H	Eu
467	<i>Hypericum rumeliacum</i> Boiss.	Hypericaceae	H	Balk
468	<i>Hypericum spruneri</i> Boiss.	Hypericaceae	H	EuJL
469	<i>Iberis pruitii</i> Tineo	Brassicaceae	T-H	Med
470	<i>Iberis sempervirens</i> L.	Brassicaceae	Ch	Med
471	<i>Ilex aquifolium</i> L.	Aquifoliaceae	Ph	SubMed-SubAtl
472	<i>Inula crythmoides</i> L.	Compositae	Ch	EuJP
473	<i>Inula oculus - christi</i> L.	Compositae	H	EuJL-Pont
474	<i>Inula spiraeifolia</i> L.	Compositae	H	EuJ
475	<i>Iris pallida</i> Lam.	Iridaceae	G	SubBalk
476	<i>Iris</i> sp.	Iridaceae	G	?
477	<i>Jovibarba heuffelii</i> (Schott)	Crassulaceae	H	Balk
478	<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae	Ph	EuAz
479	<i>Juncus articulatus</i> L.	Juncaceae	G	Circumbor
480	<i>Juniperus communis</i> L.	Cupressaceae	Ph	Circumbor
481	<i>Juniperus communis</i> subsp. <i>nana</i> (Willd.) Syme	Cupressaceae	Ph	MedJ
482	<i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	Cupressaceae	Ph	SubBalk
483	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	Cupressaceae	Ph	EuMed
484	<i>Kickxia commutata</i> (Bernh. ex Rchb.) Fritsch	Scrophulariaceae	H	Med
485	<i>Kickxia elatine</i> subsp. <i>crinita</i> (Mabille) Greuter	Scrophulariaceae	T	EuMed
486	<i>Kickxia spuria</i> subsp. <i>integrifolia</i> (Brot.) R. Fern.	Scrophulariaceae	T	EuAz
487	<i>Knautia drymeia</i> Heuff.	Dipsacaceae	H	EuJL
488	<i>Knautia orientalis</i> L.	Dipsacaceae	T	Balk
489	<i>Koeleria splendens</i> Presl.	Poaceae	H	Med
490	<i>Laburnum alpinum</i> (Mill.) Berchtold et J. Pres.	Fabaceae	Ph	EuJ
491	<i>Lactuca alpina</i> (L.) A. Gray	Compositae	H	Eu
492	<i>Lactuca saligna</i> L.	Compositae	T-H	EuMed-

				Turan
493	<i>Lactuca serriola</i> L.	Compositae	H	EuMed-SibJ
494	<i>Lagurus ovata</i> L.	Poaceae	T	EuMed
495	<i>Lamiastrum galeobdolon</i> (L.) Ehred. et Polatschek	Lamiaceae	H	EuKaukaz
496	<i>Lamium garganicum</i> L.	Lamiaceae	H	Med-Mal
497	<i>Lamium garganicum</i> subsp. <i>striatum</i> (Sm.) Hayek	Lamiaceae	H	Med-Mal
498	<i>Lamium maculatum</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
499	<i>Lapsana communis</i> L.	Compositae	T-H	Paleotemp
500	<i>Laserpitium siler</i> L.	Apiaceae	H	EuJ
501	<i>Lathyrus latifolius</i> L.	Fabaceae	H	EuJ
502	<i>Lathyrus laxiflorus</i> (Desf.) O. Kuntzei	Fabaceae	H	Pont
503	<i>Lathyrus montanus</i> Bernh	Fabaceae	G	EuQ
504	<i>Lathyrus niger</i> (L.) Bernh	Fabaceae	G	EuKaukaz
505	<i>Lathyrus nissolia</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
506	<i>Lathyrus pratensis</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
507	<i>Lathyrus venetus</i> (Mill.) Wohlf.	Fabaceae	G	Pont
508	<i>Lathyrus vernus</i> (L.) Bernh.	Fabaceae	G	EuAz
509	<i>Laurus nobilis</i> L.	Lauraceae	Ph	Med
510	<i>Lavatera thuringiaca</i> L.	Malvaceae	H	Siber
511	<i>Leguzia</i> sp	Campanulaceae	G	Pont
512	<i>Lembotropis nigricans</i> (L.) Griseb.	Fabaceae	Ph	EuQ-Pont
513	<i>Leontodon crispus</i> Vill.	Compositae	H	EuJ
514	<i>Leontodon hispidus</i> subsp. <i>hastilis</i> (L.) Corb	Compositae	H	EuKaukaz
515	<i>Leontodon saxatilis</i> Lam.	Compositae	H	EuMed
516	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
517	<i>Leucanthemum vulgare</i> (Vaill.) Lam.	Compositae	H	EuSiber
518	<i>Lilium candidum</i> L.	Liliaceae	G	Med
519	<i>Lilium chalcedonicum</i> L.	Liliaceae	G	SubEndem
520	<i>Lilium martagon</i> L.	Liliaceae	G	EuAz
521	<i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw.	Liliaceae	G	EuMed
522	<i>Linaria alpina</i> (L.) Mill.	Scrophulariaceae	H	EuJ
523	<i>Linaria angustissima</i> (Loisel.) Borbas	Scrophulariaceae	H	EuJL
524	<i>Linaria peloponnesiaca</i> Boiss. et Heldr.	Scrophulariaceae	H	SubBalk
525	<i>Linum capitatum</i> Kit.	Linaceae	H	EuJL
526	<i>Linum catharticum</i> L.	Linaceae	T	EuMed
527	<i>Linum nervosum</i> Waldst. et. Kit.	Linaceae	H	SubBalk
528	<i>Linum nodiflorum</i> L.	Linaceae	T	EuMed
529	<i>Linum tenuifolium</i> L.	Linaceae	H	SubMed-Pont
530	<i>Linum usitatissimum</i> L.	Linaceae	T	SubMed-Pont
531	<i>Listera ovata</i> (L.)R. Br. in Aiton	Orchidaceae	G	EuAz
532	<i>Lithospermum officinale</i> L.	Boraginaceae	H	EuSiber
533	<i>Lolium perenne</i> L.	Poaceae	H	EuAz

534	<i>Lonicera implexa</i> Ait.	Caprifoliaceae	Ph	Med
535	<i>Lophochloa cristata</i> (L.) Hyl.	Poaceae	T	Paleotemp
536	<i>Lotus ornithopodioides</i> L.	Fabaceae	T	Med
537	<i>Lotus alpinus</i> (DC) Ramond	Fabaceae	H	EuJ
538	<i>Lotus angustissimus</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
539	<i>Lotus corniculatus</i> L.	Fabaceae	H	Paleotemp
540	<i>Luzula</i> sp.	Juncaceae	H	?
541	<i>Luzula sylvatica</i> (Huds.) Gaud	Juncaceae	H	EuJL
542	<i>Lychnis coronaria</i> (L.) Desr.	Caryophyllaceae	H	MedTur
543	<i>Lychnis viscaria</i> L.	Caryophyllaceae	H	EuSiber
544	<i>Lycopsis arvensis</i> L.	Boraginaceae	T	EuAz
545	<i>Lysimachia nummularium</i> L.	Primulaceae	H	EuAz
546	<i>Lysimachia punctata</i> L.	Primulaceae	H	EuJL-Pont
547	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	Rosaceae	Ph	EuQ-Kaukaz
548	<i>Malva sylvestris</i> L.	Malvaceae	H	EuSiber
549	<i>Marrubium incanum</i> Desr.	Lamiaceae	H	MedVL
550	<i>Marrubium vulgare</i> L.	Lamiaceae	H	SubKozmop
551	<i>Marrubium vulgare</i> var. <i>lanatum</i>	Lamiaceae	H	SubKozmop
552	<i>Matricaria perforata</i> Merat.	Compositae	T	EuV
553	<i>Medicago carstiensis</i> Jacq.	Fabaceae	H	IlirAlp
554	<i>Medicago lupulina</i> L.	Fabaceae	H	Paleotemp
555	<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bartal	Fabaceae	T	EuMed
556	<i>Medicago sativa</i> L.	Fabaceae	H	EuAz
557	<i>Melica ciliata</i> L.	Poaceae	H	EuMed-Turan
558	<i>Melica uniflora</i> Retz.	Poaceae	H	Paleotemp
559	<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pallas	Fabaceae	H	EuAz
560	<i>Melissa officinalis</i> L.	Lamiaceae	H	AzP
561	<i>Melittis melissophyllum</i> L.	Lamiaceae	H	EuQ
562	<i>Mentha aquatica</i> L.	Lamiaceae	H	Paleotemp
563	<i>Mentha piperita</i> L.	Lamiaceae	H	SubBalk
564	<i>Mentha pulegium</i> L.	Lamiaceae	H	EuMed
565	<i>Mercurialis perennis</i> L.	Linaceae	G	EuKaukaz
566	<i>Micromeria cristata</i> (Hampe) Griseb	Lamiaceae	H	Balk
567	<i>Micromeria graeca</i> (L.) Bentham	Lamiaceae	Ch	Med
568	<i>Micromeria juliana</i> (L.) Bentham	Lamiaceae	Ch	Med
569	<i>Minuartia recurva</i> (All.) Schinz. et Thell. ???	Caryophyllaceae	H	EuKaukaz
570	<i>Minuartia setacea</i> (Thuill.) Hayek	Caryophyllaceae	H	Eu
571	<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern.	Caryophyllaceae	H	EuAz
572	<i>Moehringia muscosa</i> L.	Caryophyllaceae	H	EuJ
573	<i>Moltkia petraea</i> (Tratt.) Griseb.	Boraginaceae	Ch	Balk
574	<i>Morina persica</i> W.	Dipsacaceae	H	Balk
575	<i>Musacri botryoides</i> (L.) Mill.	Liliaceae	G	SubMed
576	<i>Muscari comosum</i> (L.) Mill	Liliaceae	G	EuMed

577	<i>Muscari neglectum</i> Guss.	Liliaceae	G	EuMed
578	<i>Muscari racemosum</i> Mill.	Liliaceae	G	MedL
579	<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort	Compositae	H	EuKaukaz
580	<i>Myosotis alpestris</i> F.W Schmidt	Scrophulariaceae	H	EuL
581	<i>Myosotis alpestris</i> var. <i>suaveolens</i>	Scrophulariaceae	H	EuL
582	<i>Myosotis arvensis</i> (L.) Hill	Scrophulariaceae	T-H	Eu-AzP
583	<i>Myosotis nemorosa</i> Besser.	Scrophulariaceae	H	EuAz
584	<i>Myosotis ramosissima</i> Roche.	Scrophulariaceae	T	Eu-AzP
585	<i>Myosotis sparsiflora</i> Mik.	Scrophulariaceae	T	Eu
586	<i>Myosotis stricta</i> Link.	Scrophulariaceae	T	EuMed
587	<i>Myosotis sylvatica</i> Hoffm.	Scrophulariaceae	H	Paleotemp
588	<i>Myosotis sylvatica</i> var. <i>Cyanea</i>	Scrophulariaceae	H	Paleotemp
589	<i>Narcissus poeticus</i> L.	Amaryllidaceae	G	EuJ
590	<i>Neottia nidus-avis</i> Rich.	Orchidaceae	G	EuAz
591	<i>Nepeta spruneri</i> Boiss.	Lamiaceae	H	SubEndem
592	<i>Nigella arvensis</i> L.	Ranunculaceae	T	EuMed
593	<i>Nigella arvensis</i> var. <i>glauca</i> Boiss. Fl.	Ranunculaceae	T	EuMed
594	<i>Nigella damascena</i> L.	Ranunculaceae	T	EuMed
595	<i>Noccaea bellidifolia</i> (Griseb.) F.K.Mey	Brassicaceae	H	Balk
596	<i>Oenanthe pimpinelloides</i> L.	Apiaceae	H	Med - Atlant
597	<i>Olea europaea</i> L.	Oleaceae	Ph	Med
598	<i>Onobrychis viciifolia</i> Scop.	Fabaceae	H	Med-Mal
599	<i>Ononis spinosa</i> L.	Fabaceae	Ch	EuMed
600	<i>Onopordum illyricum</i> L.	Compositae	H	Med
601	<i>Onosma arenaria</i> Waldst. et Kit	Boraginaceae	H	Alp.P
602	<i>Onosma echioides</i> L.	Boraginaceae	Ch	EuJL
603	<i>Onosma mattirolii</i> Bald.	Boraginaceae	H	Endem
604	<i>Onosma visianii</i> Clem.	Boraginaceae	H	EuJL
605	<i>Ophrys insectifera</i> L.	Orchidaceae	G	Eu
606	<i>Orchis coriophora</i> L.	Orchidaceae	G	EuMed
607	<i>Orchis lactea</i> Poir.	Orchidaceae	G	Med
608	<i>Orchis mascula</i> L.	Orchidaceae	G	Paleotemp
609	<i>Orchis mascula</i> ssp. <i>Signifera</i>	Orchidaceae	G	Paleotemp
610	<i>Orchis morio</i> L.	Orchidaceae	G	EuKaukaz
611	<i>Orchis pallens</i> L.	Orchidaceae	G	EuKaukaz
612	<i>Orchis quadripunctata</i> Cyr.	Orchidaceae	G	Med
613	<i>Orchis romana</i> S. et M.	Orchidaceae	G	Med
614	<i>Orchis spitzelii</i> Saut. ex W. D. J. Koch	Orchidaceae	G	EuJ-Kaukaz
615	<i>Origanum vulgare</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
616	<i>Orlaya daucorlaya</i> Murb.	Apiaceae	T	MedL
617	<i>Ornithogalum collinum</i> Guss.	Asparagaceae	G	Med
618	<i>Ornithogalum narbonense</i> L.	Asparagaceae	G	EuMed
619	<i>Ornithogalum oligophyllum</i> E.D Clarke	Asparagaceae	G	Balk
620	<i>Ornithogalum orthophyllum</i> Ten.	Asparagaceae	G	Ilirike
621	<i>Ornithogalum umbellatum</i> L.	Asparagaceae	G	EuMed

622	<i>Orthilia secunda</i> (L.) House	Pirolaceae	Ch	Circumbor
623	<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	Betulaceae	ph	Circumbor
624	<i>Osyris alba</i> L.	Urticaceae	Ch	EuMed
625	<i>Oxalis acetosella</i> L.	Oxalidaceae	H	Circumbor
626	<i>Paliurus spina - christi</i> Mill.	Rhamnaceae	Ph	EuJL-Pont
627	<i>Pallenis spinosa</i> (L.) Cass	Compositae	T-H	EuMed
628	<i>Papaver dubium</i> L.	Papaveraceae	T	MedTur
629	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Papaveraceae	T	MedL
630	<i>Parietaria officinalis</i> L.	Urticaceae	H	EuAz
631	<i>Paronychia kapela</i> (Hacq.) Kerner	Caryophyllaceae	H	Med
632	<i>Paronychia kapela</i> var. <i>rotundifolia</i>	Caryophyllaceae	H	Med
633	<i>Pedicularis brachyodonta</i> Schlosser et. Vuk.	Scrophulariaceae	H	Balk
634	<i>Pedicularis graeca</i> Bunge.	Scrophulariaceae	H	SubEndem
635	<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertn	Compositae	G	EuQ-AzP
636	<i>Petasites hybridus</i> (L.) P. Gaertn.	Compositae	G	EuAz
637	<i>Petrorhagia prolifera</i> (L.) P.W. Ball. et Heywood	Caryophyllaceae	T	EuMed
638	<i>Petrorhagia saxifraga</i> (L.) Link	Caryophyllaceae	H	EuMed
639	<i>Petrorhagia saxifraga</i> var. <i>albanica</i>	Caryophyllaceae	H	EuMed
640	<i>Phalaris aquatica</i> L.	Poaceae	H	Med
641	<i>Phillyrea latifolia</i> L.	Oleaceae	Ph	Med
642	<i>Phleum alpinum</i> L.	Poaceae	H	EuJ
643	<i>Phleum hirsutum</i> Honckeny	Poaceae	G	EuJL
644	<i>Phleum pratense</i> L.	Poaceae	H	EuQ
645	<i>Phlomis fruticosa</i> L.	Lamiaceae	Ch	Med
646	<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Steud.	Poaceae	G	SubKozmop
647	<i>Phyteuma orbiculare</i> L.	Campanulaceae	H	EuJ
648	<i>Pilosella cymosa</i> subsp. <i>sabina</i> (Sebast.) H. P. Fuchs	Compositae	H	Eu
649	<i>Pilosella hoppeana</i> (Schult.) F. W. Schultz & Sch. Bip.	Compositae	H	MedVL
650	<i>Pinguicula hirtiflora</i> var. <i>hirtiflora</i>	Lentibulariaceae	H	MedVL
651	<i>Pinus heldreichii</i> Christ	Pinaceae	Ph	Balk
652	<i>Pinus mugo</i> Turra	Pinaceae	H	Med
653	<i>Pinus nigra</i> Arn.	Pinaceae	Ph	EuJ
654	<i>Pistacia lentiscus</i> L.	Anacardiaceae	Ph	Med
655	<i>Pistacia terebinthus</i> L.	Anacardiaceae	Ph	EuMed
656	<i>Plantago argentea</i> Chaix	Plantaginaceae	H	EuSiberJ
657	<i>Plantago lagopus</i> L.	Plantaginaceae	T	Med
658	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Plantaginaceae	H	EuAz
659	<i>Plantago major</i> L.	Plantaginaceae	H	EuAz
660	<i>Platanus orientalis</i> L.	Platanaceae	Ph	SubBalk
661	<i>Poa alpina</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
662	<i>Poa alpina</i> var. <i>Vivipara</i>	Poaceae	H	Circumbor
663	<i>Poa annua</i> L.	Poaceae	T	Kozmop
664	<i>Poa bulbosa</i> L.	Poaceae	H	Paleotemp

665	<i>Poa nemoralis</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
666	<i>Poa pratensis</i> L.	Poaceae	H	Circumbor
667	<i>Poa timoleontis</i> Boiss.	Poaceae	H	SubBalk
668	<i>Polycnemum majus</i> A. Braun	Chenopodiaceae	T	EuAz
669	<i>Polygala alpestris</i> subsp. <i>croatica</i> (Chod) Hay	Polygalaceae	H	EuJ
670	<i>Polygala alpestris</i> Reichenb.	Polygalaceae	H	EuJ
671	<i>Polygala comosa</i> Schkuh.	Polygalaceae	H	EuQ-SiberQ
672	<i>Polygala nicaensis</i> Risso.	Polygalaceae	H	EuMed
673	<i>Polygala vulgaris</i> L.	Polygalaceae	H	EuAz
674	<i>Polygonatum multiflorum</i> All.	Asparagaceae	G	EuAz
675	<i>Polygonum aviculare</i> L.	Polygonaceae	T	Kozmop
676	<i>Polypodium vulgare</i> L.	Polypodiaceae	G	Circumbor
677	<i>Polystichum lonchitis</i> Roth.	Dryopteridaceae	Ch	Circumbor
678	<i>Populus alba</i> L.	Salicace	Ph	Paleotemp
679	<i>Populus nigra</i> L.	Salicace	Ph	Paleotemp
680	<i>Potentilla apenina</i> Ten.	Rosaceae	Ch	Med
681	<i>Potentilla detommassii</i> Ten.	Rosaceae	H	EuJL
682	<i>Potentilla hirta</i> L.	Rosaceae	H	Med
683	<i>Potentilla micrantha</i> Ram.	Rosaceae	H	EuMed
684	<i>Potentilla recta</i> var. <i>balcanica</i>	Rosaceae	H	Med-Pont
685	<i>Potentilla reptans</i> L.	Rosaceae	H	SubKozmop
686	<i>Potentilla speciosa</i> Willd.	Rosaceae	Ch	Balk
687	<i>Prenanthes purpurea</i> L.	Compositae	H	EuKaukaz
688	<i>Primula acaulis</i> (L.) Hill.	Primulaceae	H	EuMed
689	<i>Primula elatior</i> (L.) Hill	Primulaceae	H	EuJQ
690	<i>Primula veris</i> L.	Primulaceae	H	Med-EuP
691	<i>Primula vulgaris</i> Huds.	Primulaceae	H	EuKaukaz
692	<i>Prospero elisae</i> Speta	Asparagaceae	G	Balk?
693	<i>Prunella laciniata</i> L.	Lamiaceae	H	Med
694	<i>Prunella vulgaris</i> L.	Lamiaceae	H	Circumbor
695	<i>Prunus cerasus</i> L.	Rosaceae	Ph	Pont
696	<i>Prunus prostrata</i> Labill.	Rosaceae	Ph	Paleosubtrop
697	<i>Prunus spinosa</i> L.	Rosaceae	Ph	EuKaukaz
698	<i>Psoralea bituminosa</i> L.	Fabaceae	H	Med
699	<i>Pteridium aquilinum</i> Kuhn.	Polypodiaceae	G	Kozmop
700	<i>Pterocephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i> (Boiss.) Vierh.	Caprifoliaceae	H	SubEndem
701	<i>Ptilostemon afer</i> (Jacq.) W. Greuter	Compositae	H	Balk
702	<i>Ptilotrichum cyclocarpum</i> Boiss.	Brassicaceae	H	SubBalk
703	<i>Putoria calabrica</i> (L. F.) DC	Rubiaceae	NPh	MedJ
704	<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.	Rosaceae	Ph	Med
705	<i>Pyrus amygdaliformis</i> Vill.	Rosaceae	Ph	Med
706	<i>Quercus cerris</i> L.	Fagaceae	Ph	EuMed
707	<i>Quercus coccifera</i> L.	Fagaceae	Ph	MedL

708	<i>Quercus frainetto</i> Ten.	Fagaceae	Ph	EuJL
709	<i>Quercus ilex</i> L.	Fagaceae	Ph	Med
710	<i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl.	Fagaceae	Ph	Eu
711	<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Fagaceae	Ph	EuJL
712	<i>Quercus robur</i> L.	Fagaceae	Ph	EuKaukaz
713	<i>Quercus trojana</i> Webb.	Fagaceae	Ph	SubBalk
714	<i>Quercus virgiliana</i> Ten.	Fagaceae	Ph	EuJL
715	<i>Ramonda serbica</i> Pancic.	Gesneriaceae	H	Balk
716	<i>Ranunculus oreophilus</i> Bieb.	Ranunculaceae	H	EuKaukaz
717	<i>Ranunculus acris</i> L.	Ranunculaceae	H	SubKozmop
718	<i>Ranunculus brevifolius</i> Ten.	Ranunculaceae	H	SubBalk
719	<i>Ranunculus carinthiacus</i> Hoppe	Ranunculaceae	H	EuMed
720	<i>Ranunculus lapponicus</i> Vill. Hist	Ranunculaceae	?	?
721	<i>Ranunculus millefoliatus</i> Vahl.	Ranunculaceae	H	Med
722	<i>Ranunculus montanus</i> Willd.	Ranunculaceae	H	Alp.
723	<i>Ranunculus nemorosus</i> DC.	Ranunculaceae	H	EuJ
724	<i>Ranunculus oreophilus</i> Bieb.	Ranunculaceae	H	EuKaukaz
725	<i>Ranunculus psilostachys</i> Griseb.	Ranunculaceae	H	SubBalk
726	<i>Ranunculus sardous</i> Crantz.	Ranunculaceae	T	Eu
727	<i>Rapistrum rugosum</i> (L.) All.	Brassicaceae	T	EuMed
728	<i>Reseda lutea</i> L.	Resedaceae	H	Eu
729	<i>Rhamnus alpinus</i> subsp. <i>fallax</i>	Rhamnaceae	Ph	Balk-Illir
730	<i>Rhamnus saxatilis</i> Jacq.	Rhamnaceae	Ph	EuJL
731	<i>Ribes multiflorum</i> Roem. & Schult.	Grossulariaceae	Ph	Med
732	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Fabaceae	Ph	AmV
733	<i>Rosa canina</i> L.	Rosaceae	NPh	EuAz
734	<i>Rosa glutinosa</i> Sibth. et Sm.	Rosaceae	NPh	Med
735	<i>Rosa heckeliana</i> Tratt.	Rosaceae	NPh	Med
736	<i>Rosa sicula</i> Traitt.	Rosaceae	NPh	Med
737	<i>Rosa</i> sp.	Rosaceae	NPh	?
738	<i>Rubia tinctorum</i> L.	Rubiaceae	H	AzP
739	<i>Rubus hirtus</i> Waldst. et. Kit.	Rosaceae	NPh	EuAz
740	<i>Rubus ideaus</i> L.	Rosaceae	NPh	Circumbor
741	<i>Rubus</i> sp.	Rosaceae	NPh	?
742	<i>Rubus ulmifolius</i> Schott.	Rosaceae	NPh	EuMed
743	<i>Rumex acetosa</i> L.	Polygonaceae	H	Circumbor
744	<i>Rumex acetosella</i> L.	Polygonaceae	H	Circumbor
745	<i>Rumex nepalensis</i> Spreng.	Polygonaceae	H	Paleosubtrop
746	<i>Rumex scutatus</i> L.	Polygonaceae	H	EuAz
747	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Liliaceae	Ch	EuMed
748	<i>Salix caprea</i> L.	Salicace	Ph	Paleotemp
749	<i>Salix elaeagnos</i> Scop.	Salicace	Ph	EuJ
750	<i>Salix purpurea</i> L.	Salicace	Ph	EuAz
751	<i>Salvia glutinosa</i> L.	Lamiaceae	H	EuAz
752	<i>Salvia officinalis</i> L.	Lamiaceae	Ch	MedL

753	<i>Salvia pratensis</i> L.	Lamiaceae	H	EuMed
754	<i>Salvia sclarea</i> L.	Lamiaceae	H	EuMed
755	<i>Salvia viridis</i> L.	Lamiaceae	T	Med
756	<i>Sambucus ebulus</i> L.	Caprifoliaceae	G	EuMed
757	<i>Sambucus nigra</i> L.	Caprifoliaceae	Ph	EuKaukaz
758	<i>Sanguisorba minor</i> Scop.	Rosaceae	H	EuAz
759	<i>Sanicula europaea</i> L.	Apiaceae	H	Paleotemp
760	<i>Saponaria calabrica</i> Guss.	Caryophyllaceae	T	SubBalk
761	<i>Satureja montana</i> L.	Lamiaceae	Ch	MedP
762	<i>Satureja montana</i> subsp. <i>variegata</i> (Host) P. W. Ball	Lamiaceae	Ch	MedP
763	<i>Saxifraga adscendens</i> L.	Saxifragaceae	T	Eu
764	<i>Saxifraga coryophylla</i> Griseb.	Saxifragaceae	H	?
765	<i>Saxifraga glabella</i> Bert. Virid.	Saxifragaceae	H	SubBalk
766	<i>Saxifraga grisebachii</i> Deg. et Dorfl.	Saxifragaceae	H	Balk
767	<i>Saxifraga marginata</i> Sternb.	Saxifragaceae	H	SubBalk
768	<i>Saxifraga media</i> var. <i>montenegrina</i> Hal.	Saxifragaceae	?	?
769	<i>Saxifraga paniculata</i> Mill.	Saxifragaceae	H	Arcto-Alp
770	<i>Saxifraga porophylla</i> var. <i>montenegrina</i>	Saxifragaceae	H	Balk
771	<i>Saxifraga rotundifolia</i> L.	Saxifragaceae	H	EuKaukaz
772	<i>Saxifraga</i> sp.	Saxifragaceae	H	?
773	<i>Saxifraga taygetea</i> Boiss. & Heldr.	Saxifragaceae	H	SubBalk
774	<i>Scabiosa atropurpurea</i> L.	Dipsacaceae	H	Med
775	<i>Scabiosa cinerea</i> Lapeyr.	Dipsacaceae	H	EuJP
776	<i>Scabiosa crenata</i> Cirillo	Dipsacaceae	Ch	MedJL
777	<i>Scabiosa culumbaria</i> L.	Dipsacaceae	H	EuAz
778	<i>Scabiosa graminifolia</i> L.	Dipsacaceae	Ch	EuJ
779	<i>Scabiosa ochroleuca</i> L.	Dipsacaceae	G	EuJL
780	<i>Scilla autumnalis</i> L.	Asparagaceae	G	EuMed
781	<i>Scilla bifolia</i> L.	Asparagaceae	G	EuQ-Kaukaz
782	<i>Scirpoides holoschoenus</i> (L.) Soják	Cyperaceae	G	Med - Atlant
783	<i>Scleropoa rigida</i> (L.) Griseb.	Poaceae	T	EuMed
784	<i>Scolymus hispanicus</i> L.	Compositae	H	EuMed
785	<i>Scorzonera austriaca</i> Willd.	Compositae	H	EuJL-SiberJ
786	<i>Scorzonera mollis</i> Bieb.	Compositae	H	EuJL
787	<i>Scorzonera rhodantha</i> Hausskn.	Compositae	H	?
788	<i>Scorzoneroidea cichoriacea</i> (Ten.) Greuter	Compositae	H	SubBalk
789	<i>Scrophularia canina</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuMed
790	<i>Scrophularia heterophylla</i> var. <i>pinnatisecta</i>	Scrophulariaceae	H	SubBalk
791	<i>Scrophularia heterophylla</i> Willd.	Scrophulariaceae	H	SubBalk
792	<i>Scrophularia scopolii</i> Hoppe	Scrophulariaceae	H	EuAz
793	<i>Scutellaria alpina</i> L.	Lamiaceae	Ch	EuAz
794	<i>Scutellaria columnae</i> All.	Lamiaceae	H	MedVL
795	<i>Securigera securidaca</i> (L.) Deg. et Dorff.	Fabaceae	T	EuMed

796	<i>Securigera varia</i> (L.) Lassen	Fabaceae	H	EuAz
797	<i>Sedum acre</i> L.	Crassulaceae	H	EuKaukaz
798	<i>Sedum album</i> L.	Crassulaceae	H	EuMed
799	<i>Sedum atratum</i> L.	Crassulaceae	T	EuJ
800	<i>Sedum dasyphyllum</i> L.	Crassulaceae	H	EuMed
801	<i>Sedum hispanicum</i> L.	Crassulaceae	T	EuJL
802	<i>Sedum ochroleucum</i> Chaix.	Crassulaceae	H	Med
803	<i>Sedum rubens</i> L.	Crassulaceae	T	Med - Atlant
804	<i>Sedum sediforme</i> (Jacq.) Pau.	Crassulaceae	H	Med
805	<i>Sedum telephium</i> subsp. <i>maximum</i> (L.) Krock	Crassulaceae	G	EuSiber
806	<i>Selaginella selaginoides</i> (L.) Schrank & Mart.	Selaginaceae	H	Arcto-Alp
807	<i>Sempervivum marmoreum</i> Griseb.	Crassulaceae	H	Eu
808	<i>Senecio procerus</i> Grsb.	Compositae	H	Balk
809	<i>Senecio rupestris</i> W. K.	Compositae	T-H	EuQJ
810	<i>Senecio squalidus</i> L.	Compositae	T-H	EuQJ
811	<i>Senecio thapsoides</i> DC.	Compositae	H	Balk
812	<i>Seseli montanum</i> subsp. <i>tommasinii</i> (Rchb.f.) Arcang.	Apiaceae	H	SubBalk
813	<i>Sesleria autumnalis</i> (Scop.) F.W Schultz.	Poaceae	H	SubBalk
814	<i>Sesleria coerulans</i> Friv.	Poaceae	H	SubBalk
815	<i>Setaria pumila</i> (Poir.) Roem. & Schult.	Poaceae	T	SubKozmop
816	<i>Sherardia arvensis</i> L.	Rubiaceae	T	EuMed
817	<i>Sideritis montana</i> L.	Lamiaceae	T	MedTur
818	<i>Sideritis raeseri</i> Boiss. et Heldr.	Lamiaceae	H	Balk
819	<i>Sideritis romana</i> L.	Lamiaceae	T	Med
820	<i>Silene alba</i> (Mill.) E. H. L. Krause	Caryophyllaceae	H	Paleotemp
821	<i>Silene bellidifolia</i> Juss.	Caryophyllaceae	T	MedJ
822	<i>Silene caesia</i> Sibth. et Sm.	Caryophyllaceae	H	Balk
823	<i>Silene otites</i> subsp. <i>cucubala</i>	Caryophyllaceae	H	Eu
824	<i>Silene radicata</i> Boiss. & Heldr.	Caryophyllaceae	H	Balk
825	<i>Silene saxifraga</i> L.	Caryophyllaceae	H	EuJ
826	<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke	Caryophyllaceae	H	Paleotemp
827	<i>Sisymbrium officinalis</i> (L.) Scop.	Brassicaceae	T	Paleotemp
828	<i>Sisymbrium orientale</i> L.	Brassicaceae	T	EuMed
829	<i>Smilax aspera</i> L.	Liliaceae	G	Paleosubtrop
830	<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz.	Rosaceae	Ph	Paleotemp
831	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Rosaceae	Ph	Eu
832	<i>Sorbus graeca</i> (Spach) Kotschy	Rosaceae	Ph	EuJ-Pont
833	<i>Sorbus umbellata</i> (Desf.) Fritsch.	Rosaceae	Ph	EuAz
834	<i>Sorghum halepense</i> Pers.	Poaceae	G	Kozmop
835	<i>Spartium junceum</i> L.	Fabaceae	Ph	EuMed
836	<i>Stachys alopecurus</i> (L.) Benth.	Lamiaceae	H	EuJ
837	<i>Stachys annua</i> L.	Lamiaceae	T	EuMed
838	<i>Stachys germanica</i> L.	Lamiaceae	H	EuMed

839	<i>Stachys germanica</i> var. <i>penicillata</i>	Lamiaceae	H	EuMed
840	<i>Stachys menthifolia</i> Vis.	Lamiaceae	H	Balk
841	<i>Stachys recta</i> L.	Lamiaceae	H	MedV
842	<i>Stachys scardica</i> (Griseb.) Hayek	Lamiaceae	H	Balk
843	<i>Stachys tymphaea</i> Hausskn.	Lamiaceae	H	SubBalk
844	<i>Staelhina uniflosculosa</i> Sibth. & Sm.	Compositae	Ch	Balk
845	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Caryophyllaceae	T	Kozmop
846	<i>Stipa pennata</i> L.	Poaceae	H	SubAtl.
847	<i>Stipa pulcherrima</i> Koch.	Poaceae	H	EuJL
848	<i>Symphytum bulbosum</i> Schimp.	Boraginaceae	G	EuJL
849	<i>Symphytum tuberosum</i> L.	Boraginaceae	G	EuJL
850	<i>Tanacetum millefolium</i> (L.) Tzvelev	Compositae	H	Az
851	<i>Taraxacum officinale</i> Web.	Compositae	H	CircumBor
852	<i>Taxus baccata</i> L.	Taxaceae	Ph	Paleotemp
853	<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	Lamiaceae	Ch	EuMed
854	<i>Teucrium flavum</i> L.	Lamiaceae	Ch	Med
855	<i>Teucrium montanum</i> L.	Lamiaceae	Ch	EuJ
856	<i>Teucrium pollium</i> L.	Lamiaceae	Ch	Med
857	<i>Thalictrum aquilegifolium</i> L.	Ranunculaceae	H	EuSiber
858	<i>Thalictrum minus</i> L.	Ranunculaceae	H	EuAz
859	<i>Thlaspi arvense</i> L.	Brassicaceae	T	Eu
860	<i>Thlaspi goesingense</i> Halascy	Brassicaceae	H	EuJL
861	<i>Thlaspi perfoliatum</i> L.	Brassicaceae	T	Paleosubtro
862	<i>Thlaspi praecox</i> Wulf.	Brassicaceae	H	EuJL
863	<i>Thymus cherlerioides</i> Vis.	Lamiaceae	H	Balk
864	<i>Thymus hirusus</i> var. <i>ciliato-pubescens</i>	Lamiaceae	H	?
865	<i>Thymus hirusus</i> var. <i>Doerfleri</i>	Lamiaceae	H	?
866	<i>Thymus longicaulis</i> Prest.	Lamiaceae	H	EuMed
867	<i>Thymus praecox</i> Opiz.	Lamiaceae	H	EuAz
868	<i>Thymus roegneri</i> K. Koch	Lamiaceae	H	?
869	<i>Thymus striatus</i> Vahl.	Lamiaceae	Ch-H	SubBalk
870	<i>Torilis nodosa</i> (L.) Gaertn.	Trapaceae	T	Eumed
871	<i>Tragopogon balcanicus</i> Vel.	Compositae	H	Balk
872	<i>Tragopogon crocifolius</i> L.	Compositae	H	SubBalk
873	<i>Tragus racemosus</i> (L.) Desf.	Poaceae	T	Kozmop
874	<i>Tremastelma palaestinum</i> (L.) Janchen	Dipsacaceae	T	MedL
875	<i>Trifolium alpestre</i> L.	Fabaceae	G	EuKaukaz
876	<i>Trifolium angustifolium</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
877	<i>Trifolium arvense</i> L.	Fabaceae	H	Paleotemp
878	<i>Trifolium campestre</i> Shchreb.	Fabaceae	T	Paleotemp
879	<i>Trifolium dalmaticum</i> Vis.	Fabaceae	T	Balk
880	<i>Trifolium dubium</i> Sibth.	Fabaceae	T	Paleotemp
881	<i>Trifolium fragiferum</i> L.	Fabaceae	H	Paleotemp
882	<i>Trifolium hirtum</i> All.	Fabaceae	T	EuMed
883	<i>Trifolium leucanthum</i> Bieb.	Fabaceae	T	MedL

884	<i>Trifolium montanum</i> L.	Fabaceae	H	EuJ-Pont
885	<i>Trifolium nigrescens</i> Viv.	Fabaceae	T	EuMed
886	<i>Trifolium physodes</i> Stev.	Fabaceae	H	MedL
887	<i>Trifolium pignanii</i> Fauche et Chaub.	Fabaceae	G	Balk
888	<i>Trifolium pratense</i> L.	Fabaceae	H	EuSiber
889	<i>Trifolium repens</i> L.	Fabaceae	H	Eu
890	<i>Trifolium vesiculosum</i> Savi	Fabaceae	T	MedV
891	<i>Trigonella corniculata</i> L.	Fabaceae	T	Med
892	<i>Trinia glauca</i> (L.) Dum.	Apiaceae	H	EuJ
893	<i>Tripidium ravennae</i> (L.) H. Scholz	Poaceae	H	MedTur
894	<i>Trisetum flavescens</i> (L.) P.B	Poaceae	H	EuAz
895	<i>Tulipa sylvestris</i> L.	Liliaceae	G	Med
896	<i>Tussilago farfara</i> L.	Compositae	G	Paleotemp
897	<i>Ulmus campestris</i> L.	Ulmaceae	Ph	EuJ
898	<i>Ulmus minor</i> Mill.	Ulmaceae	Ph	EuKaukaz
899	<i>Umbilicus luteus</i> (Huds.) Webb & Berthel.	Crassulaceae	G	EuMed
900	<i>Urtica dioica</i> L.	Urticaceae	H	SubKozmop
901	<i>Urtica urens</i> L.	Urticaceae	T	SubKozmop
902	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Ericaceae	Ch	CircumBor
903	<i>Valantia aprica</i> (Sibth. & Sm.) Boiss. & Heldr.	Rubiaceae	H	Balk
904	<i>Valeriana bertisceae</i> Panc.	Valerianaceae	H	Balk
905	<i>Valeriana crinii</i> Orph.	Valerianaceae	H	SubEndem
906	<i>Valeriana montana</i> L.	Valerianaceae	H	EuJ
907	<i>Valeriana officinalis</i> L.	Valerianaceae	H	Eu
908	<i>Valeriana tuberosa</i> L.	Valerianaceae	H	Med
909	<i>Valerianella dentata</i> (L.) Pollich	Valerianaceae	T	SubMed
910	<i>Valerianella rimosa</i> Bast.	Valerianaceae	T	EuMed
911	<i>Veratrum nigrum</i> L.	Liliaceae	G	EuAz
912	<i>Verbascum blattaria</i> L.	Scrophulariaceae	H	Paleotemp
913	<i>Verbascum densiflorum</i> Bertol.	Scrophulariaceae	H	EuJ
914	<i>Verbascum longifolium</i> Ten.	Scrophulariaceae	H	EuJL
915	<i>Verbascum nigrum</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuSiberJ
916	<i>Verbascum niveum</i> Ten	Scrophulariaceae	H	SubBalk
917	<i>Verbascum sinuatum</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuMed
918	<i>Verbascum</i> sp.	Scrophulariaceae	H	?
919	<i>Verbascum thapsus</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuKaukaz
920	<i>Verbena officinalis</i> L.	Verbenaceae	H	Paleotemp
921	<i>Veronica anagalis-aquatica</i> L.	Scrophulariaceae	H	Kozmop
922	<i>Veronica austriaca</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuQL
923	<i>Veronica austriaca</i> var. <i>teucrioides</i>	Scrophulariaceae	H	EuAz
924	<i>Veronica beccabunga</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuAz
925	<i>Veronica chamaedrys</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuSiber
926	<i>Veronica officinalis</i> L.	Scrophulariaceae	H	EuSiber
927	<i>Veronica persica</i> Poir.	Scrophulariaceae	T	SubKozmop

928	<i>Veronica thessalica</i> Benth.	Scrophulariaceae	T	Balk
929	<i>Viburnum tinus</i> L.	Caprifoliaceae	Ph	Med
930	<i>Vicia cracca</i> L.	Fabaceae	H	EuAz
931	<i>Vicia grandiflora</i> Scop.	Fabaceae	T	EuJL
932	<i>Vicia hirsuta</i> (L.) S.F. Gray	Fabaceae	T	Paleotemp
933	<i>Vicia lathyroides</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
934	<i>Vicia lutea</i> L.	Fabaceae	T	EuMed
935	<i>Vicia tetrasperma</i> (L.) Schreb.	Fabaceae	T	EuMed
936	<i>Vinca major</i> L.	Fabaceae	Ch	EuMed
937	<i>Vinca minor</i> L.	Fabaceae	Ch	EuQ-Kaukaz
938	<i>Vincetoxicum hirundinaria</i> Med.	Asclepiadaceae	H	EuAz
939	<i>Vincetoxicum huteri</i> Vis. et. Asch.	Asclepiadaceae	H	Balk
940	<i>Viola aetolica</i> Boiss. et Heldr.	Violaceae	H	Balk
941	<i>Viola albanica</i> Halacsy.	Violaceae	H	SubEndem
942	<i>Viola gracilis</i> Sibth. et Sm.	Violaceae	H	Balk
943	<i>Viola odorata</i> L.	Violaceae	H	EuMed
944	<i>Viola reichenbachiana</i> Jord. ex Boreau	Violaceae	H	EuSiber
945	<i>Viola</i> sp.	Violaceae	H	EuMed
946	<i>Viola tricolor</i> L.	Violaceae	T-H	EuAz
947	<i>Viscum album</i> L.	Loranthaceae	Ch	EuAz
948	<i>Vitis labrusca</i> L.	Vitaceae	Ph	AmV
949	<i>Vitis sylvestris</i> Gmel.	Vitaceae	Ph	EuJQ
950	<i>Zea majus</i> L.	Poaceae	T	?
951	<i>Ziziphora capitata</i> L.	Lamiaceae	T	EuJL
952	<i>Ziziphus jujuba</i> Miller.	Rhamnaceae	Ph	EuAz

Kjo listë përfshin 867 specie të konfirmuara në këtë studim dhe 95 specie të raportuara vetëm nga studime të mëparshme apo paralele (të listuara gjatë metodës së studimit), si dhe specie të përmendura nga autorë të ndryshëm si Markgraf (1928 - 1932), Baldacci (1894), Meyer (2011) etj. Shumë prej këtyre të fundit nuk hasen në literaturën e sotme, konsiderohen si “emër i pa zgjidhur”, apo janë ende të pa konfirmuara për zonën. Si të tilla, ato kanë rendësi për studime të tjera më të thelluara të florës së parkut. Ndër to përmendim *Cerastium lanigerum* var. *decalvans*, *Alisne verna* sub. *arenaria* var. *gerardi* Willd., *Anthemis montana* var. *cronia*, *Anthyllis pulchella* var. *baldaccii*, *Asperula hexaphylla* var. *pilosa* Beck., *Carum rupestre* Boiss. & Heldr., *Cotoneaster parnassicus* Boiss. & Heldr., *Arabis tomorensis* Markgr., *Draba aizoides* var. *brevistyla*, *Frangula pendunculata* F. K. Mey. spec.nov., *Freyera balcanica* Halácsy, *Hieracium frivaldii*, *Prospero elisae* Speta Meyer, *Saxifraga coryophylla* Griseb., *Saxifraga media* var. *montenegrina* Hal., *Thymus hirusus* var. *ciliato-pubescens* etj.

Gjithashtu, përveç këtyre specieve, në listën e PKT, ka edhe të tjera, të cilat aktualisht nuk listohen në Florën e Shqipërisë si *Centaurea epirota* Hal. Clarke, *Edraianthus australis* (Wettst.) Lakusic, *Veronica thessalica* Benth. etj.

Të gjitha këto taxa grupohen në 90 familje dhe në 406 gjini të ndryshme, dhe secila prej tyre përfaqësohet nga një numër i ndryshëm specimesh. Numri i familjeve mund të

jetë edhe 91 në varësi të përkatësisë së species *Alisne verna* sub. *arenaria* var. *gerardi* Willd. Kjo specie është raportuar për PKT nga Baldacci, 1894, por në lidhje me të nuk ka asnjë të dhënë. Ky emër është i panjohur në listat dhe herbaret ndërkombëtare të konsultuara prej nesh. Pasuria floristike në PKT paraqitet grafikisht në Fig. 3.2.

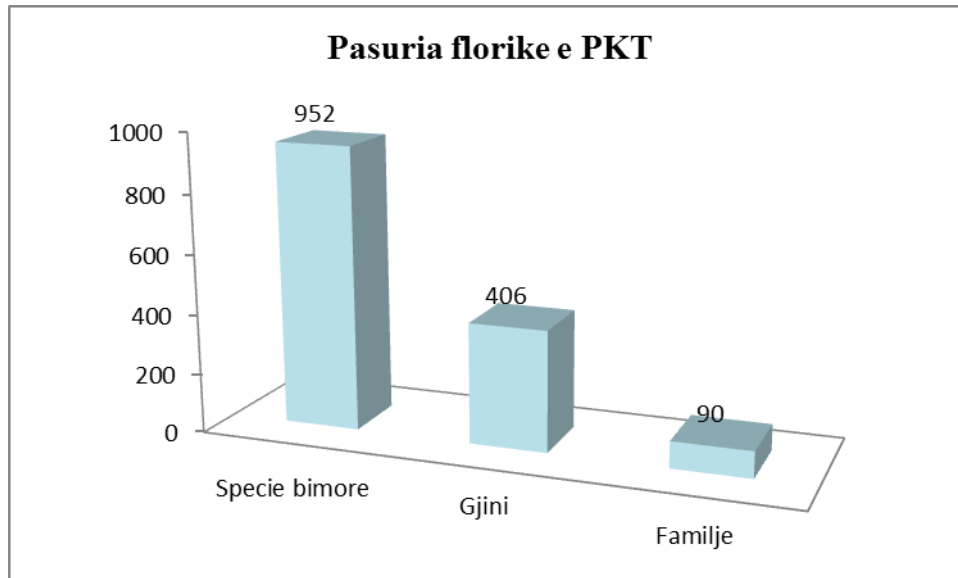

Fig. 3.2: Pasuria floristike në PKT

Numri i specieve brenda familjeve është i ndryshëm dhe varion nga 1 deri në 106 specie për familje. Janë 28 familje që përfaqësohen vetëm me një specie, 9 familje me dy specie, 6 familje me tre specie, 5 familje me katër specie dhe 11 familje me pesë specie. Edhe pse të përfaqësuara më dobët, këto familje janë të rëndësishme, pasi rrisin vlerat e larmisë bimore në park. Çdo specie është e rëndësishme dhe e vlefshme pasi ajo mbart tregues të rëndësishëm historik, gjeologjik, ekologjik etj. të arealit të studiuar. Këto familje me numër të vogël speciesh përbëjnë 66% të familjeve të parkut, dhe speciet bimore të përfshira në to (150) përfaqësojnë 16% të florës së parkut.

Familja më e përfaqësuar në PKT është Fam. *Compositae* me 105 specie (11%), e ndjekur nga familjet *Fabaceae* (76, 8%), *Poaceae* (70, 7%), *Lamiaceae* (68, 7%), *Brassicaceae* (50, 5%), *Scrophulariaceae* dhe *Rosaceae* (46, 4.8%) etj. Fig. 3.3 jep një informacion më të detajuar mbi larminë e familjeve në Tomorr. Ky vlerësim i shpërndarjes së specieve sipas familjeve, dhe gjykimi mbi familjet e përfaqësuara më dobët dhe më të përhapura, ndihmon në përfshirjen e tyre në programet për menaxhimin e zonës.

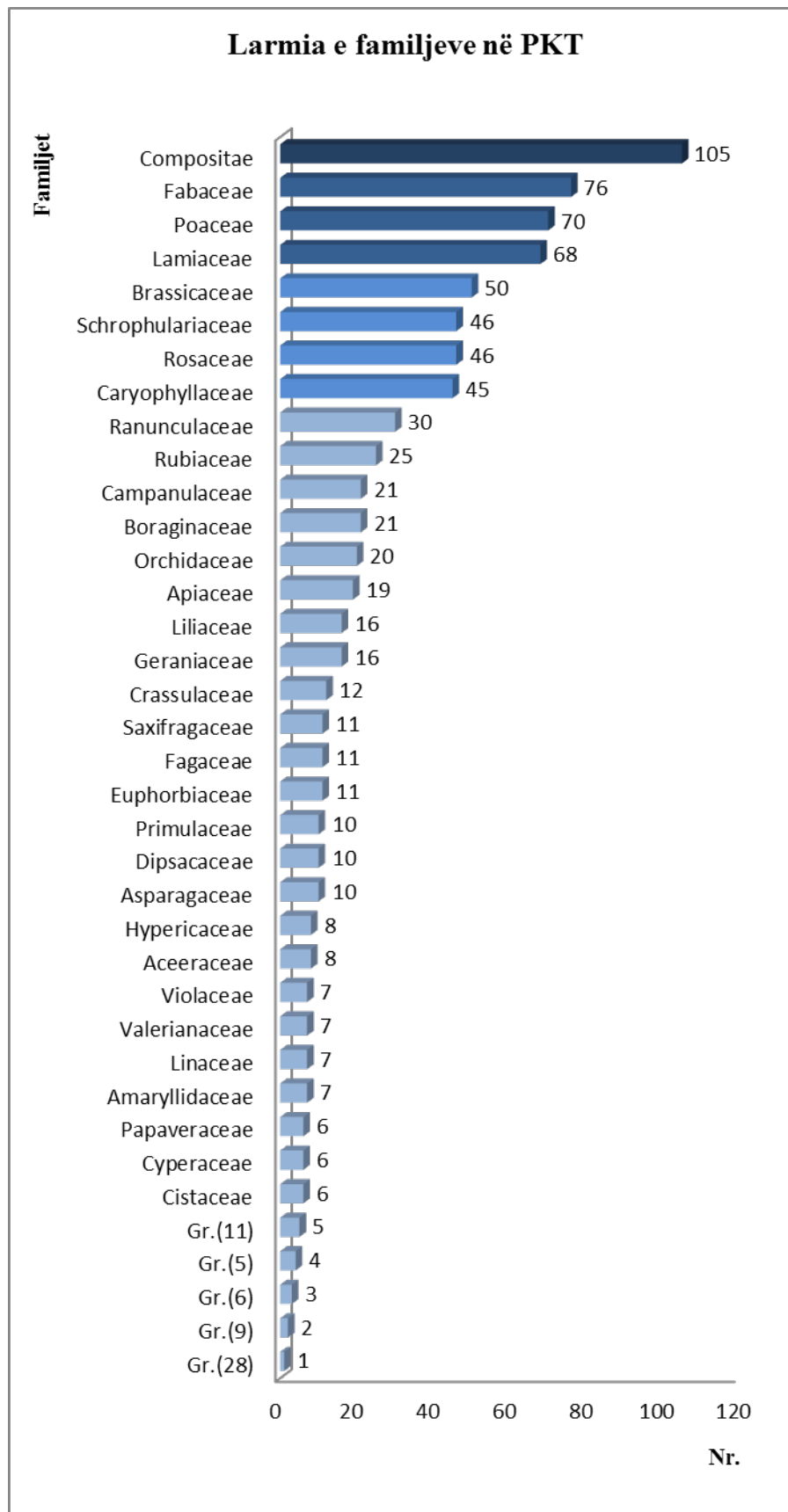

Fig. 3.3: Paraqitje e thjeshtuar e larmisë së familjeve në PKT

Gjinitë e ndryshme të pranishme në zonën e studimit japin gjithashtu kontributin e tyre në larminë llojore. Hasen 406 gjini që i përkasin 90 familjeve, të cilat përbëjnë florën e zonës së studiuar. Prej këtyre gjinive: 225 përfaqësohen vetëm me 1 specie, 73 me 2 specie, 39 me 3 specie, 22 me 4 specie, 13 me 5 specie, 3 me 6 specie, 9 me 7 dhe 8 specie, 4 me 9 specie, 2 me 10 specie, 4 me 11 specie, 1 me 13, 14, 15 dhe 16 specie. Gjinitë kryesore të zonës dhe përfaqësimi i tyre me specie e tyre paraqiten në grafikun e Fig. 3. 4.

Për të realizuar një vlerësim sa më të saktë të shpërndarjes së gjinive, është preferuar që në listën floristike të listojmë emrin e parë (të pranuar) të species dhe jo sinonimin e saj.

Duke analizuar listën floristike, vërejmë në numër të konsiderueshëm praninë e grupspecieve të ndryshme, si psh. ato gjembore si: *Pyrus amygdaliformis*, *Paliurus spina-cristi*, *Rosa sempervirens*, *Rosa canina*, *Rubus ulmifolius*, *Ononis spinosa*, *Pyracantha coccinea* etj. dhe e atyre thatësi-duruese si *Salvia officinalis*, *Cistus incanus*, *Cistus salvifolius* etj., të cilat janë pasqyrime të bimësisë ndaj mbikullotjes, si dhe shpeshherë burim i nivelit të lartë të gërryerjes dhe shkretëtirëzimit. Kjo do të thotë se bimësia vende vende po shkon drejt stadeve të degradimit.

Gjithashtu një grup i rëndësishëm i kësaj flore është dhe ai i bimëve jo natyrore për zonën, zbukuruese apo me vlera shlodhëse, nga të cilat përmendim *Mentha piperita*, *Malus sylvestre*, *Juglans regia*, *Pinus nigra*, *Pinus mugo*, *Cerastium glutinosum*, *Olea europaea*, *Vitis vinifera* etj. Midis tyre, *J. regia*, *P. nigra* dhe *P. mugo* në disa raste formojnë formacione të mbjella kryesisht në zonën e shkurreve sklerofile.

Të gjitha speciet e kësaj liste në tërësi, dhe secila në veçanti, kanë vlera për biodiversitetin, sidomos ato që përfaqësohen në numër më të vogël individësh apo ato që bëjnë pjesë në listat e kuqe kombëtare dhe ndërkombëtare. Këto të fundit duhet të jenë pjesë e strategjive kombëtare dhe planeve menaxhuese të zonës, në mënyrë që të mbrojmë biodiversitetin në PK Tomorr.

3.2.2 Shpërndarja e formave jetësore dhe korologjike për speciet bimore të hasura në PK Tomorr

Duke u bazuar në të dhënat e tabelës floristike, përveç përpunimit sistematik të të dhënave, janë analizuar edhe format jetësore të specieve, të përcaktuara sipas klasifikimit të Raunkier.

Nga kjo analizë, për PKT janë të pranishme 8 forma bazë jetësore, dhe së bashku me nën klasifikime brenda tyre, janë 14 të ndryshme. Duke raportuar, nga forma më dominuese drejt asaj më pak të përfaqësuar, listojmë si më poshtë:

- ♣ Hemikriptofite (H) 484 specie, dhe Hemikriptofite/Kamefite (H/Ch) 2 specie
- ♣ Terofite (T) 148 specie, dhe Terofite/Hemikriptofite (T-H) 15 specie
- ♣ Geofite (G) 118 specie, dhe Geofite/Hemikriptofite (G-H) 1 specie
- ♣ Fanerofite (Ph) 90 specie, dhe Fanerofite/Nanofanerofite (Ph/NPh) 1 specie
- ♣ Kamefite (Ch) 62 specie, dhe Kamefite/Hemikriptofite (Ch/H) 1 specie
- ♣ Nanofanerofite (NPh) 19 specie
- ♣ Liane 3 specie
- ♣ Hidrofite (Hidro.) 1specie

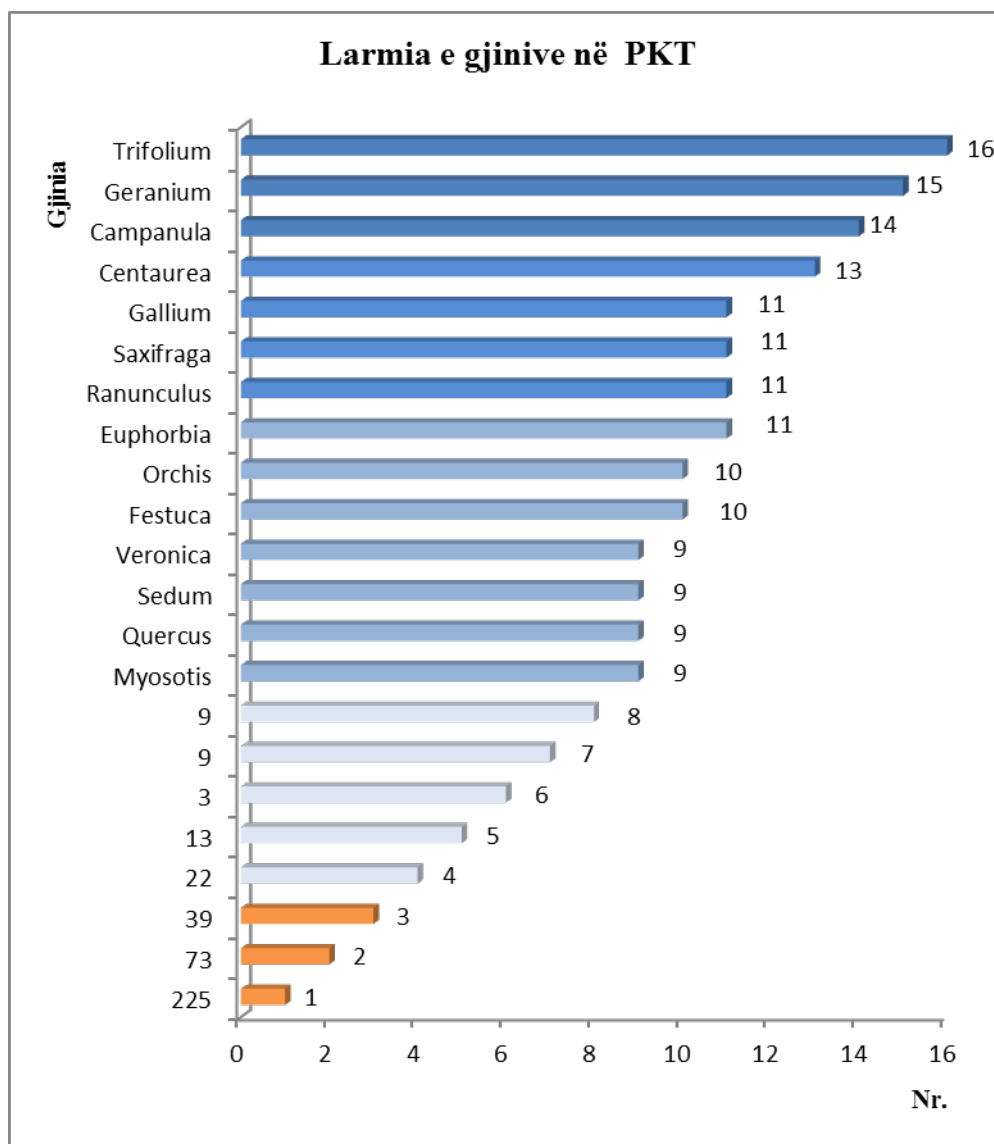

Fig. 3.4: Paraqitje e thjeshtuar e larmisë së gjinive në PKT

Në grafikun e Fig. 3.5. jepet spektri i formave jetësore, i cili shpreh në përqindje përfaqësimin e formave të mësipërme në zonën e studimit.

Në grafik janë pasqyruar 7 specie (0.7% të florës totale), për të cilat nuk kemi mundur të gjejmë informacion në lidhje me formën biologjike, pasi emërtimi i tyre nuk gjendet në literaturën aktuale.

Duke qenë se format biologjike tregojnë mbi përshtatshmërinë ekologjike të specieve, ato janë edhe tregues për kushtet mjedisore të zonës ku hasen. Siç duket qartë, Hemikriptofitet janë forma biologjike dominante e specieve në PKT, e cila, përveç kushteve ekstreme klimatike (sidomos në lartësitë e medha), pasqyron nivel të lartë degradimi. Megjithatë, duhet të themi që në tërësi, edhe pse faktorët e rrezikut janë të shumtë dhe sa vijnë e rëndohen, parku brenda kufijve të tij ruhet ende në gjendje të mirë. Ekosistemet i afrohen atyre natyrore, dhe ndërhyrja e faktorit antropogjen, edhe pse e dukshme, mund të konsiderohet ende në nivele jo alarmante. Kjo përjashton

zonat kufitare të parkut, kryesisht mbi fshatin Novaj, Zaloshnje e Melovë, ku veprimtaritë e nxjerrjes së pllakave të gurit po vërshojnë çdo herë e më shumë brenda parkut. Ndaj, mendojmë që arsyeja kryesore për praninë e lartë të formave H, është lartësia e madhe, sipërfaqja e madhe e zonës së mbrojtur, relievi shumë i thyer, numri shumë i vogël i fshatrave dhe largësia shumë e madhe midis tyre.

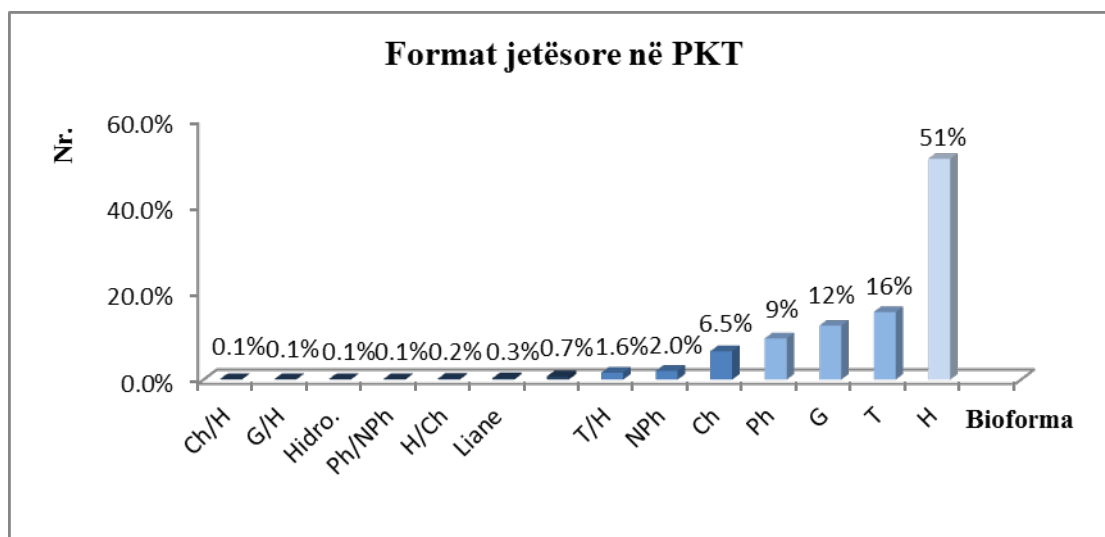

Fig. 3.5: Spektri i formave jetësore në PKT

Forma e dytë jetësore më e përhapur janë Terofitet dhe më pas Geofitet. Këto të fundit janë hasur kryesisht në kufijtë e shkrirjes së dëborës në lartësitë rreth 900 – 1000 m, nën pyjet e dendur të ahut dhe të rrobullit, të cilët zënë sipërfaqe të mëdha të zonës së mbrojtur.

Në shoqërimet shkurre e drusore, Fanerofitet (Ph) zënë një vend të rëndësishëm. Ato përfaqësojnë 10% të florës së parkut, dhe në të njëjtën kohë janë edifikatorë të vegjetacionit pyjor monofitik, bifitik dhe polifitik.

Gjithashtu për PKT janë analizuar edhe format korologjike. Ato lidhen me origjinën historike të prejardhjes, dhe me arealin tërësor të specieve aktualisht të pranishme në Parkun Kombëtar të Tomorrit. Listohen 85 forma korologjike për zonën e studimit, çka tregon larmi të faktorëve të shpërndarjes për speciet floristike.

Për lehtësi prezantimi, format korologjike janë grupuar në 26 grupe, duke bërë bashkimin fillimisht sipas afërsisë korologjike, dhe më pas, format me 1-7 specie janë grupuar secila më vete (pa emërtim koroformash, por Gr.28³, Gr.8, etj.). Këto grupime përfshijnë 51 forma korologjike dhe 130 specie bimore. Grupi i specieve endemike, edhe pse i përfaqësuar me vetëm 6 bimë, është lënë jashtë për vetë rëndësinë që ky grup ka për genofondin shqiptar. Theksojmë se format teke korologjike dhe ato me përfaqësi të ulët, luajnë rol shumë të rëndësishëm për pasurimin e larmisë floristike. Spektri korologjik paraqitet në Fig. 3.6 dhe tabela e plotë e formave korologjike jepet në fund (shih Shtojca Tab. 3.3).

³ Numri tregon se sa koroforma janë bashkuar në grupin përkatës

Numrin më të lartë të specieve e përmban elementi EuroMesdhetar (EuMed) me 108 specie të cilat përbëjnë edhe 11.34% të florës së zonës së studiuar. Këto ndiqen nga speciet me origjinë Ballkanike (Balk) (89 specie, 9.35%), Mesdhetare (Med) dhe EuroAziatike (EuAz) (87 dhe 86 specie, 9.14% dhe 9.03%), EuropianeJugore (EuJ) (54 specie, 5.67%), SubBallkanike (SubBalk) dhe të Paleotemperuara (Paleotemp) (secila me 48 specie, 5.04%) e me radhë.

Format Europiane (Eu), edhe pse në vetvete përfaqësojnë vetëm 3.15% të specieve (30), vlen të konsiderohen si një grup me influencë, nëse i shtojmë atyre format EuJ, EuJL, EuQJ, EuQ me përkatësisht 54, 47, 13 dhe 10 specie bimore. Kjo logjikë e ngre elementin European (kolonat blu në grafik) në zonë, si elementin më dominues me 154 specie përfaqësuese që përbëjnë 16% të totalit.

Me po të njëjtën logjikë, format me origjinë Mesdhetare (87 specie, 9.14%) kanë një dominim më të lartë nëse grupojmë me to format MedVL dhe MedL, secila me përkatësisht 10 specie bimore, 1.05%. Kështu, elementi Mesdhetar (kolonat bojëqiell në grafik) në tërësi përfaqësohet me 107 specie bimore, dhe përbën 11% të totalit.

Pra, e përmbledhur në grupime akoma më të mëdha, në PKT dominojnë format Eu (154 specie), të ndjekura nga format EuMed (108 specie) dhe Med (107 specie). Arsyeja pse në grafik këto nuk jepen të grupuara në këtë rend, është për të ruajtur specifikën e çdo elementi korologjik, pasi mbi të gjitha, secila prej tyre në vetvete përfaqësohet me një numër të konsiderueshëm speciesh.

Një element korologjik me shumë vlerë janë edhe format Balk dhe ato SubBalk, për vetë arealin e ngushtë të tyre. Ato renditen midis formave më përfaqësi më të lartë në park, dhe më specifikisht hasen 89 specie Ballkanike (9.35%) dhe 48 specie SubBallkanike (5.04%). Speciet Ballkanike janë trajtuar në mënyrë më të detajuar në çështjen në vijim (3.2.3).

Elementët SubBalk janë analizuar në bazë të shpërhapjes specifike të tyre. Kjo është bërë me qëllim për të kontribuar sadopak dhe për të vazhduar më tej mbi diskutimet për pozicionimin e PK Tomorr midis zonës klimatike Mesdhetare dhe Kontinentale (Buzo, 1981). Në 60% të rasteve, shpërndarja e specieve është në Ballkan dhe rajone Perëndimore si Italia, Spanja e Franca, në 25 % të rasteve përveçse në Ballkan haset në rajone Lindore, dhe në 15% të rasteve në të dy bashkë. Kjo analizë e thjeshtë, na orienton drejt influencës më të madhe që ka klima mesdhetare ndaj asaj kontinentale, por nevojiten analiza më të plota dhe gjithë përfshirëse për një pozicionim më të qartë.

Në grafik, në përqindje të vogël dallojmë edhe elementët Endemik (6 specie, 0.63%) dhe SubEndemik (11 specie, 1.26%), të cilët paraqesin vlera të larta për florën e Shqipërisë. Këto dy forma (kolonat e kuqe në grafik) trajtohen në mënyrë të detajuar në çështjen në vijim (3.2.3).

Kolona e pa mbushur në grafik, përfaqëson 2.84% të specieve bimore rreth të cilave nuk kemi informacion mbi formën korologjike, apo kemi informacion të pasigurt, i cili kërkon studime më të thelluara për tu konfirmuar. Shumica e këtyre specieve u përkasin listës së specieve të raportuara në studime të mëparshme, specie të cilat nuk janë përcaktuar përfundimisht nga ne, apo edhe specie për të cilat informacioni që kemi nuk i referon ato si specie të hasura në Shqipëri, por janë raportuar nga autorë të tjerë. Ndër to përmendim *Carum rupestre* Boiss. & Heldr., *Crocus sieberi* subsp.

nivalis (Bory & Chaub.) B. Mathew, *Scorzonera rhodantha* Hausskn., *Cotoneaster parnassicus* Boiss. & Heldr. etj.

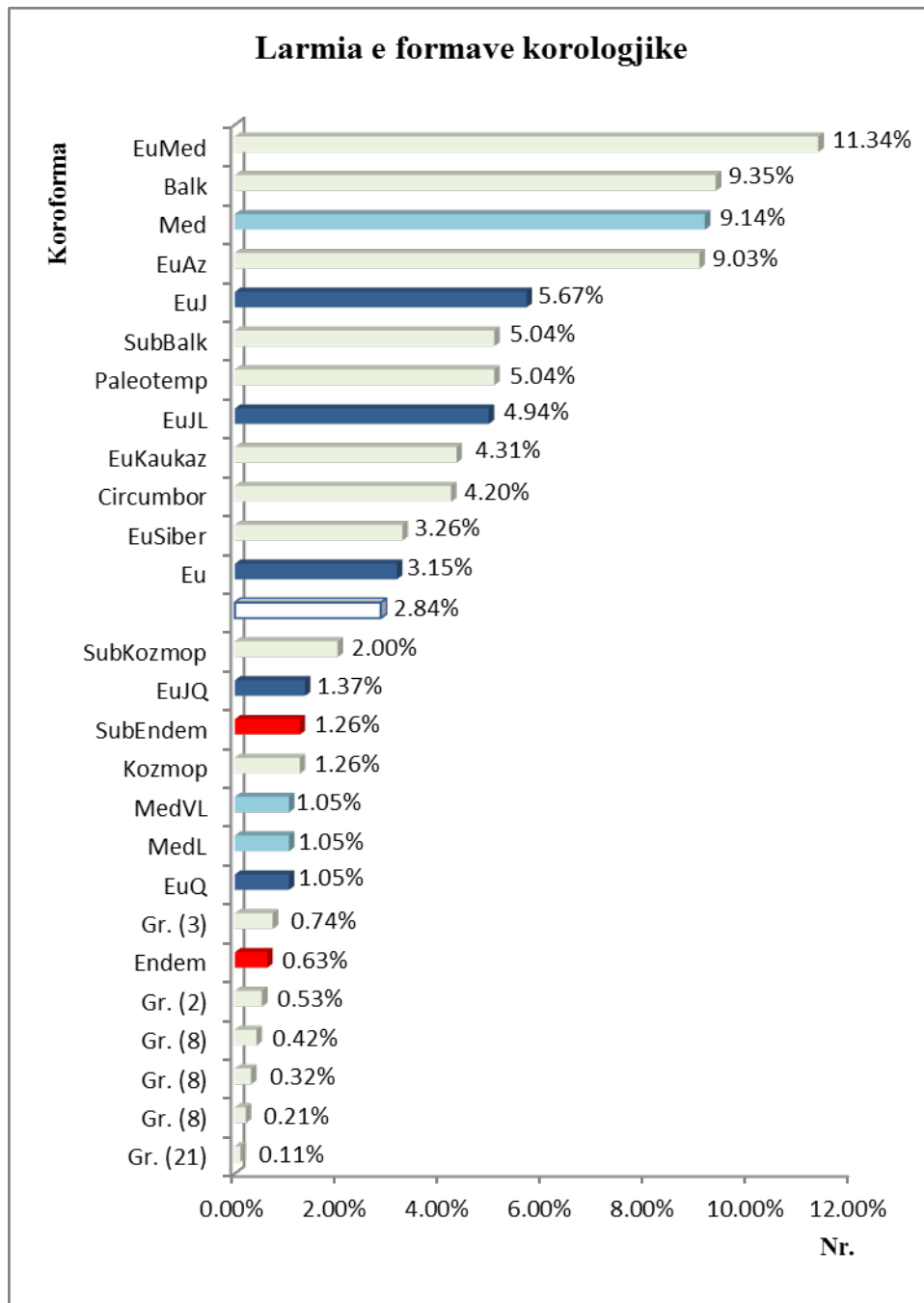

Fig. 3.6: Spektri korologjik në PKT

Nga pikëpamja klimatike, vlerat e spektrit të formave jetësore dhe atij korologjik tregojnë se PKT ndikohet nga rryma klimatike mesdhetare dhe kontinentale.

Në përmbljedhje, të gjitha të dhënat më sipër tregojnë për një zonë me pasuri dhe larmishmëri të lartë floristike, e cila lidhet me lartësinë mbi nivelin e detit, me kushtet

fiziko-gjeografike, larmishmërinë e tokave dhe shkëmbit amnor etj., si dhe të faktorëve antropogjenë.

3.2.3 Speciet e rralla dhe të kërcënuara dhe statusi i tyre i ruajtjes

389 taxa nga lista e plotë floristike e PKT kanë rëndësi të veçantë për genofondin, ndaj i kemi grupuar në 5 kategori të ndryshme studimi:

Speciet endemike të Shqipërisë. Në zonën tonë të studimit janë hasur 6 specie endemike të vendit të cilat janë *Arabis tomorensis* Markgr., *Arenaria cikaea* F.K Meyer, *Astragalus autranii* Bald., *Campanula aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka, *Euphorbia cikaea* F.K. Meyer dhe *Onosma mattirolii* Bald. Një prej tyre është hasur vetëm në literaturën e konsultuar, dhe është në fokusin e investimeve të ardhshme (Mahmutaj *et al.*, 2015).

Tab. 3.4: Lista e bimëve endemike në PKT

Emri i species	Familja	Vendndodhja në vendin tonë/Publikimi
<i>Arabis tomorensis</i> Markgr	Brassicaceae	Markgraf. 1930, 1932
<i>Arenaria cikaea</i> F.K Meyer	Caryophyllaceae	Çikë, Tomorr (Abas Ali, 2350 m)
<i>Astragalus autranii</i> Bald	Fabaceae	Tomorr (maja J, 2200 m)
<i>Campanula aureliana</i> Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka	Campanulaceae	Tomorr (Kalaja e Tomorrit, Tomor, Kapinovë, maja V)
<i>Euphorbia cikaea</i> F.K. Meyer	Euphorbiaceae	Çikë, Tomorr (maja J, maja V)
<i>Onosma mattirolii</i> Bald.	Boraginaceae	Tomorr konfirmojmë praninë mbi 2000 m

♣ ***Astragalus autranii* Bald** in Bull. Herb. Boissier 3: 196. 1895

Sinonime: nuk ka

Përcaktimi: e konfirmuar në PKT

Arrithja e Autranit (*A. autrani*), është një specie barishtore shumëvjeçare, me gjethe tek pendore dhe lule ngjyrë rozë të vendosura në vilë (Fig. 3.7.a). Ajo është grumbulluar dhe përshkruar rreth 120 vjet më parë, nga koleksioni i Baldacci-t dhe egzistonte vetëm një ekzemplar i ruajtur në Gjenevë: 307 (G!).

Ne e kemi gjetur atë rreth 100 m nën Varrin e Abaz Ali, fillimisht në fundin e muajit Maj të vitit 2012, dhe u rikonfirmua në ekspeditat e kryera në korrik të vitit 2013. Popullata shfaqet e shëndetshme dhe me një numër të konsiderueshëm individësh në kullota gurishtore gëlqerore, në faqen jug perëndimore të kreshtës jugore (Mahmutaj *et al.*, 2013). Megjithatë, ajo ka një sipërfaqe shumë të kufizuar përhapjeje.

Statusi i rrezikimit në PKT: si bimë e mjediseve të kullotave alpine, *A. autrani*, kërcënohet në PKT nga kullotjet e shpeshta në zonë. Duke konsideruar përhapjen shumë të kufizuar, dhe rëndësinë e madhe për genofondin shqiptar, rekomandojmë si prioritarë ndërmarrjen e planeve afatgjatë për ruajtjen e saj.

Fig. 3.7.a: Pamje të *Astragalus autranii* Bald. në PKT

❖ ***Campanula aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka**

Sinonime: *Campanula garganica* var. *albanica* Markgr

Përcaktimi: e konfirmuar në PKT

Lulekambana Shkëlqyese është një specie barishtore, shumëvjeçare me qime të dendura. Ajo është e lartë 10 - 30 cm, ka gjethe të vendosura në rozetë dhe lule të vetmuara blu në vjollcë (Fig. 3.7.b).

Raportohet së fundmi si një specie e re për shkencën në Shqipëri, dhe më konkretisht në PKT. Analizat filogjenetike të nukleusit dhe kloroplastit tregojnë se *C. aureliana* është një takson i ndryshëm brenda grupit *Campanula* ser. *garganicae* i cili zëvendëson emrin *Campanula garganica* var. *albanica* Markgr., e përdorur deri tani në studime të mëparshme (Bogdanović *et al.*, 2014).

Ne e kemi gjetur në qafa shkëmbore, në vende me hije, në fshatrat Tomorr dhe Kapinovë, në Kalanë e Tomorrit, por nga Bogdanović *et al.*, (2014) raportohet edhe në majën veriore të malit, në lartësinë 500 – 1950 m, dhe është një specie tipike kazmofite e nisheve të freskëta. Ajo është e njohur nga popullata e vetme që ka në malin e Tomorrit, dhe e fragmentuar në 4 nën popullata në zonat e mësipërme. Popullatat janë të shëndetshme dhe rriten në sipërfaqe të vogla.

Statusi i rrezikimit në PKT: Kjo specie dallon për një popullatë të fragmentuar në katër nën popullata, të cilat vendosen shumë pranë zonave të banuara. Kështu, ajo mund të rrezikohet nga ndërhyrjet njerëzore, ndaj është propozuar që të shtohet në listën e kuqe të IUCN me status Vulnerabël – VU D1+2 (Bogdanović *et al.*, 2014).

Fig. 3.7.b: Pamje të *C. aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka në PKT

♣ ***Onosma mattirolii* Bald.** in Bull. Herb. Boissier 3: 226. 1895

Sinonime: nuk ka

Përcaktimi: e konfirmuar në PKT

Fig. 3.7.c: Pamje të *O. mattirolii* Bald në PKT

Çiklla e Matirolit (*O. mattirolii*) është një bimë barishtore shumë vjeçare 10 – 30 cm, me push dhe kreshta yjore. Gjethet janë vizake gjatore me kreshta yjore, kërcelli përfundon i drunjëzuar. Kurora është e verdhë dhe e shogët (Fig. 3.7.c).

Kjo specie është e përshkruar nga Baldacci (1882-1892, 1894) rreth më shumë se 100 vjet më parë, dhe është takuar vetëm në malin e Tomorrit në lartësinë 2000 m, pranë majës jugore. Rritet në mjedise të kullotave gurishtore gëlqerore. Popullata është e varfër në individë.

Për përhapjen e kësaj speciejë ka pikëpyetje të mëdha. Strid (1985) e vë në dyshim si takson.

Statusi i rrezikimit: bima nuk është në kërcënim në zonë, por ka numër shumë të vogël individësh, ndaj duhet parë me prioritet ruajtja e saj.

- ♣ ***Arenaria cikaiae* F.K. Mey.** In Haussknechtia; Beih., 15: 44 (fig. 4). 2011

Sinonime: nuk ka, emri i pa zgjidhur

Përcaktimi: e dyshimtë

Është një specie që vazhdon të diskutohet në rradhët e shkencës. Ajo është raportuar si specie e re për shkencën nga Meyer (2011), në bazë të analizës së bimëve të grumbulluara më 06/09/1961 në Malet e Vetëtimës dhe “locus classicus”: Çika, Maja e Qorres, Aufstieg vom Llogara, Gipfel, ca. 2000 m. Ndërkohë, në listën e indeksit të The Plant List (www.theplantlist.org) listohet midis specieve me emër të pa zgjidhur.

Raportohet për herë të parë për PK të Tomorrit dhe është gjetur në periudhën e lulëzimit në fund të majit (Fig. 3.7.d). Popullata përbëhet nga një numër i vogël individësh dhe zë një sipërfaqe shumë të kufizuar në çakëllishte gëlqerore, në lartësinë rreth 2350 m mbi nivelin e detit (pranë Varrit të Abaz Ali). Aktualisht e pozicionojmë si specie të dyshimtë, për konfirmimin e të cilës nevojiten analiza më të thelluara floristike.

Statusi i rrezikimit në PKT: *Arenaria cikaiae* F.K. Mey nuk është e rrezikuar nga faktorë të veçantë rreziku, por ajo përhapet në një sipërfaqe shumë të vogël, ndaj kërkon vëmendje të veçantë ruajtje.

- ♣ ***Euphorbia cikaea* F. K. Meyer.** In Haussknechtia; Beih., 15: 96 (fig. 17).

2011

Sinonime: nuk ka

Pozicionimi: e dyshimtë

Qumështorja e Çikës (*E. cikaea*) është raportuar nga Meyer (2011) si një specie e re, endemike e Shqipërisë, e gjetur në Çikë, Mali e Qorres, Aufstieg vom Llogara, c. 1700 m, gjatë ekspeditës së 06/09/1961. Ajo raportohet për herë të parë për PKT nga ne, pas ekspeditave të zhvilluara në zonë me këtë qëllim, por aktualisht e pozicionojmë atë si specie të dyshimtë (Fig. 3.6.d). Analizat më të thelluara floristike, të vazhduara nga Prof. Lulzim Shuka, hedhin dyshim për një ngjashmëri të species së grumbulluar në Tomorr, me specien *Euphorbia herniariifolia* Willd., e cila është raportuar për PKT nga Markgraf (1930).

E kemi hasur në kreshtën e malit, nëpër kullota gurishtore të substraktit gëlqeror, në lartësitë 2200 m deri në 2350 m a.s.l, (pranë varrit të Abas Ali), në ndryshim nga lartësitë 1800-2000 m në vëndorigjinën e saj. Vëndndodhja tjetër e Qumështores së Çikës në PKT është në lartësinë 1650 m, në mjedise shkëmbore pranë kullotave në majën VP (pranë lugut). Popullata e zbuluar është në numër shumë të vogël individësh (3 – 4 individë).

Statusi i rrezikimit në PKT: *Euphorbia cikaea* F. K. Meyer rrezikohet nga kullotja, dhe duke qenë se është në numër shumë të vogël individësh një plan masash për ruajtjen e kësaj specie do të ishte prioritar.

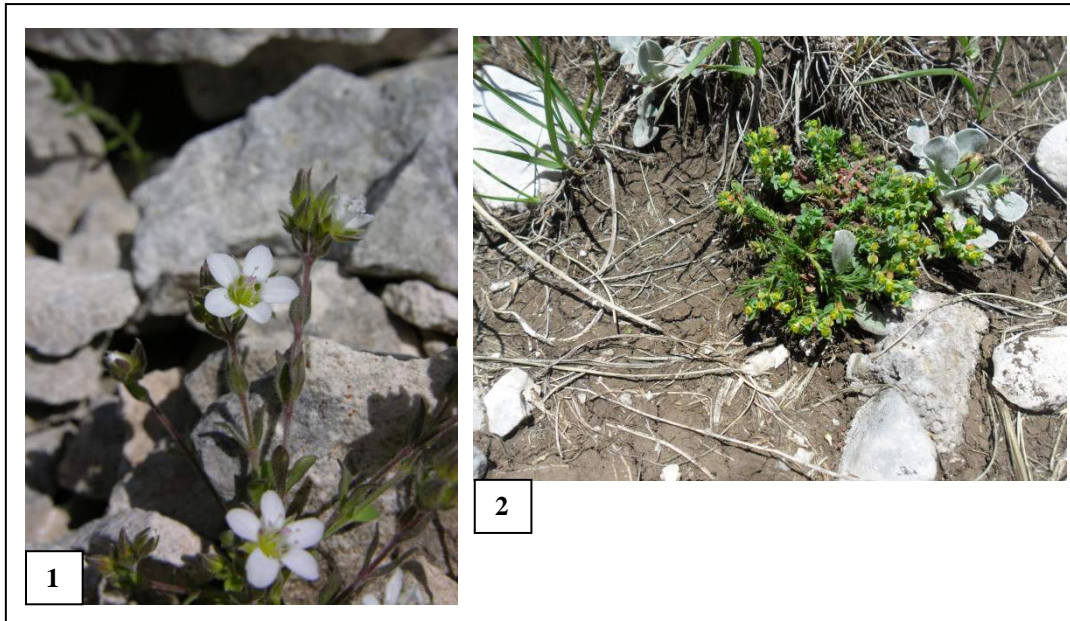

Fig. 3.7.d: Pamje të 1) *A. cikaee* F.K. Mey. 2) *E. cikaee* F.K. Meyer në PKT

Specia e mëposhtme nuk është hasur në ekspeditat tona, por sidoqoftë ajo përfaqëson një specie me rëndësi për genofondin ndaj jepet një informacion më i plotë:

- ♣ ***Arabis tomorensis* Markg.** in Denkschr. Akad. Wiss. Wien, Math.-Nat. cii. 336 (1931).

Sinonime: nuk ka, emri i pa zgjidhur

Pozicionimi: jo e hasur në PKT

Është një specie e cila nuk listohet në florën e vendit apo në listat e tjera ndërkombëtare të konsultuara prej nesh. Ajo raportohet e gjetur në Malin e Tomorrit vetëm nga Markgraf. 1928, 1932, dhe emri i saj është ende i pa zgjidhur sipas indeksit të The Plant List (www.theplantlist.org). Nuk e kemi hasur në ekspeditat tona, kështu që informacioni i plotë për këtë specie mbetet akoma i rezervuar.

Në hartën në Fig. 3.8 jepet shpërndarja e bimëve endemike në park.

Speciet Subendemike (Gatiendemike). 12 prej specieve të listës së bimëve të rralla dhe të kërcënuara të PK Tomorr janë specie Sub Endemike të vendit tonë me Greqinë (Fig. 3.9. a & 3.9.b). Ato përfaqësojnë 12% të listës totale të specieve dhe 8 prej tyre janë bimë të Listës së Kuqe Kombëtare. Ato janë listuar në Tab. 3.5 bashkë me informacionin shoqërues mbi statusin e tyre të kërcënimit, familjen dhe vendndodhjen në vend (Mahmutaj *et al.*, 2015).

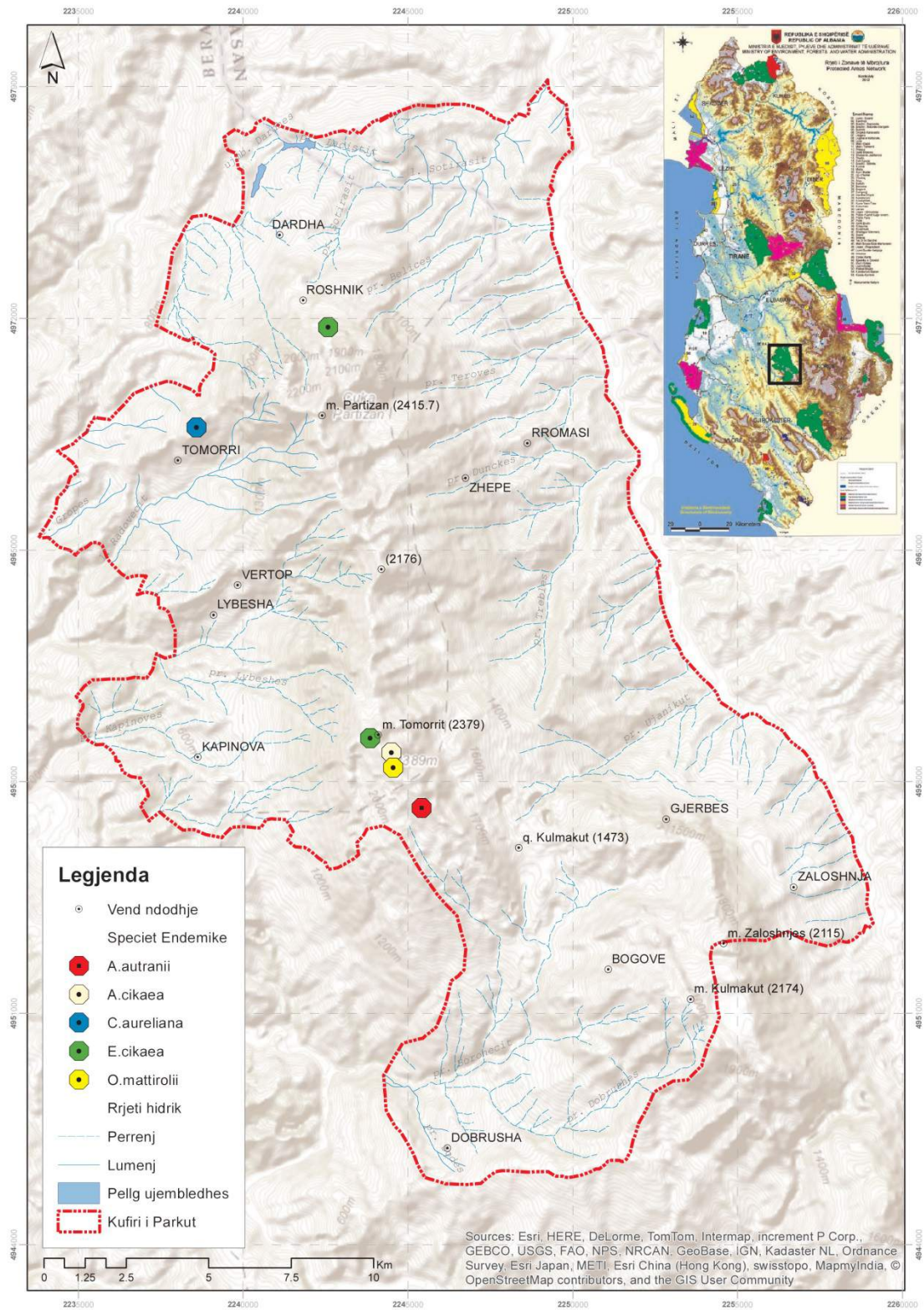

Fig. 3.8: Shpërndarja e specieve endemike të hasura në PKT

Tab. 3.5: Speciet Subendemike të raportuara në PKT

Emri i species	Statusi	Familja	Vendndodhja
<i>Arenaria gracilis</i> W. K. Pl		Carophyllaceae	Tomorr (Markgraf, 1932)
<i>Asperula chlorantha</i> Boiss. & Heldr.	EN A1b	Rubiace	Tomorr, Çajup
<i>Campanula hawkinsiana</i> Hausskn. & Heldr	EN A1b	Campanulaceae	Tomorr, Nemërçkë, Gjergjevicë, Shebenik
<i>Centaurea epirota</i> Halcsy		Compositae	Tomorr, Nemërçkë, Mali i Gjerë, Murganë, Çajup, Mali i Kudhësit
<i>Edraianthus australis</i> (Wettst.) Lakusic		Campanulaceae	Tomorr, Nemërçkë
<i>Herniaria parnassica</i> subsp. <i>parnassica</i> Chaudhri	EN A1b	Caryophyllaceae	Tomorr (Markgraf, 1932), Gjergjevicë, Valamarë
<i>Lilium chalcedonicum</i> L.	DD	Liliaceae	Tomorr, Çikë, Gjergjevicë, Llogora, Jorgucat
<i>Nepeta spruneri</i> Boiss.	LR nt	Lamiaceae	Tomorr, Nemërçkë, Mali i Thatë, Gjergjevicë, Badëlonjë
<i>Pedicularis graeca</i> Bunge	LR cd	Scrophulariaceae	Murganë, Bureto, Nemërçkë, Çajupi, Ostrovicë, (mbi 1700 m), Tomorr (rreth 1800 m)
<i>Pteroccephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i> Coulter		Capifoliaceae	Tomorr, Çikë, Gjergjevicë, Çajup
<i>Valeriana crinii</i> Orph. ex Boiss.	VU A1b	Valerianaceae	Çikë, Tomorr, Gramoz
<i>Viola albanica</i> Halacsy	CR B1	Violaceae	Tomorr, Murganë, Bureto, Çajup, Nemërçkë, Këndërvicë

Më poshtë janë përshkruar shkurtimisht vetëm ato specie të hasura gjatë ekspeditave tona.

- ♣ ***Campanula hawkinsiana* Hausskn. & Heldr** in Mitt. Geogr. Ges. (Thüringen) Jena 5(2): 87. 1887
Sinonime: *Campanula halacsyana* Bald.

Lulekambana e Havkinsit është një bimë shumëvjeçare, 10 - 20 cm e gjatë, e shogët dhe nganjëherë me puprri. Gjethet bazale gatirrotullore, dhe ato të kërcellit pa bisht. Lulet blu-manushaqe pothuajse si rrotë.

Ajo haset kryesisht mbi terrene silicore me shtrirje në Malet e Pindit (Smolika) në Greqi si dhe Poliçan (Gjirokastrë), Gjergjevicë (Korçë) dhe Shebenik (Librazhd) (Shuka & Jahollari, 2007). Gjetja e saj në Malin e Tomorrit përbën edhe pikën më të lartë të njohur deri tani për këtë specie. Gjithashtu, në Tomorr ajo zhvillohet mbi shkëmbinj gëlqeror, në çakëllishtet e kreshtës jugore, ndryshe nga habitat i saj i zakonshëm silicor. Paraqet rëndësi për shkak të devijimeve morfologjike, rrjedhojë e mjedisit specifik ku ajo rritet.

Statusi i rrezikimit në PKT: globalisht është një specie e rrezikuar me një zvogëlim të shpejtë të arealit (ENA1b), por në PKT nuk është e kërcënuar. Megjithatë ka një areal shumë të ngushtë dhe numër shumë të vogël individësh, ndaj rekomandojmë që ti kushtohet rëndësi e veçantë në ruajtje.

- ♣ ***Edraianthus australis* (Wettst.) Lakusic** in God. Biol. Inst. U Sarajevu 26 suppl: 48. 1974

Sinonime: *Edraianthus graminifolius* var. *australis* Wettst.

Është një specie barishtore shumëvjeçare me kërcell të drunjëzuar në rrënjë. Ka një lartësi rreth 8 cm dhe rritet në formë tufash të ngjeshura midis shkëmbinjve gëlqerorë. Gjethet janë vizake të dendura, dhe lulet e vetmuara në ngjyrë blu dalin nga një kërcell i shkurtër.

Edraianthus australis (Wettst.) Lakusic ka një përhapje mjaft të kufizuar në veri-perëndim të Greqisë dhe në jug-perëndim të Shqipërisë. Në vendin tonë takohet vetëm në lartësitë mbi 2400 m në Malin e Nemërçkës, dhe gati pothuajse në të njëjtën lartësi në Malin e Tomorrit, në majën jugore pranë varrit të Abas Ali.

Statusi i rrezikimit në PKT: aktualisht nuk rrezikohet në zonë, por si specie subendemike me përhapje të kufizuar, kërkon mbrojtje ligjore.

- ♣ ***Lilium chalcedonicum* L.** Sp. Pl.: 302. 1753

Sinonime: *Lilium byzantinum* Duch.

Lilium heldreichii Freyn.

Lilium chalcedonicum subsp. *heldreichii* (Freyn) K. Richt.

Zambaku kalcedon, është një geofite bulboze me gjatësi 45 – 120 cm. Gjethet e poshtme janë të hapura dhe të gjera, dhe ndryshojnë nga gjethet e sipërme të rrasura në kërcell dhe vizake. Lulet janë 1 – 7 (- 12) portokalli e kuqe me tepale të përkulura.

Kjo specie përfaqëson një tjetër subendemike të vendit tonë me Greqinë. Nuk është cituar deri tani për PKT dhe raportohet për herë të parë. E kemi gjetur në një areal shumë të ngushtë, midis bimësisë barishtore të formacioneve më ah në faqen lindore të parkut, poshtë ish rrugës së ushtrisë. Individët janë të rrallë dhe të shpërndarë. Haset në shkëmb gëlqeror midis 1100 -1200 m.

Statusi i rrezikimit në PKT: nuk ka të dhëna të mjaftueshme për shkallën e rrezikimit të kësaj speciejë (DD) dhe në PKT nuk rrezikohet, por për rëndësinë e saj në genofondin shqiptar rekomandojmë vëmëndje të veçantë në ruajtje.

- ♣ ***Nepeta spruneri* Boiss.** Diagn. Pl. Orient., II, 4: 23. 1859

Sinonime: *Glechoma spruneri* (Boiss.) Kuntze

Nepeta tymphesteia Heldr. & Sart. ex Boiss.

Nepeta e Sprunerit është një bimë shumëvjeçare me kërcëj pushëbutë të hirtë. Gjethet janë të ngushta, të hirta dhe lulet të vendosura në kalli me qerthujet e remë të poshtëm të larguar.

Për PKT është regjistruar në ekspeditat e faqes V, JP dhe L. Ajo haset midis lartësive 900 dhe 1200 m, në kullota dhe çakëllishte gëlqerore.

Statusi i rrezikimit në PKT: Nepeta ka rrezik të ulët të varur nga masat ruajtëse (LRnt), por në PKT ajo është e ekspozuar ndaj djegjes së kullotave dhe veprimtarive të gurores në faqen JP.

- ♣ ***Pedicularis graeca Bunge*** in Bull. Cl. Phys.-Math. Acad. Imp. Sci. Saint-Pétersbourg 1: 376. 1843

Sinonime: nuk ka

Pedikularja greke është një hemikriptofite shumëvjeçare 10 - 20 cm, me një kërcell të ngritur leshtor, me qime të merimangëta. Gjethet janë të shogëta përveç bishtakut leshtor, dyfish pendore të prera. Kupa leshtore dhe kurora e verdhë e zbehtë.

Ne e kemi hasur në një stacion në PKT. Ajo rritet midis bimësisë barishtore të formacioneve të çlirëta me rrobull (*Pinus leucodermis*) në majën V, në kundrejtimin VP, në lartësinë 1500 m. Popullata është e shëndetshme dhe me individë të shumtë.

Statusi i rrezikimit në PKT: aktualisht kjo specie nuk është nën kërcënimin e faktorëve të zhdukjes në arealin e saj në PKT, por globalisht ajo ka rrezik të ulët zhdukjeje jo i varur nga masat ruajtëse (LRnt).

- ♣ ***Pterocephalus perennis subsp. bellidifolius Coulter*** Verh. Zool.-Bot. Ges. Wien 69: 244 1919.

Sinonime: *Pterocephalus bellidifolius* Boiss.

Pterocefali shumëvjeçar është një bimë tufore shumë e drunjëzuar deri në 12 cm. Gjethet janë lirake të pandara me buzë ura-ura. Lulet janë të vendosura në kaptinë, të trëndafilta ose të purpurta të zbehta.

Ajo është cituar për PKT nga Meyer (2011) dhe e rikonfirmuar gjatë ekspeditave tona. E kemi hasur në një shkëmb gëlqeror në formë pllaje, pak metra mbi çezmën e Tarikos (fshati Dardhë) si dhe në Kalanë e Tomorrit. Pterocefali formon tapete të gjerë dhe preferon shpate të ndriçuara. Popullata është në gjendje të mirë.

Statusi i rrezikimit në PKT: aktualisht nuk është i rrezikuar në zonë, por në Kalanë e Tomorrit kjo specie është nën presionin e kullotjes së vazhdueshme.

- ♣ ***Valeriana crinii Orph. ex Boiss.*** Diagn. Pl. Orient. II, 2: 119 1856.

Sinonime: nuk ka

Haraqina e Krimt është një bimë shumëvjeçare me rizomë. Kërçelli arrin 5 – 12 cm, gjethet janë të thjeshta dhe të plota ose me dhëmbë shumë pak të dukshëm. Lulesa e përbërë dhe lulet vjollcë, trëndafil ose të bardha.

Ka një areal të kufizuar në PKT në kreshtën jugore dhe në atë veriore. Kjo specie preferon çakëllishtet gëlqerore, dhe në individë shumë të pakët e kemi hasur në lartësitë 1900 – 2000 m, pak metra në veri të varrit të Abas Ali (në çakëllishtet me kundrejtim L), dhe në gropën ku përfundon lugu drejt majës Partizan. Popullatat përfaqësohen me individë të paktë në numër.

Statusi i rrezikimit në PKT: kjo specie është në gjendje të përkeqësuar, me një rënie shumë të shpejtë të sipërfaqes që popullon apo arealit të saj (Vu A1b). Në PKT, për shkak të rritjes në zona shkëmbore dhe lartësi të mëdha, ajo nuk është nën presionin e drejtë për drejtë të faktorëve të rrezikut. Megjithatë, gjendja e saj e rrezikuar globale dhe areali i vogël i përhapjes kërkojnë masa të veçanta ruajtje.

♣ ***Viola albanica* Halacsy** Consp. Fl. Graec. 1(1): 141. 1900 [Feb 1900]

Sinonime: nuk ka

Manushaqja Shqiptare është një hemikriptofike shumëvjeçare, e shogët dhe tufore, e cila haset në mjedise shkëmbore. Gjethet janë të plota, vezake-rrotullore. Lulet janë rreth 2 cm manushaqe të trëndafilta. Shpori lehtësisht i përkulur dhe shumë më i gjatë se shtojcat e kupës.

Ajo raportohet për Malin e Tomorrit nga Markgraf (1928, 1930, 1932), dhe nuk është përfshirë në florën e vëndit tonë (Malo & Shuka, 2008) si specie më vete, por e përfshirë në *V. magellensis* Porta & Rigo ex Strobl. Ne konfirmojmë prezencën e saj në lartësitë mbi 2300 m të këtij mali. Popullata fillon pak metra larg Varrit Abas Ali dhe shtrihet më tej përgjatë kreshtës jugore, faqja perëndimore, me individë të shëndetshëm dhe të konsiderueshëm në numër.

Statusi i rrezikimit në PKT: i rrezikuar në mënyrë kritike me përhapje në më pak se 100 km² (CRB1). Në PKT popullata është e shëndetshme dhe jo e rrezikuar, por e hasur në një areal të vogël, ajo ka nevojë për masa ruajtjeje.

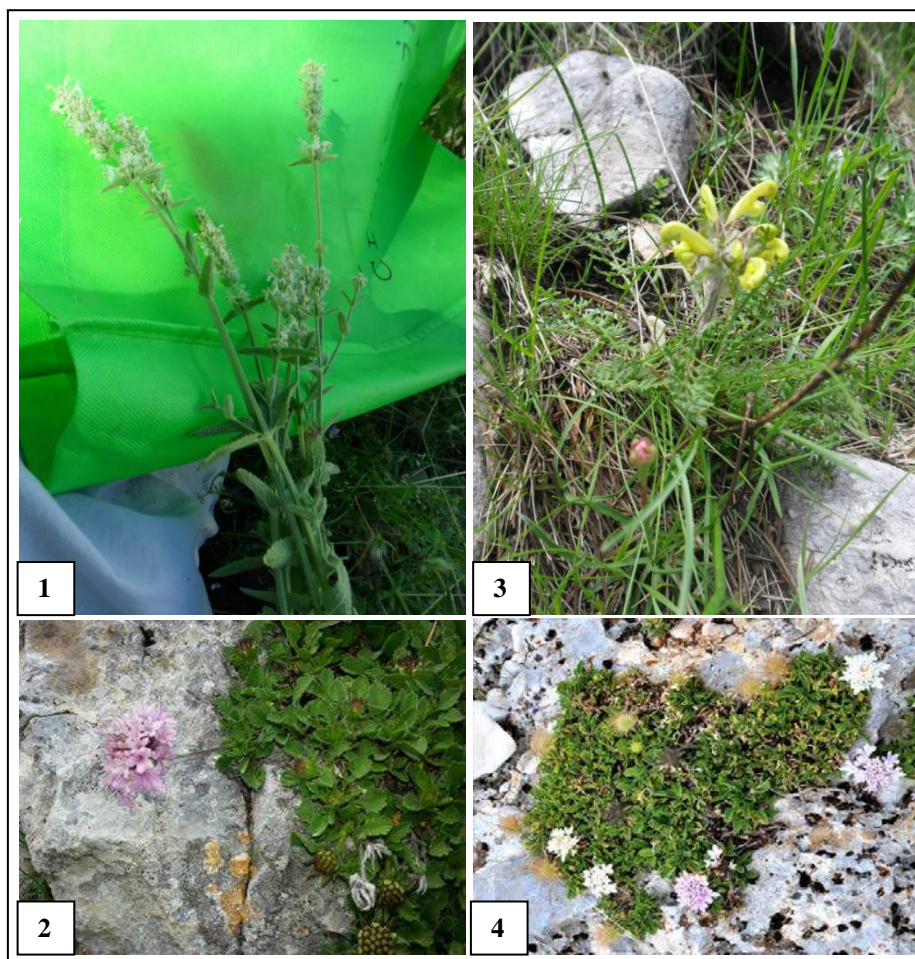

Fig. 3. 9. a: Speciet subendemike të hasura në PKT 1) *Nepeta spruneri* Boiss. 3) *Pedicularis graeca* Bunge 2&4) *Pterocephalus perennis* subsp. *bellidifolius* Coulter

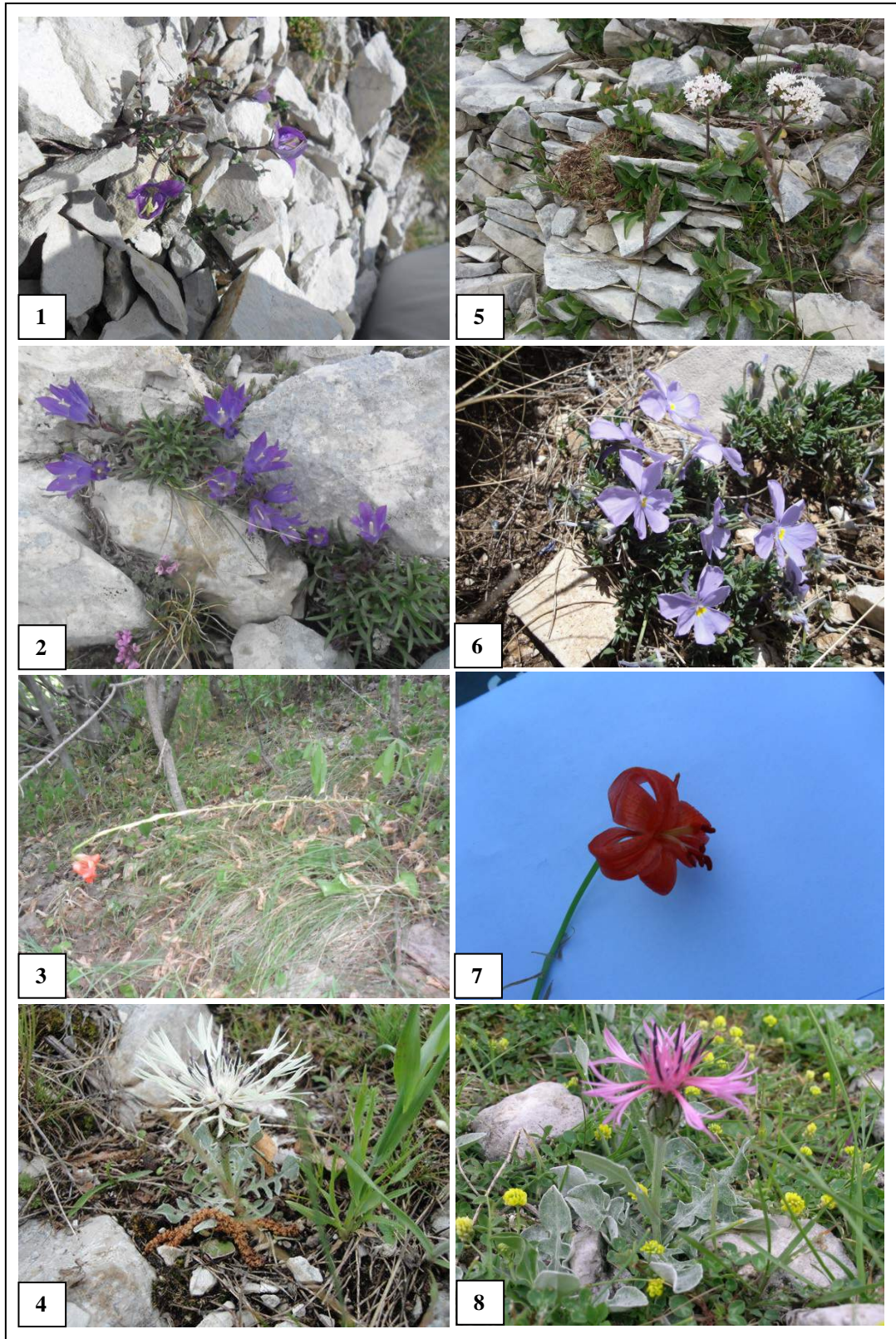

Fig. 3.9.b: Speciet subendemike të hasura në PKT 1) *C. hawkinsiana* Hausskn. & Heldr 2) *E. australis* (Wettst.) Lakusic 3&7) *L. chalcedonicum* L. 4&8) *C. epirota* Halcsy. 5) *V. crinii* Orph. ex Boiss. 6) *V. albanica* Halcsy

Shpërndarja e specieve subendemike të hasura në Tomorr gjatë ekspeditave tona jepet në hartën e Fig. 3.10.

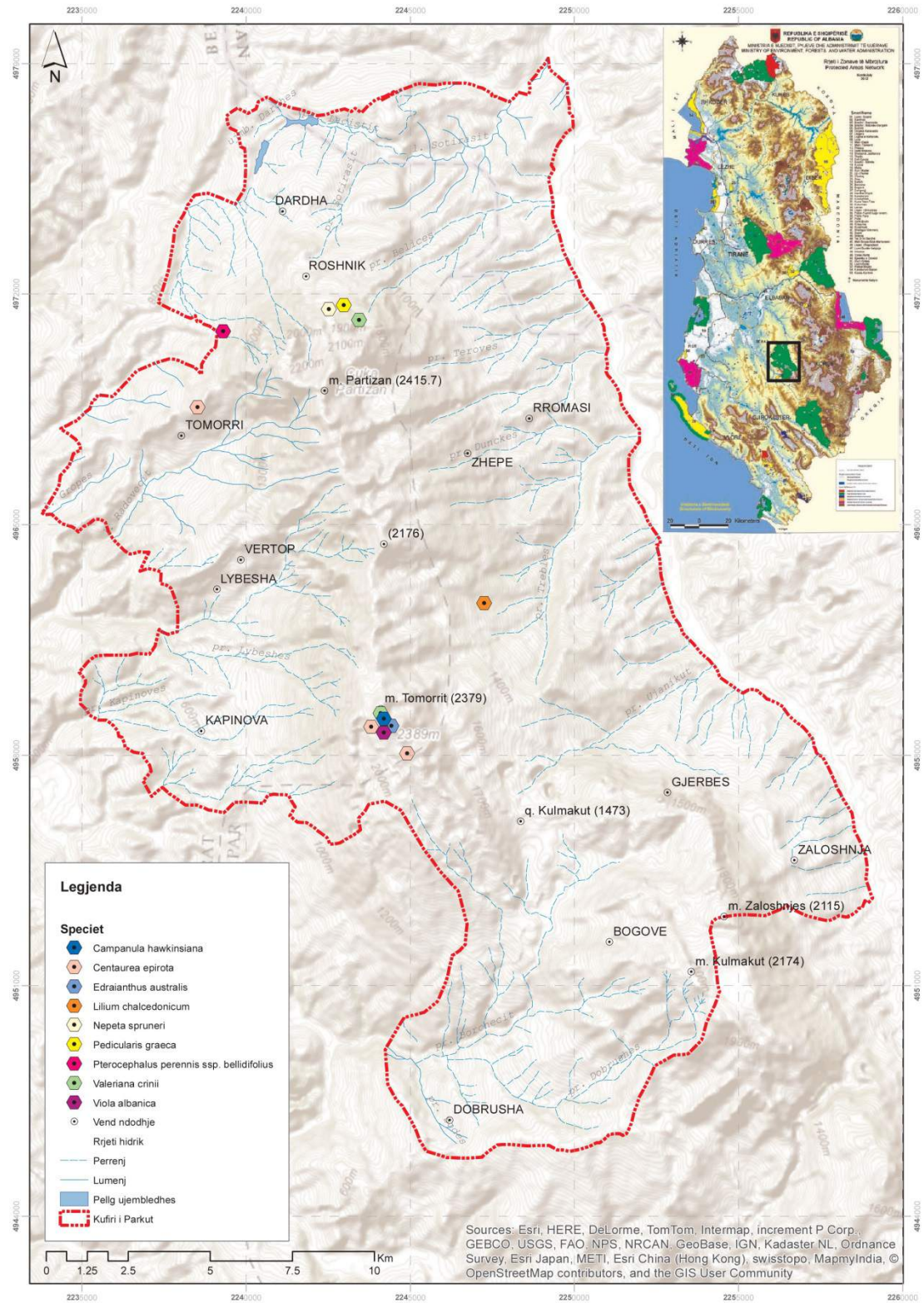

Fig. 3. 10: Shpërndarja e specieve subendemike të hasura në PKT

Speciet Ballkanike janë një element i rendësishëm i florës së vendit. Në zonën e studiuar hasim 89 specie Ballkanike të cilat përbëjnë rreth 9.3% të të gjithë florës së Parkut, dhe 39% të listës së florës së rrallë dhe të kërcënuar. Këto specie janë paraqitur në formë tabelare (shih shtojca Tab. 3.6) dhe 20 prej tyre janë të përfshira gjithashtu në listën e specieve të rrezikuara.

Nga një analizë e shpejtë e vendndodhjes së bimëve Ballkanike në Malin e Tomorrit, vihet re një shpërndarje thuajse e njëtrajtëshme e tyre në gjithë Ballkanin, me një gravitet në pjesën perëndimore dhe qendrore të gadishullit.

Fotografi të disa prej ballkanikeve të hasura në PKT gjatë ekspeditave në terren jepen në Fig. 3.11.

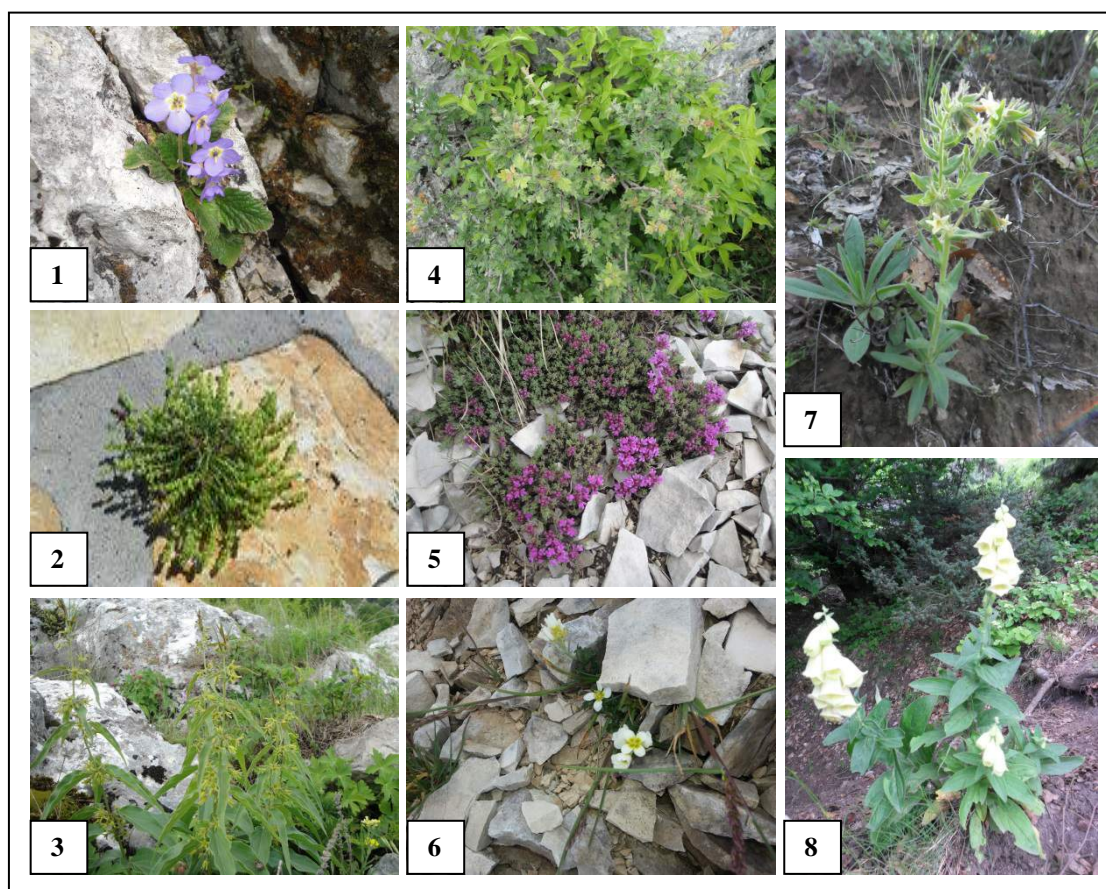

Fig. 3. 11: Specie ballkanike të hasura në PKT: 1) *R. serbica* Pancic. 2) *V. aprica* (Sibth. & Sm.) Boiss. & Heldr. 3) *V. heuterii* Vis. et. Asch. 4) *C. heldreichii* Boiss. 5) *Th. cherlerioides* Vis. 6) *C. carnosus* Waldst. et Kit. 7) *A. pindicola* Hausskn. 8) *D. grandiflora* Mill.

Me interes janë speciet të cilat kanë një përhapje të ngushtë në Gadishullin e Ballkanit (në vetëm tre shtete). Ato kërkojnë një vëmëndje të veçantë në planet e menaxhimit për ruajtjen e zonave ku hasen, pasi areali i vogël i bën ato më vulnerabël ndaj faktorëve të kërcënimit. Si të tilla përmendim 10 specie *Asperula doerfleri*, *Cerastium grandiflora*, *Cyanus pindicola*, *Dianthus integer subsp. minutiflorus*, *Erysimum*

pectinatum, *Moltkia petraea*, *Silene caesia*, *Silene radicata*, *Valantia aprica* dhe *Veronica thessalica*.

Interes përbën specia *Silene caesia* Sibth. et Sm., e cila nuk është hasur në ekspeditat tona në zonën e studimit, por raportohet për malin e Tomorrit (Vlorë, Berat), pasi sugjeron ndoshta për praninë e *Silene caesia* në Shqipërinë Jugore, gjë që ka nevojë për hulumtime të mëtejshme.

Sqarojmë se identifikimi i specieve Ballkanike është realizuar sipas Flora Europaea (Tutin *et al.*, 1964 - 1980), Flora e Shqipërisë (Paparisto *et al.*, 1988-2000) dhe Udhëheqës fushor i florës (Vangjeli, 2003), dhe është konfirmuar e specifikuar sipas Euro+Med PlantBase (<http://ww2.bgbm.org>) për ato specie që gjenden në këtë listë. Gjatë këtij procesi, ka një rast i cili ngrihet në diskutim. Specia *Thymus cherlerioides* Vis. sipas EU+Med shtrihet vetëm në pjesën aziatike të Turqisë, ndërkohë që raportohet si Ballkanike në burimet e tjera. Ne e listojmë atë si Ballkanike.

Taxa të tjera të rëndësishme. Në këtë kategori janë përfshirë speciet e çakëllishteve malore apo të çarave shkëmbore si *Noccaea bellidifolia* (Griseb.) F.K.Mey, *Linaria alpina* (L.) Mill, *Scabioza graminifolia* L. dhe *Veronica thessalica* Bentham, pasi ato shënojnë në malin e Tomorrit kufirin jug-perëndimor të përhapjes së tyre në Shqipëri (Mahmutaj *et al.*, 2014).

Disa pamje të këtyre taxave, të referuara si të rëndësishme, jepen në Fig.3.12.a dhe Fig. 3.12.b.

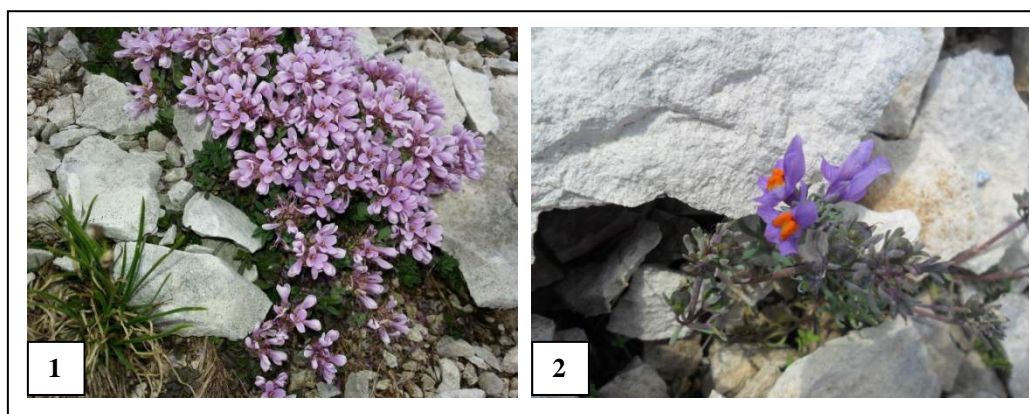

Fig. 3.12. a: Taxa të tjera të rëndësishme të hasura në PKT: 1) *N. bellidifolia* (Griseb.) F.K.Mey 2) *L. alpina* (L.) Mill

Nga ana tjetër, *Veronica thessalica* Bentham raportohet për herë të parë në malin e Tomorrit (Mahmutaje *et al.*, 2011). *Morina persica* W. është një specie me origjinë Persike me interes në park. Ajo formon shoqërime të pastra *Stipo pulcherrimae-Morinion persicae*, që e bëjnë këtë mal mjaft interesant edhe nga pikëpamja fitogjeografike.

Fig. 3.12.b: Taxa të tjera të rendësishme të hasura në PKT: 1) *M. Persica* W. 2) *V. thessalica* Benth.

Specie me interes të veçantë ruajtjeje. Në këtë grup, taksonet janë listuar në bazë të përcaktimit të statusit të tyre të kërcënimit sipas IUCN (Walter & Gillet, 1998), dhe të përfshira edhe në listën zyrtare të kuqe të Florës të Shqipërisë (Grup autorësh, 2007). Në listën e deritanishme të PK Tomorr, 72 specie i përkasin Listës së Kuqe të vendit (Tab. 3.7). Ato përfaqësojnë 8% të florës totale të parkut, dhe 18% të Listës së Kuqe kombëtare.

Tab. 3.7: Lista e specieve me interes të veçantë ruajtjeje në PKT

Emri i species	Statusi i rrezikimit	Familja
<i>Acer optusatum</i> Waldst. et Kit.	VU A2c	Aceeraceae
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	VU A2c	Aceeraceae
<i>Achillea fraasii</i> Schultz Bip.	CR B3c	Compositae
<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	VU A1b	Polypodiaceae
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	CR A1a	Hippocastanaceae
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	LR cd	Rosaceae
<i>Arbutus unedo</i> L.	VU A2c	Ericaceae
<i>Asperula chlorantha</i> Boiss. & Heldr.	EN A1b	Rubiaceae
<i>Botrychium lunaria</i> L.	EN A1b	Ophioglossaceae
<i>Campanula hawkinsiana</i> Hausskn. et. Heldr.	EN A1b	Campanulaceae
<i>Carduus cronius</i> Boiss. et Heldr. <i>ssp. baldacci</i>	ENA1b	Compositae
<i>Castanea sativa</i> Mill.	VU A2c	Fagaceae
<i>Centaurea graeca</i> Boiss.et Spr.	EN A1b	Compositae
<i>Centaurea grisebachii</i> (Nyman) Form.	EN B2c	Compositae
<i>Cerastium grandiflorum</i> Waldst. & Kit.	EN A1b	Caryophyllaceae
<i>Colchicum autumnale</i> L.	EN A1b	Liliaceae
<i>Corylus avellana</i> L.	VU A2C	Betulaceae
<i>Corylus colurna</i> L.	EN A1b	Betulaceae
<i>Crataegus heldreichii</i> Boiss.	LR cd	Rosaceae
<i>Cyanus pindicola</i> (Griseb.) Soják	EN A1b	Compositae
<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.	LR cd	Scrophulariaceae

<i>Erica arborea</i> L.	VU A2c	Ericaceae
<i>Galium degenii</i> Bald.	LR nt	Rubiaceae
<i>Gentiana lutea</i> L.	EN A1b	Gentianaceae
<i>Herniaria parnassica</i> Heldr. et Sart.	EN A1b	Caryophyllaceae
<i>Hydrocharis morsus-ranae</i> L.	VU A1b	Hydrocharitaceae
<i>Hypericum perforatum</i> L.	EN A1b	Hypericaceae
<i>Juglans regia</i> L.	EN A1b	Juglandaceae
<i>Juniperus communis</i> L.	VU A1b	Cupressaceae
<i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	EN A1b	Cupressaceae
<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	VU A1b	Cupressaceae
<i>Laurus nobilis</i> L.	EN A1b	Lauraceae
<i>Lilium chalconicum</i> L.	DD	Liliaceae
<i>Nepeta spruneri</i> Boiss.	LR nt	Lamiaceae
<i>Origanum vulgare</i> L.	EN A1b	Lamiaceae
<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	VU A2C	Betulaceae
<i>Pedicularis brachyodonta</i> Schlosser et. Vuk.	LR cd	Scrophulariaceae
<i>Pedicularis graeca</i> Bunge.	LR cd	Scrophulariaceae
<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Steud.	VU A2b	Poaceae
<i>Pinus heldreichii</i> Christ	VU D3	Pinaceae
<i>Pinus mugo</i> Turra	VU A2c	Pinaceae
<i>Pinus nigra</i> Arn.	VU A2c	Pinaceae
<i>Platanus orientalis</i> L.	VU A2b	Platanaceae
<i>Populus alba</i> L.	VU A2b	Salicaceae
<i>Ptilotrichum cyclocarpum</i> Boiss.	LR nt	Brassicaceae
<i>Quercus coccifera</i> L.	VU C2a	Fagaceae
<i>Quercus ilex</i> L.	EN A1b	Fagaceae
<i>Quercus pubescens</i> Willd.	VU A2c	Fagaceae
<i>Quercus robur</i> L.	VU A1b	Fagaceae
<i>Ramonda serbica</i> Pancic.	VU A1b	Gesneriaceae
<i>Ranunculus brevifolius</i> Ten.	VU A1b	Ranunculaceae
<i>Ribes multiflorum</i> Roem. & Schult.	EN A1b	Grossulariaceae
<i>Salvia officinalis</i> L.	VU A1b	Lamiaceae
<i>Sambucus nigra</i> L.	VU A1b	Caprifoliaceae
<i>Satureja montana</i> L.	VU A1c	Lamiaceae
<i>Senecio thapsoides</i> DC.	LR nt	Compositae
<i>Sideritis raeseri</i> Boiss. et Heldr.	EN A1c	Lamiaceae
<i>Silene caesia</i> Sibth. et Sm.	DD	Caryophyllaceae
<i>Stachys menthifolia</i> Vis.	LR nt	Lamiaceae
<i>Taxus baccata</i> L.	VU A1b	Taxaceae
<i>Tulipa sylvestris</i> L.	EN A1b	Liliaceae
<i>Ulmus minor</i> Mill.	VU A2b	Ulmaceae
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	VU A2b	Ericaceae
<i>Valantia aprica</i> (Sibth. & Sm.) Boiss. & Heldr.	VU A1b	Rubiaceae
<i>Valeriana bertisceae</i> Panc.	EN A1a	Valerianaceae
<i>Valeriana crinii</i> Orph.	VU A1b	Valerianaceae
<i>Valeriana officinalis</i> L.	VU A1c	Valerianaceae
<i>Verbascum niveum</i> Ten	DD	Scrophulariaceae
<i>Veronica thessalica</i> Benth.	DD	Scrophulariaceae
<i>Viburnum tinus</i> L.	VU A1c	Caprifoliaceae
<i>Viola albanica</i> Halacsy.	CR B2	Violaceae
<i>Viscum album</i> .	VU A1c	Loranthaceae

Të gjitha këto specie duhen konsideruar dhe vlerësuar seriozisht nga menaxhuesit e PKT, në marrjen e masave mbrojtëse e rehabilituese in situ dhe ex situ. Megjithatë, veçojmë speciet *Origanum vulgare*, *Hypericum perforatum*, *Arbutus unedo*, *Juniperus oxucedrus*, *Pinus heldreichii*, *Ostrya carpinifolia*, *Satureja montana* etj., të cilat ndonëse të rrezikuara në shkallë vendi, në PKT janë në sasi të konsiderueshme dhe të ruajtura mirë.

Speciet si *Aesculus hippocastanum*, *Castanea sativa*, *Corylus colurna* dhe *Taxus baçata* në zonë janë gati në zhdukje. Ato mund të përfaqësohen me individë të pakët në të gjithë parkun. Ndërsa *Juglans regia*, *Laurus nobilis*, *Pinus mugo* dhe *Pinus nigra* hasen në gjendje të kultivuar në park, kryesisht në kufijtë e tij.

Ka disa specie të zonës të cilat nuk janë në këtë listë, por janë të rrezikuara nga faktorë të ndryshëm, kryesisht me natyrë njerëzore, nga të cilat përmendim *Ilex aquifolium* dhe *Quercus trojana*. Natyrisht ka dhe specie që janë të rrezikuara për arsye të tjera, si psh. *Ranunculus brevifolius*, *Linaria alpina*, *Veronica thessalica* etj., të cilat thuajse nuk rrezikohen nga veprimtaria e njeriut por, duke pasur sipërfaqe shumë të vogël përhapjeje në zonë, rrezikohen nga ndryshimet klimatike. Në vijim trajtohen më gjerë faktorët e rrezikut të florës dhe bimësisë në PKT.

Janë vlerësuar gjithashtu, kategoritë e ndryshme të kërcënimit në PKT dhe 17 prej tyre hasen në park (Walter & Gillet 1998; Grup autorësh 2007). Në grafikun e fig. 3.14 duket dominimi specieve që i përkasin kategorive ENA1b dhe VUA1b, kategori që dëshmojnë për pakësim të shpejtë të sipërfaqes së përhapjes, si rezultat i shtimit të shpejtë të veprimtarisë njerëzore mbi florën apo habitatin. Kategoritë e tjera gjithashtu janë të përfaqësuara nga një numër i madh speciesh, dhe vetëm 9 prej tyre përfaqësohen nga një specie e vetme, duke e rritur akoma më shumë vëmendjen ndaj tyre.

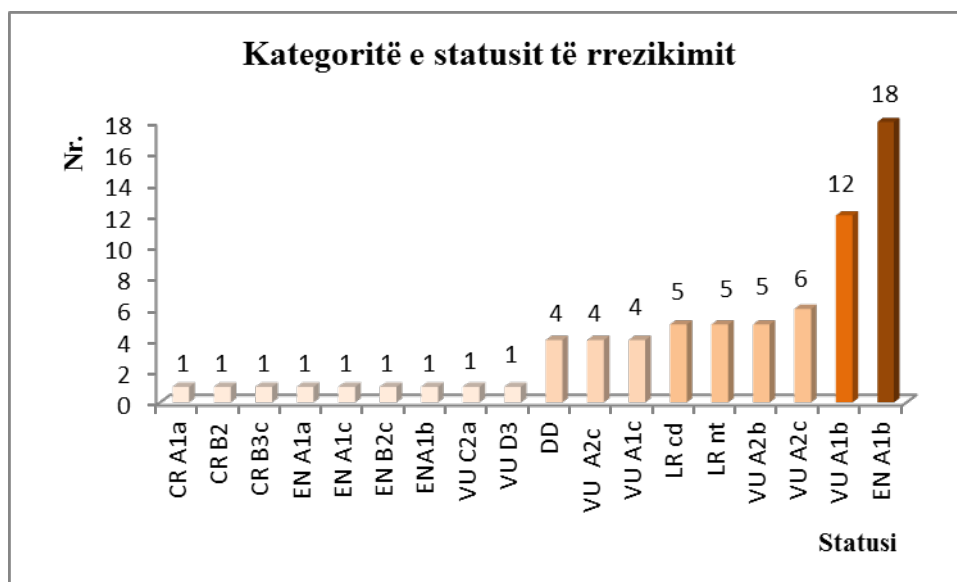

Fig. 3.13: Kategoritë e kërcënimit në PKT

3.2.4 Specie bimore me vlera ekonomike dhe vlerësimi i gjendjes së tyre në zonë

Qëllimi i kësaj nën çështjeje është të japë të dhëna mbi pasurinë floristike të specieve me vlera ekonomike të PK Tomorr, duke nxitur rekomandime për përmirësimin e situatës aktuale, kryesisht në lidhje me masat që duhen ndërmarrë për ruajtjen e tyre. Gjithashtu, jepet një pamje e përgjithshme e ndikimit të faktorit antropogjen mbi këto specie, i cili kushtëzohet nga interesi ekonomik në nivel lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar.

Në zonën e studimit rriten 247 specie me vlera ekonomike, të cilat përbëjnë 26% të florës totale të parkut dhe janë të përfshira në 182 gjini dhe 66 familje. Ato përfaqësojnë 6 kategori të ndryshme si bimë ushqimore, bimë vitaminoze, bimë foragjere, bimë mjekësore, bimë helmuese dhe bimë mjaltëse. Shpërndarja e tyre jepet skematikisht në grafikun e Fig. 3.14.

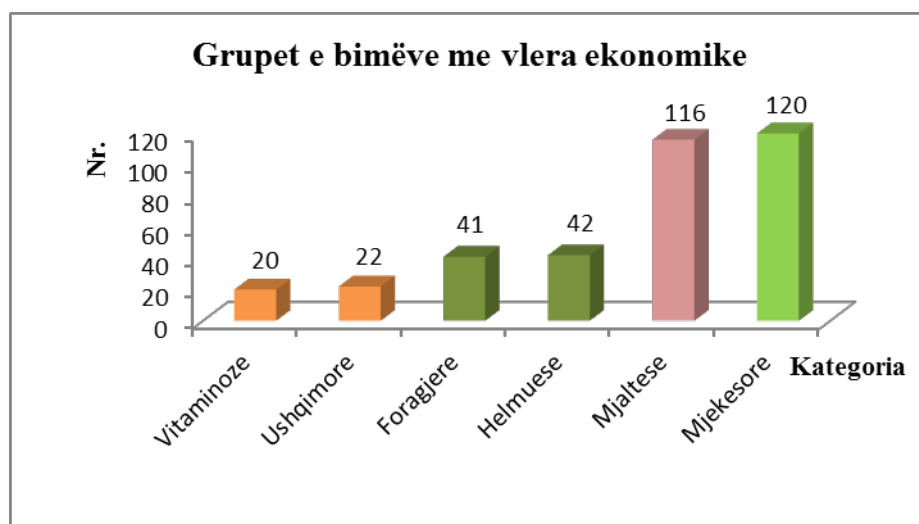

Fig. 3.14: Kategoritë e bimëve me vlera ekonomike

Shihet se bimët mjekësore përfaqësojnë grupin më të madh të bimëve me vlera ekonomike, me 120 specie. Grupi i dytë me përfaqësi më të madhe është grupi i bimëve mjaltëse me 116 specie, i ndjekur nga bimët helmuese (42 specie) dhe bimët foragjere me 41 specie. Grupet e përfaqësuara më dobët janë bimët ushqimore dhe vitaminoze, respektivisht me 22 dhe 21 specie. 78 specie bimore të kësaj liste përfshihen në më shumë se një kategori, çka tregon për vlerat e shumta që kanë këto bimë, dhe rendësinë e tyre në jetën e njeriut. Nëse krahasojmë secilën kategori me florën totale të parkut, atëherë raporti do të ishte si i paraqitur në grafikët e fig. 3.15.

Speciet me vlera ekonomike në PKT nuk grumbullohen me të njëjtin interes dhe intensitet në zonë. Kjo për arsye se tregu i shitjeve nuk ka kërkesë për të gjitha njësoj. Ndër bimët më të zakonshme, të cilat grumbullohen në PK Tomorr dhe më pas shpërndahen në tregun e shitjes, janë vetëm 28 specie të cilat përfaqësojnë 29 % të të gjithë listës floristike të parkut (Mahmutaj et al., 2013): *Arbutus unedo* L., *Corylus avellana* L., *Crataegus monogyna* Jacq., *Gentiana lutea* L., *Hedera helix* L., *Hypericum perforatum* L., *Juniperus communis* L., *Juniperus oxycedrus* L., *Malva*

sylvestris L., *Melissa officinalis* L., *Mentha piperita* L., *Olea europea* L., *Orchis mascula* L., *Origanum vulgare* L., *Primula veris* L., *Primula vulgaris* Huds., *Rosa canina* L., *Rubus ideaus* L., *Rubus ulmifolius* Schott., *Salvia officinalis* L., *Satureja montana* L., *Sideritis raeseri* Boiss. et Heldr, *Spartium junceum* L., *Teucrium pollium* L., *Thymus longicaulis* Prest., *Trifolium pratense* L., *Tussilago farfara* L. dhe *Urtica dioica* L.

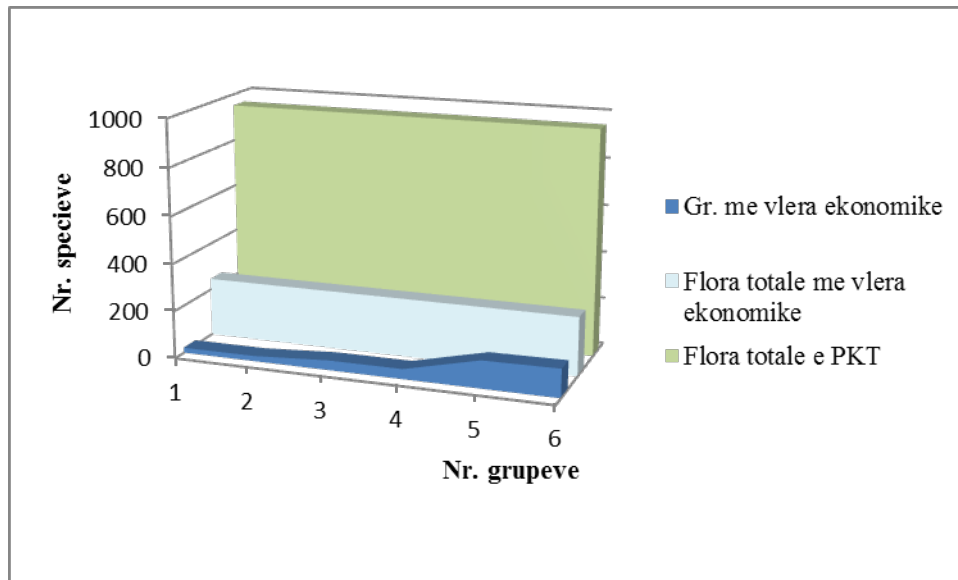

Fig. 3.15: Raporti i specieve me vlera ekonomike me florën totale të parkut

Të gjitha këto specie bimore përfaqësojnë bimë me vlera mjekësore. Ky interes i lartë në këtë kategori bimësh vjen fillimisht si rezultat i kërkesave në tregun ndërkombëtar, kombëtar, si dhe për shkak të përdorimeve shtëpiake.

Në tregun ndërkombëtar kërkesat më të larta për bimët që grumbullohen në PK Tomorr janë për *Satureja montana* L., *Origanum vulgare* L., *Salvia officinalis* L., *Rosa canina* L. dhe *Crataegus monogyna* Jacq. Bimët më të kërkuara në tregun vendas janë *Sideritis raeseri* Boiss. et Heldr dhe *Origanum vulgare* L. Ndër këto bimë *S. raeseri* Boiss. et Heldr ka një habitat të ngushtë në vendin tonë (PK Tomorr përbën pothuajse kufirin verior të shpërndarjes natyrore të species), ndaj është i rëndësishëm grumbullimi me kujdes dhe vëmendja më e madhe ndaj saj, në mënyrë që të parandalohet zhdukja.

Spektri biologjik për bimët me vlera ekonomike në PKT (Fig.3.17) tregon se forma dominante janë Hemikriptofitet (H) me 101 specie, më pas vijojnë Fanerofitet (Ph) me 55 specie, Terofitet (T) dhe Geofitet (G) me nga 30 specie, dhe grupet e tjera me më pak se 14 specie.

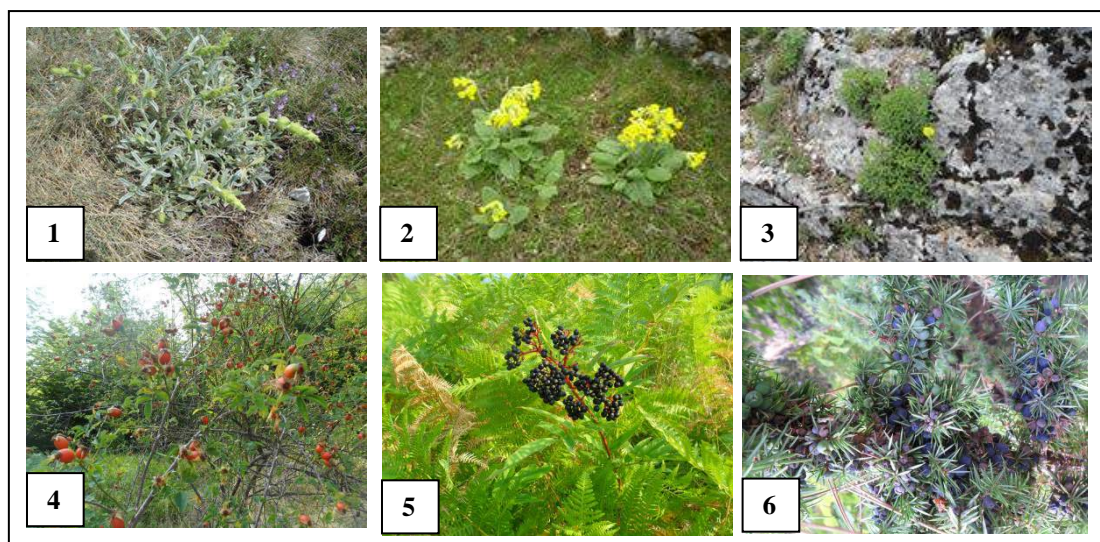

Fig. 3.16: Bimë mjekësore të hasura në PKT 1) *S. raeseri* Boiss. et Heldr 2) *P. vulgaris* Huds. 3) *S. montana* L. 4) *R. canina* L. 5) *S. nigra* L. 6) *J. communis* L.

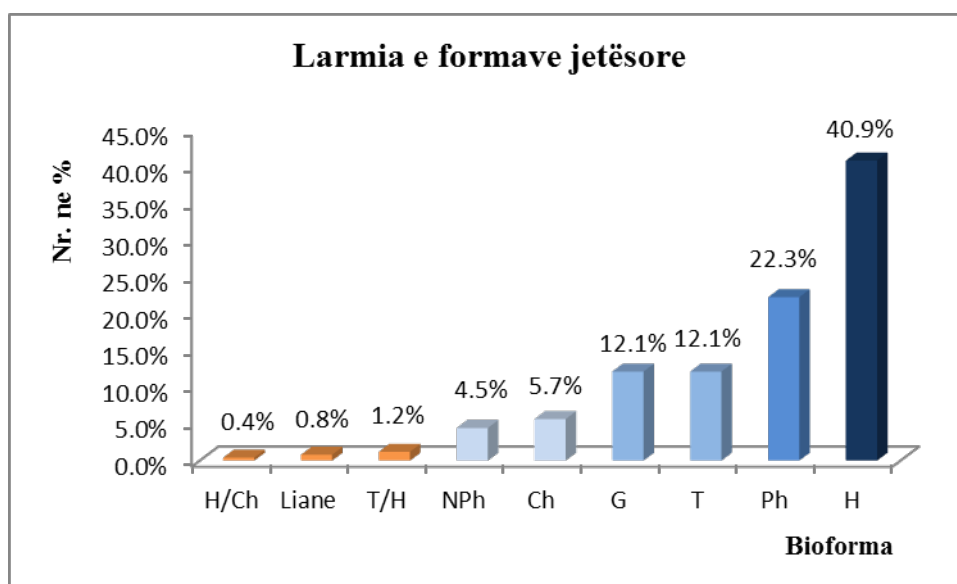

Fig. 3.17: Spektri i formave jetësore për bimët me vlera ekonomike në PKT

62% e bimëve me vlera ekonomike janë barishtore shumëvjeçare, dhe përbëjnë formën më të përhapur në zonë. Shkurret janë forma e dytë më e përhapur me 19%, e ndjekur nga drurët e lartë 11%, dhe bimët një vjeçare, grupi më i vogël, me 8%. Përfaqësimi i lartë i bimëve shumëvjeçare lejon përdorimin e shumë përbërësve aktivë në një bimë përgjatë gjithë vitit.

Spektri korologjik i bimëve me vlera ekonomike (Fig. 3.18) tregon se shumica e specieve janë specie EuriAziate (EuAz, 34) dhe EuriMesdhetare (EuMed, 31). Më pas vijojnë format Mesdhetare (Med) me 26 specie, format Paleotemp me 23 specie,

ato Evropiane me 22 specie e të tjerat, deri në forma me një përfaqësues. Shpërndarja e gjerë gjeografike e bimëve me vlera ekonomike mbështet faktin që ato kanë përdorim të gjerë edhe në nivel ndërkombëtar.

Shpërndarja altitudinale e bimëve me vlera ekonomike në PK Tomorr ndryshon nga brezi më i ulët i bimësisë në atë më të lartë, pa ndonjë rregull të veçantë në këtë shpërndarje. Ajo pasqyron larminë e kushteve ekologjike, topografike dhe të shkëmbit amnor, duke përfshirë edhe faktorët antropogjen. Numri më i madh i specieve (75) është hasur midis brezit fitoklimatik të shkurreve mesdhetare dhe atij të pyjeve të dushkut. Gjithashtu, zona midis brezit pyjor të dushkut dhe ahut, dhe sidomos shpatet shkëmbore me diell janë shumë të pasur me bimë mjekësore. Shumë pak specie (12) hasen në brezin e kullotave subalpine. Meqenëse shumica e fshatrave janë të vendosur deri në lartësinë e brezit të pyjeve të ahut, kjo e bën më të lehtë mbledhjen e këtyre bimëve, dhe shpjegon përse gratë dhe fëmijët janë gjithashtu aktivë në këtë veprimtari.

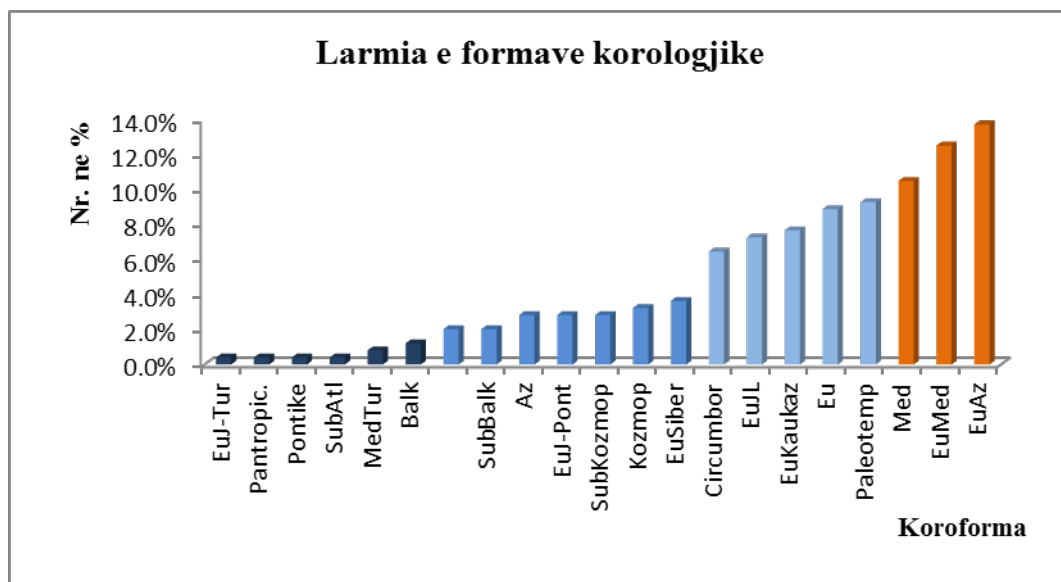

Fig. 3.18: Spektri i formave korologjike për bimët me vlera ekonomike në PKT

31 specie me vlera ekonomike në PK Tomorr janë përfshirë në listën e kuqe të vendit. Mbledhja e këtyre bimëve, së bashku me faktorë të tjerë, siç janë zjarret, erozioni i tokës, prerja e pyjeve, zgjerimi i bujqësisë etj. po ndodh shumë shpejt. Ajo zhvillohet në mënyrë të pakontrolluar dhe të pa standardizuar, duke pakësuar kështu popullatat natyrore të këtyre specieve (Ruci *et al.*, 2001). Për këtë arsye, dhe për t'i mbrojtur ato nga degradimi në të ardhmen, shumë prej tyre janë përfshirë në Listën e Kuqe Kombëtare (për listën e plotë të bimëve me vlera ekonomike në PKT, shiko shtojcën, Tab. 3. 8).

Realiteti në terren nuk është në favor të mbrojtjes dhe ruajtjes së bimëve. Në PK Tomorr ka gjithsej 16 fshatra, banorët e të cilëve janë të përfshirë në mënyrë aktive në grumbullimin e bimëve me vlera mjekësore. Secili fshat ka minimalisht 15 - 20 familje dhe në çdo familje 2-3 anëtarë janë aktive në mbledhjen e bimëve të egra.

Kështu, mund të vlerësojmë se ka midis 500 - 1200 mbledhës të vegjël vetëm në PK Tomorr. Ata mund të mbledhin nga 700 kg deri në maksimumi 800 ton në muaj, në varësi të kërkesës dhe sezonit të vegjetacionit (intervista personale).

Aktualisht, procesi i grumbullimit të bimëve në park nuk është i kontrolluar, jo i bazuar në standarde dhe pothuajse informal. Sigurisht, kjo gjë pasqyrohet në humbje të vlerave të biodiversitetit dhe përfitimeve ekonomike.

Grumbulluesit e vegjël të bimëve nuk janë të trajnuar dhe informuar mbi biologjinë e bimëve, metodat e duhura për mbledhjen selektive, dhe tharjen e bimëve. Pra, ka dy momente kryesore në të cilat grumbulluesit kanë prirje për të bërë gabime:

1. *Gjatë grumbullimit:* bimët zakonisht grumbullohen para lulëzimit apo përpara se të arrihet maturimi i farave. Metoda e mbledhjes zakonisht është shkulja dhe jo korrja. Disa nga bimët që grumbullohen në këtë mënyrë janë: *Hypericum perforatum* L., *Origanum vulgare* L., *Salvia officinalis* L., *Satureja montana* L., *Sideritis raeseri* Boiss. et Heldr. etj.
2. *Gjatë tharjes:* zakonisht tharja nuk realizohet në kushtet e duhura. Shpesh bimët e thara i humbasin vlerat e tyre pasi ose janë tharë shumë ose kanë thithur lagështi.

Skema e zinxhirit të tregëtimit të bimëve mjekësore në PK Tomorr është e njëjtë me skemën në të gjithë vendin. Ekzistojnë grumbulluesit e vegjël (individët), grumbulluesit rajonal dhe përpunuesit, të cilët zakonisht furnizohen nga grumbulluesit rajonal dhe nxisin kultivimin e bimëve mjekësore dhe aromatike. Ka tre mbledhës rajonale në qytetin e Beratit dhe asnjë përpunues.

Bazuar në vëzhgimet tona dhe sipas të dhënave statistikore të Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit (Libri i statistikave, 2008), shumë bimë mjekësore kanë potencial të lartë produktiviteti si *Origanum vulgare* L., e cila zë një sipërfaqe prej 44.089 ha në të gjithë vendin dhe ka një produktivitet prej 1052 ton, *Salvia officinalis* L. (26.410 ha dhe 5346 ton) dhe *Satureja montana* L. (23.289 ha dhe 1342 ton). Për rrethin e Beratit këto shifra janë: *Origanum vulgare* L. (192 ha dhe 48 ton), e cila e bën 4.5% të produktivitetit të vendit, *Salvia officinalis* L. (1256 ha dhe 522 ton), e cila e bën 9.7% të produktivitetit të vendit dhe *Satureja montana* L. (12 ha dhe 5 ton), e cila e bën 0.9% të produktivitetit të vendit.

3.3 Bimësia dhe habitatet

3.3.1 Pozicionimi fitoklimatik i PKT

Parku Kombëtar i Tomorrit, për vetë pozicionin e tij fiziko-gjeografik, përmban të katër brezat / zonat fitoklimatike që hasen në vendin tonë 1) Brezi i pyjeve dhe shkorretave mesdhetare 2) Brezi i dushkajave 3) Brezi i ahishteve dhe 4) Brezi i kullotave alpine.

Prania e këtyre brezave është një pasqyrim i madh i vlerave të florës, bimësisë dhe habitateve në këtë zonë. Skematikisht për PKT, ata prezantohen në Fig. 3. 19, përgjatë një transekti në faqen VP, i cili nis nga fshati Vodice dhe përfundon në majën veriore të malit. Nëpërmjet kësaj skeme jepet edhe një informacion disi i detajur mbi zhvillimin dhe kontaktet e bimësisë së këtyre brezave në zonën tonë të studimit.

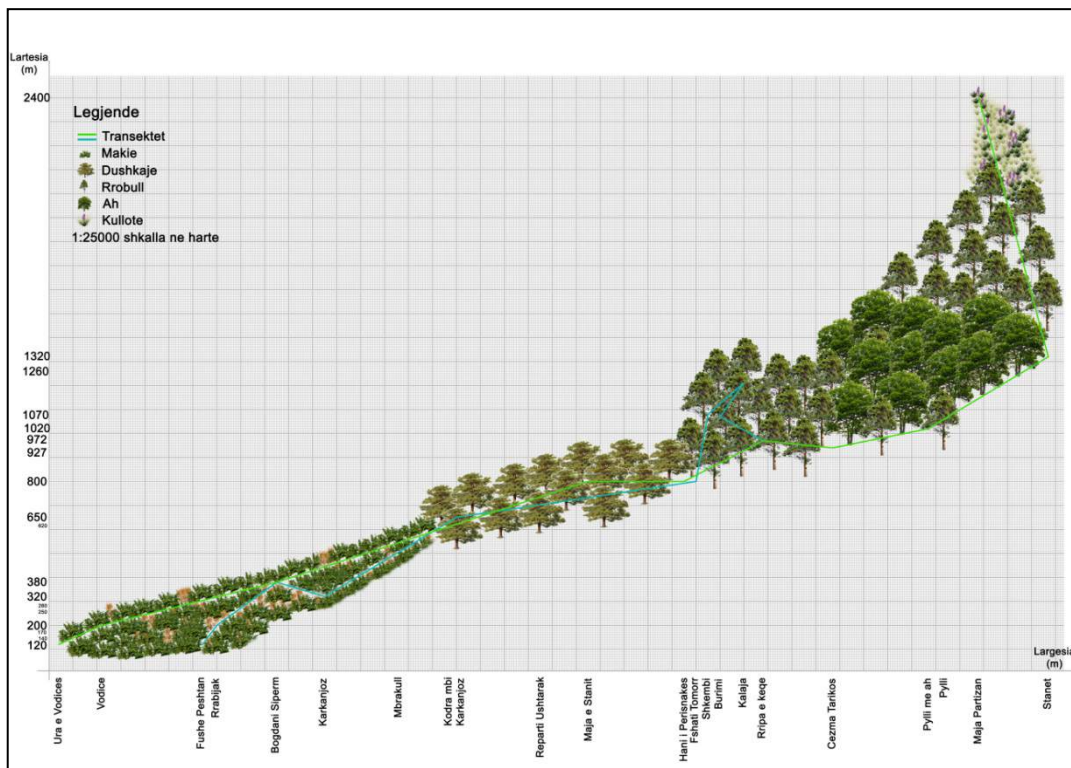

Fig. 3.19: Skema e detajuar e brezave fitoklimatikë

1. Brezi i pyjeve dhe shkorretave mesdhetare

Në vendin tonë, ky brez haset mbi terrene, pjerrësi dhe kundrejtime të ndryshme, dhe në habitate që karakterizohen nga një periudhë e gjatë vegjetacioni. Ky i fundit paraqitet në trajtën e dy tipeve 1) Pyje mesdhetare (halorë dhe gjethegjerë) dhe 2) Shkorreta mesdhetare.

Në zonën e studimit ky brez dominohet kryesisht nga shkorretat mesdhetare sklerofile, fizionomikisht të tipit të makies, të cilat fillojnë në lartësitë mesatare 300 m deri në 700 m, të vendosura në shkemb amnor flysh (makie tipike) dhe gëlqeror (formacionet me *Phillyrea latifolia* L. dhe *Pistacia lentiscus* L.), në të gjitha

kundrejtimit e parkut. Mungojnë pyjet halorë mesdhetarë, si dhe pyjet gjethegjera kryesisht me *Quercus ilex*, të cilat në Tomorr i hasim jo në formacione të mirëfillta, të dendura e të mëdha, por në grupime të vogla apo individë të shpërndarë në zona të caktuara, në pjesën më të madhe anësh rrugëve.

2. Brezi i dushkajave

Ky brez shtrihet në lartësitë që fillojnë nga niveli i sipërm i brezit të parë (i ndryshëm për zona të ndryshme) deri në 800 m në veri; 1000 m në Shqipërinë e mesme; 1250 në Shqipërinë jugore dhe ka përhapje të gjerë. Pyjet e dushkut përfshihen në dy breza të ndryshëm vegjetacioni: 1) pyjet e shkurretat sklerofile mesdhetare (dushqe gjethembajtëse), dhe 2) pyjet mezofilë të dushkajave (dushqe gjetherënës), të cilat përfaqësohen nga pyje me bungëbutë (*Quercus pubescens*), qarr (*Q. cerris*), shparth (*Q. frainetto*), por gjithashtu me gështenjë (*Castanea sativa*), shkozë e zezë (*Carpinus orientalis*), frashër (*Fraxinus ornus*).

Në PKT ai përfaqësohet nga pyjet mezofile të dushqeve gjetherënës (*Quercus cerris*, *Q. frainetto*, *Q. pubescens* dhe *Q. trojana*) dhe është i pranishëm vetëm në faqen perëndimore të malit, mbi fshatin Bogdan 2 tek Hani i Perisnakës. Si grupim i qartë, ai fillon në lartësinë 750 m dhe përfundon gati në lartësinë 800 m., duke formuar jo një brez të mirëfilltë në PKT, por një njollë të vogël në të. Ndërkohë, i përhapur në këtë brez është vegjetacioni me shkozë (*Carpinus orientalis*) dhe me dëllinjë (*Juniperus oxycedrus*) në zona flyshore, argjilore dhe pak shkëmbore.

3. Brezi i ahishteve

Në Shqipëri pyjet e ahut, hasen vetëm në krahun e djathtë të vijës Shkodër - Përmet, në lartësitë nga 900 - 1800 (2000 m). Në pjesën veriore kufiri i poshtëm i ahut arrin deri në 500 - 600 m, ndërsa në jug ky kufi fillon përgjithësisht jo më poshtë se 900 m.

Konkretisht aksi imagjinar i mësipërm (veriperëndim - juglindje), fillon në veri me Veleçikun, Cukalin, Suçelin, Lurën e vazhdon në Juglindje me Qafshtamën, Dajtin, Polisin, Tomorrin, Orgockën e Nëmërçkën (Mersinllari, 1988).

Fizionominë e këtij brezi e përcaktojnë formacionet kryesore të tij që janë 1) ahishtet, të cilat në përgjithësi janë pyje "monotonë", të thjeshtë 2) pishnajat malore, të dominiuara nga pisha e zezë (*Pinus nigra*), por edhe rrobulli (*P. leucodermis*) e arni i bardhë (*P. peuce*), të cilat hasen në zona të freskëta dhe 3) bredhishtet si *Abies alba*, *A. borissi-regis* në pjesën jugore dhe *Picea abies*, i cili tek ne takohet në sipërfaqe të vogla e të kufizuara (kryesisht lugina e Valbonës).

Në PKT hasim formacionet me ah (*Fagus sylvatica*) dhe rrobull (*Pinus leucodermis*), të cilat kapin shpatet malore dhe rrethojnë parkun thujse në formë unaze në çdo kundrejtim të tij. Mungojnë formacionet me bredh, dhe pyjet me rrobull nuk janë të pranishëm në majën e Zaloshnjës. Ky brez në PKT shtrihet në lartësinë midis 800 - 2000 m.

Në PKT bie në sy përzierja e formacioneve me ah dhe rrobull. Sic duket edhe në skemë, rrobulli fillon në nivele më të ulëta, për të rinisur sërish sipër pyjeve me ah.

4. Brezi i kullotave alpine

Brezi i kullotave alpine shtrihet mbi brezin e ahut deri në lartësitë më të mëdha të maleve. Karakteristikë e tij është prania thujse absolute e florës barishtore, dhe tek-tuk e asaj shkurre. Pylli mungon tërësisht.

Në këtë brez, sipas Buzo (1981) dallohen: **Kullotat e thata** me përhapje nga Shëdeniku në J deri në Alpet në V. Shoqërimet bimore kryesore janë ato me *Bromus erectus*, *Stipa pennata*, *Festuca bosniaca* etj. **Kullotat e thata të ftohta** - nga Gramozi e deri në Alpe, me shoqërimet bimore me *Bellardiocloa violacea*. **Livadhet gjysëm të thata** me shoqërimet bimore të *Agrostis capillaris*. **Livadhet e vërteta** - shoqërimet bimore me: *Trisetum flavescens*, *Festuca panciana*, *Cynosurus cristatus* etj. **Livadhet mezofile të ftohta** - Shoqërimet bimore janë ato me: *Alopecurus gerardii*, *Nardus stricta*, *Festuca paniculata* etj. **Shkorretat psikrofile**: Shoqërimet bimore të tyre shtrihen vatra-vatra mbi kufirin e pyllit e deri në zonën alpine: *Juniperus communis* subsp. *nana*, *Vaccinium myrtillus*, *Erica herbacea*. **Bimësi moçalore dhe Bimësi shkëmbore**, të cilat luajnë rol në biodiversitet ndonëse vlera e tyre si kullotë është e pakët

Mesatarisht, brezi i kullotave alpine në PKT fillon nga 1900 m lartësi dhe vazhdon deri në lartësitë e mëdha (2417 m). Ky brez popullohet nga flora thuajse absolute barishtore, dhe vende - vende nga flora shkurre, kryesisht me *Juniperus communis* subsp. *nana* apo *Daphne oleides* etj. Interesante janë kullotat shkëmbore dhe çakëllishtet, për të cilat ka shumë pak informacion.

Në PKT vërehet se formacionet bimore ndryshojnë në varësi të kundrejtimit të shpatit. Nëse, për shembull, në shpatet perëndimore e jugore, që janë nën ndikimin e drejtpërdrejtë të klimës mesdhetare, brezi i makies është i dukshëm dhe dominon deri në lartësinë 700 m, në shpatet lindore e veriore, ku klima është më e freskët, makia është e pranishme shumë pak. Në të kundërt, elementët mesuropiane, të tillë si formacionet me ah, shqopë, rrobull etj., janë më të pranishëm.

Shpërndarja horizontale e bimësisë është trajtuar duke identifikuar dhe grupuar habitatet që hasen në PKT, për të cilët është ndërtuar harta e habitateve të zonës. Kjo shpërndarje dhe detaje të tjera të bimësisë jepen më të plota në çështjet në vijim.

3.3.2 Habitatet natyror me interes komunitar, sipas klasifikimit Natura 2000 dhe përkatësia sintaksonomike e tyre

Sipas hierarkisë së klasifikimit të habitateve natyrore në territorin Evropian, të listuara në manualin e interpretimit të habitateve (EC, EUR 28), janë 9 kategori të mëdha hierarkike klasifikimi, prej të cilave 6 hasen në PKT. Nga 233 tipe të ndryshëm habitatesh të listuara në këto kategori klasifikimi, 16 prej tyre hasen në zonën tonë të studimit; prej të cilëve 2 janë të vlerësuar si parësore.

Një pjesë e habitateve të zonës në studim (si edhe në gjithë vendin) përfaqësojnë habitate të degraduara, dhe si rrjedhim jo në Natura 2000. Megjithatë, ato janë formacione bimore të rëndësishme dhe të mëdha në PKT, ndaj si të tilla janë trajtuar në studimin tonë (habitatet ngjyrë gri në Tab. 3.19). Klasifikimi dhe detajimi i tyre është realizuar duke u mbështetur në sistemet e tjera të klasifikimit, siç është EUNIS, Paleoarctic etj.

Përshkrimi i të gjithë habitateve është pasuruar me informacion të grumbulluar nga literatura vendase dhe e huaj, si dhe nga vëzhgimet gjatë ekspeditave në terren. Në përshkrim janë përfshirë edhe grupime më të vogla dhe jo shumë të qarta bimore, duke u bazuar kryesisht në fizionominë e tyre. Këto mund të jenë pjesë e habitateve të veçanta apo grupime tërësisht më vete. Për pjesën më të madhe të habitateve, dhe kryesisht për ato me shtrirje më të gjerë, është realizuar edhe analiza fitosociologjike.

Secilin prej këtyre habitateve dhe grupimeve bimore të tjera jo të listuara në tabelë, e detajojmë në vijim.

4. SHQOPISHTE DHE KAÇUBISHTE TË ZONVE ME KLIMË TË MODERUAR

4060 Shqopishte boreale dhe alpine

Pal.: 31.4

EUNIS:F2.2 Shkurreta dhe shqopishte gjithmonë të gjelbërta alpine dhe subalpine

Në këtë grup habitatesh përfshihen kryesisht formacione të vogla shkurretash xhuxhe, të zonave alpine dhe subalpine, të dominuara kryesisht nga specie të gjinisë *Erica* L., *Dryas octopetala* L., dëllinjishte xhuxhe dhe gjinjeshtrishte. Brenda BE ato janë të shtrira përgjatë zinxhirëve më të mëdhenj malor: Alpet, Apeninet, Pirenejtë, Karpitet dhe në zonën Fenoskandinave (EC, EUR 28).

Në PKT, haset nëntipi **Pal. 31.43 Shkorreta malore me *Juniperus* xhuxhe**, që zakonisht përfaqëson formacione të dëllinjishteve xhuxhe në zonat malore të Palaearctikut Jugor (EC 2007). Sipas klasifikimit EUNIS, habitati mban kodin **F2.231: Shkorreta malore me *Juniperus nana*** dhe përfaqëson shkurre të dominuara nga *Juniperus communis* subsp. *nana* (Willd.) Syme, i vendosur në nivelet e sipërme alpine dhe subalpine (www.eunis.eea.europa.eu). Kuptohet, në vendin tonë ky nuk mund të jetë në formën e tij më tipike, por thjesht si copëza të kufirit jugor të arealit të tij.

Ky habitat i reziston si thatësirës së verës ashtu edhe temperaturave shumë të ulëta të dimrit (p.sh -30 -40°C). Haset në toka acide të varfra në elementë ushqyes, të cilat i përkasin tipit litosol me humus të thatë. Substrati është silicor ose gëlqeror, dhe i acidifikuar si rezultat i depozitimeve organike (Zaghi, 2008).

Kjo ekologji përputhet edhe me shtrirjen e habitatit në PKT, kryesisht në brezin e kullotave alpine, në lartësitë midis 1900 – 2300 m. Kryesisht haset në faqe të gjera dhe të zbuluara, të rrahura nga era dhe të ekspozuara ndaj dritës, pothuajse në të gjitha kundrejtmet përreth parkut, mbi kufirin e sipërm të pyjeve të ahut (*Fagus sylvatica*) dhe rrobullit (*Pinus leucodermis*) në varësi të përkatësisë. Zona më përfaqësuese e këtij habitatit është faqja JP, 200 m mbi Teqenë e Kulmakut deri në Varrin a Abaz Ali, si dhe kullotat në majën e Zaloshnjës. Gjendet në substrat gëlqeror, me kapacitet mbajtës hidrik të ulët, pak të qëndrueshëm, ku shkëmbinjtë janë të vegjël në formë plisash dhe dalin në sipërfaqe. Ai shtrihet në shpate me pjerrësi të ndryshme, midis 15° – 30°. Shpatet variojnë gjithashtu në forma, nga lëndina me kurrize të valëzuar të ngritur butë mbi hulluqet e formuar nga lëvizjet e dëborës, deri në faqe të gjera uniforme të pjerrëta. Harta e paraqitur në Fig. 3.24 (fq. 93) paraqet shtrirjen e këtij habitatit në PKT në zonën më përfaqësuese të tij. Sikundër shihet, ai shtrihet brenda kontureve të bimësisë barishtore natyrore, duke zënë me përafërsi një sipërfaqe prej 112.721 ha.

Bima dominante e këtij habitatit është *Juniperus communis* subsp. *nana* (Willd) Syme, në formë jastiqesh, me lartësi mesatare 0.35 m, e cila i jep edhe fizionominë formacionit (Tab. 3.9, fq. 93). Ajo bashkë me *Daphne oleoides* formon katin shkurre të bimësisë së këtij habitatit. Kati drunor mungon, edhe pse në faqet L dhe VP shpesh hasen tek-tuk drurë shumë të rrallë, të shkurtër të rrobullit (*Pinus leucodermis*), por nuk përbëjnë një kat të mirëfilltë. Ato përfaqësojnë individë të formacioneve me rrobull të cilat zakonisht rrethojnë këto habitate.

Kati barishtor përfaqësohet nga specie të ndryshme shumëvjeçare, me rezistencë të lartë ndaj faktorëve drastikë sezonalë, prej të cilave përmendim: *Armeria canescens*, *Anthyllis montana*, *Carex sempervirens*, *Cerastium grandiflorum*, *Hieracium cymosum*, *Acinos alpinus*, *Astragalus autrani*, *Myosotis alpestris*, *Dianthus minutiflorus*, *Taraxacum officinale*, *Minuartia verna*, *Hippocrepis comosa*, *Iberis sempervirens*, *Sesleria coerulans* etj. Në Fig. 3.20 jepen pamje më të plota të këtij habitati në PKT. Megjithatë, duhet të theksojmë se i vendosur midis kullotave alpine, bimësia e këtij formacioni ka shumë specie të formacioneve kullimore dhe është e vështirë të ndahet. Kjo është e dukshme edhe në Tab. 3.9, në të cilën grupi me *J. communis* subsp. *nana* nuk është shumë kompakt, por i shkrirë brenda formacioneve të tjera. Pra, atë e dallojmë në Gr. 1, Gr. 3 por edhe në Gr. 4.

Fig. 3.20: Formacione me *Juniperus communis* subsp. *nana* (Willd.) Syme në PKT

Sipas Rodwell *et al.* (2002), ky habitat vështirë se mund të inkuadrohet qartësisht tek *Juniperion nana* Br.-Bl. et al.1939 / *Loiseleurio-Vaccinieta* Egger ex Schubert 1960 / *Rhododendro-Vaccinieta* Br.-Bl. in Br.-Bl. et Jenny 1926, i cili për me tepër ka një gravitet Alpik (qendror e perëndimor). Njollëzat e tij në PKT mund të jenë thjesht pasqyrim i mikrohabitave të kullotave përreth.

Nëse përshkruajmë sadopak dinamikën e këtij habitati, mund të themi që ai përfaqëson përgjithësisht stadin klimax të brezit subalpin të sipërm, në të cilin gjendet mirë në kushtet ekologjike, por që është tkurrur nga kullotja, duke ndihmuar në këtë mënyrë lindjen e kullotave barishtore. Mbi kufirin e sipërm të pyjeve, evolucioni i këtyre formacioneve është i kufizuar, me përjashtim të kolonizimit në zonat alpine të drurëve të shpërndarë (Biondi *et al.*, 2009). Kjo dukuri në zonën tonë shfaqet dukshëm në faqen lindore me drurët e rrobullit. Pjesa më e madhe e specieve barishtore në këto shoqërime janë karakteristike të kullotave dhe livadheve përreth, me të cilat tregon se kanë një lidhje dinamike.

Në lidhje me kontaktet e këtij formacioni me habitate të tjerë në PKT, mund të përmendim kontaktet pak më të distancuar me pyjet e ahut dhe rrobullishtet; dhe me lëvizje dinamike të forta me kullotat natyrore barishtore dhe çakëllishtet. Si rezultat i mbikullotjes, në nivelet e sipërme të tij, ai evoluon në kullota barishtore alpine dhe subalpine (6170). Mendohet gjithashtu se kontakti me *Bromion erecti* Koch 1926 është një evolim i *Juniperion nana*, si rrjedhojë e djegies së kontrolluar të këtyre zonave për përmirësimin e kullotave (Colomer *et al.*, 1998).

Këto habitate, përveçse strehojnë faunën që ushqehet me to, ndikojnë në rritjen e vlerave të biodiversitetit në zonë, si dhe janë të favorshme për nxitjen e aktiviteteve rekreative. Përmendim këtu sportin e skive apo edhe gjuetinë, edhe pse kjo e fundit në vendin tonë ka marrë përmasa të pakontrollueshme dhe tejet të dëmshme, sa nuk mund të konsiderohet më aktivitet shlodhës. Megjithatë, ky tip habitati në PKT rrezikohet kryesisht nga mbikullotja, djegiet e pakontrolluara, dhe veprimtaritë fetare, kryesisht pranë majës jugore. Këto të fundit sjellin një mori njerëzish, që nuk janë të informuar dhe të edukuar për sjelljen e tyre karshi natyrës.

5. SHKORRETË ME LLOJE SKLEROFILE (MATORRAL)

5210 Matorral arboreshent me *Juniperus* ssp.

Pal.: 32.13

EUNIS:F5.1: Matorral arboreshent

Ky tip habitati përfaqëson shkorreta sklerofile Mesdhetare dhe Sub-Mesdhetare gjithmonë të gjelbërta, të organizuara përreth drurëve të dëllinjës (EC, EUR 2008). Ai shtrihet kryesisht në vendet që kufizohen nga Deti Mesdhe, dhe gjendet në zona të pjerrëta dhe shkëmbore të gadishullit Balearik në Spanjë, në zonën litorale jugore të Francës dhe Korsikës, në Itali në pjesën qendrore dhe jugore në formë ishujsh, në Greqinë veriore dhe jugore duke përfshirë ishujt e Egjeut si dhe në Qipro. Gjithashtu haset në Portugali në lugina të thella të disa lumenjve (Calaciura *et al.*, 2008).

Brenda klasifikimit të Natura 2000, në PKT haset nëntipi **Pal. 32.131 - Matorral arboreshent i dominuar nga *Juniperus oxycedrus* s.l.** i klasifikuar sipas EUNIS në **F5.1311- Matorral arboreshent me *Juniperus***, i cili përfshin formacione të dominuara nga *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus*, të zhvilluar në zona të pjerrëta, të thata, shkëmbore dhe të shpyllëzuara (www.eunis.eea.europa.eu). Gjithashtu, edhe pse jo plotësisht i qartë në formën e tij, dhe me tipare që e vendosin edhe në ***9560 - Pyje endemike me *Juniperus* subsp.**, në përfshijmë në zonën e studimit nëntipin **Pal. 32.133 - Matorrale arboreshente të Greqisë, Anadollit dhe Lindjes së afërt, të dominuar nga *Juniperus excelsa* ose *Juniperus foetidissima*.**

Ky tip habitati mund të përfaqësojë dy forma të ndryshme, a) stad arboreshent, përpara se të arrihet gjendja e pyllëzimit, i cili ka zëvendësuar tipe të ndryshme pyjesh (për shkak të degradimit të tyre) ose b) komunitet i qendrueshëm bimësh ku kushtet mjedisore nuk lejojnë evoluimin e tyre në pyje (Bartolomé *et al.*, 2005). Në PKT i shohim të dyja këto forma, Pal. 32.131 në tipin a, dhe Pal. 32.133 në tipin b. Më poshtë i trajtojmë në mënyrë më të shtjelluar secilin prej tyre:

Pal. 32.131: Matorral arboreshent i dominuar nga *Juniperus oxycedrus* s.l.

Ky nëntip haset kryesisht në pjerrësi shkëmbore, substrate gëlqerore, disa herë acide, me biotope sklerofile, të ngrohta dhe me diell, kryesisht me ekspozim jugor. Ai ndryshon në varësi të shkëmbit amnor, kundrejtimit, klimës dhe përdorimit të tokës (Bensettiti *et al.*, 2005). Në PKT e hasim në faqe të gjera me kundrejtimit JP, të ngrohta dhe me diell. Shkëmbi amnor është gëlqeror dhe del në sipërfaqe në formë pllakash të holla, të vendosura pjerrtas dhe paralel me njera-tjetrën (Fig. 3. 21). Shtresa e tokës është e cekët dhe kapaciteti hidrik i ulët. Zakonisht hasen midis lartësive 600 – 1200 m, pranë zonave të banuara apo ku aktiviteti antropogjen ndihet dukshëm, pra kryesisht në zona të ulëta dhe nivele koodrinore. Në kufirin e poshtëm, ky nëntip zhvillohet mbi shoqërimet e makies (brezi i shkurreve dhe pyjeve mesdhetare), në kufij të shoqërimeve me rrobull, dhe vazhdon deri në kufi me kullotat alpine në faqen

JP. Habitati ka filluar të degradojë, dhe këtë e dëshmon edhe prania e lartë e shkozës (*Carpinus orientalis*) në kufijtë e tij, kryesisht pranë rrugëve automobilistike, këmbësore, apo në zonat ku bagëtia hyn lehtë. Gjithashtu është shumë i prekur nga aktivitetet e gurores së Tomorrit.

Fig. 3.21: Pamje nga matorral me *Juniperus oxycedrus* L. në 1) Kalanë e Tomorrit dhe 2) në faqen JP në PKT

Flora që karakterizon këtë nëntip habitati është e vendosur në dy kate: ai shkurre, i cili dominohet nga *Juniperus oxycedrus* dhe kati barishtor nga një bimësi e zakonshme, jo e shumëllojshme e ngjashme me atë të makies. *J. oxycedrus* shfaqet si shkurre me lartësi mesatare 1.7 m me dendësi të ndryshme në zona të ndryshme të faqes ku vendoset, dhe e bashkëshoqëruar nga shkurre të tjera si *Quercus ilex*, *Carpinus orientalis*, *Cistus incanus*, *Arbutus undeo*, *Phyllirea latifolia* etj. Ndër speciet barishtore më të zakonshme në këtë habitat në PKT përmendim *Anthyllis aurea*, *Convolvulus cantabrica*, *Dactylis glomerata*, *Dorycnium hirsutum*, *Euphorbia myrsinites*, *Helianthemum nummularis*, *Micromeria juliana*, *Salvia officinalis*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium pollium* etj.

Nga pikëpamja dinamike, ky lloj habitati është i lidhur me të paktën dy habitate të tjerë me të cilët në rastin tonë edhe kufizohet. Ai ka lidhje në kufirin e poshtëm me pyje sklerofile mesdhetare 9340 - Pyje me *Quercus ilex* dhe *Quercus rotundifolia* (*Quercion ilicis*), por në rastin tonë më shumë me makie tipike, e cila vetë përfaqëson një stad të qendrueshëm të degradimit të *Quercion ilicis*. Nga ana tjetër, prania e *Q. ilex* në shoqërimin tonë na çon drejt mendimit që ky nëntip habitati arboreshent matorral me *J. oxycedrus* në PKT mund të vijë si rezultat i degradimit të pyjeve me ilqe. Në pjesën veriore, në kufirin e sipërm habitati kufizohet ndonjëherë nga grumbuj me *Pinus leucodermis*.

Pal. 32.133: Matorrale arboreshente të Greqisë, Anadollit dhe Lindjes së afërt, të dominuar nga *Juniperus excelsa* ose *Juniperus foetidissima*.

Në PKT haset vetëm bërsheni, *J. foetidissima*, e cila zakonisht rritet në zona të thata, shkëmbore me toka të cekëta dhe të renda. Në Greqi, ky tip habitati haset në pjesën jugore të Peloponezit, në malin Athos dhe Thasi; në Qipro kufizohet në brezin e maleve Troodos (Farjon, 1992) në lartësi të mesme dhe te larta. Në zonat me erosion

të moderuar të tokës është e mundur që *J. foetidissima* të gjendet në formë shkurresh, si rezultat i veprimtarive të shumta njerëzore. Nivelet e poshtme të këtyre formacioneve janë shumë të prekshme nga presionet e kullotjes apo djegiet periodike (USAID, 2006).

Ky tip habitati është më i dallueshëm dhe përfaqësues në faqen VP, në zonën sipër fshatit Dardhë dhe zonës së quajtur “Stanet” të PKT. Ai haset në grumbuj si njolla, midis formacioneve pyjore me *Pinus leucodermis*, kryesisht në kufijtë e poshtëm apo të sipërm të tij. Shpesh, në zona kufitare edhe me formacione të ahut (*Fagus sylvatica*). Megjithatë, individë të veçuar të *J. foetidissima* hasen në të gjithë njollën e pyjeve me *P. leucodermis* në PKT, dhe në zonat kufitare të tij me formacione të ahut (Fig. 3.22).

Fig. 3.22: Pamje nga formacionet me *Juniperus foetidissima* Willd. në faqen VP në PKT 1) *J. foetidissima* 2) shoqërimi me *J. foetidissima* 3) ndërftuja e shoqërimit brenda formacioneve me rrobull

E hasim në faqe të ekspozuara nga drita dhe kryesisht të pjerrëta, me pjerrësi që varion midis 20°- 30°; të rrahura nga era dhe me ekstreme të temperaturës. Ai haset në kufijtë e lartësisë midis 1000 – 1100 m; pra, janë formacione të lartësive mesatare, mbi shkëmb amnor gëlqeror, i cili del në sipërfaqe zakonisht në formën e pllakave të pjerrëta.

J. foetidissima përfaqëson specien dominante të katit shkurre, i cili është dhe kati më i lartë në këtë nëntip habitati. Lartësia mesatare e saj është rreth 4 m dhe diametri ka vlerë mesatare rreth 35 cm. Pra, speciet bimore të *J. foetidissima* janë drurë të vjetër në moshë, çka na bën të mendojmë se këto formacione janë të vjetra dhe mund të gjenden në stadin e tyre klimaks, edhe pse shumë prej individëve në kufij të habitatit janë të degraduar.

Nga karakteristikat e këtij habitati në zonë, ai mund të përfshihet edhe në tipin ***9560 Pyje endemike me *Juniperus spp.***, nëntipi **42.A4 Pyje me erë me *Juniperus***, dhe shpesh rrjedh prej tij. Për Balkanin, ky tip habitati haset vetëm në Greqi në nivelet e sipërm mesdhetarë. Megjithatë, në PKT duke konsideruar gjendjen dhe kushtet e habitatit, është e vështirë për të përcaktuar nëse kemi të bëjmë me një matorral të pastër, apo me pyje endemike të *J. foetidissima*. Megjithatë, habitati i ka karakteristikat e të dyve, ndaj e vlerësojmë të rëndësishëm identifikimin e tij për pasurinë e parkut.

Kati druror mungon ndërsa kati shkurror përveç *J. foetidissima*, përbëhet edhe nga *J. oxycerus*, *Daphne oleoides*, *Rubus ulmifolius* dhe *Rosa canina*. Bimësia barishtore është e pasur dhe me elementë të mjediseve të thata shkëmbore si *Acinos arvensis*, *Aethionema saxatile*, *Asperula aristata*, *Brachypodium pinnatum*, *Cerastium brachypetalum*, *Ceterah officinarium*, *Dactylis glomerata*, *Draba muralis*, *Galium lucidum*, *Micromeria juliana*, *Minuartia verna*, *Morina persica*, *Muscari neglectum*, *Petrohargia prolifera*, *Satureja montana*, *Sedum hispanicum*, *Sideritis raeseri*, *Stachys scardica*, *Teucrium pollium*, *Valerianella rimosa* etj.

Nga pikëpamja fitosociologjike, këto shoqërime, mund të inkuadrohen në *Daphno – Festucetea* Quézel 1964 / *Daphno – Festucetalia* Quézel 1964 / *Stipo – Morinion* Quézel 1964 / *Juniperetum foetidissimae* Georgiadis & Dimopoulos 1993 (Maroulis & Georgiadis, 2005). Natyrisht rievime të mëtejshme janë të nevojshme.

I gjithë habitati (5210 Matorral arboreshent me *Juniperus ssp.*), është shumë i vlefshëm ekologjikisht për ruajtjen e tokës dhe pengimin e erozionit, si rezultat i rrënjëve të gjata të gjineshtrës. Nga ana tjetër, ajo ushqen tokën me lëndë organike, duke ndihmuar në kolonizimin e specieve më pak rezistente në zonë (Calaciura et al., 2008). Megjithatë faktori kryesor i rrezikut është kullotja. Bagëtia preferon kryesisht pjesët vegjetative të bimës, dhe zakonisht, në periferi të kufirit të habitatit, këto specie hasen vetëm si trungje apo si dru të deformuar. Kontrolli i mbikullotjes është faktori kyç në Greqi, prej të cilit varet ruajtja e këtij habitati (Goulandris Museum, 1996) dhe duket se situata është e njëjtë edhe në PKT. Gjithashtu, prerjet kryesisht për dru zjarri të *J. foetidissima* janë një faktor tjetër rreziku edhe pse ende jo shumë i shprehur në zonë. Përhapja e 2 nëntipeve të këtij habitati në PKT, paraqitet në hartën e në Fig. 3. 23.

6. FORMACIONE BARISHTORE NATYRORE DHE GJYSËM NATYRORE

Formacionet barishtore (kullotat dhe livadhet) zënë një sipërfaqe prej afërsisht 5293.727 ha (Fig. 3. 24) në PKT, dhe në pamje shfaqin një larmi të madhe grupimesh fizionomike. Nëpërmjet Tab. 3.9 (Shih shtojca Tab. 3.10 për kokën e tabelës), brenda mundësive të të dhënave tona, jemi munduar të bëjmë një analizë fizionomike, floristike e fitosociologjike të këtyre habitateve, me qëllim qartësimin më të mirë të mundshëm të tyre.

Brenda kësaj tabele Gr. 2 përfaqëson 8210 - *Shpate shkëmbore gëlqerore me bimësi hasmofitike*, Gr. 3 përfaqëson 6170 - *Bimësi barishtore alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror dhe 8140 - Çakëllishte të Mesdheut Lindor*, nëngrupime brenda Gr. 3 dhe Gr. 4 tregojnë për praninë e habitatit 4060 - *Shqopishte boreale dhe alpine me *J. nana** në PKT, brenda Gr.1 janë të përfshira rievime, që tregojnë për praninë e 6510 - *Livadhe të vendeve të ulëta që shfrytëzohen për kositjen e barit*.

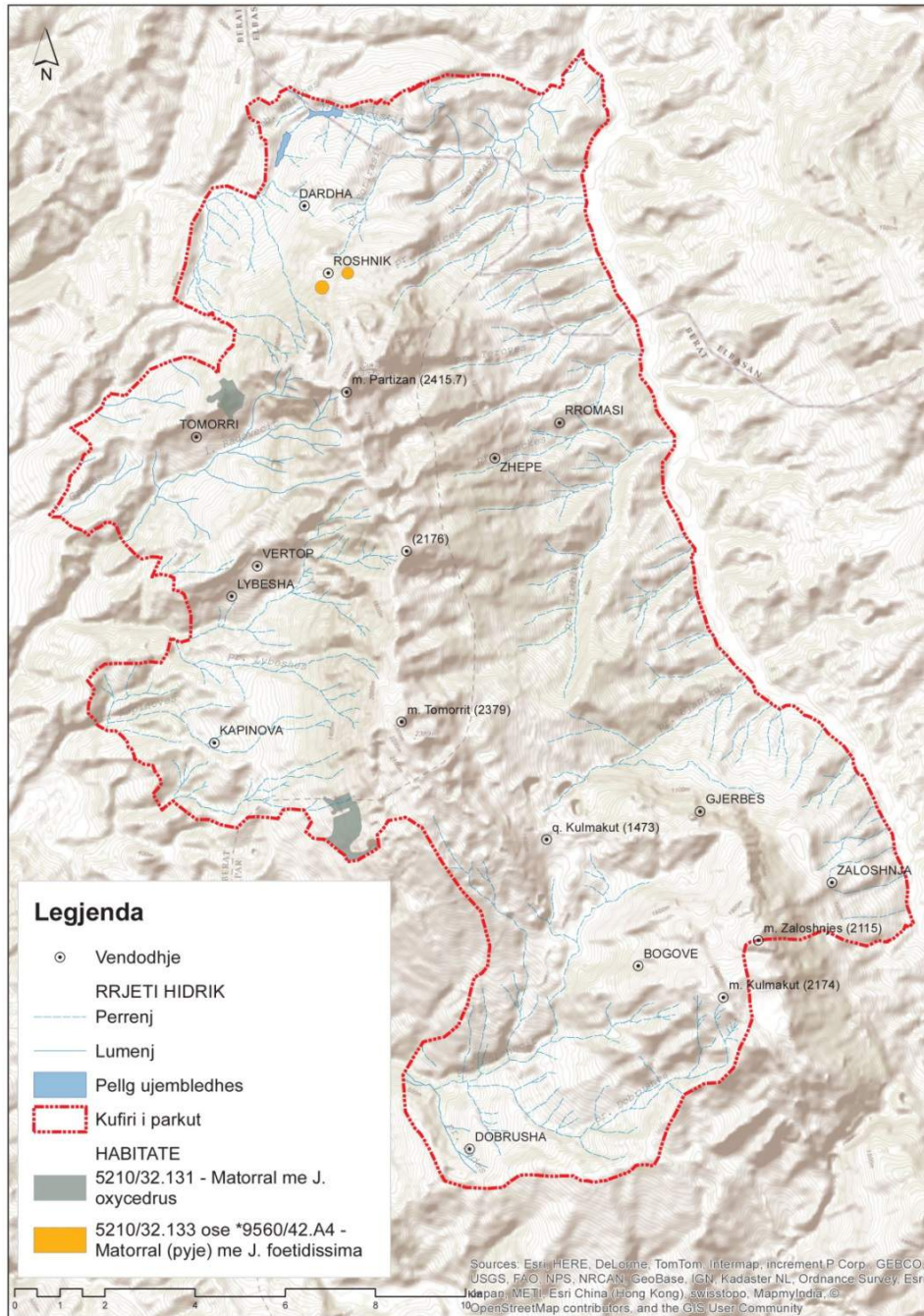

Fig. 3.23: Harta e shpërndarjes së matorraleve me dëllinjë në PKT

Ndërkohë që secili prej këtyre grupeve është përshkruar gjatë përshkrimit të habitatit përkatës (shiko përshkrimin e secilit habitat të përshkruar), Gr. 1 dhe Gr. 4 në tabelë, përfaqësojnë grupime rievimesh, për të cilat lidhja me një habitat specifik është më e vështirë, për shkak të shumë dinamikave ende të pa qarta, mungesës së rievimeve të deritashme, qoftë edhe nga zonat fqinje, por edhe për nevojën e më shumë rievimeve në këto zona.

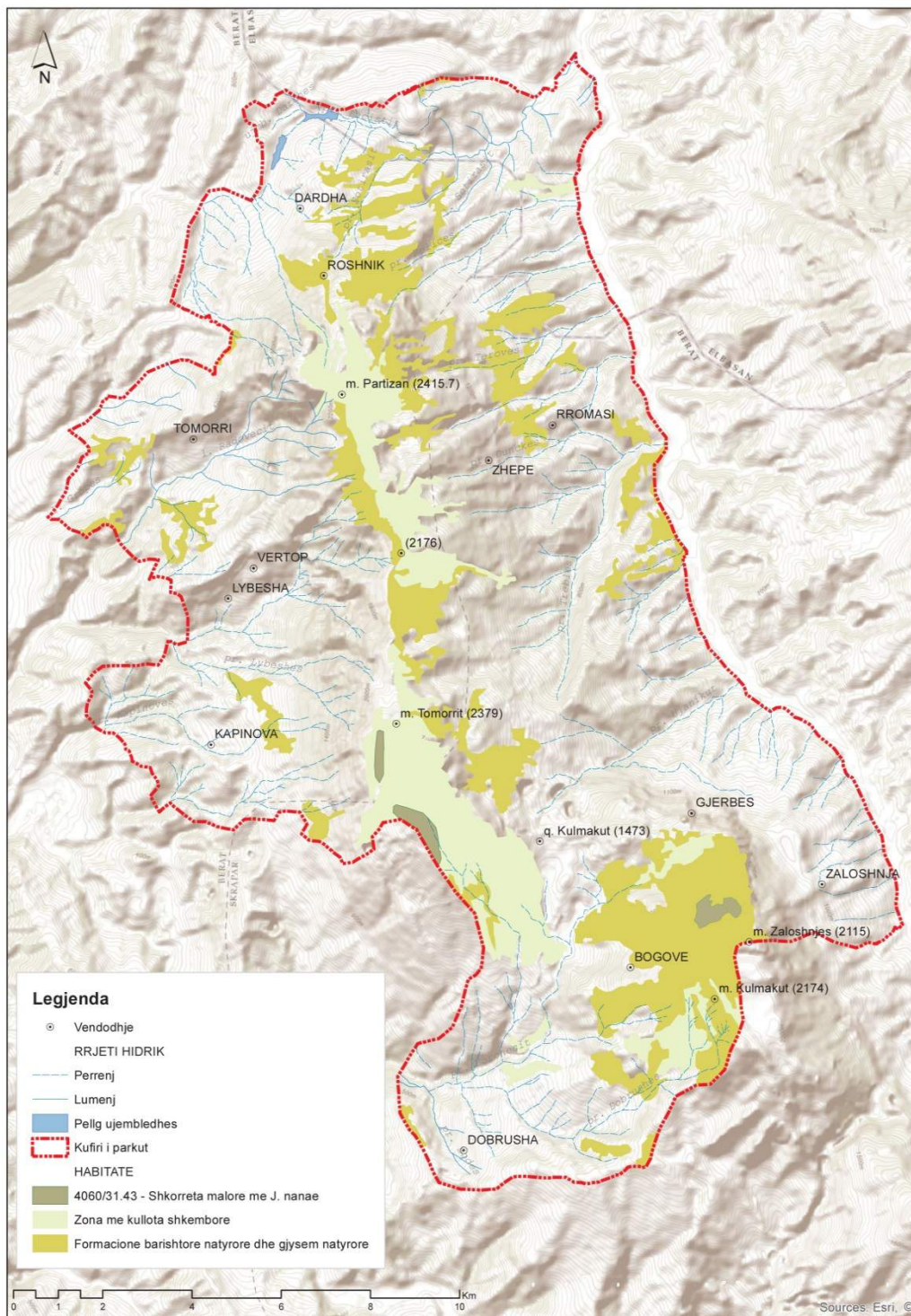

Fig. 3.24: Shpërhapja e formacioneve barishtore natyrore, gjysëm natyrore dhe shkëmbore në PKT

Tab. 3.9: Tabela sinoptike e formacioneve barishtore dhe shkëmbore në PKT

Bio forma	Koro forma	Tabela sinoptike (47 rilevime) dhe sintaksat				
		Group No.	1	2	3	4
		No. of relevés	4	11	13	19
G	EuJ-Pont	<i>Euphorbia myrsinites</i>	V	V	I	IV
Ch	Med	<i>Teucrium polium</i>	V	IV	.	I Daphno-Festucetea
H	EuSiber	<i>Festuca valesiaca</i>	V	.	II	.

H	Balk	<i>Morina persica</i>	V	.	.	.	Daphno-Festucetea
T	EuSiber	<i>Bromus secalinus</i>	V	.	.	.	.
H	SubBalk	<i>Tragopogon crocifolius</i>	V	.	.	.	Arrhenatheretalia
H	EuKaukaz	<i>Hieracium pilosella</i>	V	.	.	.	Festuco-Brometea
H	EuMed	<i>Ononis spinosa</i>	V	.	.	.	.
H	EuJ	<i>Leontodon crispus</i>	V	.	I	.	.
T	Med	<i>Lotus ornithopodioides</i>	V	.	.	.	.
		<i>Calamagrostis species</i>	IV	.	.	.	.
H	Med	<i>Koeleria splendens</i>	IV	.	.	II	D.-Festucetea, Festuco-Brometea
H	EuSiber	<i>Lychnis viscaria</i>	IV	.	.	.	.
H	EuJ	<i>Centaurea alba</i>	IV	.	.	I	.
T	Med	<i>Plantago lagopus</i>	IV	.	.	.	.
H	Paleotemp	<i>Bromus erectus</i>	IV	.	.	I	Festuco-Brometea
Ph	EuMed	<i>Juniperus oxycedrus</i>	IV	III	.	.	I Quercion ilicis
Ch-H	SubBalk	<i>Thymus striatus</i>	IV	.	I	II	.
H	EuMed	<i>Petrorhagia saxifraga</i>	IV	I	.	I	Festuco-Brometea
T	EuMed	<i>Aegilops triuncialis</i>	III	.	.	.	.
G	EuJL	<i>Scabiosa ochroleuca</i>	III	.	.	.	Festuco-Brometea
H	EuMed	<i>Stachys germanica</i>	III	I	.	II	Quercetalia pubescentis
H	Med	<i>Convolvulus althaeoides</i>	III	.	.	.	.
H	Med	<i>Galium mollugo</i>	III	.	.	I	Quercio-Fagetea
Ch	EuMed	<i>Teucrium chamaedrys</i>	III	.	.	I	Daphno - Festucetea
H	EuVP	<i>Chamaemelum nobile</i>	III	.	.	.	.
H	EuJL	<i>Scorzonera mollis</i>	III	.	.	.	.
		<i>Rosa species</i>	III	.	.	I	.
H	EuAz	<i>Bupleurum falcatum</i>	III	.	.	.	.
T	EuMed	<i>Dasypyrum villosum</i>	III	.	.	.	.
H	Paleotemp	<i>Silene alba</i>	III	.	.	.	.
H	Med - Atlant	<i>Oenanthe pimpinelloides</i>	III	.	.	.	.
T	EuMed	<i>Cynosurus cristatus</i>	III	.	.	II	Cynosurion cristatii
H	EuMed	<i>Eryngium campestre</i>	III	.	.	II	Festuco - Brometea
H	EuAz	<i>Trinia glauca</i>	III	.	I	II	Daphno - Festucetea
H	Paleotemp	<i>Arrhenatherum elatius</i>	III	.	.	I	Arrhenatheretalia
H	EuKaukaz	<i>Sedum acre</i>	III	.	I	I	D.-Festucetea, Festuco-Brometea
H	Paleotemp	<i>Dactylis glomerata</i>	III	.	.	I	Arrhenatheretalia
G	EuJL	<i>Omalotheca hoppeana</i>	II	.	.	I	.
H	EuKaukaz	<i>Trifolium alpestre</i>	II	.	I	I	.
H	Balk	<i>Hypericum rumeliacum</i>	II	.	.	I	Daphno - Festucetea
H	Balk	<i>Dianthus minutiflorus</i>	II	.	I	II	.
H	EuJ	<i>Phleum alpinum</i>	II	.	I	I	.
H	EuMed	<i>Salvia pratensis</i>	II	.	.	.	.
T	EuMed	<i>Trifolium angustifolium</i>	II	.	.	.	.
H	EuMed-Turan	<i>Melica ciliata</i>	II	.	.	.	.
T	EuMed	<i>Petrorhagia prolifera</i>	II	.	.	.	.
H	EuMed	<i>Dorycnium herbaceum</i>	II	.	.	.	Arrhenatheretalia
H	Balk	<i>Sideritis roeseri</i>	II	II	.	II	Daphno - Festucetea
H	SubAtl.	<i>Stipa pennata</i>	II	.	.	II	.
Ch	EuJ	<i>Acinos alpinus</i>	II	II	II	II	Daphno - Festucetea
Ph	Paleotemp	<i>Crataegus monogyna</i>	II	.	.	I	.
T	EuMed-Pont	<i>Erodium cicutarium</i>	II	I	.	I	.
H	SubBalk	<i>Digitalis lanata</i>	II	.	.	I	.
H	EuAz	<i>Sanguisorba minor</i>	II	.	.	II	Festuco - Brometea
H	EuSiber	<i>Achillea millefolium</i>	II	.	.	II	Molinio - Arrhenatheretea
H	MedL	<i>Trifolium physodes</i>	II	.	.	I	.
Ch	MedVL-SubBalk	<i>Ballota rupestris</i>	II	.	.	I	.
H	EuAz	<i>Carlina frigida</i>	II	I	.	I	.
H	EuAz	<i>Origanum vulgare</i>	.	IV	.	.	D.-Festucetea, Festuco-Brometea
Ch	Med	<i>Micromeria juliana</i>	.	IV	.	.	Daphno - Festucetea
Ch	MedP	<i>Satureja montana</i>	.	III	.	I	.
T	EuAz-SubCosm	<i>Geranium molle</i>	.	III	.	.	.
H	EuKaukaz	<i>Bellis perennis</i>	.	II	.	I	.
H	EuKaukaz	<i>Centaurea triumfetti</i>	.	II	.	.	.
G	Paleotemp	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	.	II	.	I	.
G	Kozmop	<i>Asplenium trichomanes</i>	.	II	.	.	.
G	EuAz	<i>Ceterach officinarum</i>	.	II	.	I	.
H	Balk	<i>Ramonda serbica</i>	.	II	.	.	.
H	SubKozmop	<i>Hypericum perforatum</i>	.	II	.	.	.
H	EuAz	<i>Salvia glutinosa</i>	.	II	.	.	.
H	SubEndem	<i>Pterocofalus per. ssp. bell.</i>	.	II	.	.	Daphno - Festucetea
H	Paleotemp	<i>Verbena officinalis</i>	.	II	.	.	.
		<i>Asteriscus species</i>	.	II	.	.	.
Ch	EuQJ	<i>Globularia cordifolia</i>	.	II	I	.	D.-Festucetea, Festuco-Brometea
H	Balk	<i>Thymus cherlerioides</i>	.	.	IV	III	Daphno-Festucetea
H	SubBalk	<i>Sesleria coeruleans</i>	.	.	IV	I	D.-Festucetea, Erico-Pinetea
		<i>Oxytropis species</i>	.	.	III	II	Daphno- Festucetea
		<i>Saxifraga paniculata</i>	.	.	III	.	.
H	Arcto-Alp	<i>Viola albanica</i>	.	.	III	.	Daphno - Festucetea
H	SubEndem	<i>Gentiana verna</i>	.	.	III	.	Daphno - Festucetea
H	EuAz	<i>Juniperus communis sp.nana</i>	II	.	II	III	D.- Festucetea, Juniperion nanae
Ph	MedJ	<i>Hieracium cymosum</i>	.	I	II	III	Mesobromion
H	Eu	<i>Minuartia verna</i>	.	.	II	III	Daphno - Festucetea
H	EuAz	<i>Minuartia verna</i>	.	.	II	III	Daphno - Festucetea
T	EuMed	<i>Cerastium grandiflorum</i>	.	.	II	II	.
H	EuJ	<i>Armeria canescens</i>	.	.	II	II	Festuco - Brometea
H	CircumBor	<i>Taraxacum officinale</i>	.	I	II	II	Armerion
H	Med	<i>Paronychia kapela</i>	.	.	II	I	Daphno - Festucetea
Ch	Med	<i>Iberis sempervirens</i>	.	.	II	I	.
Ch	Med	<i>Potentilla apennina</i>	.	.	II	I	.
		<i>Festuca species</i>	.	.	II	I	.
Ch	SubEndem	<i>Edraianthus australis</i>	.	.	II	.	.
H	EuJL	<i>Linum capitatum</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
G	SubKozmop	<i>Botrychium lunaria</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
H	Balk	<i>Cerastium decalvans</i>	.	.	II	.	.
Ch	EuKaukaz	<i>Helianthemum oleandicum</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
H	Eu	<i>Draba aizoides</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
H	EuJ	<i>Polygala alpestris</i>	.	.	II	.	.
H	EuQJ	<i>Hippocrepis comosa</i>	.	.	II	I	Festuco - Brometea
H	Balk	<i>Pedicularis brachyodonta</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
H	SubBalk	<i>Ptilotrichum cyclocarpum</i>	.	.	II	.	.
H	Balk	<i>Thlaspi bellidifolium</i>	.	.	II	.	.
H	EuKaukaz	<i>Minuartia recurva</i>	.	.	II	I	.
H	EuL	<i>Myosotis alpestris</i>	.	.	II	I	Daphno - Festucetea
H	Balk	<i>Saxifraga grisebachii</i>	.	.	II	I	.

H	SubBalk	<i>Ranunculus brevifolius</i>	.	.	II	.	Daphno - Festucetea
T	Balk	<i>Veronica thessalica</i>	.	.	I	.	.
G	Balk	<i>Cardamine carnosa</i>	.	.	I	.	.
H	Balk	<i>Galium degenii</i>	.	.	I	.	.
H	Balk	<i>Asperula doerfleri</i>	.	.	I	.	.
H	SubBalk	<i>Saxifraga marginata</i>	.	I	I	.	.
H	Balk	<i>Valeriana bertisceae</i>	.	.	I	.	.
H	EuJ	<i>Linaria alpina</i>	.	.	I	I	.
H	EuJL	<i>Crepis alpestris</i>	.	.	I	I	.
H	SubEndem	<i>Valeriana crinii</i>	.	.	I	I	.
G-H	SubEndem	<i>Campanula hawkinsiana</i>	.	.	I	I	.
H	EuAz	<i>Erigeron epirotus</i>	.	.	I	.	Daphno - Festucetea
H	EuJ	<i>Biscutella laevigata</i>	.	.	I	I	Festuco-Seslerietea caeruleae
T-H	Med	<i>Aethionema saxatile</i>	.	I	I	I	.
H	Endem	<i>Astragalus autranii</i>	.	.	I	I	.
NPh	AzQ-Med	<i>Daphne oleoides</i>	II	.	I	V	Daphno - Festucetea
H	Med-EuP	<i>Primula veris</i>	.	.	.	IV	Daphno - Festucetea
H	SubBalk	<i>Festuca bosniaca</i>	.	.	I	III	E.-Seslerietea, Fest. bosniaceae
G	EuMed	<i>Muscari neglectum</i>	.	.	.	III	.
T	EuMed	<i>Cerastium brachypetalum</i>	.	.	.	III	.
H	EuAz	<i>Trisetum flavescens</i>	.	.	I	II	.
H	EuJL	<i>Stipa pulcherrima</i>	.	.	II	II	D.- Festucetea, Stipo-Morinion
H	MedVL	<i>Asyneuma limonifolium</i>	.	.	I	II	Daphno - Festucetea
H	Circumbor	<i>Rumex acetosella</i>	.	.	.	II	.
G	Paleotemp	<i>Allium sphaerocephalon</i>	.	.	.	II	.
H	Med	<i>Asperula aristata</i>	.	.	.	II	D.-Festucetea, Festuco-Brometea
H	EuMed	<i>Galium lucidum</i>	.	.	.	II	Festuco - Brometea
H	EuAz	<i>Plantago lanceolata</i>	.	.	.	II	Arrhenatheretalia
G	EuJ	<i>Narcissus poeticus</i>	.	.	.	II	Molinio - Arrhenatheretea
G	SubAtl	<i>Asphodelus albus</i>	.	.	.	II	.
H	EuQ	<i>Carlina acaulis</i>	.	.	.	II	.
H	Circumbor	<i>Verbascum species</i>	.	.	.	II	.
H	EuAz	<i>Rumex acetosa</i>	.	.	.	II	.
T-H	EuAz	<i>Viola tricolor</i>	.	.	.	II	.
H	Paleotemp	<i>Lotus corniculatus</i>	.	I	.	II	Festuco - Brometea
Ch	Med	<i>Anthyllis montana</i>	.	.	I	I	Daphno - Festucetea
T	EuJL	<i>Sedum hispanicum</i>	.	.	I	I	.
T	EuSiber	<i>Bromus arvensis</i>	.	.	.	I	.
H	EuJ	<i>Bellardiochloa violacea</i>	.	I	.	I	.
H	SubBalk	<i>Festuca circummediterranea</i>	.	.	I	I	Festuco - Brometea
T	EuMed	<i>Valeriana rimosae</i>	.	.	.	I	.
G	Balk	<i>Crocus veluchensis</i>	.	.	.	I	Daphno - Festucetea
G	Eu-Kaukaz	<i>Orchis sambucina</i>	.	.	.	I	.
G	EuQ- Kaukaz	<i>Scilla bifolia</i>	.	.	.	I	.
H	Eu	<i>Hypericum richeri ssp.griseb.</i>	.	.	.	I	.
H	SubBalk	<i>Linaria peloponnesiaca</i>	.	.	.	I	.

Specie të tjera: *Urtica dioica*, *Helleborus odoratus*, *Asplenium trichomanes*, *Carlina vulgaris*, *Hedera helix*, *Mercurialis perennis*, *Sedum album*, *Fumana procumbens*, *Sideritis montana*, *Capsella bursa-pastoris*, *Scabiosa atropurpurea*, *Scrophularia canina*, *Sedum atratum*, *Minuartia setacea*, *Agrostis species*, *Geranium macrorrhizum*, *Campanula scheuchzeri*, *Potentilla hirta*, *Pinus leucodermis*, *Thymus longicaulis*, *Ranunculus psilostachys*, *Myosotis sylvatica*, *Ornithogalum umbellatum*, *Saxifraga rotundifolia*, *Polygala commosa*, *Ranunculus oreophilus*, *Dianthus carthusianorum*, *Trifolium hirtum*, *Lathyrus sp.*, *Bromus sp.*, *Hornungia petraea*, *Scabiosa columbaria*, *Veronica chamaedrys*, *Dianthus sylvestris*, *Centaurea scabiosa*, *Medicago lupulina*, *Astragalus depressus*, *Thlaspi goesingense*, *Viola aetolica*, *Achillea holosericea*, *Campanula lingulata*, *Corydalis solida*, *Inula oculus-christi*, *Nepeta spruneri*, *Poa alpina*, *Arabis alpina*, *Euphorbia amygdaloides*, *Fraxinus ornus*, *Thlaspi praecox*, *Thlaspi species*, *Veronica species*, *Tussilago farfara*, *Primula acaulis*, *Saxifraga species*, *Arum italicum*, *Putoria calabrica*, *Ranunculus sp.*, *Arabis sp.*, *Dryopteris sp.*, *Pteridium aquilinum*, *Onosma mattirolii*, *Thlaspi perfoliatum*, *Anthyllis vulneraria*, *Scabiosa graminifolia*, *Phlomis fruticosa*, *Crepis vesicaria*, *Fumana thymifolia*, *Sisymbrium orientale*, *Tragopogon balcanicus*, *Ficaria ranunculoides*, *Doronicum columnae*, *Anemone apennina*, *Draba muralis*, *Ranunculus nemorosus*, *Lotus alpinus*, *Onosma arenaria*, *Helianthemum nummularium*, *Hieracium villosum*, *Crepis species*, *Digitalis ferruginea*, *Digitalis grandiflora*, *Phleum species*, *Carpinus orientalis*, *Potentilla reptans*, *Saponaria calabrica*, *Centaurea cuneifolia*, *Euphorbia helioscopia*, *Muscari racemosum*, *Ornithogalum tenuifolium*, *Stellaria media*, *Sherardia arvensis*, *Anthyllis vulneraria subsp. bulgarica*, *Digitalis purpurea*, *Parietaria officinalis*, *Symphytum bulbosum*, *Brachypodium sp.*, *Carex species*, *Poa sp.*, *Torilis nodosa*, *Senecio sp.*, *Anthyllis hermanniae*, *Anthemis parnassica*, *Senecio squalidus*, *Laserpitium siler*, *Sedum sp.*, *Carex sempervirens*, *Campanula sp.*, *Pyrus amygdaliformis*, *Salvia sp.*, *Lathyrus nissolia*, *Anthemis sp.*, *Ornithogalum oligophyllum*, *Primula vulgaris*, *Verbascum sinuatum*, *Rubus ideaus*, *Cichorium intybus*, *Nigella arvensis*, *Artemisia absinthium*, *Asperula cynanchica*, *Campanula patula*, *Carlina corymbosa*, *Centaurea graeca*, *Centaurea napulifera*, *Coronilla varia*, *Galium anisophyllum*, *Geranium cinereum*, *Onobrychis viciifolia*, *Plantago argentea*, *Poa bulbosa*, *Polygala nicaensis*, *Saxifraga taygetea*, *Silene radicata*, *Trifolium campestre*, *Trifolium repens*, *Valeriana tuberosa*, *Veronica austriaca*, *Campanula pyramidalis*, *Ajuga pyramidalis*, *Alyssum alyssoides*, *Anthoxanthum odoratum*, *Geranium brutium*, *Lophochloa cristata*, *Marrubium vulgare*, *Orchis pallens*, *Pteroccephalus perennis subsp. bellidifolius*, *Fragaria vesca*, *Geranium robertianum*, *Anthemis cretica*, *Viola sp.*, *Arabis verna*, *Fritillaria ionica*, *Brachypodium pinnatum*, *Prunella vulgaris*, *Cynoglossum creticum*, *Phyteuma orbiculare*, *Rhamnus alpinus subsp. fallax*.

Gr.1 përmbledh rievime të kryera rreth 200 m në perëndim të “Gjurma e Abas Ali”, në lartësitë midis 1100 – 1300 m. Janë kullota të cilat janë nën ndikimin e zjarreve të përvitshme, që ndizen nga barinjët për përmirësimin e cilësisë së kullotave të këtyre zonave për vitin e ardhshëm. Hasen në kundrejtimin L dhe JL, në një pjerrësi prej 2 -

10°, në shkemb gëlqeror të dalë në sipërfaqe, zakonisht në formën e “plisave” të vegjël.

Këto kullota karakterizohen nga një prani e lartë e *Stipa pennata* subsp. *pulcherima* dhe *Morina persica*, specie që na orientojnë drejt aleancës *Stipo-Morinion* / *Daphno – Festucetea* Quezel 1964 (Quezel. 1967). Megjithatë, vlen të përmendim se kjo aleancë formon në vargmalin e Peloponezit në Greqi, formacione barishtore - shkurre dytësore, si rezultat i zëvendësimit të pyjeve me *Abies cephalonica* në 1500 – 1800 m (CEC, 1991). Ndërkohë që në Greqi këto dy specie shoqërohen me bimësi shkurre dhe barishtore shumëvjeçare në formë jastiku, në PKT ato bashkëdominohen nga *Festuca valesiaca* dhe *Calamagrostis* sp. dhe shoqërohen me specie si *Daphne oleoides*, *Crataegus monogyna*, *Teucrium polium*, *Bromus secalinus*, *Tragopogon crocifolius*, *Hieracium pilosella*, *Ononis spinosa*, *Leontodon crispus*, *Koeleria splendens*, *Lychnis viscaria*, *Bromus erectus*, *Juniperus oxycedrus*, *Petrorhagia saxifraga*, *Aegilops triuncialis*, *Scabiosa ochroleuca*, *Teucrium chamaedrys*, *Dasypyrum villosum*, *Silene alba*, *Oenanthe pimpinelloides*, *Cynosurus echinatus*, *Eryngium campestre*, *Trinia glauca*, *Arrhenatherum elatius*, *Sedum acre*, *Dactylis glomerata*, *Trifolium alpestre*, *Hypericum rumeliacum*, *Dianthus minutiflorus*, *Phleum alpinum*, *Petrorhagia prolifera*, *Sideritis roeseri*, *Acinos alpinus*, etj.

Ky kombinim floristik është një element që na flet se ndoshta nuk kemi të bëjmë me një *Stipo - Morinion* Quézel 1964 të pastër, por ndonjë variant specifik për PKT. Nga ana tjetër, formacionet e *Juniperus foetidissima*, të paktën ato mbi 1600 m, origjinohen (në Greqi) nga pyje të bredhit (Maroulis & Georgiadis, 2006) dhe janë të përfshira në *Stipo – Morinion* Quézel 1964 / *Daphno – Festucetea* Quézel 1964. Por edhe në PKT vërehen drurë shumë të rrallë të vjetër të *J. foetidissima*, që rriten tek tuk, të degraduar, dhe si të tillë i kanë lënë vend dominimit të *J. oxycedrus*. Mendojmë se dikur kjo zonë mund të ketë qenë një formacion i shëndetshëm me *J. foetidissima*, dhe nga kullotja e vazhdueshme dhe zjarret e shumta që janë periodik në të, mund të ketë degraduar në kullota të *Stipo – Morinion* Quézel 1964. Megjithatë, studime më të thelluara dhe specifike për këto formacione janë të nevojshme në të ardhmen. Në Fig. 3. 25 dallojmë pamje të këtij shoqërimi në PKT.

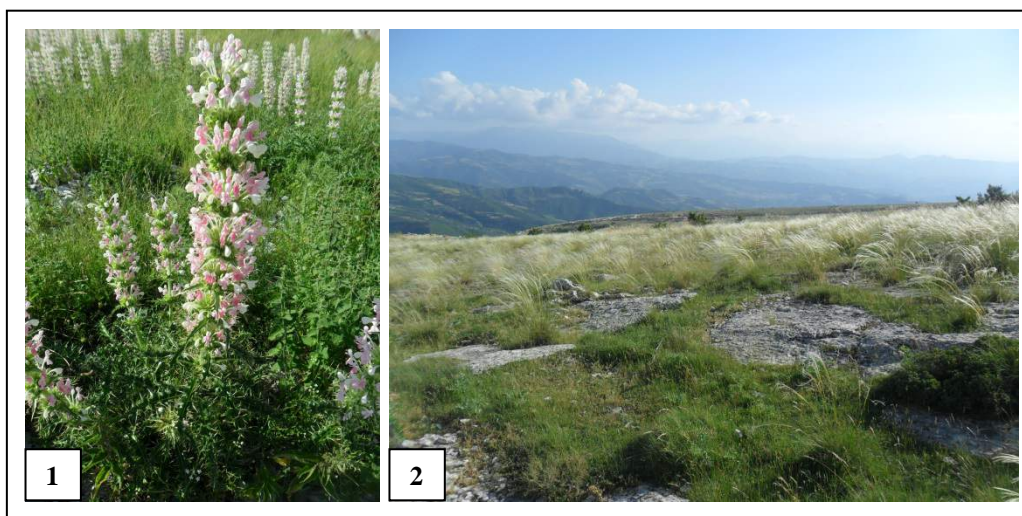

Fig. 3.25: Pamje nga *Stipo – Morinion* Quézel 1964 tek Gjurma e Abas Ali në PKT 1) *Morina persica* W 2) *Stipa pulcherrima* Koch.

Në Gr.4 janë grupuar rievime të zhvilluara në kundrejtime të ndryshme të zonës së studimit, kryesisht në atë L, JI, V, dhe VP, dhe në lartësi midis 1350 – 2100 m. Këtu dallojmë grupime të ndryshme fizionomike, megjithatë, për shkak të hasjes së tyre në një areal të ngushtë dhe numrit të vogël të rievimeve, nuk kemi kaluar në një analizë të mirëfilltë fitosociologjike, por në përshkrim të thjeshtë.

Menjëherë sipër kufirit të pyllit të ahut, në lartësinë 1600 m në faqen lindore të PKT, haset një grupim bimor me dominim të *Asphodelus albus* dhe *Festuca bosniaca*, *Thymus cherlerioides*, *Muscari neglectum* dhe *Primula veris* (Fig. 3. 26).

Ky shoqërim vazhdon deri në 1700 m, nga ku më pas bashkëshoqërimi midis *F. bosniaca* dhe *Th. cherlerioides* është më i fortë. Specie të tjera që shoqërojnë këtë grupim janë *Daphne oleoides*, *Juniperus communis* subsp. *nanae*, *Potentilla hirta*, *Orchis sambucina*, *Narcissus poeticus*, *Galium lucidum*, *Ficaria ranunculoides*, *Euphorbia myrsinites*, *Eryngium campestre* etj. Nga literatura e konsultuar, nuk ka të dhëna për identifikim të një njësie sintaksonomike të veçantë me këtë kombinim floristik, me përjashtim të rasteve kur *A. albus* është bimë shoqëruese e asociacioneve të ndryshme. Ai është i pranishëm edhe në faqen VP, në lartësinë rreth 1700 m, në kullotat midis formacioneve me *Pinus leucodermis*, por *A. albus* nuk është i pranishëm. Studime më të thelluara nevojiten në rang vendi, për ta renditur ose jo këtë grupim në njësitë sintaksonomike.

Fig. 3. 26: Pamje nga grupimi me *Asphodelus albus* Mill. në livadhet e faqes lindore në PKT

7 prej rievimeve tona në Gr. 4 tregojnë për një dominim të kullotave me *Festuca bosniaca*, e bashkëshoqëruar kjo me specie të ndryshme, në varësi të kushteve ekologjike. Në kullotat e faqes lindore, midis kufirit të sipërm të ahut dhe atij të poshtëm të rrobullit, ajo bashkëdominon me *Trisetum flavescens* në shpatet e freskëta, dhe me *Stipa pennata* në shpatet më të ngrohta. Në nivelet më të ulëta bashkëdominon me *Asphodelus albus*. Në shpatet VP *Festuca bosniaca* shfaqet thuasje monodominante e kullotave, dhe në pak raste, ajo bashkëdominon me *Thymus cherlerioides*. Këto kullota përfaqësojnë zona ku kullotja e bagëtive është intensive. Ato zhvillohen në lartësinë midis 1550 – 2200 m, në shkëmbinj gëlqeror, i cili në disa raste del në sipërfaqe në formë gurësh të mëdhenj, por që zakonisht është i mbuluar nga një shtresë toke e lagësht, e thellë, e pasur me lëndë ushqyese. Pjerrësia e shpateve shkon nga 3° deri në 20°.

Nga pikëpamja fitosociologjike ky grupim inkuadrohet, sipas Redzic (2003) (edhe pse nuk ka të dhëna specifiku për Shqipërinë) në *Festucion bosniacae* Horvat 1930 (nuk egziston as në Rodwell *et al.*, 2002, e as në Dring *et al.*, 2002) / *Elyno - Seslerietea* Sr.-BI. 1948. Sipas Redzic (2003), *Elyno - Seslerietea* Sr.-BI. 1948 është një klasë e zhvilluar shumë mirë në Ballkan, prania e të cilës ndikohet kryesisht nga kushtet klimatike dhe orografike, dhe shumë pak nga ato gjeologjike. Në pjesët veriore të Ballkanit, ajo zhvillohet nga 400 - 600 m, dhe në ato jugore, p. sh. në Greqi, deri në 3000 m (Lakusic, 1966; Shimwell, 1971). Edhe pse kufiri JL i *Elyno - Seslerietea* citohet në Greqi (Horvat, 1960), studime më të vona sintaksonomike të majave të Greqisë e përjashtojnë praninë e komuniteteve të kësaj klase në zonë, por i përfshijnë komunitetet e ngjashme në *Daphno - Festucetalia* Quezel 1964 / *Daphno - Festucetalia* Quezel 1964 (Dimopoulos & Georgiadis, 1995; Papastergiadou *et al.*, 1997). Ndërkohë Karagiannakidou *et al.* (2001) e përkrah idenë se kufiri jugor i *Elyno - Seslerietea* është në Greqinë Veriore.

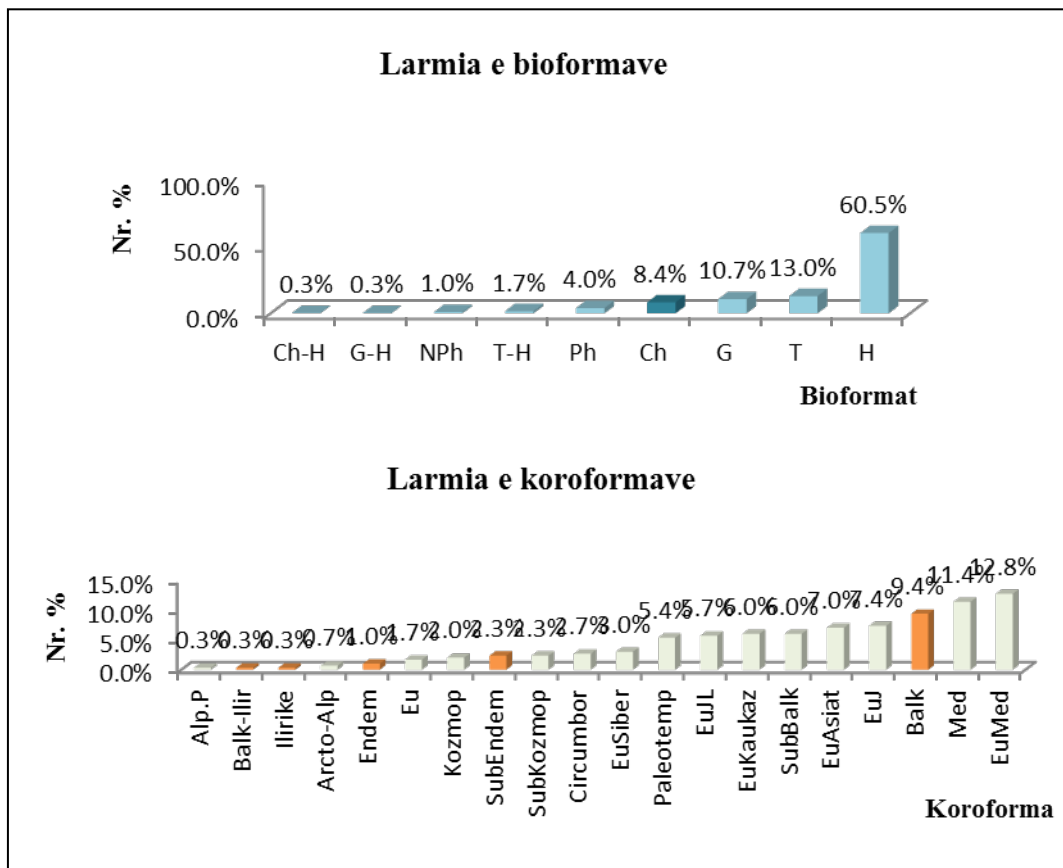

Fig. 3.27: Spektri i formave biologjike dhe korologjike në formacionet barishtore të PKT

Karakteristikat floristike të kësaj klase kanë një numër të madh specimesh endemike dhe ballkanike (Redzic, 2003). Kjo është e vërtetë edhe për zonën tonë të studimit, pasi nëse i referohemi spektrit korologjik (Fig. 3.27) dallojmë që speciet Ballkanike janë format e treta më të përfaqësuara (28 specie, 9.4%) dhe përbëjnë 31% të të gjitha specieve ballkanike të zonë, ka dhe një formë Ilirike dhe Balk-Ilirike të cilat janë të

vetmet në të gjithë parkun. Gjithashtu hasen 3 specie Endemike (6 në të gjithë zonën), dhe 7 specie Subendemike (13 në të gjithë zonën).

Një nga karakteristikat më të mëdha të klasës *Daphno – Festucetea* është prania e lartë e formave kamefite (Ch) (Karakiev & Tzonev, 2011). Sipas spektrit biologjik, për speciet e përfshira në rilevimet e PKT (Fig. 3.27), dallojmë se në PKT format Ch përbëjnë 8.4% të spektrit, dhe pavarësisht se nuk janë format më të përhapura (Hemikriptofitet, 60.5%) ato sërish zënë një përqindje të konsiderueshme.

Pra, deri tani, për kullotat dhe livadhet në PKT, orientohemi drejt pranisë së të dy këtyre klasave të mëdha në zonë, por që në thelb kanë shumë ngjashmëri floristike. Sipas Redzic (2003), influenca e faktorëve të klimës Mesdhetare është shumë e ndjeshme në strukturën e këtyre kullotave, dhe kjo është e dukshme në zonat pranë bregdetit, të cilat të kujtojnë komunitetet e *Daphno – Festucetalia* / *Daphno – Festucetea*. Në këtë kontekst, *Daphno - Festucetea* Quezel 1964 është përshkruar nga Quezel (1967) për zonat termo-mesdhetare të Greqisë, por Shreiber (1998) supozon se disa nga këto zona (ato më jugoret) i përkasin klasës *Festuco - Brometea* Br.-Bl. et Tx. in Br.-Bl. 1949 si pasojë e ndikimit të klimës kontinentale, e cila shprehet në komunitetet e pasura me specie të familjes *Poaceae*.

Karagiannakidou *et al.* (2001) përkrah praninë e elementëve të të tre klasave të mësipërme në pjesën veriore të Greqisë, pasi e sheh si rrjedhojë e pozicionit gjeografik të ndërmjetëm midis ndikimit mesdhetar, dhe atij kontinental të Evropës Qendrore. Stefanović (1996) duke përdorur analizën floristike ka arritur në të njëjtin përfundim. Nëse pranojmë këtë pozicionim, me po të njëjtën logjikë mund të pranojmë që edhe në PKT hasen të treja këto klasa të larta sintaksonomike.

Megjithatë, studimi ynë është shumë i përgjithshëm për të nxjerrë përfundime të qëndrueshme, ndaj ai duhet të konsiderohet përfundimtar pas studimeve të vazhdueshme dhe të detajuara të bimësisë së kullotave në vend.

6170 Kullota alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror

Pal.: 31.41 dhe 31.43

EUNIS: E 4.4 Kullota alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror

Ky tip habitati gjendet në malet e lartë gëlqerorë të Evropës dhe zë një sipërfaqe të konsiderueshme mbi kufirin e sipërm të pyjeve. Ai përfshin bimësi barishtore alpine dhe subalpine, në toka bazike dhe torfa mezofile (EC, EUR 28).

Brenda tij në PKT hasim dy nëntipe 1) **Pal. 36.41 Kullota alpine kalcifile të mbyllura**, që zakonisht përfaqësojnë bimësi barishtore mezofile, në të shumtën e rasteve të mbyllura, zakonisht të kullotura apo të kositura të vendosura në toka të thella të zonës subalpine apo alpine të poshtme. Sipas klasifikimit EUNIS, ky nëntip mban kodin **E4.41 Kullota alpine kalcifile të mbyllura**, e cila përfaqëson bimësi tipike të *Daphno-Festucetea*. Nëntipi tjetër i mundshëm është 2) **Pal. 36.43 Kullota të rritura kalcifile**, të cilat përfaqësojnë bimësi barishtore xero-termofile dhe të hapura të Alpeve, Karpateve, Pirenejve, maleve Ballkanike dhe Mesdhetare. Ai i korespondon nëntipit **E4.43 Kullota të rritura kalcifile** në klasifikimin EUNIS me të njëjtin shpjegim (www.eunis.eea.europa.eu).

Në PKT, ky tip habitati haset kryesisht në lartësitë midis 2000 – 2350 m, mbi kufirin e sipërm të pyllit. Në këto lartësi, ai favorizohet nga kushtet klimaterike të ashpra me ekstreme temperaturash në dimër dhe vërë, rreshje të shpeshta përgjatë vitit, por edhe

thatësira të gjata, si dhe erë e fortë. Zonat me këtë tip habitati përfaqësojnë sipërfaqe të gjera me kundrejtime të ndryshme, më tipik ai perëndimor, dhe zënë një sipërfaqe të konsiderueshme në PKT, zakonisht në pjerrësinë mesatare prej 20°. Shkëmbi amnor është gëlqeror në formë plisash të vegjël në grumbuj, të dalë në sipërfaqe pranë rrënjëzimeve të bimëve, duke formuar shpesh tarraca të vogla. Tokat janë të thella dhe zakonisht me lagështirë. Ato popullohen nga bar tufor si gjinia *Festuca* dhe *Sesleria*. Më përfaqësues këtë habitat në PKT e kemi hasur në zonën rreth 250 m poshtë Varrit të Abaz Ali, në faqen perëndimore.

Në pamje panoramike, zona subalpine sot karakterizohet nga një mozaik drurësh të rrallë, të shpërndarë me hope, dhe nga një larmi e madhe kullotash tipike të zonës alpine dhe asaj malore (Ellenberg, 1988), dhe e tillë shfaqet edhe në PKT. Shumë komunitete (aleanca dhe asociacione) mund të përshkruhen si kullota alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqerorë, por kufizime praktike e përjashtojnë përshkrimin e plotë të të gjitha njësive fitosociologjike që karakterizojnë këtë habitat kompleks (García-González, 2008). Në rastin tonë, tabela fitosociologjike (Tab. 3.9) na diferencon një grup shumë kompakt (Gr. 3), me dominim të *Sesleria coerulans*, *Festuca sp.* (në raset më të pakta *F. circummediterranea*) dhe *Thymus cherlerioides*, i cili përfaqëson kullotat alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror në PKT. Buzo (1991), e përfshin këtë grupim në 2 shoqëri bimore 1) në asociacionin *Festuca adamovicii* dhe *Sesleria coerulans*, si dhe 2) në asociacionin *Festuca adamovicci* dhe *Thymus cherlerioides*. Pamje të këtij habitati jepen në Fig. 3. 28.

Si specie karakteristike të habitatit në zonë përmendim: *Gentiana verna*, *Anthyllis vulneraria*, *Oxytropus sp.*, *Erigeron alpinus*, *Draba aizoides*, *Globularia cordifolia*, *Helianthemum oleandicum*, *Polygala alpestris*, *Armeria cansescens*, *Ptilotricum cyclocarpum*, *Linum capitatum*, *Botrychium lunaria*, *Viola albanica*, *Euphorbia cikaeeae* etj.

Siç shihet, ky tip habitati është i pasur me specie me shumë rëndësi për biodiversitetin, ndër të cilat përmendim endemiken *Euphorbia cikaeeae*, subendemiket *Edraianthus australis*, *Viola albanica* etj.

Kemi të bëjmë me një habitat i cili është në kontakt me shumë habitate të tjerë dhe komunitete të zonave malore. Atje ku pjerrësia është e madhe nëntipi Pal. 36.43 takon me komunitetet e çakëllishteve (scree) (*Thlaspietea rotundifolii* Braun-Blanquet 1947 habitat 8130), duke i zëvendësuar ato në vendet ku çakëllishtet e lëvizshme fiksohen (García - González, 2008). Në PKT ky takim ndodh në pjesën e sipërme të habitatit, në faqen perëndimore, në drejtim të kreshtës e cila në faqen tjetër, atë L, vazhdon me komunitetin e çakëllishteve. Lidhja floristike midis këtyre dy habitateve shfaqet edhe në tabelën fitosociologjike (Tab. 3 9). Brenda Gr. 3 identifikohet një nëngrup kompakt i bimësisë së çakëllishteve me dominim të *Thlaspi bellidifolium* (detajimi i këtij grupi është bërë në përshkrimin e habitatit konkret). Në kufirin e poshtëm të tij, ai takon me pyjet e rrobullit.

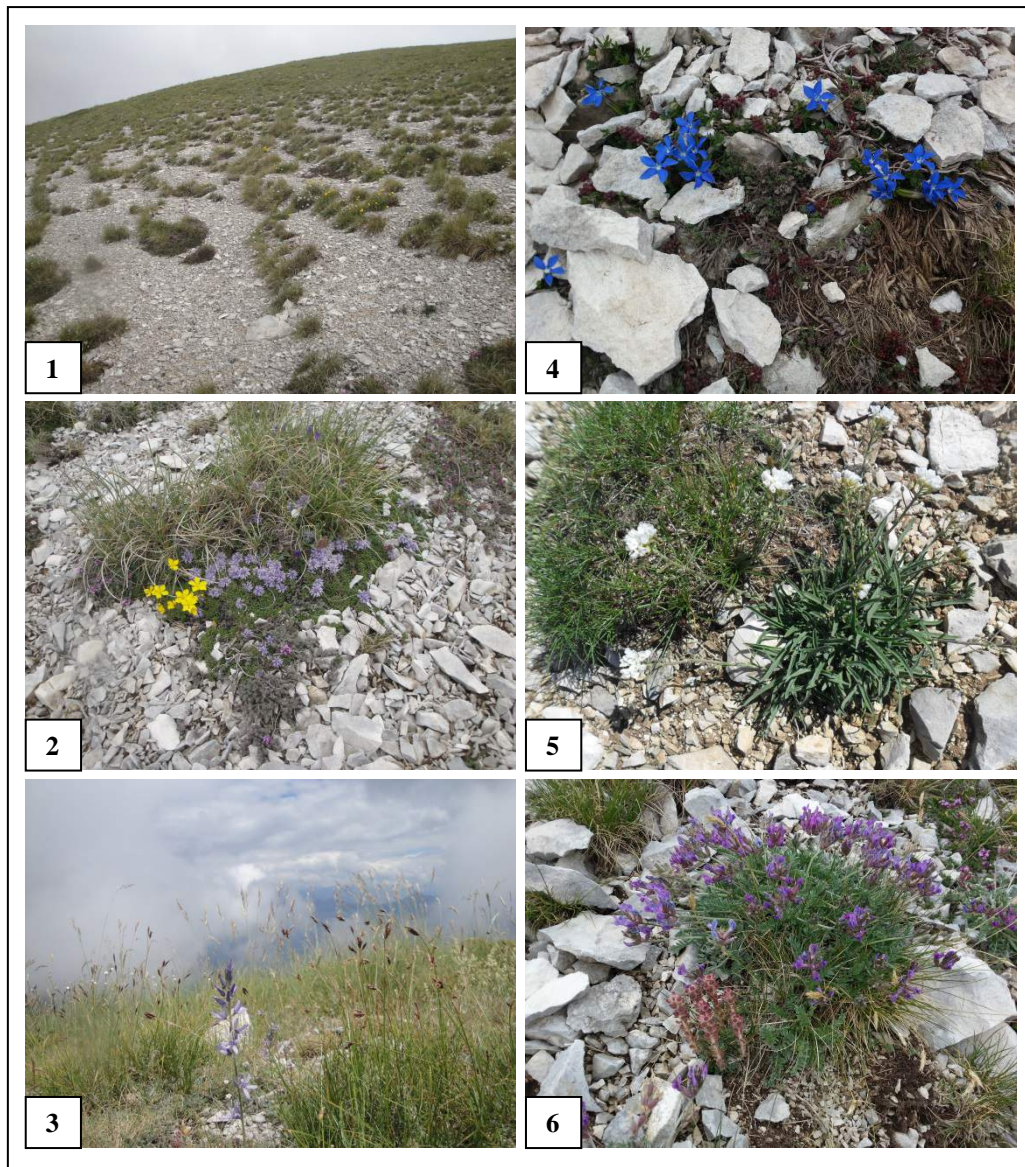

Fig. 3. 28: 1) Kullota alpine dhe subalpine gëlqerore në PKT 2) *Globularia cordifolia* L. 3) *Sesleria coreulans* Friv. 4) *Gentiana verna* L. 5) *Ptilotricum cyclocarpum* Boiss. 6) *Oxytropis* sp.

6510 Livadhe të vendeve të ulëta që shfrytëzohen për kositjen e barit

Klasifikimi Pal.: 38.2

Klasifikimi EUNIS: E2.2 Livadhe të vendeve të ulëta dhe mesatare

Ky habitat përfaqëson livadhe të thata të pasura me specie bimore, të zhvilluara në toka të fertilizuara në shkallë të moderuar (lehtësisht pjellore), në nivelet e ulëta dhe ato malore, dhe i përket aleancave të *Arrhenatherion*. Në EUNIS, habitatit është pak më i gjerë dhe inkuadrohet në **E 2.2 Livadhe të vendeve të ulëta dhe mesatare** (EC, EUR 28).

Në PKT e kemi hasur në lartësinë midis 1400 – 1480 m, tek Gjurma e Abas Ali, dallon një livadh i kullotur me dominim të *Arrhenatherum elatius* dhe bashkëdominim të *Lophocloa cristata*, *Stipa pulcherrima*, *Thymus longicaulis*, *Sherardia arvensis*. Janë kryer dy rievime në këtë zonë të vogël, dhe ato pasqyrojnë

këtë listë floristike: *Pyrus amygdaliformis*, *Daphne oleoides*, *Crataegus monogyna*, *Juniperus communis subsp. nanae*, *Acnos alpinus*, *Anthoxanthum odoratum*, *Carex sempervirens*, *Carlina acaulis*, *Cerastium brachypetalum*, *Crepis vesicaria*, *Erodium cicutarium*, *Eryngium campestre*, *Euphorbia myrsinites*, *Geranium brutium*, *Hieracium cymosum*, *Plantago lanceolata*, *Stachys germanica*, *Alyssum alyssoides* etj. Livadhi zhvillohet në shkëmb gëlqeror i cili del në sipërfaqe në formë rrasash, dhe klasifikimi sintaksonomik i tij është i qartë në *Molinio – Arrhenatheretea* Tx. 1937 em. Tx.1970 / *Arrhenatheretalia* Tx.1931 / *Arrhenatherion elatioris* Koch 1926.

Brenda klases *Molinio – Arrhenatheretea* Tx. 1937 em. Tx.1970 / *Arrhenatheretalia* Tx.1931 përfshihen edhe livadhet me *Cynosurus cristatus*, të inkuadruara në aleancën *Cynosurion cristati* Tx 1947, të përshkruara fillimisht nga Tüxen (1947), dhe ku përfshihen shoqërime barishtore mbi toka kafe, mezotrofike, të lagëta, por lehtësisht të drenueshme. Shume pak rievime janë realizuar në këtë zonë. Në PKT, ky shoqërim ka përhapje shumë të kufizuar (në livadhet poshtë Gjurmës së Abas Ali), shumë pranë burimit dhe përfaqëson një zonë shumë intensive kullosore. Nuk përfaqëson një habitat të veçantë në Natura 2000, por është i pranishëm në vend, dhe në PKT. Ky referim dhe publikime të mëparëshme (Buzo, 1991; Kalajnxhiu, 2008) mendojmë se ndihmojnë me të dhëna mbi këtë formacion në vendin tonë.

8. HABITATE SHKEMBORE DHE SHPELLA

8140 Çakëllishte të Mesdheut Lindor

Klasifikimi Pal.: 61.4

Klasifikimi EUNIS: H2.68 Çakëllishte gëlqerore të Mesdheut Lindor

Ky habitat përfaqëson çakëllishte gëlqerore dhe serpentine të Gadishullit të Ballkanit, si dhe ishuj më të gjerë të Mesdheut Lindor, me bimësi të rendit *Drypidetalia spinosae* (EC, EUR 28). Nëntipet e përfshira në këtë grup janë tre: 61. 41 - Çakëllishte gëlqerore të Greqisë, *Drypion spinosae* (*Silenion caesia*), 61. 42 - Çakëllishte serpentinore të Greqisë, *Campanulion hawkinsoniana* dhe 61. 5 - Çakëllishte Ilirike, *Peltarion alliaceae*. Pra, kemi një ndarje e cila bazohet në kritere gjeografike (Greqi, Ilirike - Kroaci, Mali i Zi) dhe ekologjike (lloji i shkëmbit në Greqi).

Në PKT, pavarësisht se ekologjikisht dhe floristikisht dëshmojmë për praninë e këtij habitati, nuk mund të përcaktohet qartë përfshirja në një prej nëntipeve të tij. Ngjashmëritë janë të shumta, por ka edhe ndryshime domethënëse, të cilat na orientojnë drejt një nëntipi të pozicionuar midis 61.41 dhe 61. 42.

Areali i përhapjes së këtij habitati në PKT është shumë i ngushtë. Gjatë studimit tonë, atë e kemi hasur të qartë vetëm në një stacion në 2350 - 2400 m përreth majës jugore, 300 m në veri të varrit të Abas Ali (40°37'56.58"N; 20° 9'51.87"E). Ai zhvillohet kryesisht në kundrejtmin lindor, në faqe të pjerrëta (deri 60°), me klimë të freskët-ftohtë. Në pjesën VP dhe J ky habitat është në kontakt me *6170 Kullota alpine dhe sub alpine në shkëmbinj gëlqeror*, ndërsa në L ai kufizohet nga formacionet me rrobull (*Pinus leucodermis*) (Fig. 3. 29).

Bimësia në këto habitate zhvillohet në formacione gurishtesh gëlqerorë të vegjël - të mesëm, të pa qëndrueshëm dhe të lëvizshëm. Kësisoj, bimët janë të ekspozuara ndaj lëvizjeve të vazhdueshme, si dhe ndaj stresit për ujë dhe vlera ushqimore.

Fig. 3.29: Çakëllishte në PKT

Gjithashtu, në këto habitate ka diferenca të mëdha të temperaturave si në aspektin kohor (ditë-natë, dimër-verë), ashtu edhe në atë hapsinor (temperatura të larta në sipërfaqe të çakëllishteve, dhe freski e vazhdueshme në brendësi të tyre) (Sadlo, 2009).

Floristikisht, praninë e tij në PKT e dëshmon prania e *Ranunculus brevifolius*, *Senecio thapsoides* dhe *Aethionema saxatilis*. Gjithashtu, edhe prania e *Campanula hawkinsiana* (mjaft e rrallë), e cila njihet si një specie e mjediseve serpentinore në Greqi, por që ne e hasim kryesisht në gëlqerorë. Pra, faktorët ekologjikë (lloji i shkëmbit amnor), të cilët përcaktojnë nëntipet e habitateve në Greqi, mesa duket nuk janë kaq vendimtarë në PKT.

Fitosociologjikisht, çakëllishtet e Evropës janë të gjitha të përfshira në klasën *Thlaspietea rotundifolii* Br.-Bl. 1948. Ky propozim reflekton faktin se substratet e pa qëndrueshëm, përbëjnë faktorin ekologjik më të rëndësishëm që përcakton komunitetet e çakëllishteve (Valachovic *et al.*, 1997), të cilat, në Gadishullin e Ballkanit inkuadrohen në rendin *Drypidetalia spinosae* Quezel 1964.

Duke ju referuar Tab. 3. 9, çakëllishtet formojnë një nëngrup kompakt brenda Gr.v3, në të cilin përveç *Ranunculus brevifolius*, *Senecio thapsoides*, *Aethionema saxatile* dhe *Campanula hawkinsiana*, listohen edhe specie të tjera si *Thlaspi bellidifolium*, *Veronica thessalica*, *Cardamine carnosa*, *Galium degenii*, *Viola albanica*, *Linaria alpina*, *Valeriana crinii*, *Valanthia aprica*, *Valeriana bertiscea* etj. Disa prej tyre paraqiten në Fig. 3. 30.

Në këtë listë, dallojmë elementë të *Campanulion hawkinsianae* Quezel 1967, e cila, sipas Valachovic (1997), përfshihet në komunitete bimore malore dhe alpine që rriten në çakëllishte bazike. Ndërkohë, sipas Dimopoulos (1997), kjo aleancë shtrihet në malet e Olimpit dhe Pindit Verior dhe në dukje është aleancë endemike e Greqisë. Megjithatë, hasja e saj (e një forme të saj) në PKT, dhe me specie kryesisht ballkanike dhe subendemike të Shqipërisë me Greqinë, na dedukton se ndoshta kemi të bëjmë me një aleancë subendemike të të dy vendeve.

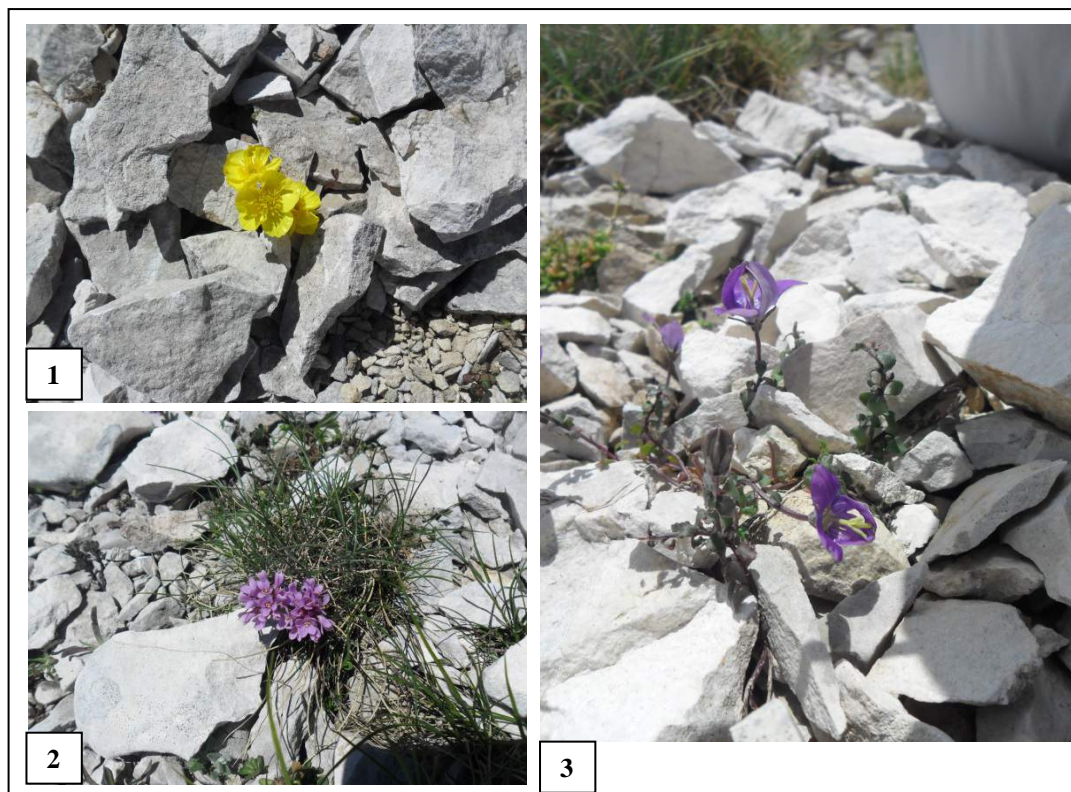

Fig. 3.30: Specie të çakëllishteve në PKT 1) *Ranunculus brevifolius* Ten 2) *Thlaspi bellidifolium* Griseb. 3) *Campanula hawkinsiana* Hausskn. et. Heldr.

Nga diskutimet e mësipërme përmbledhim se çakëllishtet në PKT mund të përfshihen, edhe pse jo shumë qartë në nivel aleance, në:

THLASPETEA ROTUNDIFOLII Br.-Bl. 1948

Drypidetalia spinosae Quezel 1964

Campanulion hawkinsianae Quezel 1967

Silenion caesia Quezel 1964

Theksojmë se kjo analizë bimësie përbën një linjë diskutimi për të hapur rrugë studimeve të mëtejshme të çakëllishteve në vend. Stacioni i vetëm në PKT që në kemi hasur, përmban shumë pak rievime për të arritur në përfundime më të qarta. Pra, për të dhënë një panoramë akoma më të detajuar, nevojiten rievime të tjera, të paktën në habitatet e ngjashëm të maleve përreth.

Aktualisht, ky habitat në PKT është në gjendje të mirë, por kërcënohet nga turistët që ndjekin festimet fetare, të cilët nuk janë të informuar e të edukuar për ruajtjen e vlerave floristike. Intensifikimi i aktiviteteve fetare dhe shtrija e kulteve fetare në PKT mund të rrezikojë në të ardhmen këtë habitat. Ndër të tjera, ndryshimet klimatike janë një faktor rreziku për habitatin si pasojë e arealit shumë të vogël të përhapjes.

8210 Shpate shkëmbore gëlqerore me bimësi hasmofitike

Klasifikimi Pal.: 62.1

Klasifikimi EUNIS: H3. 2 Shkëmbinj të brendshëm bazik dhe ultrabazik

Ky habitat përfaqëson bimësinë që rritet në të çarat e shkëmbinjve gëlqerorë, në rajonin e Mesdheut dhe atë Euro-Siberian, nga ultësirat deri në nivelet alpine. Zakonisht ato i përkasin rendeve *Potentilletalia caulescentis* dhe *Asplenietalia glandulosi*. Ato paraqiten në dy nivele a) termo dhe meso - Mesdhetar (*Onosmetalia frutescentis*) dhe b) malore dhe oro - Mesdhetare (*Potentilletalia speciosae*, duke përfshirë *Silenion auriculatae*, *Galion degenii* and *Ramondion nathaliae*). Ky tip habitatit përfaqëson një larmi të madhe rajonale, me shumë specie endemike (EC, EUR 28). Sipas kalsifikimit EUNIS ky habitat përfshihet në **H3. 2 Shkëmbinj të brendshëm bazik dhe ultrabazik**, të cilët përfaqësojnë shkëmbinj të thatë të brendshëm gëlqerorë të rajoneve malore mesdhetare (www.eunis.eea.europa.eu).

Në PKT, shpatet shkëmbore me bimësi hasmofitike janë shumë të përhapura. Ato mund të hasen në zona shkëmbore të hapura si pllaja gëlqerore (200 m mbi Çezmën e Tarikos), zona shkëmbore mbi nivelin e pyllit (Kalaja e Tomorrit), masive shkëmbore të fshehura brenda formacioneve pyjore (me *P. leucodermis* dhe *F. sylvatica*), apo mure vertikale (90°) mbi formacionet me rrobull dhe kullotat shkëmbore, thuajse përrreth gjithë kreshtës, më e zakonshme në faqen VP dhe P. Këto habitate hasen përgjithësisht midis lartësive 1000 – 2400 m.

Ato janë midis habitateve më të pa favorshme për organizmat e gjalla. Speciet bimore janë subjekt i ndikimit të drejtë për drejtë të faktorëve klimatik, të përcaktuar nga lartësia, pjerrësia, kundrejtimi, lagështia, dhe karakteristikat e shkëmbit gëlqeror (Roussakova, 1990). Në PKT ky habitat është i zhvilluar në kundrejtime të ndryshme, por kryesisht në atë V dhe VP. Shtresa e tokës zakonisht mungon, por një shtresë e hollë zakonisht formohet në të çarat apo të thelluarat e shkëmbinjve. Bimët rriten shumë larg njera tjetrës, dhe jo sikur janë të vendosura në një komunitet bimor që ndërverpron. Kjo është tipike e këtyre habitavete, ku sipas Mucina (1990), në shumicën e rasteve organizmat rriten në një mjedis që e krijojnë vetë dhe sasi mbulesa këtu neglizhohet. Po sipas këtij autori, kombinimi i bimëve në habitatet shkëmbore është rastësor. Mungon përzgjedhja fitocenotike dhe kombinimi i specieve varet vetëm nga kushtet ekologjike, ndaj këtu mund të listohen një numër shumë i madh speciesh. Pamje të këtyre shpateve shkëmbore jepen në Fig. 3. 31.

Rilevimet tona në këto tip habitatesh janë të pakta (11), dhe midis tyre muret shkëmbore janë të prekura më pak për shkak të relievit të thyer dhe të vështirë. Megjithatë, në tabelën fitosociologjike (Tab. 3. 9) Gr. 2 përfaqëson bimësinë shkëmbore të hasur përgjatë ekspeditave tona. Disa nga speciet më tipike janë: *Satureja montana*, *Siderites raeseri*, *Teucrium pollium*, *Micromeria juliana*, *Acinos alpinus*, *Origanum vulgare*, *Ramonda serbica*, *Asplenium adiantum-nigrum*, *Edraianthus graminifolius*, *Asplenium trichomanes*, *Polypodium vulgare*, *Ceterach officinarum*, *Hypericum perforatum*, *Melica ciliata*, *Salvia glutinosa*, *Pterocofalus perennis subsp. bellidifolius*, *Verbena officinalis*, *Globularia cordifolia*, *Petrorhagia saxifraga* etj. Vërehet se ato i takojnë niveleve të ndryshëm sintaksonomik të *Asplenietea trichomanis*, nga *Onosmetalia* - mjediset e ngrohtë, tek *Potentilletalia speciosa* - mjediset e freskët subalpine.

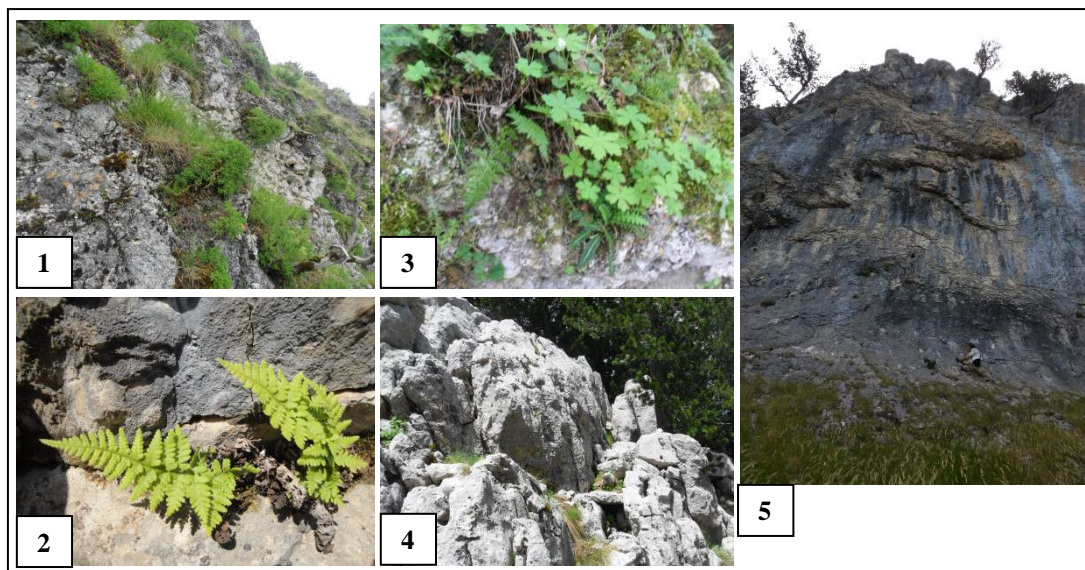

Fig. 3. 31: Pamje të shpateve shkëmbore me bimësi hasmofitike në PKT 1) Kalaja e Tomorrit 2&3) shkëmbore në ahishte 4) shkëmbore në rrobull 5) mure shkëmbore në majën veriore

Në rastet, kur këto habitate hasen brenda formacioneve me ah, specie shoqëruese të tjera si *Hedera helix*, *Fraxinus ornus*, *Anemone apenina* etj shfaqen si ndikim i bimësisë së ahishteve përreth. Ndërkohë në shkëmbinjtë e fshehur brenda formacioneve të rrobullit, *Satureja montana* është specia dominate, por shfaqet *Juniperus oxycedrus*, *Geranium macrorrhizum*, *Heracleum sphondylium*, *Valeriana crinii* etj. Një pjesë e këtyre specieve, për shkak të pranisë së ulët, janë të listuara në tabelë në fund tek “*Specie të tjera*”. Ndërkohë, në pllajën shkëmbore pranë Çezmës së Tarikos dominojnë tapete me *Pteroccephalus perennis* subsp. *bellidifolius*.

E rëndësishme për tu përmendur është *Campanula aureliana* e cila shoqëron bimësinë hasmofitike në shkëmbinjtë e kalasë së Tomorrit. Ajo është një specie e re për shkencën e hasur vetëm në Tomorr, dhe kjo është një nga zonat e fragmentuara ku ajo haset (për më shumë shih përshkrimin e saj në listën e specieve endemike në këtë studim).

Pra, sikundër shihet nga lista floristike, këto habitate janë të rëndësishme pasi strehojnë shumë specie endemike, subendemike dhe endemike të Ballkanit (Fig. 3. 32).

Në Tab. 3. 9, brenda Gr. 2, nuk janë të përmbledhura speciet e hasura në habitatet gëlqerorë shkëmborë në formë muri 90°. Ndër to listojmë: *Bombycileana erecta*, *Onosma visianii*, *Linaria alpina*, *Crepis baldacci*, *Phleum hirsutum*, *Saxifraga grisebachii*, *Saxifraga paniculata*, *Potentilla apenina*, *Paronychia kapela*, *Valeriana montana*, *Pedicularis brachyodonta*, *Ptilotrichum pteroccephalus* subsp. *bellidifolius*, *Sedum acre*, *Arabis alpina*, *Amphoricarpos neumayeri*, *Aubrieta gracilis*, etj.

Komunitetet hasmofitike, përfaqësojnë bimësi pioniere, por kanë probabilitet shumë të ulët evoluimi (Biondi *et al.*, 2009). Nga pikëpamja dinamike, ato janë në kontakt me zona pyjore, në të cilat shpesh edhe “fshihen”, dhe në zonat e larta ato janë në kontakt me habitate 6170 - *Kullota alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror* si dhe me 8140 - *Çakëllishte gëlqerore*.

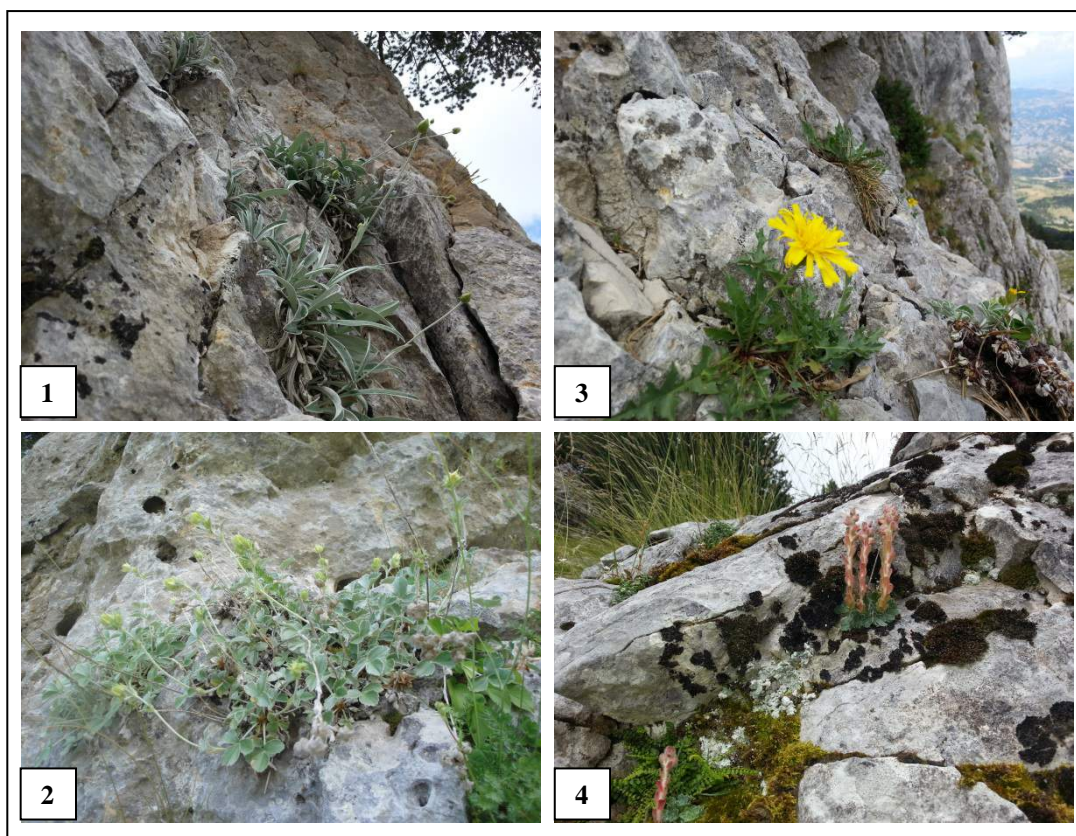

Fig. 3. 32: Specie të shpateve shkëmbore në PKT 1) *Amphoricarpos neumayeri* Vis.2) *Potentilla apenina* Ten.3) *Crepis baldacci* Halacsy. 4) *Saxifraga grisebachii* Deg. et Dorfl.

Në PKT, aktualisht ky habitat nuk është i kërcënuar nga faktorë të veçantë, por rrezikon nga shtrirja e mëtejshme e gurorëve në zonën e mbrojtur, kullotja apo grumbullimi i bimëve të veçanta, të cilat mund të ndikojnë në ekuilibrin e habitatit.

***8240 Sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta (Limestone pavements)**

Pal.: 62.3

EUNIS: H3. 511 Sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta

***8240 Sipërfaqet shkëmbore gëlqerore të rrafshëta** kategorizohen si habitate natyrorë parësorë për territorin Evropian, ndaj dhe ruajtja e tyre kërkon vëmendje të veçantë. Ato përfaqësojnë blloqe të sistemuara gurësh gëlqerorë të njohur si “klints”, të lirshëm pasi ndahen nga çarje vertikale, të njohura edhe si “grika”, brenda të cilave ka grumbuj gëlqerorësh të copëtuar. Sipërfaqja e shkëmbit është shumë e pastër dhe toka thuhetse mungon tërësisht, me përjashtim të disa rripave shumë të cekët, edhe pse në mënyrë rastësore nuk mungojnë zonat me trashësi më të madhe të sipërfaqes së tokës (EC, EUR 28). Habitatit në EUNIS mban kodin H3.511 dhe të njëjtin emër si në Natura 2000.

Në PKT e kemi hasur vetëm në një stacion, në lartësinë 1500 m me kundrejt lindor, në pjerrësi 25° (jo më pak se 10°) në koordinatat 40°39'05.80''N dhe 20°10'47.88''E. Ai shfaqet si një pamje magjepëse, në forma dhe në bardhësinë e tij, në mes të drurëve të lartë të pyjeve me rrobull (*Pinus leucodermis*) dhe ah (*Fagus sylvatica*), që ndodhen përreth. Shkëmbinjtë gëlqeror të ngritur si blloqe i janë nënshtruar proceseve

të karstit, dhe dallueshëm kanë çarje vertikale të thella, ku edhe shtresa e tokës është më e plotë, si dhe çarje horizontale që shtojnë larminë e formave. Ato kanë një shtrirje gati horizontale në brezin e ahishteve dhe kështu në PKT, duke qenë edhe në kundërtim L, janë nën një ndikim të përzier të faktorëve klimatikë mesdhetarë dhe kontinental.

Në PKT e kemi hasur vetëm në një stacion, në lartësinë 1500 m me kundërtim lindor, në pjerrësi 25° (jo më pak se 10°) në koordinatat 40°39'05.80''N dhe 20°10'47.88''E. Ai shfaqet si një pamje magjepëse, në forma dhe në bardhësinë e tij, në mes të drurëve të lartë të pyjeve me rrobull (*Pinus leucodermis*) dhe ah (*Fagus sylvatica*), që ndodhen përreth. Shkëmbinjtë gëlqeror të ngritur si blloqe i janë nënshtruar proceseve të karstit, dhe dallueshëm kanë çarje vertikale të thella, ku edhe shtresa e tokës është më e plotë, si dhe çarje horizontale që shtojnë larminë e formave. Ato kanë një shtrirje gati horizontale në brezin e ahishteve dhe kështu në PKT, duke qenë edhe në kundërtim L, janë nën një ndikim të përzier të faktorëve klimatikë mesdhetarë dhe kontinental.

Kjo morfologji ofron një larmi mikroklimash që lejon vendosjen e një bimësie komplekse si një mozaik i komuniteteve të ndryshëm. Vegjetacioni në “grika” është i pazakontë, pasi ai përbëhet nga specie të formacioneve pyjore, që shoqërohen me bimësi të habitateve shkëmbore (Ward & Evans, 1976; Osborne *et al.*, 2003). Grikat më të thella krijojnë një mikromjedis të lagësht, ndaj edhe kushte që në to të rriten bimë të zakonshme të formacioneve pyjore (Pender (Ed.), 2008). Pra, në këto kushte, bimët që popullojnë këtë tip habitati janë ato që përshtaten ndaj kushteve të thatësisirës së ftohtë, tokave të cekëta në shkëmbinj gëlqeror, si dhe ato që preferojnë kushtet e lagështirës dhe hijëzimit në zonat e çarjeve.

Në zonën tonë bimësia është e varfër dhe në shikim të parë të bien në sy dy - tre drurë të lartë rrobulli (*Pinus leucodermis*), shumë larg nga njeri - tjetri, dhe më pas tapete të gjera me *Geranium macrorrhizum* që është edhe specia dominante e habitatit, si dhe fiernat *Ceterach officinarium*, *Asplenium ruta-muraria*, dhe *Dryopteris filix-mas*. Individë të *Juniperus oxycedrus*, gati të shtrirë, përfaqësojnë shkurren e vetme në zonë. Megjithatë, duke qenë një habitat i përcaktuar nga faktorët gjeomorfologjikë, speciet e hasura përfaqësojnë grupime bioklimatike të ndryshme dhe që përgjithësisht karakterizojnë lloje të tjera habitatesh (Biondi *et al.*, 2009) dhe ndër to, të tjera në PKT hasim *Inula oculis - christi*, *Brachypodium sylvaticum*, *Nepeta spruneri*, *Poa alpina* etc. Nuk mungojnë gjithashtu likenet e vendosura mbi shkëmbinjtë gëlqerorë, larmia dhe dendësia e të cilave na tregon për një mjedis të pastër dhe të pa cënuar përreth. Pamje të këtij habitati jepen në Fig. 3. 33.

Në Evropë, ky tip habitati është vlerësuar si në gjendje të favorshme vetëm në zonën Alpine, dhe në pjesën tjetër në gjendje jo të favorshme dhe në Britaninë e Madhe në gjendje të keqe (ETC, 2009). Në PKT, për vetë karakteristikat morfologjike që ka ky tip habitati, është i qëndrueshëm, jo shumë i ndikuar nga faktorë të jashtëm dhe është në kontakt me 95A0 Pyje të larta oro-Mesdhetare dhe me Ahishtet (9130 dhe 91K0). Megjithatë, duke konsideruar përhapjen e kufizuar të tij (vetëm në një pikë) dhe rendësinë si habitat parësor, masa mbrojtëse duhet të ndërmerrn për ruajtjen e tij në të ardhmen. Kjo bëhet akoma më urgjente në kushtet kur parku po vuan shkatërrimin nga veprimtaritë e shumta të nxjerrjes së pllakave të gurta, duke shkatërruar një sërë habitatesh. Sipërfaqet shkëmbore gëlqerore të rrafshëta janë pika të lehta për nxjerrjen e gurëve për kompanitë që punojnë në zonë. Ky tip aktiviteti ka çuar në gjendjen e tyre shumë të degraduar në Britani (www.burrendo.com)

Fig 3. 33: Pamje nga sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta në PKT

Ky habitat, nuk është i paraqitur ne hartën e habitateve për shkak të sipërfaqes shumë të vogël të mbulesës që zë.

9. PYJE

9130 Pyje ahu neutrofile (*Asperulo - Fagetum*)

Pal.: 41.13

EUNIS:G1.63 Pyje ahu neutrofile të Evropës Qendrore

Ky habitat përfaqëson pyje me *Fagus sylvatica*, *Fagus sylvatica* - *Abies alba* apo *Fagus sylvatica* - *Abies alba* - *Picea abies*, të zhvilluara në zona të larta malore, në toka neutrale me humus të ëmbël kryesisht të Evropës Q dhe asaj JL. Këto pyje karakterizohen nga specie që i përkasin grupeve ekologjike me *Anemone nemorosa*, *Lamium* (*Lamium*) *galeobdolon*, *Galium odoratum* dhe *Melica uniflora* (EC, EUR 28). Në klasifikimin EUNIS ai inkuadrohet në **G1.63 - Pyje ahu neutrofile të Evropës Qendrore** dhe përfaqëson të njëjtat grupime si në Natura (www.eunis.eea.europa.eu). Përgjithësisht, këto habitate përfaqësojnë grupime të pastra, por jo rrallë, sidomos në periferi të formacioneve të mëdha dhe aty ku ndërhyrja e njeriut ka lënë shenjë, ato shfaqen të përziera me **91K0 - Pyje ilirike me *Fagus sylvatica* (*Aremonio - Fagion*)**.

Pyjet e ahut përshtaten në klimë të freskët dhe të lagësht, në brezat malorë, në temperatura mesatare vjetore 9 - 11°C në toka acide të kafenjta. Në këto kushte, mund të rriten në mënyrë optimale specie gjetherënëse me prodhim e biomasë të lartë (*Fagus*, *Acer*, etj) së bashku me halorë (*Abies*, *Picea*), duke përcaktuar një mjedis

mjaft të hijëzuar gjatë verës e me dritë në stinët e ftohta, përgjithësisht me akumulim të humusit të ëmbël (mull) në tokë. Në tërësinë e arealit të tij, ahurritet në klimë oqeanike, relativisht e lagët gjatë gjithë vitit, ndonëse sasia e rreshjeve është e ndryshme gjatë stinëve të vitit (Pignatti, 2001).

Në PKT ahishtet janë zhvilluar në këto kushte karakteristike duke u vendosur në të gjithë zonën e parkut, në lartësitë 1000 – 1700 m. Ato hasen në shpate të ndriçuara dhe të pjerrëta, midis 20° dhe 45°, mbi shkëmbinj gëlqerorë. Rriten në kundrejtme të ndryshme, por preferojnë më shumë atë P, VP, VL dhe L, çka tregohet edhe nga gjendja më e mirë e pyjeve në këto faqe. Pyjet e ahut janë shumë të rrallë në faqet J, dhe në JP e P, ato janë në formë njollash të vogla brenda formacioneve të *P. leucodermis*.

Sikurse rrobullishtet (me të cilat zakonisht përzihen në nivelet e sipërme dhe shpesh edhe të poshtëme), ahishtet në Tomorr formojnë një unazë thuajse të mbyllur përreth kreshtës së parkut në brezin malor. Në majën e Zaloshnjës, ato përcaktojnë edhe kufirin e sipërm të pyllit, si rrjedhojë e mungesës së rrobullit në këtë zonë. Drurët janë të lartë mesatarisht 15 m, me një diametër mesatar prej 25 cm. Pylli zakonisht shfaqet në gjendje të mirë, më së shumti në faqen VP dhe atë L në majën e Zaloshnjës.

Ahishtet zënë një sipërfaqe rreth 249. 631 ha dhe shtrirja e tyre në park jepet në hartën e Fig. 3. 34⁴. Ndër zonat nga ku mund të ecet për në drejtim të këtyre pyjeve të dendura, përmendim fshatin Dardhë (VP), Kapinovë (P), Tomorr (P), Melovë (L, maja e Zaloshnjës), përroi i Ujanikut (L) etj. Ahishtet në zonë shpesh shfaqen si pyje në stadin klimax, dhe në disa raste si pyje të rinj (kryesisht në faqen L sipër përroit të Ujanikut).

Fizionomia e këtij habitati përcaktohet qartësisht nga *Fagus sylvatica*, i cili është monodominant në këto formacione. Tab. 3. 11 (shih në fund të përshkrimit të habitatit, shih shtojca Tab. 3.12 për kokën e tabelës) na jep informacion më të plotë në lidhje me strukturën e ahishteve në PKT, si dhe dinamikën apo kontaktet e tyre me grupime dhe formacione të tjera. Edhe pse në tabelë dallojmë 5 grupime në dukje të ndryshme, vlen të theksohet se ahishtet e Tomorrit janë pak a shumë homogjene në strukturën e tyre, me diferencime jo shumë të qarta në varësi të kushteve ekologjike dhe klimatiko - tokësore.

Në pamje të parë, dallojmë dy grupime të plota (gr. 2 & gr. 5), me dominim të qartë të *Fagus sylvatica*, të cilat ndryshojnë nga njera - tjetra në varësi të bashkëshoqërimit të ahut me drurë të tjerë në zonë.

Në gr. 2 kemi të bëjmë me shoqërime shumë të pastra të ahut, drurët e të cilit arrijnë lartësinë 12 – 16 m në shpate me pjerrësi 45°. Lëgusha dhe humusi janë të thellë e të pasur si dhe shfaqen shumë filiza të rinj. Edhe pse të shfrytëzuara, këto formacione përfaqësojnë stadin klimax të këtyre pyjeve në PKT. Ato referojnë për raste të ahishteve të tipit *nudum* (Mersinallari, 1988) që kanë karakteristikë prani të vakët të specieve të kateve të nënpyllit. Në katin druror, ahurritet gati monodominant dhe në zonat ku ai behët më i rrallë shfaqet panja, *Acer pseudoplatanus*.

⁴ Njollat e ahishteve në faqen JP dhe P janë shumë të vogla dhe nuk duken në hartë

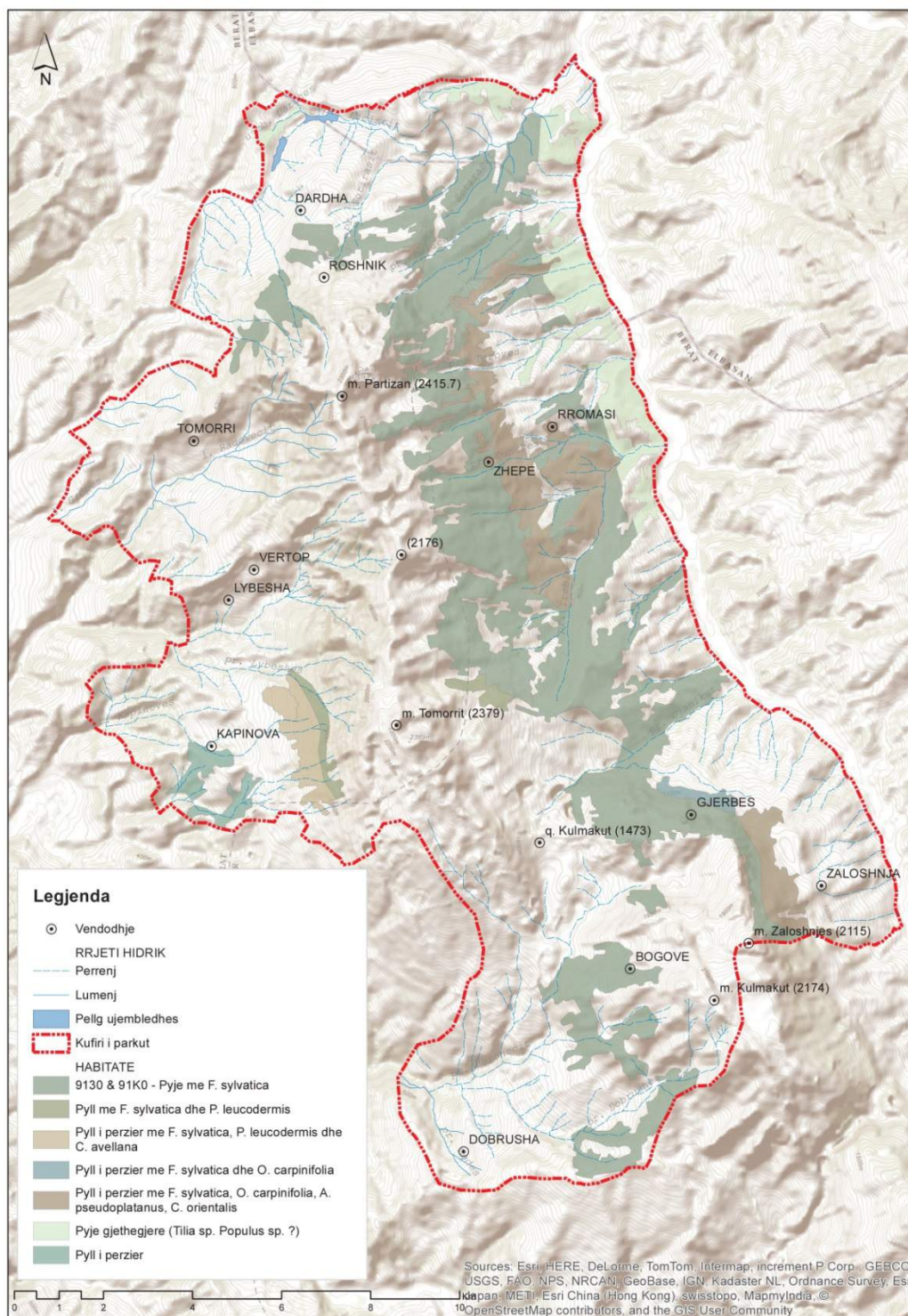

Fig. 3. 34: Shtrirja e pyjeve me *Fagus sylvatica* L. dhe gjethefjerë të tjerë në PKT

Kati shkurren thuhet mungon dhe përfaqësohet nga *Rubus ideaus* dhe *Rosa canina*, ndërsa kati barishtor është i varfër dhe i përfaqësuar nga speciet karakteristike të *Fagetalia sylvaticae* si *Fragaria vesca*, *Primula vulgaris*, *Myosotis sylvatica*, *Veronica chamaedrys*, *Neotia nidus-avis*, *Primula elatior*, *Saxifraga rotundifolia*, *Cardamine glauca* etj. Zona ku ky tip formacioni shfaqet më qartë është pjesa e poshtëme e faqes L, në të djathtë të përroit të Ujanikut (poshtë rrugës së vjetër të

ushtrisë), dhe formacionet në lartësitë mbi 1300 m në faqen VL të majës së Zaloshnjës.

Ndërkohë, në gr. 5, shfaqet një bashkëjetesë dhe ndërveprim më i madh midis specieve të ndryshme bimore. Kati druror edhe pse dominohet nga *Fagus sylvatica* është i pasur edhe me specie të tjera si *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Malus sylvestris*, *Juglans regia*, *Salix caprea*, *Laburnum alpinus*, *Salix eleagnos*, *Sorbus aucuparia*, *Sorbus umbellata*, *Sorbus aria*, *Pyrus amygdaliformis* etj. Këto formojnë një grup eko-morfologjik të drurëve gjethegjërë, të cilët bashkëshoqërojnë ahun por nuk formojnë grupime të veçanta brenda tij (Pignatti, 1998). Kati shkurror përfaqësohet nga shkurre gjetherënëse si dhe shkurre gjithmonë të gjelbërta. Grupi i parë janë kryesisht bimë sciofile si *Rubus ideaus*, *Daphne mezereum*, *Carpinus betulus*, *Rosa canina*, *Ostrya carpinifolia*, *Fraxinus ornus*, *Cornus mass*, *Quercus cerris*, *Cotinus coggygria*, *Acer campestre*, *Crataegus monogyna*, *Corylus avellana*, *Cistus incanus* etj. Ndërsa, ndër gjethegjelbërtat përmendin *Juniperus oxycedrus*, *Juniperus communis*, *Ilex aquifolium* etj.

Sipas Kalajnxhiu et al., (2011), ahishtet në Shqipërinë qendrore kategorizohen në dy grupe kryesore 1) mezofile dhe 2) termofile. Ahishtet mezofile dominohen kryesisht nga *Fagus sylvatica* (afërsisht 10 m të lartë) dhe shoqërohen me lloje të ndryshme panje (*Acer sp. div*), mëllez (*Ostrya carpinifolia*) dhe shkozë (*Carpinus orientalis*). Ato zhvillohen në shkëmbinj gëlqeror në toka neutrale apo lehtësisht acide, midis 1100 – 1600 m në zona të lagështa në verë. Ahishtet termofile janë të vendosura kryesisht në shpate më të thatë dhe të ngrohtë, në periferi të pyjeve me ah, midis 1000 – 1300 m. Ato janë drurë më të ulët se 10 m dhe shpesh shoqërohen me drurë të rrallë si *Malus sylvestris*.

Brenda gr. 5 në PKT mund të dallojmë elementë nga të dy këto grupe, më shumë mezofile dhe pak termofile (mendojmë se këto vendosen në periferitë e thata të mezofileve). Megjithatë, është e vështirë të thuhet me siguri pasi dallimi midis tyre është më shumë ekologjik sesa floristik. Formacionet brenda gr. 5 zhvillohen midis lartësive 1000 – 1600 m, në shkëmbinj gëlqerorë, në kundrejtime të ndryshme. Ato hasen si në zona të thata, ashtu edhe në zona me lagështi të cilat përshkuhen nga përrenj të shumtë sidomos stinorë. Si elementë floristik të pyjeve termofile diferencohen *Quercus cerris*, *Carpinus betulus* dhe *Malus sylvestris* të cilët hasen edhe në PKT.

Bimësia barishtore paraqet karakterin stinor të pyllit. Bimësia heliofile (në shoqërimet me dritë) zë një mbulesë më të madhe dhe është më e shumëllojshme. Format biologjike mbizotëruese janë ato geofite dhe hemikriptofite, të cilat, në varësi të kërkesave për elementë ushqyes, ndahen në nëngrupe të tjera (Bohn. et al., 2004): 1) speciet mezofile dhe tolerante ndaj ndricimit: *Anemone nemorosa*, *Dryopteris filix-mas*, *Poa nemoralis*, *Galium odoratum*, *Lamium galeobdolon*, *Viola reichenbachiana* etj., të cilat janë karakteristike të rendit *Fagetalia* dhe *Quercus-Fagetea*; dhe 2) speciet termofile: *Cephalanthera rubra*, *C. damasonium*, *Polygonatum odoratum*, *Vincetoxicum hirsutinaria*, *Primula veris*, *Campanula persicifolia*, *Brachypodium sylvaticum* etj. Pra, është një tjetër diferencim floristik që mbështet praninë e ahishteve mezofile dhe termofile në PKT.

Ndërkohë, specie të tjera të pranishme në formacionet e ahut përmendim *Euphorbia amygdaloides*, *Fragaria vesca*, *Micelis muralis*, *Saxifraga rotundifolia*, *Helleborus odorus*, *Sanicula europaea*, *Mercurialis perennis*, *Clinopodium vulgare*, *Doronicum*

columnae, Geranium robertaionum, Geranium rotundifolium, Geranium macrorrhizum, Lathyrus venetus, Dactylis glomerata, Myosotis sylvatica, Lilium martagon, Aremonia agrimonoides, Melica uniflora, Polygonatum multiflorum, Symphytum tuberosum, Geum urbanum etj. Në vendet me lagështi më të madhe hasen, *Lamiastrum galeobdolon, Salvia glutinosa, Melittis melissophyllum* etj.

Gjithashtu, në florën barishtore hasim në disa specie shkëmbore, të cilat përfaqësojnë zonat në kufi me *Pinus leucodermis*, shkëmbinj të mëdhenj brenda ahishteve apo edhe specie të hasura përgjatë shtigjeve shkëmbore brenda në ahishte. Ato nuk janë të vendosura dukshëm në një nëngrupim, edhe pse tentojnë me gr. 3 për tu diferencuar. Megjithatë, rievime më të plota për këtë kategori do të jepnin një panoramë më të qartë të përkatësisë së tyre. Ndër to përmendim: *Ramonda serbica, Sideritis raeseri, Cerastium grandiflorum, Geranium aristatum, Arabis glabra, Alysum repens, Iris pallida, Hieracium comosum, Satureja montana* etj.

Në kushte ekstreme morfologjike dhe klimatike, ahishtet strehojnë shumë endemike të Ballkanit dhe të Shqipërisë (Mersinallari, 1988), dhe në PKT në këto formacione hasim 21 specie Ballkanike (5 janë SubBallkanike) dhe 2 specie SubEndemike të Shqipërisë edhe Greqisë, *Pteroccephalus perennis* subsp. *bellidifolius* Coulter. dhe *Lilium chalcedonicum* L.

Nga pikëpamja fitosociologjike, formacionet e ahut në PKT kanë përbërje floristike të qartë të *Fagetalia sylvaticae / Querco-Fagetea*, por është në diskutim detajimi i pozicionimit të tyre sintaksonomik. Nga rezultatet e tabelës fitosociologjike, vërehet se elementë të *Asperulo – Fagenion / Fagion sylvatica* (me shumë mundësi *Asperulo - Fagetum*) janë të pranishëm, por edhe *Aremonio - Fagion* është e pranishme në ahishtet e Tomorrit. Kjo e fundit sugjerohet edhe nga Rodwell (2002) dhe Tsiripidis (2007). Kështu, mbështesim praninë e dy tipeve të habitateve, 9130 (*Asperulo-Fagetum* Sougnez et Hill 1959) dhe 91K0 (*Aremonio - Fagion* (Horvat 1983) Borhidi in Török et al.) në PKT.

Në gr. 5, edhe pse jo qartësisht të diferencuar, dallojmë një nëngrup me relikten e terciarit, *Pinus leucodermis* (rrobulli), e cila është e pranishme në katin druror duke formuar edhe grupin eko - morfologjik të drurëve gjithmonë të gjelbërt (Pignatti, 1998). Në PKT, rrobulli shoqëron ahun në kufijtë e sipërm dhe të poshtëm të tij, ndryshe nga zakonisht, kur kjo përzierje ndodh vetëm në nivelet e sipërme. Shpesh ai ka dhe ndërfaqe horizontale, kryesisht në faqen lindore të malit, ku dallojnë çeltira të mëdha midis ahishteve. Grupimet *Fagus sylvatica – Pinus leucodermis* janë të hasura midis Italisë dhe Bullgarisë, si dhe midis Serbisë dhe Greqisë. Përgjatë këtij territori zonat më të hapura dhe ato pranë kufirit të pyllit kanë përbërje floristike barishtore heterogjene (Horvat et al., 1974). Ato hasen në shpate të thatë dhe të pjerrët gëlqerorë, dhe për shkak të terrenit shkëmbor shfaqen si të fragmentuara (Kalajnxhiu et al., 2011). Ndërkohë që në kufirin e poshtëm në faqen perëndimore (Çezma e Tarikos) ahu zëvendësohet nga dushkajat gjethegjera termofile, si në rastin e Malit Olimpik në Greqi (Bergmeier & Dimopoulos, 1999).

Në PKT, në zonat e shkelura përgjatë studimit tonë, ky grupim ka pasur më shumë formën e një zone tranzitore, ndaj nuk kemi zhvilluar shumë rievime. Në tabelën fitosociologjike ai është i dallueshëm, por shumë i vagët dhe përbërja floristike e tij i takon më së shumti ahishteve. Studime të thelluara janë të nevojshme për ta nxjerrë këtë grup më të qartë në PKT.

Fig. 3. 35: Pamje të ahishteve në PKT

Pavarësisht se struktura e ahishteve në PKT ka elementë të theksuar homogjeniteti, në tabelë dallohet një grup i vogël (gr. 4) me bashkëdominim të *Ostrya carpinifolia* dhe *Acer pseudoplatanus*. Në këto zona, prania e ahut zbehet deri në drurë të rrallë të shfaqur tek-tuk mes formacioneve me mëllezër, të cilat vendosen kryesisht në kufirin e poshtëm të ahishteve. Zonat më të qarta me këto shoqërime janë kryesisht në faqen L të parkut, sipër rrugës së vjetër të ushtrisë (përroi i Ujanikut), mbi fshatin Melovë në majën e Zaloshnjës. E veçantë në formacionet e majës së Zaloshnjës është shfaqja e lajthisë, *Corylus avellana*, me dominim të dukshëm. Bimësia shoqëruese e këtij grupimi është *Fraxinus ornus*, *Crataegus monogyna*, *Acer campestre*, *Acer obtusatum* në një rast, *Cornus mass* etj. Speciet dominuese barishtore janë ato tipike të ahishteve si *Helleborus odoratus*, *Festuca heterophylla*, *Teucrium chamaedrys*, *Clinopodium vulgare*, *Coronilla emerus*, *Thymus longicaulis*, *Cephalanthera damasonium* etj. Ky

grupim duket se nuk inkuadrohet në habitat specifik të Natura 2000 apo EUNIS, por ai është i dukshëm në PKT. Në terren të krijon përshtypjen të ketë marrë formë nga prerjet e shumta të pyllit të ahut në zonën e përroit të Ujanikut, por duket në ambientin e tij në faqen L të Zaloshnjes.

Pozicionimi sintaksonomik i këtij grupimi nuk shfaqet i qartë, edhe pse shumë prej specieve të tij na orientojnë drejt *Ostryo - Fagenion*, një subaleancë termofile e *Aremonio - Fagion*, e lulëzuar në Ballkanin Jugor (Dzwonko *et al.*, 1999; Dzwonko & Loster, 2000).

Coryllus avellana është një tjetër shkurre, e cila në PKT formon formacione të qarta në rrëzë të ahishteve (gr. 1). Ajo dominon në kufirin e poshtëm të ahishteve mbi fshatin Kapinovë (P), dhe në faqen L të majës së Zaloshnjes (300 m pasi kalojmë guroren), ku me rritjen e lartësisë bashkëshoqërohet me *Acer pseudoplatanus* dhe *Ostrya carpinifolia* deri në kufirin me pyllin e ahut. Pra, këto shoqërime i hasim në kundrejtimit P dhe L në lartësitë nga 900 – 1300 m. Formacioni zhvillohet në shkemb gëlqeror të dalë në sipërfaqe në formë gurësh, por edhe flysh tek tuk mbi fshatin Kapinovë, në toka të cekëta dhe shpate të ngrohta me lagështi. Ai shfaqet më i pastër në Zaloshnje, dhe më i degraduar në Kapinovë, ku është në kontakt edhe me formacione të rrobullit, të cilat vujanë nga prerjet dhe djegjet e vazhdueshme të banorëve të zonës. Kati druror thuhet mungon (tek tuk në pjesët e sipërme ndonje dru ahu apo panje), ndërsa kati shkurror dominohet nga *Coryllus avellana* dhe shumë rrallë shfaqet *Carpinus orientalis*, *Ostrya carpinifolia*, *Cistus incanus*, *Juniperus oxucedrys* *etj.* Bimësia barishtore përfaqësohet kryesisht me *Euphorbia amygdaloides*, *Fragaria vesca*, *Euphorbia myrsinites*, *Primula vulgaris*, *Helleborus odorus*, *Bellis perennis*, *Helianthemum nummularium*, *Prunella vulgaris*, *Potentilla reptans*, *Lathyrus laxiflorus* *etj.* Pamje të këtyre grupimeve në PKT jepen në Fig. 3. 36.

Këto formacione janë përgjithësisht në gjendje të ruajtur mirë, por janë nën presion të disa faktorëve rreziku. Ndër ta, si dy më kryesorët, përmendim mbledhjen pa kriter të frutave të lajthisë (*C. avellana*), dhe për grupimin në zonën e Zaloshnjes, shtojmë tronditjet nga shpërthimet për aktivitetin e nxjerrjes së pllakave të mermerit.

Ky grupim gjithashtu nuk është i qartë si habitat më vete në Natura 2000, por as në ato EUNIS. Lajthia përmendet në **9180 Pyje me Tilio-Acerion mbi shpate të pjerrëta, çakëllishte (scree) dhe lugina** i cili, ka lidhje më të ngushta me **G1.A Pyje mezo dhe eutrofike me Quercus, Carpinus, Fraxinus, Acer, Tilia dhe Ulmus**. Ky i fundit, duke konsideruar zonën në të cilën haset grupimi ynë me lajthi, sipas Rodwell *et al.* (2002) dhe Dring *et al.* (2002), mund të përfshihet në *Cephalathero - Fagion* Tx., *Fagion sylvaticae* Luquet apo *Aremonio - Fagion* (Horvat 1983) Borhidi in Török *et al.*, por gjithsesi nevojiten rievime më të shumta krahasuese.

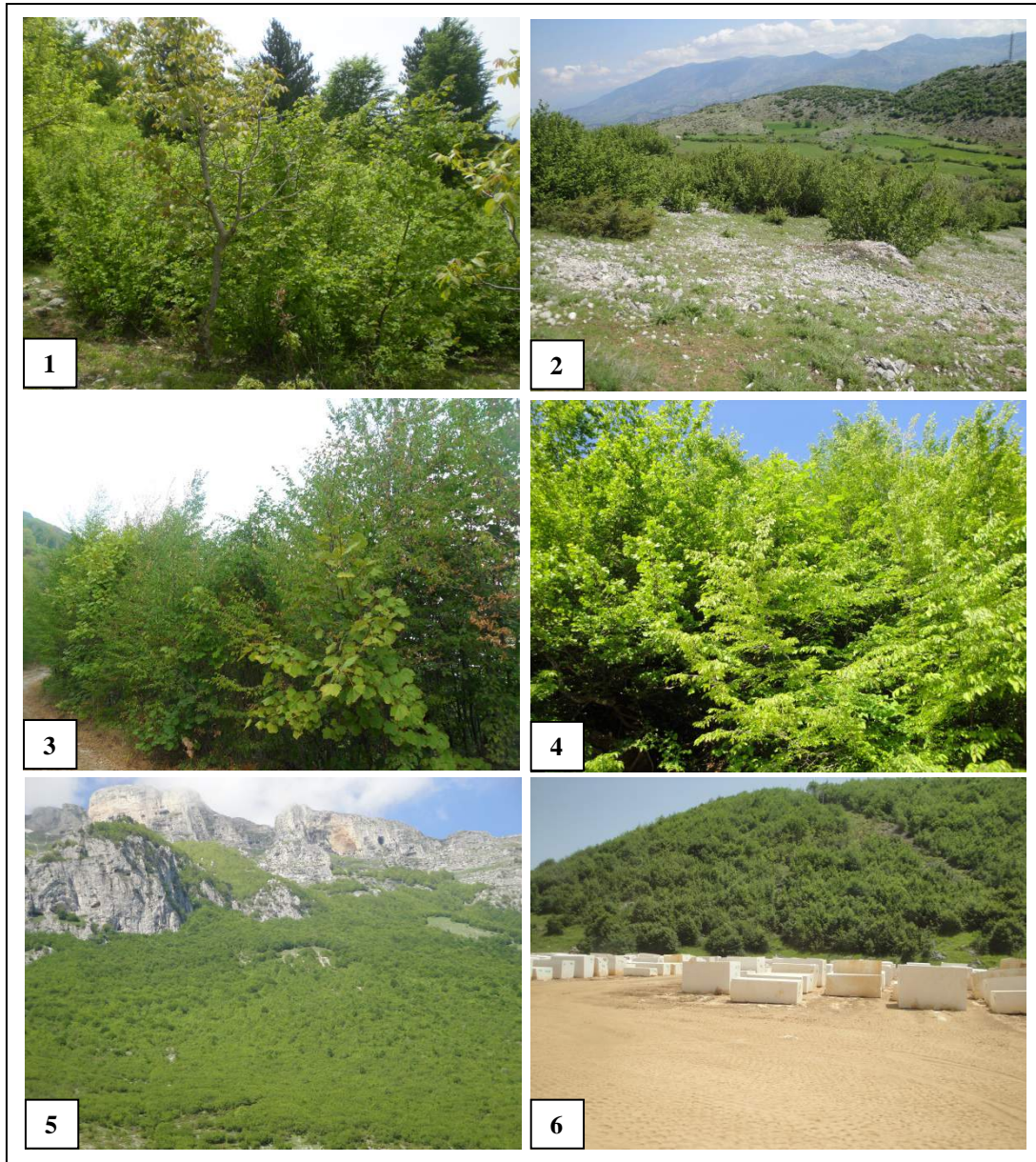

Fig. 3. 36: Pamje të grupimeve kryesisht me *Corylus avellana* L. dhe *Ostrya carpinifolia* Scop. në ahishte nëPKT 1) Lajthishte në Kapinovë 2) Lajthishte në Zaloshnje 3) Shkozë, mëllez dhe panjë në faqen lindore 4) Mëllezë 5) Panoramë e përzierjeve lajthi, mëllezë, panjë, shkozë, dhe ah në Zaloshnje 6) Nxjerrja e kubikëve të mermerit në Zaloshnje

Skematikisht (Juice / Midified Twinspan Classification) lidhja e këtyre grupeve me njeri – tjetrin në PKT paraqitet me dendrogramën në Fig. 3. 37.

Këto formacione në PKT janë të ruajtura në gjendje të mirë. Pozicionimi i tyre në shpate të pjerrët, dhe në lartësi, ka ndikuar që të mos dëmtohen nga dora e njeriut, i cili ka preferuar të përdorë më shumë lisin (*Quercus sp. div*). Deri para 2 - 3 dekadave, pyjet e ahut në faqen L të Tomorrit, mbi përroin e Ujanikut, janë shfrytëzuar për lëndë drurore. Megjithatë, pas kësaj periudhe në zonë nuk ka pasur ndërhyrje të tjera, ndaj pylli ka patur kohë për tu ripërtërirë dhe përfaqëson një pyll të ri.

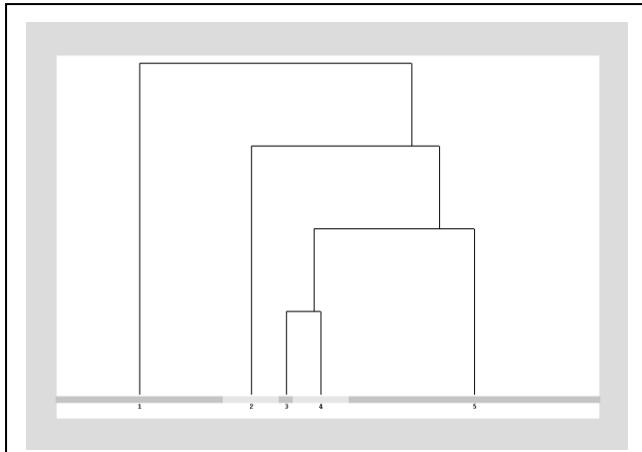

Fig. 3. 37: Dendrograma e grupimeve kryesore

- 1- grupi me *C. avellana*
- 2- grupi me *F. sylvatica* (i pastër)
- 3- grupi i shkëmboreve
- 4- grupi me *O. carpinifolia*
- 5- grupi me *F. sylvatica*

Nga ana tjetër, ato përfaqësojnë formacione klimatikozonele shumë të qëndrueshme në brezin malor, si rrjedhojë e suksesioneve ciklike që kanë ndodhur shekuj më parë, dhe që mund të çojnë në cenoza që klasifikohen midis pyjeve konifere. Gjithashtu, këto pyje pjellore dhe me prodhimtari të lartë, mund të favorizojnë evoluimin e halorëve, por gjithashtu mund të mbizotërojnë vetë duke penguar hyrjen e halorëve midis tyre. Në fushat e braktisura zhvillohen kryesisht lajthishtet, apo formacione të reja me panjë dhe me frashër, të cilat më vonë zëvendësohen nga ahu (Biondi *et al.*, 2009). Këtë

dinamikë e hasim edhe në PKT, duke pranuar formimin e lajthishteve (jo habitat më vete në Natura 2000) si një stad kalimtar i ahishteve, formimi i të cilave ndikohet nga braktisja e zonave fushore, si dhe nga influenza e vetë ahut. Një arsye tjetër mendohet se është edhe favorizimi i

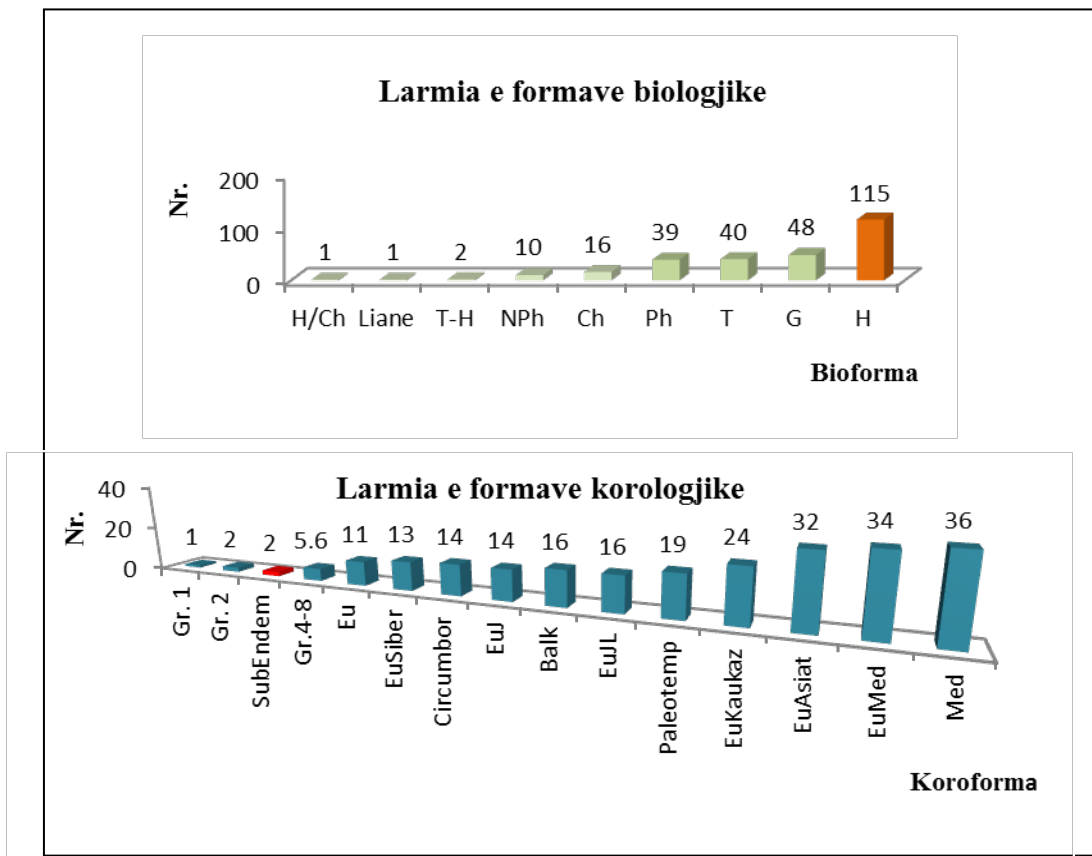

Fig. 3. 38: Spektri i formave biologjike dhe korologjike në formacionet me ah në PKT

lajthisë nga banorët vendas, si rezultat i interesit në përdorimin e frutave të saj. Ata kanë prerë vazhdimisht drurët dhe shkurret e tjera prreth duke i dhënë dorë zhvillimit të formacioneve me lajthi.

Analiza floristike e bioformave dhe koroformave të formacioneve me ah në Tomorr na tregon për një florë të pasur (227 specie në 39 rilevime) dhe të larmishme. Hemikriptofitet janë format dominuese të formacionit dhe pasohen nga Geofitet dhe Fanerofitet. Këto, së bashku me koroformat me origjinë EuAziatike, EuKaukaz, Evropiane, EuSiber, Paleotemp, Ballkanike dëshmojnë për praninë e këtij formacioni në vende me klimë të freskët. Nga ana tjetër, prania e lartë e specieve Mesdhetare dhe EuMesdhetare, tregojnë për praninë e elementëve të klimës së butë dhe të ngrohtë me zona thatësire përgjatë verës (Fig. 3. 38).

Klasifikimi i ahishteve në Evropë, si pasojë edhe në Shqipëri, është ende një tematikë diskutimi mes sintaksonomistëve, nëse në këtë klasifikim duhet të konsiderohen si më të rëndësishëm faktorët fitogjeografik (makro-klimatik, historia e bimësisë) apo faktorët edafikë (Bergmeier & Dimopoulos, 2001). Zakonisht, ekologjia e tokave konsiderohet si faktor kryesor në shkallë rajonale (Ellenberg, 1996), ndërsa, në një shkallë më të gjerë, i jepet përparësi diferencave fitogjeografike (Dierschke 1990, 1998). Megjithatë, në ditët e sotme nuk është përpunuar ende një skemë e qëndrueshme sintaksonomike për kontinentin Evropian, dhe një sistem hierarkik nuk është mënyra e duhur për të shprehur ndryshimet multidimensionale në bimësi (Bergmeier & Dimopoulos, 2001).

Në këto kushte, klasifikimi i ahishteve në Shqipëri, dhe si rrjedhojë edhe në PKT, mbetet në diskutime të gjata dhe në qëllim të studimeve të mëtejshme më të thelluara. Sipas Mersinllari (1988) shumica e ahishteve të Shqipërisë i përkasin aleancës *Fagion illyricum* (sot e njohur si *Aremonio - Fagion*), por shumë prej specieve janë të njëjta me ato të Evropës Qendrore. Pra, duket se ahishtet e Shqipërisë, kanë ngjashmëri me ahishtet e Evropës Qendrore, por në të njëjtën kohë kanë edhe ndryshime. Këto vijnë mesa duket, si pasojë e pozitës tranzitore gjeografike të vendit midis rajonit mesdhetar dhe atij Evropiano Qendror. Një nga skemat e propozuara për klasifikimin e ahishteve të Evropës Qendrore në bazë të faktorëve klimatiko-tokësorë është ajo nga Willner (2002), e cila i përfshin këto formacione në aleancat *Luzulo - Fagion* (ahishtet acidofile), *Asperulo - Fagion* (ahishte të pasur me elementë ushqyes) dhe *Cephalanthero - Fagion* (ahishte termofile). Gjeta (2014) i raporton ahishtet e pellgut ujëmbledhës të lumit Shkumbin si *Asperulo - Fagetum*. Meqenëse elementë të këtij shoqërimi hasen në ahishtet e Tomorrit, atëherë ne pranojmë se *Asperulo - Fagion* është i pranishëm edhe në PKT.

Ndërkohë, në lidhje me klasifikimin e tyre sintaksonomik, pyjet mezofile referohen për Maqedoninë (Dzwonko *et al.*, 1999) dhe Greqinë Veriore (Bergmeier & Dimopoulos, 2001; Tsiripidis *et al.*, 2007), si komunitete të subaleancës *Doronico columnae - Fagenion* Dzwonko *et al.* 1999 që përfaqëson *Aremonio - Fagion* në Ballkanin JP (Dzwonko & Loster, 2000). Në lidhje me klasifikimin e pyjeve termofile, për Shqipërinë Qendrore, mbetet ende e paqartë nëse ato përfaqësojnë periferinë e zonave të thata të *Doronico columnae - Fagenion* Dzwonko *et al.* 1999, kufirin verior të subaleancës kryesisht me shtrirje jugore të *Doronico orientalis - Fagenion*, apo periferinë jugore të *Ostryo - Fagenion* Borhidi *ex Soo* (Kalajnxihi *et al.*, 2011). Për PKT, ndoshta duhet përjashtuar mundësia e *Doronico orientalis - Fagenion*, dhe lëmë të hapur diskutimin midis *Doronico columnae - Fagenion*

Dzwonko et al. 1999 dhe *Ostryo - Fagenion* Borhidi ex Soo', duke përkrahur më shumë këtë të dytin.

Pra, në një përmbledhje të këtij diskutimi, klasifikimi i thjeshtuar, me fokus më të qartë Ballkanik, i ahishteve në PKT mund të jetë:

- QUERCO-FAGETEABr.-Bl. et Vlieger in Vlieger 1937**
Fagetalia sylvaticae Pawlowski in Pawlowski et al. 1928
Aremonio-Fagenion(Horvat 1983) Borhidi in Török et al.
Doronico columnaio-Fagenion Dzwonko et al. 1999

Kurse, në një këndvështrim më të gjerë Evropian kemi:

- QUERCO-FAGETEA Br.-Bl. et Vlieger in Vlieger 1937**
Fagetalia sylvaticae Pawlowski in Pawlowski et al. 1928
Fagion sylvaticae Luquet 1926.
Eu-Fagenion Oberd. 1957
Asperulo odoratae-Fagetum Sougnez et Thill 1959 (= *Asperulo odorati-Fagetum* Rubel , *Asperulo-Abieti-Fagetum* T. Mueller 1966)

Tab. 3. 11: Tabela fitosociologjike e formacioneve me *Fagus sylvatica* L. në PKT

Bio forma	Koro forma	Table from relevés of the file: Ahishtet 4_Twinspl.wct (39 rilevime)					
<i>Querco-Fagetea</i>							
G	EuJ-Pont	<i>Euphorbia myrsinites</i>	[6]	+.+.+.+.+.+	+.+	+++	+.+.+.+.+
NPh	EuAz	<i>Rosa canina</i>	[0]	+.+.+.+.+.+	+.+	+.+	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	MedAtl	<i>Oenanthe pimpinelloides</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			
Ch	EuMed	<i>Teucrium chamaedrys</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+++	
H	EuMed	<i>Thymus longicaulis</i>	[0]	+.+.+.+.+.+		+++	+.+.+.+.+.+.+.+.+
T	SubKozm	<i>Geranium robertianum</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+++.....+.+.+.+.+
H	Paleotem	<i>Calystegia sepium</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			
H	Circumbor	<i>Clinopodium vulgare</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+.+.+.+.+.+.+.+
Ph	Circumbor	<i>Juniperus communis</i>	[5]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	Paleotemp	<i>Dactylis glomerata</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
T	Paleotemp	<i>Geranium rotundifolium</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
H	Paleotemp	<i>Melica uniflora</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	EuAsiat	<i>Sanguisorba minor</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
NPh	EuAz	<i>Coronilla emerus</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
Ph	Paleotemp	<i>Crataegus monogyna</i>	[4]	+.+.+.+.+.+		+.+	
Liane	EuKaukaz	<i>Clematis vitalba</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
G	EuJ	<i>Cyclamen hederifolium</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
G	EuMed	<i>Cephalanthera damasonium</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
T	Med	<i>Anemone apennina</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
Ph	EuKaukaz	<i>Acer platanoides</i>	[2]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
G	EuAz	<i>Polygonatum multiflorum</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	EuSiber	<i>Malus sylvestris</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
Ph	EuKaukaz	<i>Sambucus nigra</i>	[4]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
G	EuAz	<i>Lilium martagon</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
G	EuAz	<i>Listera ovata</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
Ph	Paleotemp	<i>Sorbus aria</i>	[4]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	EuSiber	<i>Astragalus glycyphyllos</i>	[6]	+.+.+.+.+.+			+.+.+.+.+.+.+.+.+
<i>Fagetalia sylvaticae</i>							
Ph	EuKaukaz	<i>Corylus avellana</i>	[0]	545454255.14		4...	4...4...1.....
Ph	EuQ	<i>Fagus sylvatica</i>	[0]	.1...2...4445		1+.1	555535235545445555
G	EuKaukaz	<i>Euphorbia amygdaloides</i>	[0]	+++...+.+.+		+++	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	Eu-Siber	<i>Fragaria vesca</i>	[6]	+.+++++.+.+	+++	+++	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	EuKaukaz	<i>Primula vulgaris</i>	[6]	+.+.+.+.+.+	+++		
Ph	EuKaukaz	<i>Acer pseudoplatanus</i>	[0]	+.+.+.+.+.+	+.+	12.1	1+.3+.1111122+.+
H	Paleotemp	<i>Myosotis sylvatica</i>	[6]	+.+++++.+.+	+.+		
NPh	Circumbor	<i>Rubus ideaus</i>	[0]	+.+.+.+.+.+	+++		+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	EuSiber	<i>Veronica chamaedrys</i>	[0]	+.+.+.+.+.+	+.+	+++	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	Paleotemp	<i>Lotus corniculatus</i>	[6]	+.+.+.+.+.+	+.+		
H	EuAz	<i>Ajuga reptans</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	SubKozmop	<i>Urtica dioica</i>	[0]	+.+.+.+.+.+	+++		
H	SubKozmop	<i>Aremonia agrimonioides</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+++++.+.+.+.+.+
G	EuAz	<i>Neottia nidus-avis</i>	[6]	+.+.+.+.+.+	+.+	+++	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	Paleotemp	<i>Brachypodium sylvaticum</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+.+.+.+.+.+.+.+
H	Med-Mal	<i>Lamium garganicum</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
H	EuAz	<i>Salvia glutinosa</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+++++.+++++
H	EuJQ	<i>Primula elatior</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+++	
H	EuKaukaz	<i>Saxifraga rotundifolia</i>	[6]	+.+.+.+.+.+	+++	+	+.+.+.+.+.+.+.+.+
T	MedV	<i>Cardamine glauca</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	
H	EuKaukaz	<i>Mycelis muralis</i>	[6]	+.+.+.+.+.+		+.+	+.+.+.+.+.+.+.+.+

G	EuAz	<i>Lathyrus vernus</i>	[6]			+++	
G	EuJL-Kauk	<i>Doronicum columnae</i>	[6]			+++	+++++++ ++.++++.
H	Circumbor	<i>Geum urbanum</i>	[6]			+++	+.....
H	Eu-Siber	<i>Viola reichenbachiana</i>	[4]			+++	+.....
G	SubKozmop	<i>Dryopteris filix-mas</i>	[6]			+	+.....
H	EuAz	<i>Lamium maculatum</i>	[6]			++	+.....
G	Eu	<i>Dentaria bulbifera</i>	[6]			+	+.....
G	SubMed	<i>Muscari botryoides</i>	[6]			..+	+.....+.....
G	Circumbor	<i>Anemone nemorosa</i>	[6]			+	+.....
T	Paleotemp	<i>Alliaria petiolata</i>	[6]			..	+.....
H	Paleotemp	<i>Sanicula europaea</i>	[6]			..	+.....
NPh	EuSiber	<i>Daphne mezereum</i>	[5]				+.....+.....
G	EuQ	<i>Corydalis solida</i>	[6]				+.....+.....
Ph	Paleotemp	<i>Salix caprea</i>	[3]				+.....+.....
T	SubKozmop	<i>Urtica urens</i>	[6]				+.....+.....
G	EuQ- Kaukaz	<i>Scilla bifolia</i>	[6]				+.....+.....
G	EuJL	<i>Symphytum tuberosum</i>	[6]				+.....+.....
G	Balk	<i>Crocus veluchensis</i>	[6]				+.....+.....
G	EuKaukaz	<i>Mercurialis perennis</i>	[6]				+.....+.....
H	Circumbor	<i>Epilobium angustifolium</i>	[6]				+.....+.....
G	SubAtl	<i>Asphodelus albus</i>	[6]				+.....+.....
H	Med	<i>Prunella laciniata</i>	[6]				+++.....
G	EuAz	<i>Cephalanthera rubra</i>	[6]				+.....+.....
H	EuMed	<i>Potentilla micrantha</i>	[6]				+.....+.....
H	EuKaukaz	<i>Lamiastrum galeobdolon</i>	[6]				+.....+.....
Ph	EuKaukaz	<i>Carpinus betulus</i>	[4]				+.....+.....
G	EuJ	<i>Doronicum austriacum</i>	[6]				+.....+.....
G	SubEndem	<i>Lilium chalcedonicum</i>	[6]				+.....+.....
Ph	EuJ	<i>Laburnum alpinum</i>	[1]				+.....+.....
Aremonio-Fagion							
G	EuJL	<i>Helleborus odoratus</i>	[6]	+++.	++++.	++	+++ .+++ ++.+++ +++++.+++.
Ph	SubMed-SubAtl	<i>Hedera helix</i>	[0]	+.+.+.+.+.+		..+	+.....+.....+.....
G	Pont	<i>Lathyrus venetus</i>	[0]				+.....+.....
H	EuMed	<i>Primula acaulis</i>	[6]				+.....+.....
Ph	Eu-MedV-Pont	<i>Fraxinus ornus</i>	[0]			+++.	+++ .+..1..1..+..1..+..
H	EuJL	<i>Knautia drymeia</i>	[6]				+.....+.....
G	EuJ-SiberJ	<i>Erythronium dens-canis</i>	[6]				+.....+.....
H	Med	<i>Calamintha grandiflora</i>	[6]				+.....+.....
Asperulo-Fagion							
G	EuAz	<i>Galium odoratum</i>	[6]			..+	+.....+.....+.....
H	Circumbor	<i>Poa nemoralis</i>	[6]				+.....+.....
Ph	Eu	<i>Sorbus aucuparia</i>	[6]				+.....+.....+.....
H	Eu	<i>Arabis hirsuta</i>	[6]				+.....+.....
Ch	Circumbor	<i>Orthilia secunda</i>	[6]				+.....+.....
G	EuJL	<i>Geranium macrorrhizum</i>	[6]				+.....+.....
H	EuJL	<i>Luzula sylvatica</i>	[6]				+.....+.....
Ostryo-Fagion							
Ch	Pontike	<i>Carpinus orientalis</i>	[4]	++.	++.		
Ph	Circumbor	<i>Ostrya carpinifolia</i>	[0]			+	3+1+ +.....+1..+..
Ph	EuJL-Pont	<i>Cornus mass</i>	[0]			..+	+.....+.....
H	EuAz	<i>Campanula persicifolia</i>	[6]			+++.	
Ph	EuJL-AzP	<i>Acer campestre</i>	[0]			+++.	
H	Eu-Siber	<i>Festuca heterophylla</i>	[6]				+.....+.....+.....
H	EuQ	<i>Melittis melissophyllum</i>	[6]				+.....+.....+.....
Ph	EuMed	<i>Quercus cerris</i>	[2]				+.....+.....
Ph	EuJL	<i>Acer obtusatum</i>	[2]			..1..	
Pinion heldreichii							
Ph	Balk	<i>Pinus heldreichii</i>	[2]			+	+.....+.....
Quercetalia pubescentis							
H	Circumbor	<i>Prunella vulgaris</i>	[6]	+.+++.		..+	
H	EuMed	<i>Viola odorata</i>	[6]				+.....+.....+.....
H	Balk	<i>Viola aetolica</i>	[0]			..+	+.....+.....
G	Med	<i>Arum italicum</i>	[6]				+.....+.....
H	Med-EuP	<i>Primula veris</i>	[6]			+	+.....+.....+.....
H	SubBalk	<i>Digitalis lanata</i>	[6]				+.....+.....+.....
T	EuMed	<i>Geranium lucidum</i>	[6]				+.....+.....
H	EuJ-Pont	<i>Buglossoides purpureocaer.</i>	[6]				+.....+.....
NPh	EuJ-Tur	<i>Cotinus coggygria</i>	[5]				+.....+.....
G	Paleotemp	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	[6]				+.....+.....
Ph	SubMed-SubAtl	<i>Ilex aquifolium</i>	[3]				+.....+.....
G	Kozmop	<i>Pteridium aquilinum</i>	[6]				+.....+.....
NPh	EuAz	<i>Rubus hirtus</i>	[5]				+.....+.....
Quercion petraeae-cerris; Quercion frainetto-cerris							
Ph	EuMed	<i>Juniperus oxycedrus</i>	[0]			..1.	+++ .1.1..1+.....+++.
H	Pont	<i>Lathyrus laxiflorus</i>	[6]			..+	
G	Balk	<i>Trifolium pignanii</i>	[0]			+++	+.....+.....
H	Med-Turan	<i>Lychnis coronaria</i>	[6]				+.....+.....
Juglando-Platanetum orientalis							
Ph	EuAz	<i>Juglans regia</i>	[0]			++.	
G	EuJL	<i>Symphytum bulbosum</i>	[4]			..+	+.....+.....
Cisto-Ericetalia							
Ch	EuMed	<i>Dorycnium hirsutum</i>	[6]				+.....+.....
NPh	Med	<i>Cistus incanus</i>	[5]			1.	+.....
Festuco-Brometea							
T	EuMed	<i>Cerastium brachypetalum</i>	[6]	++++.	++.		+.....

H	EuAz	<i>Origanum vulgare</i>	[6]	+...+.....	..+++.		++.....
H	EuKaukaz	<i>Hieracium pilosella</i>	[6]	...+.....	+++.		+....
<i>Arrhenatheretalia</i>							
H	EuKaukaz	<i>Bellis perennis</i>	[6]	+..+..+...+	..+.	..+.	+..+..+..+..+
Ch	EuMed	<i>Dorycnium pentaphyllum</i>	[6]	+...+.....		..+.	+..+..+..+..+
Ch	EuKaukaz	<i>Helianthemum nummularium</i>	[6]	+...+.....		..+.	+.....
H	SubKozmop	<i>Potentilla reptans</i>	[6]	..+..+.....	..+.		
H	EuSiber	<i>Achillea millefolium</i>	[6]			..+.	
H	Circumbor	<i>Poa pratensis</i>	[6]			..+++	
H	Paleotemp	<i>Verbena officinalis</i>	[0]				+.....+.....
<i>Asplenieta rupestris</i>							
G	EuAz	<i>Ceterach officinarum</i>	[6]	+.....	+.....		++..+..+.....
G	Kozmop	<i>Asplenium trichomanes</i>	[6]	+.....		..+++	..+..+++.....
<i>Chrysopogoni-Satureja</i>							
Ch	MedP	<i>Satureja montana</i>	[6]	+...+.....	+.....		
<i>Cynosurion</i>							
H	Eu	<i>Trifolium repens</i>	[6]		..+.		
<i>Specie të tjera:</i>							
Ch	Med	<i>Teucrium polium</i>	[0]	+++++++.....		..++.	
T	Kozmop	<i>Euphorbia helioscopia</i>	[6]	+...+.....			
T	SubMed-Pont	<i>Linum usitatissimum</i>	[6]	+...+.....			
T	SubBalk	<i>Saponaria calabrica</i>	[6]	..+..+.....			
H	EuAz	<i>Polygala vulgaris</i>	[6]	+...+.....			
T	Kozmop	<i>Poa annua</i>	[6]	..+..+.....			
T	EuMed	<i>Blackstonia perfoliata</i>	[6]	+.....			
H	Med	<i>Psoralea bituminosa</i>	[6]	+.....			
H	Paleotemp	<i>Campanula trachelium</i>	[6]	+.....			+...+.....+.....
H	EuSiber	<i>Lithospermum officinale</i>	[6]	+.....			+.....
T	Eu-Med	<i>Acinus arvensis</i>	[6]	+.....			+.....+.....
T	Balk	<i>Campanula sparsa</i>	[6]	+.....		..+.	+.....+.....
H	Paleotemp	<i>Silene alba</i>	[6]	+.....			+.....+.....
T	EuMed	<i>Cerastium grandiflorum</i>	[6]	+.....			+.....
H	EuQ	<i>Carlina acaulis</i>	[6]	+.....			+.....+.....
T	EuMed	<i>Cynosurus echinatus</i>	[0]	+.....			
H	Med	<i>Ajuga orientalis</i>	[6]				
H	Balk	<i>Geranium aristatum</i>	[6]				+.....+.....
G	MedL	<i>Muscari racemosum</i>	[6]				
H	Circumbor	<i>Taraxacum officinale</i>	[6]				+.....
H	EuAz	<i>Cruciata laevipes</i>	[6]				+.....
H	Eu	<i>Hieracium cymosum</i>	[6]				+.....+.....+.....
G	EuMed	<i>Muscari comosum</i>	[6]				+.....+.....
H	EuMed	<i>Polygala nicaensis</i>	[6]				+.....+.....+.....
H	EuMed	<i>Ajuga genevensis</i>	[6]				+.....
T	Artico-Alp	<i>Arabis glabra</i>	[6]				+.....+.....
H	Eu	<i>Alyssum repens</i>	[6]				+.....
G	SubBalk	<i>Iris pallida</i>	[6]				+.....
Ph	Med	<i>Lonicera implexa</i>	[6]				+.....
H	Med	<i>Agrimonia eupatoria</i>	[6]				+.....
H	SubBalk	<i>Ranunculus psilostachys</i>	[6]				+.....
T	Paleosubtopic	<i>Thlaspi perfoliatum</i>	[4]				+.....
Ph	Med	<i>Amelanchier ovalis</i>	[4]				+.....
T/H	Eu-AzP	<i>Myosotis arvensis</i>	[6]				+.....+.....
H	EuJ	<i>Ranunculus nemorosus</i>	[6]				+.....+.....
H	EuJ-Pont	<i>Euphorbia brittingeri</i>	[6]				+.....
H	EuSiber	<i>Lychnis viscaria</i>	[6]				+.....
G	EuMed	<i>Ornithogalum narborensense</i>	[6]				+.....
T	Med	<i>Cardamine graeca</i>	[6]				+.....
H	SubKozmop	<i>Hypericum perforatum</i>	[6]				+.....+.....
T	Med-Turan	<i>Bromus sterillis</i>	[6]				+.....+.....
NPh	MedJ	<i>Putoria calabrica</i>	[6]				+.....+.....
Ph	EuAz	<i>Sorbus umbellata</i>	[0]				+.....+.....
H	Balk	<i>Ranonda serbica</i>	[6]				+.....+.....
H	EuKaukaz	<i>Ranunculus oreophilus</i>	[6]				+.....+.....
Other species: <i>Tussilago farfara;Brachypodium pinnatum,Digitalis purpurea;Carlina corymbosa,Ononis spinosa, Cerastium glomeratum, Ophrys cornuta,Salix eleagnos, Securigera securidaca, Pteroccephalus perennis subsp. bellidifolium,Ceterach species, Carlina vulgaris, Euphorbia exigua, Larhyrus nissolia, Ajuga pyramidalis, Crataegus heldreichii, Phleum alpinum, Arctium lappa, Convolvulus althaeoides, Micromeria graeca, Petrorrhagia saxifraga, Scabiosa ochroleuca, Thlaspi praecox, Quercus frainetto, Bromus secalinus, Campanula species, Thlaspi goesingense, Ornithogalum collinum, Ranunculus ficaria subsp.bulbifer, Asyneuma species, Polypodium vulgare, Prunus cerasus, Chaerophyllum hirsutum, Agrostis castellana, Vicia lutea, Valerianella dentata, Colutea arborescens, Tragopogon balcanicus, Verbascum sp., Vincetoxicum huteri, Euonymus verrucosus, Hesperis laciniata, Silene vulgaris, Orchis sambucina, Populus nigra, Prunus spinosa, Stachys annua, Achillea ageratifoila, Iberis sempervirens, Inula sp., Pedicularis brachyodonta, Pyracantha coccinea, Sempervivum marmoreum, Valeriana officinalis, Lactuca serriola, Ranunculus millefoliatus, Orchis quadripunctata, Ornithogalum tenuifolium, Arabis verna, Anthyllis vulneraria, Cistus salvifolius, Chamomilla recutica, Anthemis triumfetti, Anthoxanthum odoratum, Anthyllis aurea, Campanula patula, Helianthemum oleandicum, Orchis coriophora, Rumex acetosella, Thymus cherlericioides, Geranium brutium, Anthemis arvensis, Orchis morio, Sedum hispanicum,Potentilla hirta, Geranium divaricatum, Myosotis sparsiflora, Pyrus amigdaliformis, Hypericum spruneri, Geranium molle, Juniperus foetidissima,Staelhelina uniflosculosa, Medicago sativa, Stellaria media, Lavatera thuringiaca, Veronica beccabungga, Capsella bursa-pastoris, Sideritis raeseri etj.</i>							

9250 Pyje me *Quercus trojana*

Pal.: 41.78

EUNIS: G1.7 Formacione pyjore gjetherënëse termofile

Ky tip habitati përfshin pyje supra - Mesdhetare dhe herë pas here mezo - Mesdhetare, të dominuara nga gjysëm gjetherënësja *Quercus trojana* ose aleatët e saj (*Quercetum trojanae*) i cili në zonën tonë të studimit nuk gjendet në formën e tij të pastër dhe të shëndoshë. Në PKT ai përfaqëson grupime të vogla, aktualisht me pak drurë, kryesisht buzë rrugëve e shkozishteve, apo përrenjve relativisht të mbrojtur. Haset kryesisht në pjesën JP të Parkut, gjë që dëshmon për praninë e dikurshme të tij, së paku në zonat e studiuara deri tani.

Në klasifikimin EUNIS, ky habitat inkuadrohet në **G1.7 Formacione pyjore gjetherënëse termofile**, por në realitet nuk korrespondon me **G1.78 Pyje me *Q. trojana*** (konvertimi i 9250) por me **G1.75 Pyje me dushqe sub-termofile JL** (www.eunis.eea.europa.eu), i cili nuk konvertohet në habitat të Natura 2000, por ne e përshkruajmë sipas EUNIS, sepse është një habitat që ekziston në zonë, dhe përfaqëson një model të mirë dushkaje.

Në PKT, këto formacione shfaqen të pastra dhe grupimi më i qartë është në lartësitë 750 – 800 m, edhe pse shtrirja e tyre shkon deri në 1000 m në ekspozimin perëndimor. E gjejmë mbi Burimin e Lajthisë, në zonën Purgonit, e cila kufizohet nga fshatrat Karkanjos, Bogdan 2 dhe Perisnak. Disa pamje nga ky grupim shfaqen në Fig. 3.39.

Fig. 3. 39: Pamje të dushkajave në PKT

Formacionet e dushkajave hasen më së shumti në rajon në klimë subkontinentale, të ngrohtë të temperuar deri në submeridionale dhe pjesërisht mesdhetare, me dimër dhe vjeshtë të lagësht dhe verë të thatë (Bohn *et al.*, 2004). Në zonën tonë habitati haset në kundrejtme të ndryshme, por kryesisht në faqe të ngrohta dhe të ndriçuara; në pjerrësi mesatare 35°, në toka të cekëta e me lagështirë, pranë burimeve apo përrenjve sezonalë të zonës, në shkëmb amor kryesisht flysh, por edhe gëlqeror. Tokat tipike të *Q. cerris* dhe *Q. frainetto* janë ato të murrme të kafenjta, në substrate argjilore dhe acide të dobëta (Bohn *et al.*, 2004) dhe të tilla i hasim edhe në PKT.

Përfaqëson dushkajën më të mirë në gjithë P.K. të Tomorrit, të ndikuar nga veprimtaria njerëzore pak në kufijtë e jashtëm të tij, pra në përgjithësi një model se si duhet të jetë një asociacion i tillë në gjendjen natyrore. Në disa raste, pylli paraqitet aq

i dendur sa është shumë e vështirë hyrja. Ky habitat zë një sipërfaqe prej 58.595 ha dhe shtrirja e tij në PKT paraqitet në hartën në Fig. 3. 40.

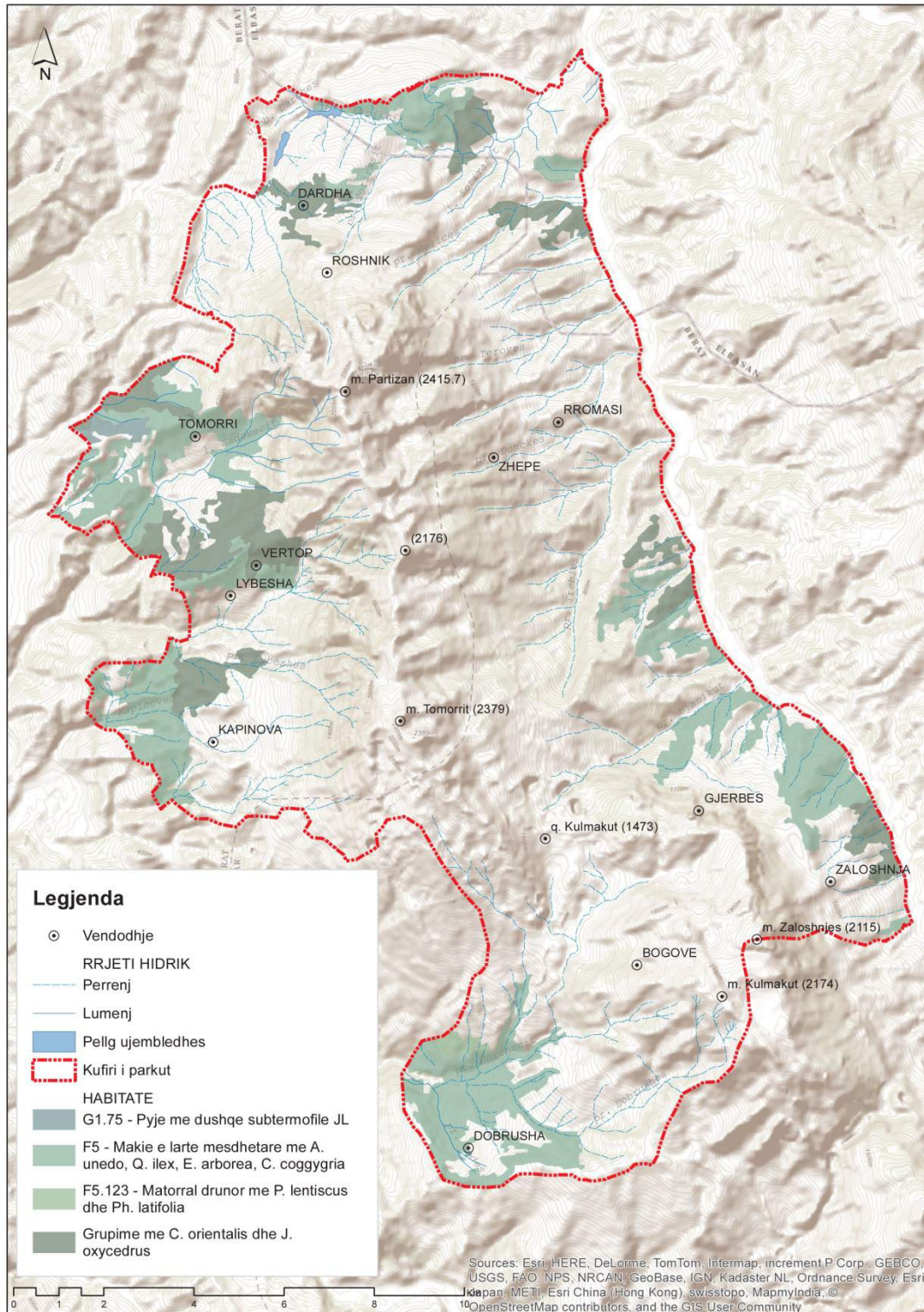

Fig. 3. 40: Shtrirja e dushkajave sub-termofile dhe formacioneve të makies në PKT

Siç duket qartë edhe në Tab. 3.13 (fq. 127) (Shih kokën e tabelës në shtojca Tab. 3.14), habitatit e merr fizionominë nga përzierja e 4 specieve të ndryshëm të dushkut, me bashkë dominancë të lartë të *Quercus cerris* dhe *Q. frainetto*, dhe në përfaqësi më të ulët të *Q. pubescens* dhe *Q. trojana*. Ai shfaqet si një njollë e dukshme homogjene, pa nëngrupime të qarta brenda tij, por i ndikuar në kufij nga presioni i ndërhyrjeve njerëzore, duke shfaqur shenja degradimi. Prania e shkozës (*Carpinus orientalis*) dhe dëllinjës (*Juniperus oxycedrus*), pothuajse në të gjitha rilevimet, dëshmon për fillesat e degradimit.

Kati drunor shfaqet gati dominat i dushqeve, por në pak rlevime ka prani të panjës, *Acer campestre* dhe *Acer pseudoplatanus*, që shfaqen në zonën e sipërme të pyllit në faqen perëndimore, pranë përrenjve të dikurshëm, atyre sezonal apo afër burimeve aktuale, ku kanë vlerë të konsiderueshme të sasi - mbulesës (1 ose 2).

Në katin shkurror dallon prania e përhershme e *Carpinus. orientalis*, *Juniperus oxycedrus*, *Fraxinus ornus* dhe të tjera si *Rubus ulmifolius*, *Cornuss mass*, *Cotinus coggygria*, *Ostrya carpinifolia*, *Colutea arborescens*, *Coryllus avellana*, *Rosa canina*, *Phyllirea latifolia*, *Pistacia lentiscus*, *Erica arborea*, *Cistus incanus*, *Cistus slavifolius* etj. Pavarësisht homogjenitetit të habitatit (dushkaja), në tabelë vihet re edhe një grupim i vogël (gr.1 dhe gr. 4) i dominuar kryesisht nga shkoza, *C. orientalis*, shpesh me bashkëdominim të *Ostrya carpinifolia* dhe *J. oxycedrus*, dhe bashkëshoqërohet nga elementë të makies si *C. coggygria*. *P. lentiscus* etj. si dhe të dushkajave të mësipërme. Ai haset në pjesët e degraduara të dushkajave, sidomos në zonën kalimtare me makien, dhe si i tillë përfaqëson një shoqërim të një natyre dytësore. Në këtë formë, habitatit nuk inkuadrohet në listën e Natura 2000, por sipas EUNIS grupimi behët i qartë në habitatin **G1.7C2 Pyje me *Carpinus orientalis***, i cili përfaqëson facie grupimesh drunore termofile të dominuara nga *C. orientalis*, të cilat shpesh zëvendësojnë pyjet e dushkut në toka me erozion të lartë, kryesisht në terrene gëlqerorë (www.eunis.eea.europa.eu). Gjithashtu, në rlevimet ky prania e *J. oxycedrus* është e lartë, kemi të bëjmë me zona tranzitore degradimi në toka qartësisht të eroduar dhe argjilore, në kufij me dushkajat, të cilat përfaqësojnë grupime shumë të vogla dhe jo domethënëse për ti përfshirë në një habitat veçantë. Gjithashtu, kjo përzierje haset edhe në zonën e gurores, në kufirin e sipërm të saj. Pas këtyre bashkëshoqërimeve në terrene gurishtore gelqerore vazhdon matorrali me *J. oxycedrus*. E njëjta situatë edhe me grupin e vogël me elemente të *Cisto - Ericetalia*, ndonëse kjo klasë nuk ndodhet qartësisht në vendin tonë. Në Fig. 3. 41 jepen pamje nga grupime të degraduara përreth dushkajave.

Interesant dhe i larmishëm paraqitet kati barishtor, i cili ka karakter stinor për natyrën gjetherënëse të katit të sipërm drunor. Ndër speciet interesante karakteristike të aleancës *Quercion frainetto-cerris* përmendim: *Potentilla micrantha*, *Trifolium pignati* etj., apo *Brachypodium sylvaticum*, *Lathyrus laxiflorus*, si specie karakteristike të aleancës *Quercion pubescentis*. Të pranishme janë specie karakteristike të rendit *Quercetea pubescentis* si *Clinopodium vulgare*, *Teucrium chamaedrys*, *Silene vulgaris*, *Veronica chamaedrys*, *Viola odorata*, *Hypericum perforatum* etj., të ndërthurura me specie të *Quercio - Fagetea* si *Dactylis glomerata*, *Thymus longicaulis*, *Leontodon cichoraceus*, *Sorbus aucuparia*, *Helianthemum nummularium*, *Digitalis ferruginea* etj. dhe brenda saj me specie karakteristike të *Fagetalia sylvaticae* si *Fragaria vesca*, *Lotus corniculatus*, *Euphorbia amygdaloides* etj.

Gjithashtu, shfaqen disa specie të florës barishtore si *Stachys scardica*, *Micromeria juliana* apo *Salvia glutinosa*, tipike të brezave më të sipërm apo të mjedisve gurishtore, por që në zonën tonë i hasim edhe në këto nivele. Kjo për arsye se formacionet me rrobull në PKT hasen në nivele shumë të ulëta dhe shpesh ndërfiten si xhep midis formacioneve sklerofile apo dushkajave në rastin konkret. Arsye tjetër është përfshirja në këtë grup edhe e shoqërimeve të zonave të sipërme të gurores në faqen JP.

Fig. 3. 41: Pamje nga grupime të degraduara përreth dushkajave në PKT

Specie të tjera indiferente, por me prani më të lartë janë: *Prunella vulgaris*, *Trifolium campestre*, *Centaureum erythraea*, *Bellis perennis*, *Verbena officinalis*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Potentilla reptans*, *Teucrium polium*, *Polygala vulgaris*, *Psoralea bituminosa* etj.

Fitosociologjikisht keto grupimeve me dushqe në PKT inkuadrohen në *Quercetum frainetto – cerris* / *Quercion frainetto – cerris* / *Quercetalia pubescentis* / *Quercetea - pubescentis*. Megjithatë, ka shumë diskutime për pozicionin sintaksonomik të këtyre formacioneve, sidomos në nivelet e larta, të lidhura kryesisht me pozicionimin e pyjeve xerotermike me *Q. pubescens* (Blasi et al., 2004).

Disa autorë (Jakucs, 1961; Quézel et al., 1980; Dimopoulos & Georgadis, 1995; Chytry, 1997; Mucina, 1997, Rodwell et al., 2002). i përfshijnë këto formacione të Evropës JL në klasën *Quercetea - pubescentis*, ndërsa disa të tjerë (Horvat et al., 1974; Oberdorfer, 1992, Wallnöfer et al., 1993; Scoppola et al., 1995; Rivas - Martínez et al., 2001 - 2002, etj.) në një klasë të vetme *Querco - Fagetea*, brenda së cilës diferencat floristike midis pyjeve me dushqe shprehen vetëm në nivelet e rendit dhe të aleancës (Blasi et al., 2004). Duke vlerësuar klasifikimin për PKT, sipas Rodwell et al. (2002) përkrahim idenë e grupit të parë të autorëve, pra i përfshijmë ato në *Quercetea pubescentis*.

Për habitatin G1.7C2, floristikisht ky grupim duket të jetë më pranë aleancës *Fraxino orni – Ostryon* / *Quercetalia pubescenti*, sinonim me *Carpinion orientalis* e *Ostryo - Carpinion orientalis*, Bergmeier et al., (2008), se sa *Paliuro - Carpinion orientalis* (*Fraxino orni - Cotinetalia*), Rodwell (2002), ndonëse për të përcaktuar më mirë këtë nevojiten më shumë rilevime.

Nga pikëpamja e ndërlidhjeve me formacione të tjera përreth, kjo zonë dushkajash në PKT, ndikohet shumë nga faktorët shumëvjeçarë njerëzorë, të cilët kanë goditur të gjithë rripin e zonës sklerofile, që normalisht duhet të ishte e populluar nga pyje të përziera lisi. Në kufijtë e poshtëm, habitatit shkrihet me grupime me shkozë, e cila në vetvete përfaqëson një zonë tranzitore midis zonës së makies dhe dushkajave, si pasojë e degradimit të këtyre të fundit. Në pjesët L dhe P formacioni është i cinguar nga tokat e bukës të banorëve përreth, dhe shpesh në njollën e formacionit shfaqen grumbuj të vegjël me *Juniperus oxycedrus* në argjil dhe toka të eroduar.

Habitati mund të konsiderohet i ruajtur në gjendje të mirë. Ai është më përfaqësues në qendër, ku edhe pylli është shumë i dendur, ndërsa në periferi shfaqen elementë të degradimit. Rilevimet tona janë zhvilluar në të gjithë zonën por më pak në qendër sesa në periferi, ndaj dhe ato pasqyrojnë dukshëm elementët degradues të dushkajës. Ky habitat rrezikohet nga hapja e tokave të bukës dhe menaxhimi jo i mirë i burimeve ujore. Ai ndikohet më pak nga prerjet apo zjarret edhe pse ata kanë qenë faktorët kryesorë të degradimit në kohët më të hershme.

Përbërja floristike e habitateve të përmendur më sipër është e larmishme, duke regjistruar 157 specie bimore në 33 rilevime. Në Fig. 3.42 jepet larmia e formave biologjike dhe korologjike për speciet e dushkajave.

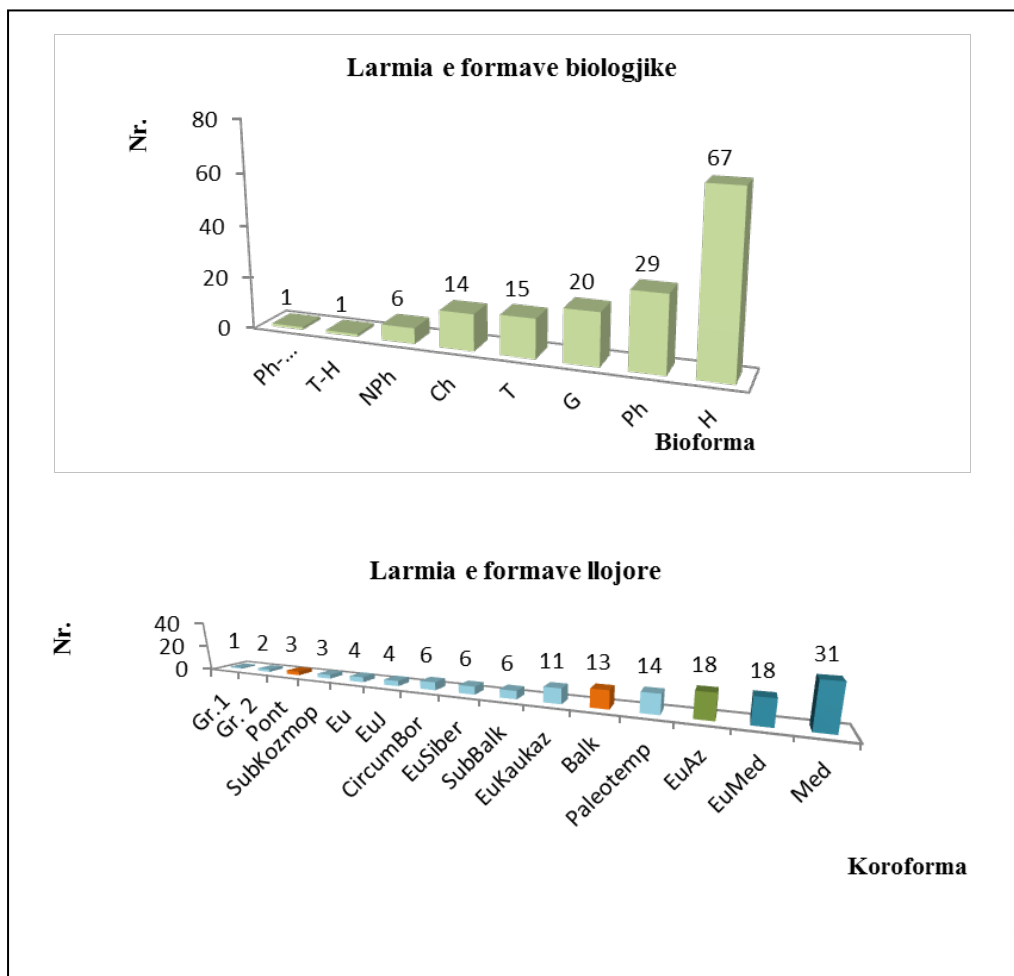

Fig. 3.42: Format biologjike dhe korologjike në dushkaja

Forma biologjike mbizotëruese është ajo hemikriptofite, e ndjekur nga fanerofitet dhe geofitet. Prania e lartë e hemikriptofiteve mund të interpretohet si një element tregues për fillesat e degradimit të pyllit, apo dhe si bioformë tipike, e ndikuar nga kompozimi florik i rievimeve me shkozë dhe gjineshtër në zonat gurishtore mbi guroren e Tomorrit. Një studim në Itali, e interpreton praninë e lartë të hemikriptofiteve si rezultat i aftësive dominuese dhe konkurruese të *Pteridium aquilinum*, i cili shtrihet në Evropë në zona të lagëta, ku ka ndodhur rikultivimi i tokave, menaxhimi i burimeve ujore, zjarreve etj., çka mbështetet edhe nga prania e lartë e geofiteve (Bianco et. al, 2003). Në dushkajat e PKT, prania e *P. aquilinum* nuk është shumë e dukshme, por ajo është e lartë përreth grupimit, ndaj ky shpjegim mund të konsiderohet edhe për zonën tonë.

Duke studiuar një zonë kryesisht me elementë të klimës mesdhetare, është e pritshme që koroformat Med dhe EuMed të dominojnë ndër të tjerat. Ndërkohë, prania po e lartë e formave EuAz dëshmon se kemi të bëjmë me pyje të ngrohtë të temperuar, me karakteristikë format EuAz dhe ndërfitje të elementëve mesdhetare (Pignatti, 1998). Speciet pontike (3) tregojnë për një ndikim të fortë të rrugëve ballkanike, dhe duke ju bashkuar specieve balkanike (13) rrisin akoma më shumë këtë grupim, i cili nxjerr në pah praninë e elementëve të klimës kontinentale në zonën e studimit.

Tab. 3. 13: Tabela fitosociologjike e dushkajave subtermofile në PKT

Bio forma	Koro forma	Table from relevés of the file: Dushkajat TOMngjyra.wct (33 rievime)			
		<i>Quercetea-pubescentis</i> (Oberd.,1948) Doing Kraft			
Ph	SubBalk	<i>Quercus trojana</i>	[0]	11+1+1+ 2++111++112121+112.	...+
Ph	EuJL	<i>Quercus pubescens</i>	[0]	...+.. ...11.	+..+211+111+12+111.
Ch	EuMed	<i>Teucrium chamaedrys</i>	[0]	..+..	+.....
G	Kozmop	<i>Pteridium aquilinum</i>	[6]	+++..	+..
H	EuMed	<i>Viola odorata</i>	[6]	+..+..	
H	Paleotemp	<i>Silene vulgaris</i>	[6]	+..+..	+.....
NPh	EuAz	<i>Coronilla emerus</i>	[0]	...+..	+.....
H	Circumbor	<i>Clinopodium vulgare</i>	[6]	...+.. +++++	
H	EuSiber	<i>Veronica chamaedrys</i>	[6]	...+..	+.....
Ph	EuJL-Pont	<i>Cornus mass</i>	[0]	...+.. +++++	+.....
H	Balk	<i>Stachys scardica</i>	[6]	...+.. ...+++.	+.....
NPh	EuJ-Tur	<i>Cotinus coggygria</i>	[0]	...+.. +..+1+	+.....+11
H	StenoMed	<i>Hypericum perforatum</i>	[6]	...+.. ++++.	
		<i>Quercion frainetto-cerris</i> (Horv 1939)			
Ph	EuMed	<i>Quercus cerris</i>	[0]	1221123	...+33343333343432 ...
Ph	EuJL	<i>Quercus frainetto</i>	[0]	2222213	443444333343444344 ...
H	EuMed	<i>Potentilla micrantha</i>	[6]	...+.. ...+..	
H	EuSiber	<i>Trifolium pignatii</i>	[6]	...+..	+.....
		<i>Quercion pubescentis</i>			
H	Paleotemp	<i>Brachypodium sylvaticum</i>	[6]	...+.. +..+..	+.....
H	Pont	<i>Lathyrus laxiflorus</i>	[6]	...+..	+.....
		<i>Querco-Fagetea Br.-Bl. et Vlieger 37</i>			
H	Paleotemp	<i>Dactylis glomerata</i>	[6]	+++.. +++..	+.....+.....
H	EurMed	<i>Thymus longicaulis</i>	[0]	+..+..	+++..+.....+.....+.....
Ph	EuJL-AzP	<i>Acer campestre</i> [3]	...+1..		
H	MedVL	<i>Digitalis ferruginea</i>	[6]	...+..	
G	EuJ-Pont	<i>Euphorbia myrsinites</i>	[6]	...+..	+.....
NPh	EuMed	<i>Rubus ulmifolius</i>	[0]	...+.. ++++.	+.....
Ph	SubMed-SubAtl	<i>Hedera helix</i>	[0]	...+.. ...+++.	+.....
NPh	EuAz	<i>Rosa canina</i>	[4]	...+.. ...+1+	
Ph	Eu	<i>Sorbus aucuparia</i>	[6]	...+.. ...+..	
H	SubBalk	<i>Leontodon cichoraceus</i>	[6]	...+..	+++..+.....+.....
Ch	Eu-Kaukaz	<i>Helianthemum nummularium</i>	[0]	...+..	+.....+.....+.....
		<i>Fagetalia sylvaticae</i> Pawlovski 28			
H	Eu-Siber	<i>Fragaria vesca</i>	[6]	+..+.. ++++.	+.....
H	EuKaukaz	<i>Primula vulgaris</i>	[6]	+..+..	+.....
Ph	Eu-Kaukaz	<i>Acer pseudoplatanus</i> [0]	...2+ ...111	+.....	
Ph	EuKaukaz	<i>Corylus avellana</i>	[4]	...+..	
G	EuKaukaz	<i>Euphorbia amygdaloides</i>	[6]	...+.. ...+..	+.....+.....+.....
H	EuAz	<i>Salvia glutinosa</i>	[6]	...+.. +..+..	
H	EuAz	<i>Campanula glomerata</i>	[6]	...+..	+.....+.....
H	Paleotemp	<i>Lotus corniculatus</i>	[6]	...+..	+.....+.....
		<i>Fagion Illyricum</i> Horvat 38			

G	EuJL	<i>Helleborus odorus</i>	[6]	++.+		++.+.++++.		..+
H	EuKaukaz	<i>Festuca heterophylla</i>	[6]					..+
<i>Ostryo-Carpinion orientalis; Carpinion orientalis</i>								
Ph	Pontike	<i>Carpinus orientalis</i>	[0]	.2332	1+++1+	11..+.1+++.	+++1++	23.
Ph	Circumbor	<i>Ostrya carpinifolia</i>	[0]	.134.	11+			+++
Ph	Eu-MedV-Pont	<i>Fraxinus ornus</i>	[0]	...+	...1111	.+++1++++1+	+.++++	...+
Ph	EuMed	<i>Colutea arborescens</i>	[0]	...+	.+.1++			+++.
<i>Quercetalia ilicis</i> Br.- Bl. 1936 em. Rivas Mrtinez 1975								
Ph	Med	<i>Phillyrea latifolia</i>	[4]	..+				
Ph	Med	<i>Pistacia lentiscus</i>	[5]		.11.			
<i>Quercion ilicis</i> Br.- Bl. 1936 em. Brullo, Di Martino & Marcenò 1977								
Ph	EuMed	<i>Juniperus oxycedrus</i>	[0]	.12+	1+++1+	11..+++1+++1+++1++	+++1++	3+1
H	EuJL	<i>Anthyllis vulneraria</i>	[6]	...+	+....			
H	EuAz	<i>Origanum vulgare</i>	[6]		+....			
H	Ilirike	<i>Astragalus monspessulanus</i>	[6]			++.		
H	EuKaukaz	<i>Hieracium pilosella</i>	[6]					
Ph-NPh	Med	<i>Erica arborea</i>	[4]					
<i>Arrhenatheretalia</i> Pawl. 28								
H	SubKozmop	<i>Potentilla reptans</i>	[6]	+....		+..		
H	EuKaukaz	<i>Bellis perennis</i>	[6]			++++.		
H	Circumbor	<i>Prunella vulgaris</i>	[6]		+....			
H	Paleotemp	<i>Verbena officinalis</i>	[6]		+..	+..		
T	Paleotemp	<i>Trifolium campestre</i>	[6]		+..	+..		
T	Paleotemp	<i>Centaurium erythraea</i>	[6]		+..	+..		
H	Paleotemp	<i>Arrhenatherum elatius</i>	[6]		+..	+..		
Ch	EuMed	<i>Dorycnium pentaphyllum</i>	[6]					
<i>Cisto-Ericetalia dhe Cisto-Micromerietalia</i>								
NPh	Med	<i>Cistus incanus</i>	[5]	1....	+1.1+1+	+...+.		1++
Ch	EuMed	<i>Dorycnium hirsutum</i>	[6]	...+				
T	EuMed	<i>Cerastium brachypetalum</i>	[6]	...+				
Ch	Med	<i>Micromeria juliana</i>	[6]		+++.	+++.		
NPh	Med	<i>Cistus salvifolius</i>	[5]					
<i>Specie te tjera shogeruese</i>								
Ch	Med	<i>Teucrium polium</i>	[6]	..+	+..	+..		
H	Med	<i>Convolvulus althaeoides</i>	[6]	..+				
Ch	MedL	<i>Salvia officinalis</i>	[6]	..+				
H	Paleotemp	<i>Silene alba</i>	[6]	...+	+..	+..		
H	Paleotemp	<i>Trifolium arvense</i>	[6]		+..	+..		
H	Med	<i>Echinops ritro</i>	[6]		+..	+..		
H	Med	<i>Psoralea bituminosa</i>	[6]		+..	+..		
G	Circumbor	<i>Elymus repens</i>	[6]		+..	+..		
H	EuJ	<i>Centaurea alba</i>	[6]		+..	+..		
H	MedP	<i>Digitalis purpurea</i>	[6]		+..	+..		
H	SubMed-pont	<i>Linum tenuifolium</i>	[6]		+..	+..		
T	EuSiberJ	<i>Geranium columbinum</i>	[6]		+..	+..		
G	Paleotemp	<i>Orchis mascula</i>	[6]		+..	+..		
H	EuAz	<i>Polygala vulgaris</i>	[6]		+..	+..		
G	Med	<i>Orchis lactea</i>	[6]		+..	+..		
Ch	Med	<i>Anthyllis hermanniae</i>	[6]		+..	+..		
H	MedMont	<i>Onobrychis viciifolia</i>	[6]		+..	+..		
H	EuAz	<i>Scabiosa columbaria</i>	[6]		+..	+..		
G	Eu	<i>Ophrys cornuta</i>	[6]		+..	+..		
Të tjera: <i>Acer obtusatum</i> [2] 1: +; <i>Asplenium adiantum-nigrum</i> [6] 1: +; <i>Ceterach officinarum</i> [6] 1: +; <i>Polygala nicaensis</i> [6] 1: +; <i>Geranium molle</i> [6] 1: +; <i>Lamium gargaricum</i> [6] 1: +; <i>Lamium maculatum</i> [6] 1: +; <i>Lathyrus venetus</i> [6] 1: +; <i>Myosotis arvensis</i> [6] 1: +; <i>Crataegus monogyna</i> [4] 1: +; <i>Cyclamen hederifolium</i> [6] 1: +; <i>Doronicum columnae</i> [6] 1: +; <i>Sorbus umbellata</i> [4] 1: +; <i>Salix caprea</i> [3] 1: +; <i>Acanthus balcanicus</i> [6] 2: +; <i>Dianthus ferrugineus</i> [6] 2: +; <i>Asyneuma limonifolium</i> [6] 3: +; <i>Bupleurum falcatum</i> [6] 3: +; <i>Euphorbia cyparissias</i> [6] 3: +; <i>Phlomis fruticosa</i> [6] 3: +; <i>Sedum sediforme</i> [6] 3: +; <i>Crupina vulgaris</i> [6] 4: +; <i>Hieracium piloselloides</i> [6] 4: +; <i>Medicago carstiensis</i> [6] 4: +; <i>Mycelis muralis</i> [6] 4: +; <i>Ranunculus nemorosus</i> [6] 4: +; <i>Satureja montana</i> [6] 4: +; <i>Taraxacum officinale</i> [6] 4: +; <i>Trifolium alpestre</i> [6] 4: +; <i>Cytisus villosus</i> [5] 5: +; <i>Fumana procumbens</i> [6] 5: +; <i>Linum usitatissimum</i> [6] 5: +; <i>Anemone apennina</i> [6] 9: +; <i>Fagus sylvatica</i> [2] 10: 5; <i>Pinus leucodermis</i> [2] 10: 1; <i>Anagallis foemina</i> [6] 11: +; <i>Juniperus communis</i> [4] 11: +; <i>Trifolium repens</i> [6] 11: +; <i>Arbutus unedo</i> [4] 13: 2; <i>Cerastium glomeratum</i> [6] 13: +; <i>Cercis siliquastrum</i> [4] 13: +; <i>Geranium brutium</i> [6] 13: +; <i>Geranium purpureum</i> [6] 13: +; <i>Verbascum sinuatum</i> [6] 15: +; <i>Dactylorhiza incarnata</i> [6] 16: +; <i>Allium cepa</i> [6] 19: +; <i>Centaurea affinis</i> [6] 19: +; <i>Cichorium intybus</i> [6] 19: +; <i>Digitalis lanata</i> [6] 19: +; <i>Echinops microcephalus</i> [6] 19: +; <i>Marrubium vulgare</i> [6] 19: +; <i>Ononis spinosa</i> [5] 20: +; <i>Trifolium pratense</i> [6] 20: +; <i>Matricaria perforata</i> [6] 20: +; <i>Centaurea salonitana</i> [6] 21: +; <i>Limodorum abortivum</i> [6] 25: +; <i>Orchis morio</i> [6] 25: +; <i>Orchis quadripunctata</i> [6] 25: +; <i>Fraxinus angustifolius</i> [2] 34: 1; <i>Viscum album</i> [6] 34: +; <i>Cardamine graeca</i>[6]:2+; <i>Centaurea cuneifolia</i>[6]: 4+; <i>Saponaria calabrica</i>[6]: 2+; <i>Thlaspi goesingense</i>[6]:2+; <i>Euphorbia esula</i>[6]: 2+; <i>Vicia grandiflora</i> [6]:2+; <i>Pyracantha coccinea</i>[4]:2+;								

92C0 Pyje me *Platanus orientalis* dhe *Liquidambar orientalis* (*Platanion orientalis*)

Pal.: 44.711

EUNIS:G1.38 Pyje me *Platanus orientalis*

Ky tip habitati, përfaqëson pyje me *Platanus orientalis* dhe *Liquidambar orientalis*, në shumicën e rasteve ripariane, të cilat i përkasin aleancës *Platanion orientalis*. Në PKT, ky habitat haset në formën e nëntipit **44. 711 Pyje ripariane Heleniko-Ballkanike me rrap**, i cili përfaqëson pyje në formë galerie me *Platanus orientalis* të shtrira në Greqi dhe Ballkanin Jugor. Ato vendosen kryesisht në rrjedha ujore të përhershme, lumenj dhe gryka; kolonizojnë aluvione të varfra, të stabilizuara të lumenjve të mëdhenj, depozita zhavorore të rrëkeve apo përrrenjve të përhershëm dhe të përkohshëm, basenet e burimeve, dhe në veçanti pjesën fundore të grykave të pjerrëta dhe të hijëzuara ku formojnë komunitete të pasura në specie (EC, EUR 28). Habitatin në EUNIS mban kodin **G1. 38 Pyje me *Platanus orientalis***.

Në formën e tij më përfaqësuese, ky habitat në PKT haset përgjatë përroit të Bogovës, në kundrejtim P dhe në lartësi midis 270 – 350 m. Vendoset në toka aluvionale me kapacitet të lartë hidrik edhe gjatë periudhës së verës. Ai fillon në ujvarën e Bogovës dhe përfundon me derdhjen e përroit në lumin Osum. Gjatë rruges formacioni has ndërprerje (është i dëmtuar) në vëndet ku banorët e zonës kanë zgjeruar tokat e bukës, apo kanë ngritur biznese të ndryshme si kultura të rritjes së peshqve, pulari etj. Pamje nga ky habitat në PKT jepen në Fig. 3. 43.

Fig. 3. 43: Pyje me *Platanus orientalis* L. në Bogovë, PKT

Ky habitat është i lokalizuar në brezin mesdhetar dhe më pak në atë mezo - mesdhetar, në rrjedhat ujore të ngushta, të ndikuara nga kushte të veçanta mezo klimatike të nxehta dhe të lagështa (Biondi *et al.*, 2009).

Platanus orientalis është specia karakteristike e këtij tip habitati dhe dominon gjithashtu katin drunor. Ajo bashkëshoqërohet me *Salix eleagnos*, dhe përgjatë vijës së habitatit, dallohen qartë grupimet me shelgje dhe rrapishte. Ata herë janë të përzier me njeri tjetrin dhe herë janë të veçuar qartë. Vende vende këto formacione janë të dendur duke krijuar zona të pamundura për të hyrë, dhe në raste të tjera janë më të çlirëta. Drurët e rrapit janë të lartë (deri 25 m) dhe tentojnë të shtrihen në gjerësi, duke u përzier me shkorretat mesdhetare në kodrat që ngrihen në të dy anët e përroit. Shelgjet janë kryesisht në formë shkurre me lartësi 2 - 3 m.

Kati shkurre popullohet nga *Carpinus orientalis*, *Carpinus betulus*, *Ostrya carpinifolia*, *Cercis siliquastrum*, *Crataegus monogyna*, *Pyracantha coçinea*, *Rubus ulmifolius*, *Cornus sanguinea*, *Coryllus avellana*, *Fraxinus ornus*, *Ficus carica* etj. Ndërsa flora barishtore e pasur dhe e larmishme përfaqësohet nga *Agrimone eupatoria*, *Bellis sylvatica*, *Brachypodium pinnatum*, *Chlora perfoliata*, *Equisteum sp.*, *Clematis flamula*, *Clematis viticela*, *Melissa officinalis*, *Origanum vulgare*, *Cynosurus cristatus*, *Dorychnium herbaceum*, *Euphorbia amygdaloides*, *Hedera helix*, *Prunella vulgaris*, *Petasites albus*, *Tussilago farfara*, *Trifolium pratense*, *Scutellaria columnae*, *Sedum rubens*, *Selaginella selaginoides*, *Vinca minor* etj.

Ky habitat bregor me *Platanus orientalis* përfaqëson formacione edafoklimax të veçanta, që kanë prirje të jenë të qëndrueshëm. Përhapja e këtyre cenozave favorizon shkurretat me shelgje të *Salicion albae* (Soó 1936) R.Tx. 1955, si dhe formacione të *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954 (Biondi *et al.*, 2009). Në PKT këto të fundit nuk janë të zhvilluara, por janë favorizuar shumë mirë formacionet me shelgje. Ndërkohë, jashtë rrjedhës së ujit ato janë në kontakt me fitocenozat e *Quercetea ilicis* Br.-Bl. ex A. & O. Bolòs 1947.

Statusi i ruajtjes së këtij habitati për rajonin Mesdhetar është vlerësuar “i favorshëm”, me përjashtim që Qipros, i cili e raporton “të pa favorshëm” si rrjedhojë e prespektivave të varfra në të ardhmen (ETC, 2009). Si i lidhur drejtë për drejtë me praninë e ujit, ai është i ndjeshëm ndaj ndryshimeve në kushtet hidrologjike dhe ndotjes ujore. Në kushtet e ndërtimeve pa kriter të shumë hidrocentraleve të vegjël në gjithë vendin, pa përjashtuar zonat e mbrojtura, ky habitat është i ekzpozuar në kërcënime të larta për zhdukje në të ardhmen. Gjithashtu, marrja e ujit nga banorët e zonës për vaditje ndikon në qëndrueshmërinë e tij në PKT.

Ndërkohë, përgjatë rrëkeve të qëndrueshme por edhe atyre stinore në zona më të larta, kryesisht brenda formacioneve me ah, shfaqen rripa të ngushtë në formë galerie me *Salix eleagnos* dhe *Populus alba*, të cilat na tregojnë gjithashtu edhe për praninë e habitatit **92A0 Galeri me *Salix alba* dhe *Populus alba*** (Fig. 3. 44). Ato hasen kryesisht në lartësitë midis 1000 – 1500 m. Shelgjet janë në formë shkurre në lartësitë 2 - 3 m dominuese ndaj plepit, i cili shfaqet në individë të rrallë. Kati shkurre dhe barishtor është i ngjashëm me formacionet e mësipërme me rrap, dhe ndër speciet përmendim *Carpinus orientalis*, *Pyracantha coçinea*, *Crataegus monogyna*, *Briza minor*, *Chlora perfoliata*, *Clinopodium vulgare*, *Hypericum perforatum*, *Linum catharticum*, *Orchis lactea*, *Origanum vulgare*, *Prunella vulgaris*, *Teucrium chamaedrys*, *Tussilago farfara* etc.

Fig. 3. 44: Galeri me *Salix alba* L. në formacione me *Fagus sylvatica* L. në faqen L

Për sipërfaqen e vogël që këto dy habitate zënë në PKT, ato nuk janë paraqitur në hartën e shpërndarjes së habitateve.

F: ZONE ME SHQOPISHTE, SHKURRE DHE TUNDRA

Habitati që përshkruhet në vazhdim përfaqëson makien në PKT, por përpara detajimit vlen të bëjmë një hyrje qartësuese për fizionominë dhe përfshirjen e tij në këtë renditje.

Përkatësia e Makies në Natura 2000, nuk është shumë e qartë për Shqipërinë. Kjo për asryen se pyjet apo shkorretat e mirëfillta sklerofile, që përshkruhen teorikisht në N2000, në vendin tonë hasen në gjendje të shkatërruar, ose të degraduar në shkorreta dytësore.

Po kaq i pa qartë shfaqet ky grupim edhe në PK Tomorr, megjithatë kemi gjetur përafrimet më të mundshme floristike, dhe sipas këtyre ngjashmërive makia në zonën tonë të studimit mund të inkuadrohet sipas EUNIS në:

G2.1 - Pyje dushku mesdhetare gjithmonë të gjelbërta, i cili nuk përputhet me realitetin e zhvillimit në terren të këtij habitati, ku ai përfaqëson një stad të degraduar të këtyre pyjeve. Megjithatë, ky sistem (EUNIS), në hierarkinë e tij të klasifikimit të habitateve, e inkuadron këtë grupim bimor qartë në nivelin F, zberthimin e të cilit e kemi ndjekur më poshtë në përshkrimin e detajuar të tij:

F5 Makie, matorral drunor dhe shkurre termo-mesdhetare

F5.21 Makie e lartë

F5.213 Makie e lartë e Mesdheut Lindor

Pal.:32.311

Habitati **F5.21 - Makie e lartë** përfaqësohet nga formacione shkurresh të larta sklerofile të hapësirave mezo - dhe termo - mesdhetare të pellgut të Mesdheut, me shtresë dominante të përbërë nga *Erica arborea*, *Arbutus unedo*, *Quercus spp.* dhe *Pistacia lentiscus*, ku dushqet kanë arritur stadin e zhvillimit dhe shumë pak ose aspak janë në zhvillim e sipër (www.eunis.eea.europa.eu). Në Shqipëri ky formacion haset

kryesisht në zonën e ulët pranë bregdetare apo luginat e lumenjve, brenda brezit fitoklimatik të drurëve e shkurreve mesdhetare. Brenda këtij tip habitati në PKT hasim në formë të qartë nëntipin **F5.213 – Makia e lartë e Mesdheut lindor**, i cili përfaqëson habitatin kryesor fundor në zonë. Ai identifikohet si makie e Greqisë dhe Gadishullit të Ballkanit, ndër të tjera me *Arbutus andrachne*, *Myrtus communis*, *Pistacia terebinthus*, *Phillyrea latifolia*, *Juniperus oxycedrus*, *Quercus coçifera*, *Quercus ilex* etj. (www.eunis.eea.europa.eu), specie këto të pranishme në zonën tonë, me përjashtim të *A. andrachne*, e cila në Shqipëri haset vetëm buzë Vjosës (deri në Këlcyrë).

Në PKT këtë habitat e hasim në lartësitë 120 -500 m mbi nivelin e detit, kryesisht mbi shkëmbinj amnor flysh, dhe më pak në shkëmbinj gëlqerorë, pak të dalë mbi sipërfaqe. Ai shtrihet në të gjitha kundrejtmet duke dominuar shpatet e thatë dhe të ngrohtë. Pjerrësia e shpateve është e larmishme dhe në vlera mesatare habitati haset midis 20° dhe 35°. Si habitat kryesor fundor, ai është shumë pranë zonave të banuara dhe ndikimi antropogjen është i lartë duke i dhënë pamjen e një habitati shumë të copëtuar dhe shpesh larg cilësimit si një habitat në gjendje natyrore. Megjithatë, në lartësitë më të mëdha dhe zona më të thella, dallohen dukshëm cilësitë tipike të këtij habitati. Pra, struktura e tij përcaktohet, përveçse nga faktorët abiotikë dhe përbërja e specieve, veçanërisht edhe nga përdorimi aktual dhe i mëparshëm i tij nga njerëzit. Ai zë një sipërfaqe prej 2908. 963 ha dhe shtrirja e tij paraqitet në hartën e Fig. 3. 40 (fq. 123).

Nga pikëpamja strukturore, sikundër shihet në Tab. 3.15 (fq.137) (Shih shtojca Tab. 3.16 për kokën e tabelës), habitati e merr fizionominë (gr. 1) nga shkurre tipike të makies, të tilla si *Arbutus unedo* dhe *Pistacia lentiscus*, të cilat shpesh bashkëdominojnë me *Carpinus orientalis*, *Juniperus oxycedris*, *Erica arborea* dhe *Cotinus coggygria*. Gjithashtunë katin shkurror, i cili përgjithësisht është i qartë dhe i dendur, hasen edhe *Pistacia terebinthus*, *Cistus salvifolius*, *Cistus incanus*, *Colutea arborescens*, *Cornus mass*, *Rosa canina*, *Fraxinus ornus* etj. Kati drunor thuhet mungon. Edhe kur hasen, drurët janë të rrallë e jo shumë të lartë, dhe frekuenca e tyre rritet me rritjen e lartësisë. Mund të përmendim specie si *Cercis siliquastrum*, *Quercus frainetto*, *Quercus pubescens*, *Acer pseudoplatanus* etj. Flora barishtore është e rrallë, sidomos aty ku makia është e dendur, megjithatë ajo është e pranishme. Përmendim *Thymus longicaulis*, *Bellis perennis*, *Veronica chamaedrys*, *Ajuga reptans*, *Fragaria vesca*, *Carlina vulgaris*, *Euphorbia myrsinites*, *Viola odorata*, *Primula vulgaris*, *Geranium purpureum*, *Geranium purpurea*, *Leontodon cichoraceus*, *Campanula glomerata* etj.

Fitosociologjikisht, kemi të bëjmë me një përzierje shoqërimesh të *Quercion ilicis* (*Quercetalia ilicis* Br.- Bl. 1936 em. Rivas Martinez 1975 të Klasës *Quercetea ilicis* Br.- Bl. 1974).

Në përbërjen e specieve të shoqërimit vëmë re edhe elementë heliofilë, të lidhur me tipin e degradimit të vegjetacionit pyjor, të cilët përbëhen nga specie shkurre e shkurrëza të makies kserofite si *Pistacia lentiscus*, *Juniperus oxycedrus* etj. Elementët termo - kserofile përbëhen nga specie shkurre të makies mesdhetare tipike si *Arbutus unedo*, *Erica arborea*, *Cistus salvifolius* etj. Këto dy të fundit bashkëshoqërohen më qartë, sidomos në buzë apo çeltirat e makies së mësipërme, duke formuar, ndonëse në mënyrë jo shumë të spikatur, habitatin **F5.24 - Makie e ulët me Cistus**, i cili gjithsesi nuk përfaqëson ndonjë grupim të qartë të *Cisto - Ericion* (i mjedisëve më të ngrohta mesdhetare).

Aty ku makia është relativisht më e mbrojtur, vërehen grupime të vogla me makie tipike (*Orno - Quercetum ilicis / Quercion ilicis*), të dominuar nga ilqja (*Quercus ilex*) dhe frashëri i bardhë (*Fraxinus ornus*), (gr. 3) ndërkohë që elementë të tjerë të këtyre sintaksave janë të përhapur gjerësisht në tabelë, pra dhe në grupimet e tjerë, gjë që dëshmon për praninë potencialisht të lartë të këtij asociacioni. Kështu, në katin shkurror përmendim *Juniperus oxycedris*, *Arbutus unedo*, *Colutea arborescens*, *Erica arborea*, *Phyllirea latifolia*, *Pistacia terebinthus*, *Carpinus orientalis* etj. Gjithashtu, specie barishtore me përhapje të gjerë përmendim *Thymus longicaulis*, *Micromeria juliana*, *Teucrium chamaedrys*, *Bellis perennis*, *Lotus corniculatus*, *Bupleurum falcatum*, *Viburnum tinus*, *Anagalis foemina*, *Centaureum erythraea* etj.

Sikundër e përmendëm edhe më sipër, ky formacion bashkëshoqërohet dhe me cermëdellin (*Cotinus cogyggria*), shkurre gjetherënëse, tipike e shibljakut, sidomos në shpatet paksa më të freskëta, por në një pjesë të mire të rasteve (gr. 4) cermëdelli është dominues i dukshëm. Kjo gjë është më e qartë, sidomos në nivelet e sipërme të formacionit. Në kushtet tona, grupimet ku kjo shkurre është e pranishme përfshihen në:

F3 Shkorreta malore të temperuara dhe mesdhetare

F3.2 Shkorreta gjetherënëse gatimesdhetare

Pal.:31.8

Ky tip habitati përfaqëson shkorreta suksesionale të zonave sub dhe supra mesdhetare, në shumicën e rasteve gjetherënëse, të cilat kolonizojnë gjithashtu stacione të freskëta dhe me lagështi të zonës pyjore gjithmonë të gjelbërt mesdhetare (www.eunis.eea.europa.eu). Në PKT ky grupim nuk është shumë i pastër, pasi përzierja me makien e mësipërme, i jep atij tipare më termofile. Sidoqoftë, në këtë rast ka disa specie, të tilla si *Paliurus spina - christi*, që e diferencojnë nga makia tipike e mësipërme. Fitosociologjikisht, ky grupim mund të inkuadrohet në *Fraxino orni - Cotinetalia / Fraxino orni - Cotinion* (Rodwell et al., 2002) mjaft i ngjashëm edhe me përcaktimin ballkanik *Paliuro-Cotinetalia* (Horvat, 1976). Ky grup kserotermik, i përbërë nga shkurre gjetherënëse, është zgjeruar si një ekoton skajor dhe si një fazë e degraduar me pyjet sub-mesdhetare nga Spanja nëpërmjet Evropës Jugore drejt Transkaukazit Jugor (<http://hr.metapedia.org>).

Habitatet e përshkruar më sipër i kanë shërbyer në kohë banorëve të zonës si me lëndë drusore ashtu edhe me bimë të veçanta të florës me vlera përdorimi. Aktualisht, faktorët që kërcënojnë më së shumti këto grupime janë zgjerimi i tokave të bukës, dhe më pak djegjet e prerjet e jashtëligjshme.

Në lartësi më të mëdha, me ekspozim në shpate të ngrohta P dhe të ndriçuara, në shkëmb amnor gëlqeror të dalë në sipërfaqe në formë gurishtesh, shfaqet dukshëm një shoqërim i dominuar nga shkurret *Phyllirea latifolia* dhe *Pistacia lentiscus* (gr. 5), mund ta përfshijmë në habitatin **F5.123 - Matorral drunor me xinë dhe mret**. Ky habitat përfaqëson matorrale drunorë termo - mesdhetare të dominuara nga *Pistacia lentiscus* dhe *Phyllirea latifolia* të larta (www.eunis.eea.europa.eu). Ai ka një shtrirje të kufizuar midis zonës mbi “Syrin e Kucedrës” në ujvarën e Bogovës, dhe nën rrugën e ndërtuar për nxjerrjen e pllakave të gurit, në lartësitë midis 400 – 900 m, me pjerrësi mesatare 37°. Ky formacion është i shëndetshëm dhe pak i ndikuar nga dora e njeriut, përveçse në kufijtë e sipërm të tij, ku janë aktive guroret.

Si makie tipike, edhe ky grupim përfshihet në *Quercion ilicis*. Kati drunor mungon tërësisht, ndërkohë që kati shkursor është i zhvilluar mirë, i çlirët, me lartësi mesatare rreth 1.5 m. Përveç specieve dominuese, shkurre të tjera bashkëshoqëruese përmendim *Juniperus oxycedrus*, *Erica arborea*, *Cotinus coggygia*, *Arbutus unedo*, *Cistus incanus* tek tuk ndonjë *Quercus ilex*, *Quercus frainetto* në formë shkurreje etj. Kati barishtor përfaqësohet nga *Dorycnium hirsutum*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Origanum vulgare*, *Trifolium angustifolium*, *Oenanthe pimpinelloides*, *Teucrium chamaedrys* etj.

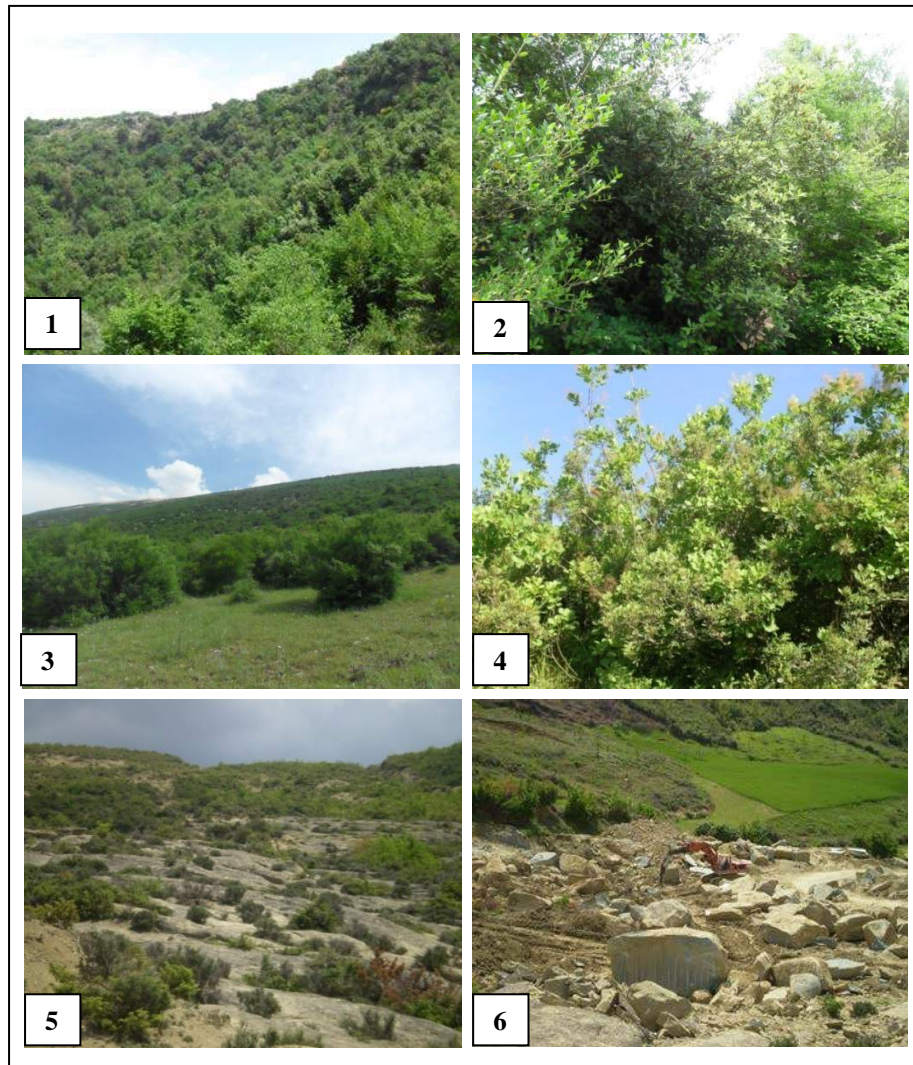

Fig. 3. 45: Pamje nga shoqërimi me 1) *Arbutus unedo* L. 2) *Quercus ilex* L. 3) *Pistacia lentiscus* L. dhe *Phillyrea latifolia* L. 4) *Cotinus coggygia* Scop. 5) *Anthylis hermanie* L. dhe 6) dëmtimi i shoqërimit me *A. hermanie*

Në tabelë vërejmë edhe një grupim kompakt (gr. 2) i cili, edhe pse me numër të vogël rilevimesh, është i identifikueshëm si një grupim me *Anthylis hermanie* i klasifikuar në:

F.7 Shqopishte mesdhetare me gjemba (frigana, shqopishte si iriq dhe bimësi shkëmbore e bregdetit) / F7.31B Frigana të detit Egje me *Anthyllis hermanie*

Pal.:33.3B

Ky habitat përfaqësohet nga shkurre gjysëmsferike të shkurtra dhe me gjemba të zonës termo - Mesdhetare. Në PKT ai haset vetëm në një stacion, në zonën e quajtur “dërrasat” (pranë fshatit Frashtan / Bogdan1), në lartësinë 300 - 320 m, në toka të cekëta të shpateve të pjerrët, të gërryer e të diellëzuar. Ndonëse jo aq tipik si në Rivieren shqiptare, duket qartë se ai është thjesht hallkë e zinxhirit degradues të shoqërimeve përreth, makies e sidomos shkorretave gjetherënëse.

Struktura e tij (shkurre shtatshkurtra kserofile, zakonisht me gjethë të vogla lëkurore e me degë gjembore) është e përcaktuar nga faktorë të tillë si: kullotja, zjarret apo veprimtaria e njeriut. Ekzistenca e këtyre tip habitateve tregon për stade degraduese përgjatë suksesionit natyror. Ato bëhen shembull i qartë i shoqërimeve dytësore që rrjedhin nga një dushkajë e mëparshme. Kati drunor mungon tërësisht, ndërsa kati shkurre është i mirë zhvilluar dhe monodominant me *Anthyllis hermanniae*, por nuk mungojnë edhe specie si *Fraxinus ornus*, *Quercus ilex*, *Pistacia terebinthus* etj. të cilat dëshmojnë për origjinën e këtij habitati. Kati barishtor përfaqësohet nga *Fumana procumbens*, *Carlina vulgaris*, *Filago vulgaris*, *Micromeria graeca*, *Sherardia arvensis* etj. Floristikisht ky shoqërim ka shumë ngjashmëri me grupimet e *Micromerion juliana*.

Aktualisht, habitati është i kërcënuar rendshëm, gati në zhdukje të plotë nga veprimtaritë gurë nxjerrëse që kanë pushtuar zonën.

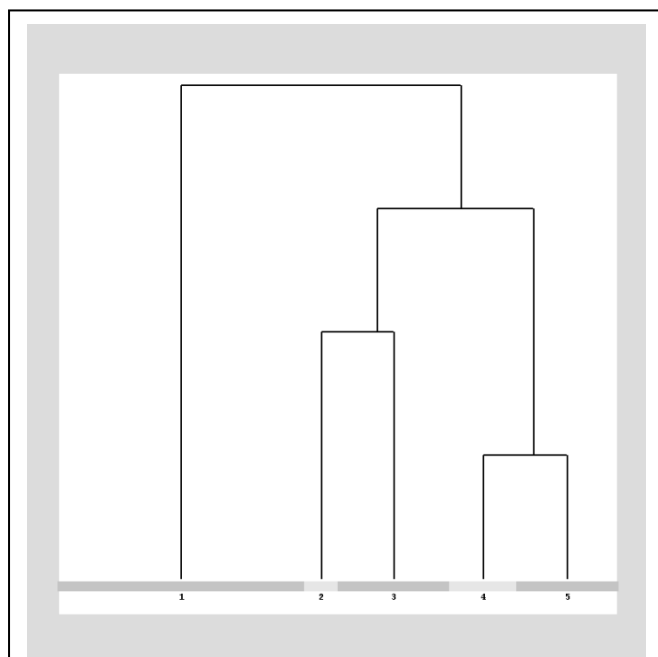

Fig. 3. 46: Dendrograma e grupimeve kryesore fitosociologjike
 1- grupi me *A. unedo*
 2- grupi me *A. hermanie*
 3- grupi me *Q. ilex* dhe *F. ornus*
 4- grupi me *C. cogyggria*
 5- grupi me *Ph. latifolia* dhe *P. lentiscus*

Për të pesta këto grupime, vërehet se speciet dominuese për habitatet e niveleve të ndryshëm, i përkasin kryesisht *Quercion ilicis* / *Quercetalia ilicis* / *Quercetalia ilicis*, sikundër janë tipiket *Q. ilex*, *A. unedo*, *E. arborea*, *J. oxycedrus*, *S. junceum*, *Ph. latifolia*, *P. amygdaliformis*, *P. spina-christi*, *R. aculeatus*, *O. alba*, *V. tinus*, *L. latifolius* etj. të grupeve 1 dhe 3, më pak në gr. 4 dhe shumë pak në gr. 5. Megjithatë, përkatësia sintaksonomike është e larmishme dhe hasim specie që i përkasin edhe *Quercetalia pubescens*, *Quercetalia pubescentis* – *petraeae*, *Festuco – Brometea*, *Arrhenatheretalia* etj., çka tregon për plasticitetin e madh të florës së këtij Parku, por edhe për dëmtimet jo të vogla të tij.

Terreni i pjerrët dhe prania e mjaft përrenjve e grykave kanë lehtësuar shumë transportin dhe praninë e këtyre elementeve të zonave më të freskëta

Pra, habitatin e mësipërm, në zonën e studimit e hasim në 4 nëntipe habitatesh të qarta dhe në një jo shumë të plotë, të cilët janë të shtrirë në nivelet e poshtme të parkut. Në Fig. 3. 46 jepet dendrograma e grupimeve kryesore.

Ky habitat karakterizohet nga një pasuri relativisht e lartë floristike, me 237 specie bimore në 50 rilevime. Format biologjike mbizotëruese janë ato Hemikriptofite, me 76 përfaqësues, të ndjekura nga ato Terofite me 45 dhe Phanerofite me 35 specie. Ndërsa në këndvështrimin korologjik, larmishmëria është e madhe, por mbizotëruese janë format Evropiane Mesdhetare (EuM, 50) dhe Mesdhetare (Med, 26). Këto rezultate janë të pritshme, pasi po përshkruajmë bimësinë e shkorretave mesdhetare kushtet ekologjike të zhvillimit të të cilës janë të lidhura me një nga faktorët ekologjik siç është klima karakteristike, më 2 - 3 muaj thatësi verore dhe e lagësht në periudhën e dimrit. Grafikiqst, larmia e formave biologjike dhe korologjike jepet në Fig. 3. 47.

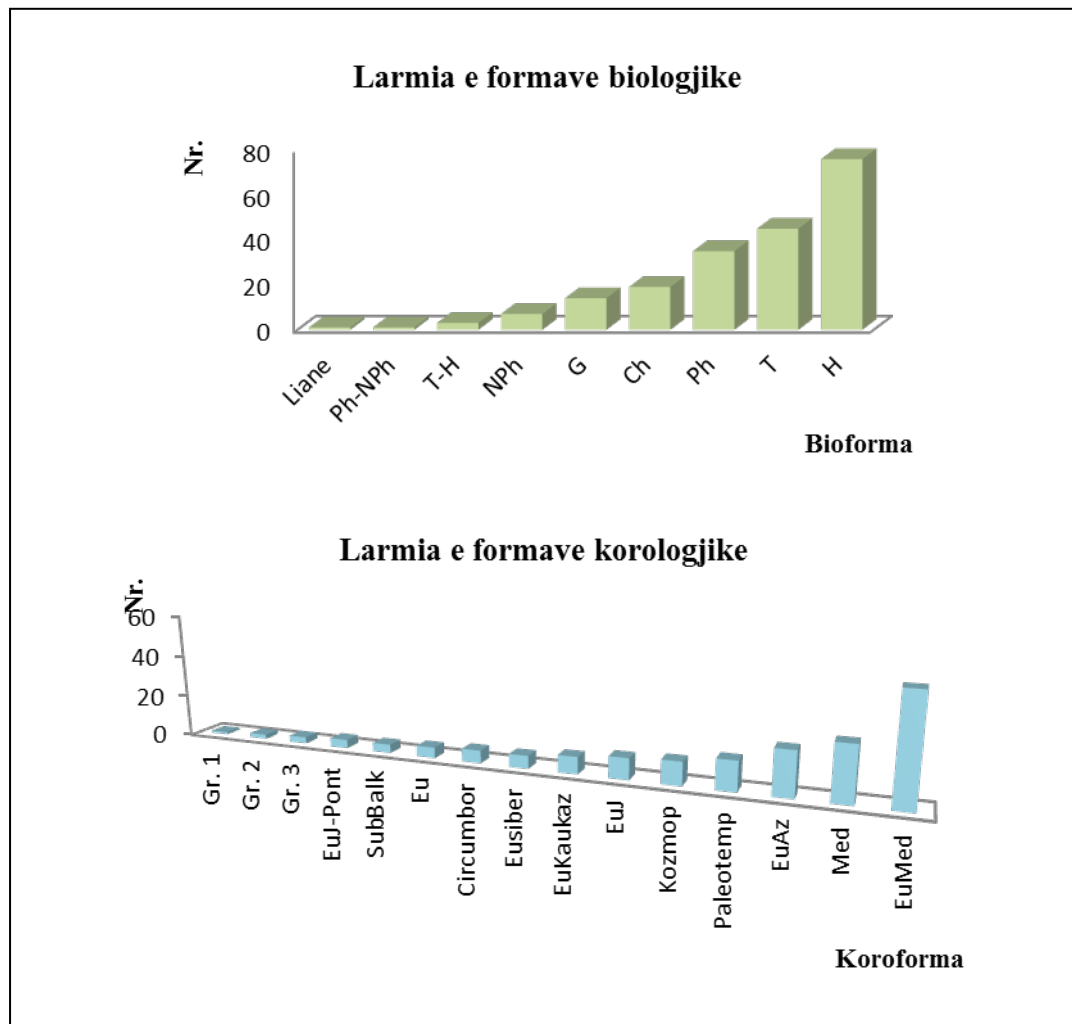

Fig. 3. 47: Larmia e formave biologjike dhe korologjike në makie në PKT

Tab. 3. 15: Tabela fitosociologjike për makien në PKT

Bio forma	Koro forma	Table from relevés of the file: Makia_Tom 5.wct							Sintaxonomia
Ph	EuMed	<i>Juniperus oxycedrus</i>	[0]	14+1..+1.1++1+111+.+.1	++1	+1+11+...+	1.+++1	++11+.111	Quercion ilicis
Ph	Med	<i>Arbutus unedo</i>	[0]	...1.1.414144+4+1+414	...	+.+.+.+.+	...141	+.+.11.	Quercion ilicis
Ph	EuMed	<i>Colutea arborescens</i>	[0]	...+1+.+.+.+.+.+	...	+.1+.+.+.+	+.+.+.+	1.+.+.+.+	Quercetalia ilicis; Ostryo-Carpinion orientalis;
H	EuMed	<i>Thymus longicaulis</i>	[0]	...+.+.+.+.+.+.+.+	+	+.+.+.+.+.+	...+.+.+.+	...	Scorzonero-Chrysopogonetalia; Querco-Fagetea; Festuco - Brometea
H	EuAz	<i>Polygala vulgaris</i>	[6]	+...+.+.+.+.+.+.+.+	...	...	...	...	Nardion
H	EuKaukaz	<i>Bellis perennis</i>	[6]	+++++.+++++.+.+.+.+	...	...	...	...	Arrhenatheretalia
H	EuSiber	<i>Veronica chamaedrys</i>	[6]	+...+.+++++.+.+.+.+	...	...	+.+.+.+	...	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc.- petraeae; Molinio- Arrhenatheretea
H	EuAz	<i>Ajuga reptans</i>	[6]	...+.+++++.+.+.+.+	...	...	...	...	Fagetalia sylvaticae; Fagetalia; Querco-Fagetea
H	EuSiber	<i>Fragaria vesca</i>	[6]	+...+.+++++.+.+.+.+	...	...	...	...	Fagetalia sylvaticae; Querco - Fagetea
G	EuJ	<i>Helleborus odoratus</i>	[6]	+++...+.+.+.+.+.+.+	...	...	+.+.+.+	++.+.+.+	Fagion Illyricum
NPh	Med	<i>Cistus salvifolius</i>	[5]	...+.+.+.+.+.+.+.1+1+11	...	...	1...1+1	+.+.+.+	Cisto-Ericetalia
Ph-NPh	Med	<i>Erica arborea</i>	[0]	...+.+.+.+.4...11...1	...	...1...	4...	...+.11...	Quercion ilicis
Ph	Pontike	<i>Carpinus orientalis</i>	[0]	444444...1.1.1.+1....+.+	+	+.+.1.1.	1.1.+.+	+.+.+.+	Quercetalia pubescens; Quercetalia pubesc.- petraeae; Ostryo-Fagion;
NPh	Med	<i>Cistus incanus</i>	[5]	...+.+.+.+++++.+.+.+	...	+.+.+.+.+	+.11+	++++.1+	Cisto-Ericetalia
NPh	Med	<i>Cytisus villosus</i>	[6]	...+.+++++.+.+.+.+	...	...	...	...	Fraxino orni - Quercetum ilicis
Ch	Med	<i>Anthyllis hermanniae</i>	[5]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Rhamnietalia...., Cisto-Micromerietalia
H	EuJ	<i>Centaurea alba</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Festuco-Brometea, Arrhenatheretalia
H	EuSiber	<i>Carlina vulgaris</i>	[6]	+...+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	+.+.+.+	...	Arrhenatheretalia
Ch	EuMed-Po	<i>Fumana procumbens</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	+.+.+.+	...	Thero-Brachypodietalia, Arrhenatheretalia
T	Paleotemp	<i>Filago vulgaris</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Oleo-Ceratonion
Ch	Med	<i>Micromeria graeca</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Chenopodietalia, Prunetalia spinosae, Rhamno-Prunetea; Arrhenatheretalia
T	EuMed	<i>Sherardia arvensis</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Brachypodion phoenicoides
H	EuMed	<i>Verbascum sinuatum</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercion ilicis; Quercetalia ilicis; Querco - Fagetea
T	EuJL	<i>Delphinium peregrinum</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubescens; Quercetalia pubesc.- petraeae; Ostryo-Fagion; Carpinion orientalis;
Ch	MedJL	<i>Scabiosa crenata</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Cisto-Micromerietalia
Ph	Med	<i>Quercus ilex</i>	[0]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	2..	1+...+21+	1...1	...1....	Fraxino ornui - Quercetum ilicis
Ph	EuMedV-Pont	<i>Fraxinus ornus</i>	[0]	1...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	11.	1+21+.+1	1...+	...+.+.+	Arrhenatheretalia
Ch	Med	<i>Micromeria juliana</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Scorzonero-Chrysopogonetalia; Festuco - Brometea; Arrhenatheretalia
Ch	Med	<i>Teucrium polium</i>	[0]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubescens; Quercetalia pubesc.- petraeae; Festuco - Brometea
T-H	Med	<i>Aethionema saxatile</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Chrysopogoni-Saturejon; Festuco - Brometea; Querco-Fagetea; Arrhenatheretalia
H	Med	<i>Convolvulus althaeoides</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Fraxino ornui - Quercetum ilicis
Ch	EuKaukaz	<i>Helianthemum nummularium</i>	[0]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubescentis
Ch	EuMed	<i>Teucrium chamaedrys</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Festuco - Brometea
G	EuJ-Pont	<i>Euphorbia myrsinites</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc.- petraeae;
Ch	MedL	<i>Salvia officinalis</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubesc.- petraeae; Ostryo-Fagion; Quercetalia ilicis
NpPh	EuJ-Tur	<i>Cotinus coggygria</i>	[0]	...1+1.1.1....111+	...	...+.+.+.+	4444+	.4...1.1+	Quercetalia ilicis
H	EuJL	<i>Anthyllis vulneraria</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubesc.- petraeae;
H	EuAz	<i>Brachypodium pinnatum</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	+.1++	1.+.+.+.+	Quercetalia pubesc.- petraeae; Ostryo-Fagion; Quercetalia ilicis
Ch	EuMed	<i>Dorycnium pentaphyllum</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia ilicis
H	EuMed	<i>Polygala nicaensis</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Festuco rubrae - Cynosuretum
H	Paleotemp	<i>Dactylis glomerata</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	1.1++	++++.+.+	Thero-Brachypodietea; Arrhenath.; Prunetaliaspi, Festuco-Brom. Frax. orni-Querc. ilicis; Que-Fag.
T	EuMed	<i>Blackstonia perfoliata</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Brometalia, Holoschonetalia
Ph	EuQ-Pont	<i>Lembotropsis nigricans</i>	[0]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Pino-Quercetalia
Ph	EuJL-Pont	<i>Cornus mass</i>	[0]	...1+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	+.11+	++++.+.+	Quercetalia pubesc.- petraeae; Ostryo-Fagion; Quercetalia ilicis
Ph	EuMed	<i>Spartium junceum</i>	[0]	...+.+.+.+.4...+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia ilicis
H	EuMed	<i>Viola odorata</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubesc.- petraeae;
T	EuAz-SubKozmop	<i>Geranium molle</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Onopordietalia
Ph	Med	<i>Pyracantha coccinea</i>	[0]	...1...+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	+.1+	+.+.+.+	Poo-Tussilaginetum, Sisymbrium
G	Paleotemp	<i>Tussilago farfara</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc.- petraeae; Querco-Fagetea
H	Circumbor	<i>Clinopodium vulgare</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Brachypodio-Chrysopogonetea
-	-	<i>Chrysopogon gryllus</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Quercetalia ilicis
Liane	EuAz	<i>Clematis viticella</i>	[5]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	1.+.+.+	...	Onopordetalia, Festuco-Brometea
H	Eu	<i>Echium vulgare</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	Molinio-Arrhenatheretea
H	EuAz	<i>Plantago major</i>	[6]	...+.+.+.+.+.+.+.+.+.+	+++	...	...	...	

T	Kozmop	<i>Poa annua</i>	[6]	+.....	..		+.++		Chenopodietae, Cynosurion, Secalitea
NPh	MedJ	<i>Putoria calabrica</i>	[6]	+.....	..		+.+++		Quercetea ilicis
NPh	EuMed	<i>Rubus ulmifolius</i>	[4]	+.....	..		1.+++		Querceto-Fagetea; Populetales; Quercetalia ilicis; Pruno-Rubion ulmifolii
T	Paleotemp	<i>Centaurium erythraea</i>	[6]	+.....	..		+.+++		Plantagion crassifoliae; Festuco-Brometea; Arrhenatheretalia
-	-	<i>Aremonia agrimonoides</i>	[6]	+.....	..		+.+++		Fagetalia sylvaticae; Fagetalia; Querceto-Fagetea
Ph	Med	<i>Pistacia lentiscus</i>	[0]	+.....	..	1.....+..		1.+1.14+	Pistacio-Rhamnetalia; Quercetalia ilicis
Ph	Med	<i>Phillyrea latifolia</i>	[0]	+.....	..	..+.4..+1		..+11	Quercetalia ilicis
Ch	EuMed	<i>Dorycnium hirsutum</i>	[6]	+.....	..		+.+++	1.+.+.	Cisto-Ericetalia
H	EuAz	<i>Origanum vulgare</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Origanetalia; Fraxino ornui - Quercetum ilicis
Ph	Az-Pont	<i>Cercis siliquastrum</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Fraxino ornui - Quercion ilicis
H	Kozmop	<i>Cichorium intybus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Polygonion, Convolvulion
Ph	EuJL	<i>Quercus frainetto</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Quercion frainetto-cerris
T	Eu-Med	<i>Trifolium angustifolium</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Thero-Brachypodietae
G	Paleotemp	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Quercetalia ilicis
H	Paleotemp	<i>Lotus corniculatus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Festuco-Brometea; Arrhenatheretalia; Querceto-Fagetea; Fagetalia sylvaticae
H	MedAtl	<i>Oenanthe pimpinelloides</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Holoschoenetalia; Querceto-Fagetea; Quercetalia pubescentis-petraeae;
H	EuAz	<i>Bupleurum falcatum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Festuco - Brometea
H	SubBalk	<i>Digitalis lanata</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis-petraeae
H	EuMed	<i>Galium lucidum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubesc. - petraeae; Quercetalia ilicis; Querceto-Fagetea; Festuco-Brometea; Arrhenath.
G	EuMed	<i>Muscari comosum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	MesoBromion; Arrhenatheretalia
T	EuMed	<i>Petrorhagia prolifera</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis
Ph	SubBalk	<i>Quercus trojana</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Quercetalia ilicis, Quercetea ilicis
T	EuSiber	<i>Bromus secalinus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Secalitea
H	EuAz	<i>Vincetoxicum hirundinaria</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Querceto-Fagetea
H	EuMed	<i>Convolvulus cantabrica</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Thero-Brachypodietales, Xerobromion
NPh	EuAz	<i>Rosa canina</i>	[4]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea; Cytiso sessilifolii-Quercetum pubescentis;
Ph	EuJL-AzP	<i>Acer campestre</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea; Quercetalia ilicis; Prunetalia spinosae; Prunetalia
H	EuAz	<i>Euphorbia cyparissias</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea
Ph	EuJL	<i>Quercus pubescens</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc. - petraeae; Quercetalia ilicis
H	EuJ	<i>Lathyrus latifolius</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia ilicis, Quercion ilicis
G	Med	<i>Asparagus acutifolius</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia ilicis; Carpinion orientalis
Ch	Eu-SiberJ	<i>Dictamnus albus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis
G	Kozmop	<i>Pteridium aquilinum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetal. R-P.
G	PaleoSubtropik	<i>Smilax aspera</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercion ilicis, Quercetalia ilicis
Ph	Med	<i>Viburnum tinus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia ilicis
H	EuMed	<i>Ajuga chamaepitys</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Xerobromion; Arrhenatheretalia
T	Med	<i>Anagallis foemina</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Secalinetea
H	SubKozmop	<i>Hypericum perforatum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescenti-petraeae; Fagetalia sylvaticae; Querceto-Fagetea; Arrhenatheretalia
H	Paleotemp	<i>Medicago lupulina</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Festuco-Brometea
H	EuMed	<i>Petrorhagia saxifraga</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Festuco-Brometea; Brachypodio-Chrysopogonetea; Arrhenatheretalia
Ph	EuMed	<i>Pistacia terebinthus</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Quercetalia ilicis, Quercetea ilicis
H	EuSiber	<i>Briza media</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Mesobromion, Arrhenatheretalia
T	EuJ	<i>Crupina vulgaris</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Arrhenatheretalia
H	Pont	<i>Lathyrus laxiflorus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis
H	MedV	<i>Anemone hortensis</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis
Ph	SubMed-SubAtl	<i>Hedera helix</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea; Quercetalia ilicis
T	EuMed	<i>Geranium purpureum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia ilicis
T	EuAz	<i>Lycopsis arvensis</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Secalinetea, Chenopodietae
H	EuJQ	<i>Primula vulgaris</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Fagetalia sylvaticae; Querceto - Fagetea
H	SubBalk	<i>Leontodon cichoraceus</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto - Fagetea; Quercetalia ilicis
H	SubKozmop	<i>Potentilla reptans</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Arrhenatheretalia
T	Circumbor	<i>Hordeum murinum</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Sisymbriion
T	EuMed	<i>Anagallis arvensis</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Chenopodietae-Secalinetea
H	Paleotemp	<i>Calystegia sepium</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea; Convolvulion sepium; Polygono-Chenopodion, Populetales albae,
H	EuAz	<i>Salvia glutinosa</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Fagetalia sylvaticae; Fagetalia; Querceto-Fagetea
H	EuJ-Pont	<i>Buglossoides purpurocaer.</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc. - petraeae; Quercetalia ilicis, Querceto-Fagetea
H	EuQL	<i>Veronica austriaca</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Quercetalia pubescentis, Mesobromion, Geranion sanguinei
H	EuAz	<i>Campanula glomerata</i>	[6]	+.....	..		..+.	..+.	Festuco-Brometea; Fagetalia sylvaticae; Querceto-Fagetea
NPh	EuAz	<i>Coronilla emerus</i>	[0]	+.....	..		..+.	..+.	Orno-Cotilion; Quercetalia pubescentis
Ph	Circumbor	<i>Juniperus communis</i>	[4]	+.....	..		..+.	..+.	Querceto-Fagetea

Mahmutaj E. (2015): Studimi dhe kartografimi i habitateve dhe florës së PK Tomorr

Ph	SubBalk	<i>Platanus orientalis</i>	[2]	1.....	1.....	Juglando-Platanetum orientalis
Ph	EuKaukaz	<i>Acer pseudoplatanus</i>	[2]	+.....+		Fagetalia sylvaticae ; Fagetalia; Querco - Fagetea
H	MedV	<i>Stachys recta</i>	[6]		+...+	Festuco - Brometea; Querco-Fagetea
H	Med	<i>Galium mollugo</i>	[6]		+.....	Querco-Fagetea; Quercetalia pubescens
Ph	EuAz	<i>Cornus sanguinea</i>	[0]	1.....	+.....	Querco-Fagetea; Quercetalia ilicis; Prunetalia spinosae, Rhamno-Prunetea
Ph	EuMed	<i>Celtis australis</i>	[0]		+.....	Fraxino orni - Quercion ilicis
H	Paleotemp	<i>Melica uniflora</i>	[6]		+.....	Querco-Fagetea; Fagetalia sylvaticae
T	Paleotemp	<i>Trifolium campestre</i>	[6]		+.....	Festuco-Brometea; Arrhenatheretalia
H	Paleotemp	<i>Arrhenatherum elatius</i>	[6]		+.....	Arrhenatheretalia
T	EuMed	<i>Borago officinalis</i>	[6]		+.....	Chenopodieta
T	Med-Turan	<i>Brachypodium distachyon</i>	[6]		+.....	Prunetalia spinosae, Rhamno-Prunetea; Molinio-Arrhenatheretea
H	EuAz	<i>Cruciata laevipes</i>	[6]		+.....	
H	EuMed	<i>Cynoglossum creticum</i>	[6]		+++.....	
H	EuMed	<i>Echium italicum</i>	[6]		+++.....	Brachypodium - phoenicoides
H	EuMed	<i>Eryngium campestre</i>	[6]		+.....	Thero- Brachypodieta; Arrhenatheretalia;
H	EuAz	<i>Lolium perenne</i>	[6]		+.....	Cynosurion
H	Med-Turan	<i>Lychnis viscaria</i>	[6]		+++.....	
Ch	EuMed	<i>Ononis spinosa</i>	[6]		+.....	Brometea; Arrhenatheretalia;
T-H	EuMed	<i>Pallenis spinosa</i>	[6]		+.....	
H	Circumbor	<i>Poa pratensis</i>	[6]		+.....	Arrhenatheretalia
Ph	Med	<i>Pyrus amygdaliformis</i>	[2]		+.....	Quercetalia ilicis; Ostryo-Carpinion orientalis
Ch	EuMed	<i>Ruscus aculeatus</i>	[5]		+++.....	Quercion ilicis; Querco - Fagetea , Quercetalia ilicis
H	EuAz	<i>Sanguisorba minor</i>	[6]		+.....	Festuco-Brometea; Querco-Fagetea; Prunetalia spinosae, Rhamno-Prunetea; Arrhenatheretalia
T	Paleotemp	<i>Sisymbrium officinale</i>	[6]		+++.....	
T	EuMed	<i>Trifolium nigrescens</i>	[6]		+.....	
H	Eu	<i>Trifolium repens</i>	[6]		+.....	Cynosurion; Arrhenatheretalia
Ph	EuKaukaz	<i>Ulmus minor</i>	[2]		1.1.....	Populetalia; Pruno-Rubion ulmifolii; Quercetalia pubescens
Ph	EuJL-Pont	<i>Paliurus spina-christi</i>	[5]		1.1.....	Cisto-Ericetalia; Ostryo-Carpinion orientalis; Quercetalia ilicis
H	EuMed	<i>Ballota nigra</i>	[6]		+.....	Onopordon acanthii, Hordeion
Ph	EuKaukaz	<i>Corylus avellana</i>	[5]		+.....	Querco-Fagetea; Fagetalia sylvaticae; Carpino betuli-Coryletum avellanae
T	SubMed-Pont	<i>Linum usitatissimum</i>	[6]		+.....	
Ch	EuMed	<i>Osyris alba</i>	[6]		+.....	Quercetalia ilicis
T	SubKozmop	<i>Setaria pumila</i>	[6]		+.....	Chenopodieta
H	EuAz	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	[6]		+.....	Querco-Fagetea; Arrhenatheretalia; Fagetalia sylvaticae
T-H	EuMed	<i>Echium plantagineum</i>	[6]		+.....	Hordeion
H	EuMed	<i>Primula acaulis</i>	[6]		+.....	Fagion Illyricum
T	EuMed	<i>Cynosurus echinatus</i>	[6]		+.....	Sisymbriion
Ch	Med	<i>Euphorbia spinosa</i>	[6]		+.....	Chrysopogoni-Saturejon
G	EuMed	<i>Sambucus ebulus</i>	[2]		+.....	Querco-Fagetea
Ph	EuKaukaz	<i>Sambucus nigra</i>	[2]		1.....	Querco-Fagetea
H	EuMed	<i>Stachys germanica</i>	[5]		+.....	Quercetalia pubescentis; Quercetalia pubesc. - petraeae
H	EuAz	<i>Melilotus officinalis</i>	[6]		+.....	Chenopodieta-Secalinetea
H	Circumbor	<i>Poa alpina</i>	[6]		+.....	Poion alpinae
H	Circumbor	<i>Prunella vulgaris</i>	[6]		+.....	Arrhenatheretalia; Festuco-Brometea
H	Med	<i>Agrimonia eupatoria</i>	[6]		+.....	Festuco-Brometea; Arrhenatheretalia
T	EuMed	<i>Linum catharticum</i>	[6]		+.....	Arrhenatheretalia; Festuco-Brometea;
Ph	Eu	<i>Sorbus aucuparia</i>	[6]		+.....	Quercetalia robori-petraeae; Querco-Fagetea
H	Paleotemp	<i>Verbena officinalis</i>	[6]		+.....	Arrhenatheretalia;
G	EuKaukaz	<i>Lathyrus niger</i>	[5]		+.....	Quercetalia pubesc. - petraeae;
Ph	EuMed	<i>Quercus cerris</i>	[2]		+.....	Quercion frainetto-cerris; Ostryo-Fagion; Quercetalia pubescens
H	EuMed	<i>Potentilla micrantha</i>	[6]		+.....	Quercion frainetto-cerris; Querco-Fagetea; Quercetalia pubescenti petraeae
Specie te tjera:<i>Robinia pseudoacacia, Ficus carica, Asteriscus sp.,Daucus carota, Taraxacum officinale, Rubus sp., Scabiosa sp.,Sedum hispanicum, Sedum sediforme, Centaurea saloniitana,Linum nervosum, Prunus sp., Trifolium alpestre, Acanthus spinosus, Muscari racemosum, Orchis lactea, Orchis mascula,Rapistrum rugosum, Mentha piperita, Cerastium brachypetalum, Carum carvi,Draba muralis, Geranium rotundifolium, Ornithogalum tenuifolium, Plantago lanceolata,Geranium lucidum,Olea europaea, Aegilops triuncalis, Silene vulgaris, Desmazeria rigida, Convolvulus arvensis, Linum sp.,Verbascum sp., Campanula sp., Euphorbia helioscopia, Anthemis sp., Arum italicum,</i>						

	<i>Asplenium trichomanes, Sorghum halepense, Bromus sp., Cupressus sempervirens, Astragalus sp., Urtica dioica, Vinca major, Trigonella corniculata, Capsella bursa pastoris, Hypericum rumeliacum, Sideritis romana, Astragalus monspessulanus, Coronilla cretica, Lathyrus montanus, Hypericum spruneri, Erodium cicutarium, Papaver rhoeas, Ranunculus sardous, Thlaspi arvense, Matricaria perforata, Agrostema githago, Staehelina uniflosculosa, Psoralea bituminosa, Quercus coccifera, Linum nodiflorum, Vicia grandiflora, Lathyrus nissolia, Papaver dubium, Geranium brutium, Cerastium glomeratum.</i>	

95A0 Pyje pishash të larta malore Mesdhetare

Pal.: 42.71

EUNIS:G3.61 Pyje me pishë lëvore bardhë (*Pinus leucodermis*)

Habitati **95A0 Pyje pishash të larta malore Mesdhetare** përfaqëson pyje endemike të Ballkanit me *Pinus leucodermis* ose *Pinus peuce*, të kufizuara në pjesën J të Ballkanit, në V të Greqisë dhe J të Italisë, të detajuar në PKT në nëntipin **42.71 Pyje me pishë lëvore bardhë (*Pinus leucodermis*)**. Ky habitat përfaqëson formacione drurësh të *Pinus leucodermis*, zakonisht të hapura, dhe me nënkate të formuar nga kullota të zhveshura në toka të thata gurishtore (EC, EUR 28). Në klasifikimin EUNIS, ai përfshihet në habitatin me të njëjtën emër **G3.61 Pyje me pishë lëvore bardhë (*Pinus leucodermis*)**(www.eunis.eea.europa.eu) dhe në PKT është i shprehur qartë.

Formacionet me rrobull në PKT preferojnë shpate me pjerrësi të ndryshme që fillon nga 10° deri në 90°, zakonisht në blloqet shkëmbore të lartësive të mëdha. Hasen në faqe të ndriçuara dhe të thata me kundrejtime kryesisht VP, L, dhe më pak J. Ato rriten në lartësitë midis 900 - 2000 m, dhe jo rrallë formojnë formacione të përziera me ahun (*Fagus sylvatica*), ose formacione të pastra mbi nivelin e sipërm dhe nën nivelin e poshtëm të ahishteve. Rrobullishtet zhvillohen mbi shkëmbinj amnor gëlqerorë, të cilët dalin në sipërfaqe në trajtën e formacioneve shkëmbore të ngritura gati 90° në nivelet e sipërme, në trajtën e shkëmbinjve në formë blloqesh apo edhe në formë gurishtesh të imëta (screes). Megjithatë, në nivelet e poshtëme këto formacione hasen edhe në shkëmb amnor flysh, si dhe në rrëpira argjilore. Arsyeja mendojmë se është prania e shumë grykave, dhe si rrjedhojë krijimi i shumë mikroklimave, të cilat ndikojnë në bimësinë përreth. Tokat ku rriten këto formacione janë zakonisht të cekëta dhe humusore, por në zonat e poshtëme tokat argjilore janë mbizotëruese.

P. leucodermis haset në rajone me klimë mesdhetare, por duke qenë specie malore deri subalpine ka shtrirje në lartësi, ndaj formacionet e tij janë shpesh nën efektin e ngricave të dimirit (Farjon, 2013). Pra, këto popullata i gjejmë në kushte të larmishme ekologjike, duke filluar nga brezi më i ulët i bimësisë, ku rrobulli ndërfitet si xhep dhe përzihet me bimësinë sklerofile, deri në brezin alpin. Ndër të tjera kjo lidhet me aftësitë e *P. leucodermis* i cili është më konkurrues sesa ahu në kushte të caktuara gjeologjike dhe hidrologjike (Bohn *et al.*, 2004), ndaj dhe në këto raste përcakton kufirin e pyllit. Në Fig. 3. 48 paraqiten formacione rrobulli në zona të ndryshme të PKT.

Zakonisht formacionet me rrobull janë të fragmentuara, dhe përbëhen nga nëngrupime të kufizuara nga faktorët edafikë dhe të ndarë nga formacione të tjera. Mbizotërojnë drurët e vjetër dhe rigjenerimi është i rrallë ose duket se mungon. Formacionet më të gjera të rrobullit hasen në Shqipëri (Vidakovic, 1991), por edhe këtu ka popullata të vogla e ndonjëherë edhe drurë të vetmuar (Farjon, 2013). Në PKT, këto formacione janë të gjera dhe formojnë një brez të dukshëm dhe të plotë në faqen VP të malit, janë më të fragmentuara në faqen L, thuajse mungojnë në ate J dhe mungojnë plotësisht në majën e Zaloshnjës. Shtrirja e tyre në PKT zë një sipërfaqe prej 2762.249 ha dhe paraqitet në hartën në Fig. 3. 49.

Në PKT, formacionet me rrobull nuk janë shumë të dendura, duke lejuar praninë si të shkurreve ashtu dhe të rripave me bimësi të dendur barishtore, veçanërisht në toka të thata, gurishtore apo shkëmbore gëlqerore.

Fig. 3. 48: Pamje nga formacione me *Pinus leucodermis* Antoine në PKT

Fizionominë këtyre formacioneve ja japin drurët e lartë të rrobullit (*P. leucodermis*), i cili dominon edhe katin druror të pyllit. Rrobulli arrin një lartësi mesatare rreth 15 m, por drurët më të lartë janë në nivelet e poshtme të zonës. Në përgjithësi, këto formacione janë të qëndrueshme, në stad klimaks, me drurë të vjetër, por tek - tuk shihen grupime individësh të rinj kryesisht në faqen L, dhe në fare pak raste edhe filiza.

Brenda rrobullishteve të PKT dallohen (3) grupe me tipare të veçanta floristike, dhe në një vështrim të shpejtë të tabelës fitosociologjike (Tab. 3.17, fq. 151) (Shih shtojca Tab. 3.18 për kokën e tabelës) dallojmë se një pjesë e mirë e rievimeve kanë përbërje floristike të ngjashme me ato të ahut, me të cilin shpesh rrobulli është bashkëdominant. Siç edhe kemi shpjeguar në përshkrimin e ahishteve, këto dy formacione ndërfiten tek njëra tjetra, dhe pikërisht në këto zona tranzitore këto drurë bashkëdominojnë. Pra, edhe pse në shumicën e rasteve rrobulli formon pyje gati të pastër, kati druror përbëhet edhe nga specie të tjera si *Fagus sylvatica*, *Acer heldreichii*, *Acer pseudoplatanus* dhe *Acer platanoides*.

Kati shkurror, edhe pse jo shumë i lartë është i formuar mirë, i pasur dhe i dukshëm. Ai karakterizohet nga specie të gjinisë *Juniperus* L., si *Juniperus communis* subsp.nana, *Juniperus communis*, *Juniperus oxycedrus* dhe *Juniperus foetidissima*, por nuk mungojnë edhe të tjera si *Crataegus monogyna*, *Fraxinus ornus*, *Cotoneaster nebrodensis*, *Carpinus betulus*, *Carpinus orientalis*, *Rosa canina*, *Rubus ideaus*, *Pyracantha coçinea*, *Pistacia lentiscus* etj. Pavarësisht se pjesa më e madhe e këtyre

specieve janë të pranishme në pjesën më të madhe të rlevimeve, ato nuk kanë sasi - mbulesë të konsiderueshme, me përjashtim të dëllinjave.

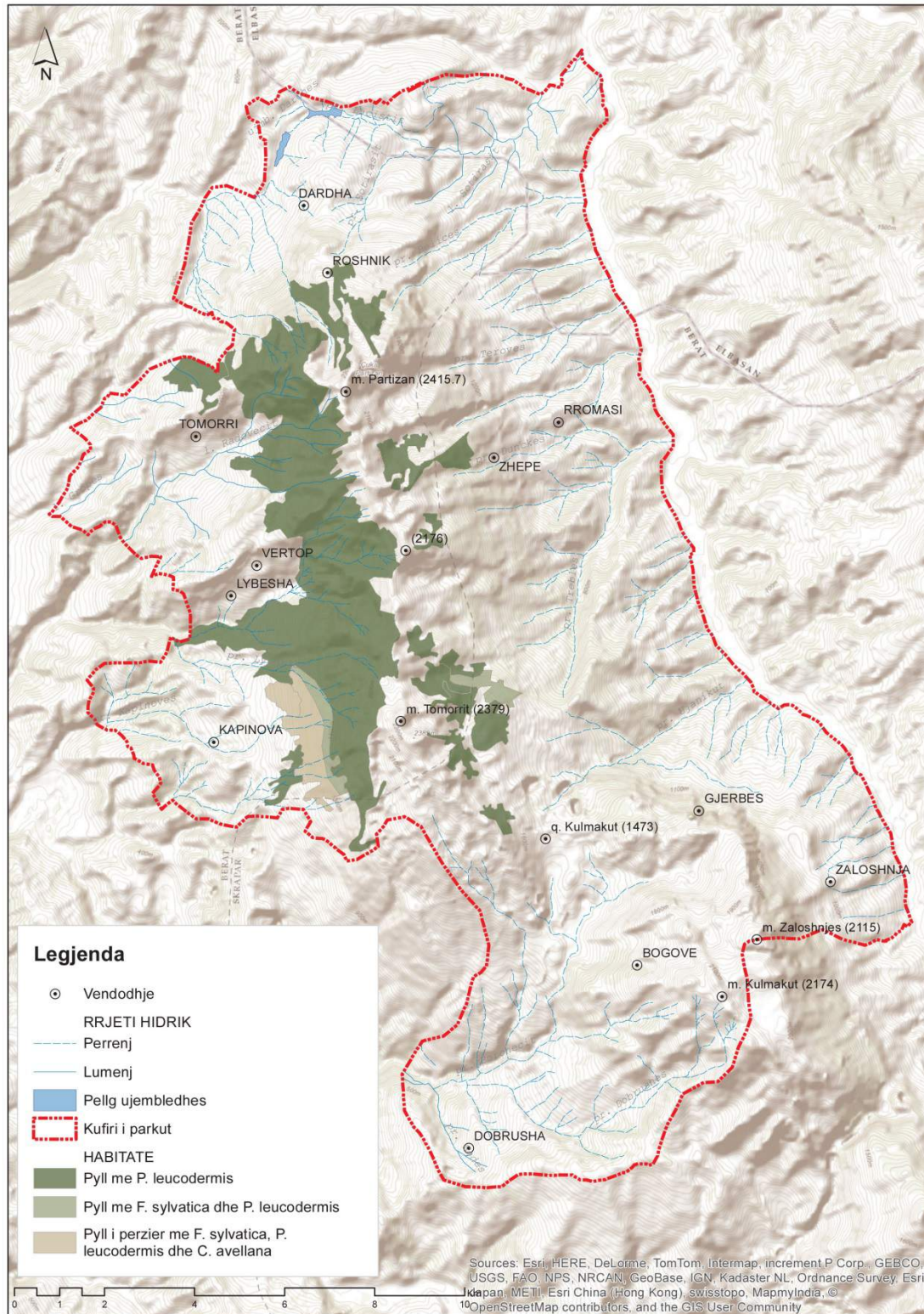

Fig. 3. 49: Harta e shpërndarjes së formacioneve me rrobull në PKT

Juniperus oxycedrus, në disa raste bashkëdominon fortë me rrobullin duke formuar një nëngrupim të veçantë (gr. 3), i cili në vetvete është edhe shenjë degradimi. Në këto zona, bimësia përfaqësohet më pak nga formacione pyjore të plota dhe më shumë nga shkorreta të shtrira në sipërfaqe të gjera. E tillë është situata në PKT në formacionet me rrobull pranë fshatrave Dardhë, Lybeshë dhe Tomorr i vogël. Këtu rrobulli zhvillohet kryesisht në toka argjilore, flysh dhe më pak në gëlqerorë. Ai rritet në lartësi midis 900 – 1500 m dhe në kufijtë e poshtëm përzihet me formacionet me *Carpinus orientalis* dhe më pak me *Ostrya carpinifolia*. Brenda këtij grupimi ka elementë të tjerë të shkurreve sklerofile siç është *Pistacia lentiscus* etj., pasi në kufirin e poshtëm rrobulli në këto zona kufizohet me këto formacione, çka tregohet dhe nga prania e elementëve të *Quercetalia pubescentis* në tabelë. Bimësia barishtore përfaqësohet nga *Primula vulgaris*, *Thymus longicaulis*, *Thlaspi arvense*, *Potentilla reptans*, *Cardamine graeca*, *Carlina acaulis*, *Ononis spinosa*, *Teucrium polium*, *Fragaria vesca* etj.

Në Shqipëri formacionet e rrobullit diferencohen në nën grupime të vogla dhe specifike nga dominimi i bimëve të ndryshme barishtore (*Festucopsis serpentini*, *Sesleria coerulans*) dhe shkëmbi amnor (Bohn et al., 2004). Këtë situatë e hasim edhe në PKT. Tre grupet e tjera në tabelë diferencohen nga dominimi përkatësisht i barishtoreve *Senecio squalidus* (gr. 1), *Geranium macrorrhizum* (gr. 2) dhe *Aremone agrimonoides* (gr. 3).

Grupimi i parë (gr. 1) është identifikuar nga Vangjeli (1983) si *Senecioni - Pinetum leucodermis* Fuk. dhe haset kryesisht në zona të lartësive 1300 – 1700 m. Rritet në shkëmbinj gëlqerorë të dalë në sipërfaqe në formë grumbunjsh, dhe shfaqet si një bashkëdominim i shumë specieve barishtore me rrobullin. Ndër to me vlerë të lartë sasi - mbulese përmendim *Helleborus odoratus*, *Euphorbia cyparissias*, *Silene vulgaris*, *Digitalis grandiflora*, *Asphodelus albus*, *Morina persica*, *Festuca rubra*, *Achillea abrotanoides*, *Satureja montana* etj. Prania e *Pteridium aquilinum* dhe *Urtica dioica* na tregon për ndikim të faktorëve antropogjen në formacion. Kryesisht në këto zona, rreziqet më të larta vijnë nga kullotja dhe zjarret. Bimësia shkurrore nuk është shumë e pasur dhe përfaqësohet nga *Crataegus monogyna*, *Juniperus communis*, *Rubus ideaus* dhe *Daphne mezereum*.

Në grupin e dytë (gr. 2), barishtorja *Geranium macrorrhizum* bashkëdominon me *Festuca rubra*, *Sesleria coerulans* dhe *Thymus cherlerioides* dhe shoqërohet nga specie të tjera si *Morina persica*, *Achillea abrotanoides*, *Melica ciliata*, *Galium lucidum*, *Lotus corniculatus*, *Thalictrum minus*, *Ajuga reptans*, *Anthoxanthum odoratum*, *Cynoglossum germanicum*, *Euphorbia herniariifolia*, *Geranium cinereum*, *Linaria peloponnesiaca*, *Sedum ochroleucum*, *Senecio thapsoides*, *Stachys recta*, *Sideritis montana*, *Thymus praecox* etj. Ato hasen midis 1700 -1900 m lartësi, në kundrejtme të ndryshme e faqe të ndriçuara. Formacioni më tipik me këtë nëngrupim do të ishte rrobullishtja në faqen L, djathtas qafës së Kulmakut, e cila zhvillohet në shkëmbinj gëlqeror në formë zalli të mëdhenj, dhe me forma të ndryshme nga veprimtaria e karstit. Toka është shumë e cekët. Këtë grup e përfshijmë në *Pinetum leucodermis - Geranium macrorrhizum* Vangjeli 1984, megjithatë ai ka edhe elementë të *Seslerio - Pinetum leucodermis* Vangjeli 1984.

Brenda gr. 2 në zona të veçanta mbizotërojnë grupime të tjera barishtore me *Festuca paniculata*, *Phleum alpinum*, *Ranunculus oreophilus*, *Thymus striatus*, *Trifolium repens*, të cilat hasen atje ku rrobulli është më i çlirët, më pranë formacioneve të ahut dhe çeltirave, si dhe ku *Juniperus communis* subsp. *nana* bëhet më e pranishme në

katin shkurror. Ajo influencon në florën barishtore përreth, duke favorizuar elementë të *Pino - Juniperetalia* Rivas Mart. et al.1964 siç janë *Daphne oleoides*, *Doronicum columnae*, *Gallium lucidum*, *Stachys alopecuros*, *Carex kitaibeliana* etj.

Brenda rrobullishteve të PKT ka elementë të *Fago - Pinetum heldreichii* Jankovic1958. Në një pjesë të rievimeve rrobulli, bashkëshoqërohet me ahun dhe tabela na orienton drejt një nëngrupi barishtorësh me *Aremonia agrimonoides* dhe bashkëdominim të *Festuca bosniaca* dhe *Barchypodium sylvaticum*. Kati barishtor në këtë grupim është shumë i pasur, ndaj si specie të tjera barishtore përmendim *Fragaria vesca*, *Doronicum columnae*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Lathyrus pratensis*, *Myosotis sylvatica*, *Satureja montana*, *Muscari neglectum*, *Primula elatior*, *Polygala alpestris subsp. croatica*, *Euphorbia amygdaloides*, *Galium odoratum*, *Saxifraga rotundifolia* etj. Kati shkurror përfaqësohet nga *Sorbus graeca*, *Fraxinus ornus*, *Juniperus communis subsp.nana*, *Carpinus betulus*, *Cornus mass* etj. Ky grup përfaqëson kryesisht rievimet e faqes V dhe VP të malit në të cilat pyjet e rrobullit janë të fragmentuar dhe kanë lëgushë të trashë. Ato zhvillohen në lartësitë midis 1200 – 1900 m, në shpate me pjerrësi 15 – 45°.

Formacionet e rrobullit janë me shumë rëndësi për ruajtjen e natyrës, pasi strehojnë një numër shumë të madh taksonesh endemike, dhe si rrjedhojë me rëndësi fitosociologjike. Midis tyre në PKT listojmë endemiken e vendit *Onosma mattioli* dhe subendemiken me Greqinë *Pedicularis graeca*. Gjithashtu me rëndësi janë speciet e listës së kuqe kombëtare si *Digitalis lanata*, *Hypericum perforatum*, *Juniperus communis*, *Juniperus oxycedrus*, *Juniperus foetidissima*, *Sideritis raeseri* etj.

Fitosociologjikisht këto rrobullishte inkuadrohen në *Pinion heldreichii / Erico-Pinetea*, (Dring et al., 2002; Horvat et al., 1974), por ngjashmëria floristike si dhe evidentimi i asociacionit *Fageto - Pineto leucodermis* për Tomorrin nga Vangjeli (1983), na lejon të mendojmë për një përkatësi të pjesëshme të këtyre përzierjeve rrobull-ah në rendin *Fagetalia sylvaticae*.

Floristikisht, formacionet me rrobull janë të pasura. Regjistrohen 278 specie në 41 rievime të kryera në PKT. Format biologjike më të përhapura janë hemikriptofitet (147), në raport thuajse të njëjtë vijnë Geofitet, Fanerofitet dhe Terofitet dhe pasohen nga Kamefitet. Gjithashtu, edhe pse në sasi të ulëta, ka prani të formave të ndërmjetme si T/H etj. Format korologjike më të përhapura janë ato EuAz (31), Med (31), EuMed (29), Ballk (28), të cilat pasohen nga grupi i formave Eu-Kaukaz (21) dhe Eu (20), dhe me 16 specie përfaqësohen format Paleotemp, EuJ, Circumbor, EuJL e kështu me rradhë (Fig. 3.51). Pra, dallojmë që format e klimave të freskëta dhe atyre të ngrohta mesdhetare në këtë formacion janë thuajse në përfaqësi të njëjtë, çka pasqyron përshtatjen shumë të mirë të rrobullit në kushte të larmishme në PKT.

Rrobullishtet në PKT përfaqësojnë kufirin e sipërm të pyllit dhe vendosen në kontakt të menjëhershëm me kullotat. Prania e shumë specieve që i përkasin *Festuco - Brometea* Br.-BI. et Tx. in Br.-BI.1949 dhe *Arrhenatheretalia* Tx.1931 dëshmojnë për ndërfutjen e specieve të livadheve e kullotave që kufizojnë rrobullin, në formacionet e tij. Në faqen veriore, kufiri i pyllit është më i lartë dhe kontakti i tij është me bimësi shkëmbore dhe bimësi të zonave gëlqerore gurishtore.

Nga pikëpamja e vlerave, rrobulli njihet më shumë si një dru me vlera zbukuruese dhe peizazhore sesa burim për dru, ndaj dhe këta grumbuj pyjorë shfaqen në gjendje relativisht të mirë dhe ndërhyrja e njeriut është përgjithësisht e vogël (Moreira et al., 2012). Ndërhyrja është e vogël edhe në PKT, por mendojmë se arsyet kryesore janë të

lidhura me vendosjen e formacioneve në shpate të aksidentuara. Gjithashtu, ahu dhe dushku janë parë si më të përshtatshëm nga banorët si elementë drusorë, dhe kjo ka favorizuar rrobullin. Megjithatë, ato gjenden në një zonë të mbrojtur dhe në këtë kendvështrim nuk janë të ruajtura siç duhet. Rreziku më i madh vjen kryesisht nga zjarret gjatë stinës së verës, edhe pse rrobulli është një specie pionere me potencial të lartë kolonizues dhe vetë fertilizues (Arianoutsou *et al.*, 2012).

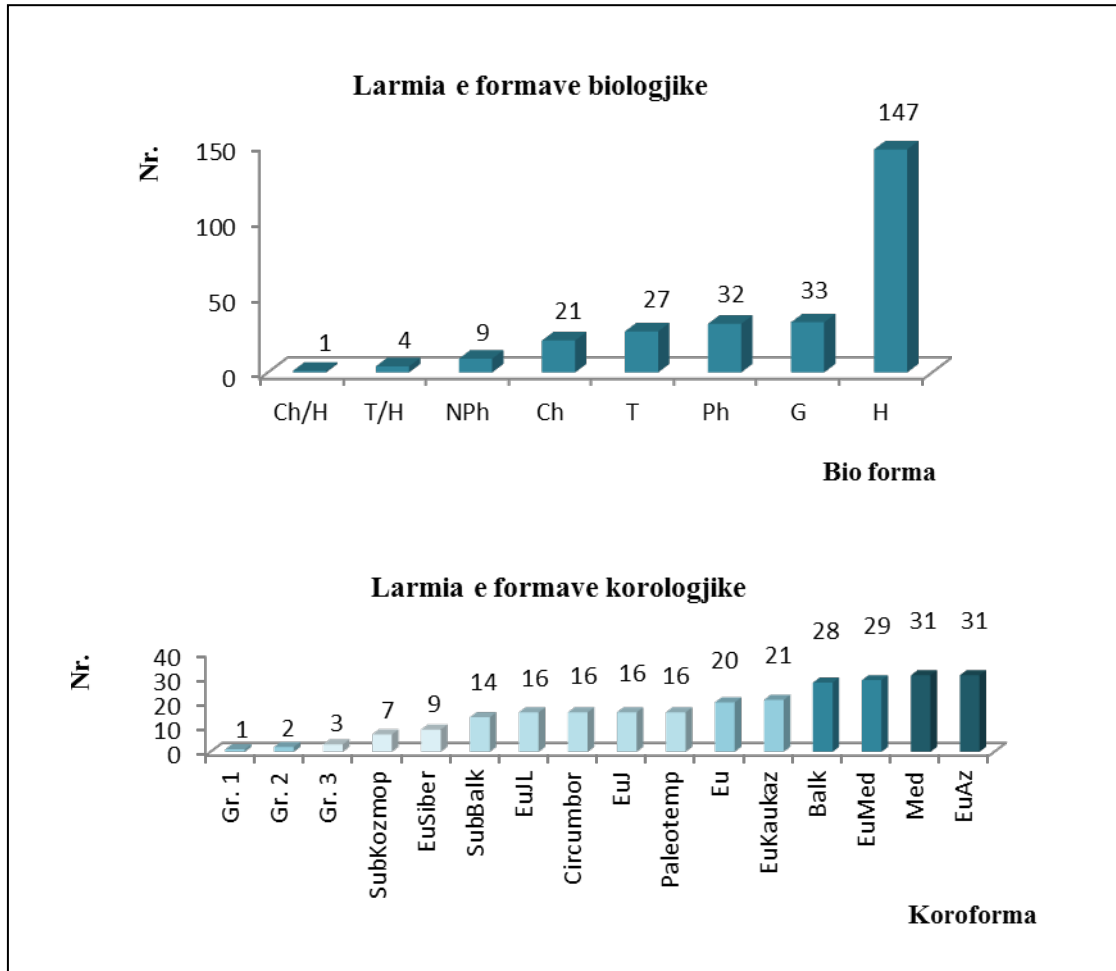

Fig. 3. 50: Larmia e formave biologjike dhe korologjike në formacionet me rrobull

Tab. 3. 17: Tabela fitosociologjike e rrobullishteve në PKT

Bio forma	Koroforma	Tabela sinoptike(41 rilevime)dhe sintaksat				
		Group No.	1	2	3	
		No. of relevés	3	8	30	Sintaksoni tipik
Ph	Balk	<i>Pinus leucodermis</i>	V	V	V	Pinion heldreichii
H	Circumbor	<i>Festuca rubra</i>	V	II	.	Arrhenatheretalia
H	EuAz	<i>Euphorbia cyparissias</i>	V	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
H	Balk	<i>Carduus tmoleus</i>	V	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
H	SubKozmop	<i>Urtica dioica</i>	V	.	I	Fagetalia sylvatica
G	EuJL	<i>Helleborus odoratus</i>	V	.	III	Fagetalia sylvatica
T/H	EuQJ	<i>Senecio squalidus</i>	V	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
H	Paleotemp	<i>Dactylis glomerata</i>	V	IV	I	Festuco-Brometea
H	Paleotemp	<i>Silene vulgaris</i>	V	I	.	Festuco-Brometea
G	EuAz	<i>Ceterach officinarum</i>	IV	I	I	Asplenietea rupestris
H	EuSiber	<i>Veronica chamaedrys</i>	IV	.	II	Fagetalia sylvatica
H	EuMed-Turan	<i>Melica ciliata</i>	IV	II	.	

H	Endem	<i>Onosma mattirolii</i>	IV	.	.	
Ph	EuQ	<i>Fagus sylvatica</i>	IV	III	II	Fagetalia sylvatica
H	EuJL	<i>Digitalis grandiflora</i>	IV	I	I	Fagetalia sylvatica
Ph	Circumbor	<i>Juniperus communis</i>	IV	II	.	Erico-Pinetea
H	EuMed	<i>Teucrium chamaedrys</i>	IV	II	I	Festuco-Brometea
H	Med	<i>Eryngium amethystinum</i>	IV	II	.	
NPh	Circumbor	<i>Rubus ideaeus</i>	IV	II	I	Fagetalia sylvatica
G	EuKaukaz	<i>Euphorbia amygdaloides</i>	IV	.	II	Fagetalia sylvatica
H	EuAz	<i>Origanum vulgare</i>	IV	.	I	Festuco-Brometea
Ch	EuMed	<i>Ononis spinosa</i>	IV	.	I	
H	EuSiber	<i>Fragaria vesca</i>	IV	.	IV	Fagetalia sylvatica
H	Balk	<i>Achillea abrotanoides</i>	IV	III	.	
Ch	MedP	<i>Satureja montana</i>	IV	.	II	Festuco-Brometea
H	Paleotemp	<i>Myosotis sylvatica</i>	IV	I	II	Fagetalia sylvatica
H	Circumbor	<i>Clinopodium vulgare</i>	IV	I	I	Festuco-Brometea
H	Balk	<i>Morina persica</i>	IV	II	.	
G	SubBalk	<i>Corydalis ochroleuca</i>	IV	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
H	EuAz	<i>Vicia cracca</i>	IV	.	.	
NPh	AzQ-Med	<i>Daphne oleoides</i>	IV	III	I	Pino-Juniperetalia
T	EuQ	<i>Biscutella laevigata</i>	IV	.	.	
H	EuJ	<i>Achillea distans</i>	IV	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
Ph	Paleotemp	<i>Crataegus monogyna</i>	IV	III	I	
H	EuAz	<i>Bupleurum falcatum</i>	IV	.	.	
T	SubKozmop	<i>Geranium robertianum</i>	IV	.	.	Quercu-Fagetea
		<i>Thymus sp.</i>	IV	.	.	
H	EuJ	<i>Verbascum densiflorum</i>	IV	II	.	
Ch	EuKaukaz	<i>Helianthemum nummularium</i>	IV	II	I	Festuco-Brometea
H	SubKozmop	<i>Aremonia agrimonoides</i>	IV	.	II	Fagetalia sylvatica
H	Med-EuP	<i>Primula veris</i>	IV	II	I	Quercetalia p-petraeae
H	SubBalk	<i>Dianthus petraeus</i>	IV	.	.	Senecioni-Pinetum leucodermis
G	SubAtl	<i>Asphodelus albus</i>	IV	.	.	
H	EuAz	<i>Sanguisorba minor</i>	II	I	I	Festuco-Brometea
H	EuMed	<i>Viola odorata</i>	II	.	I	Quercetalia pubescentis-petraeae
Ch	EuJ	<i>Teucrium montanum</i>	II	II	.	Festuco-Brometea
NPh	EuSiber	<i>Daphne mezereum</i>	II	I	I	Fagetalia sylvatica
H	EuJ	<i>Carlina acanthifolia</i>	II	.	.	
G	EuJL	<i>Symphytum tuberosum</i>	II	.	.	
Ph	Balk-Ilir	<i>Rhamnus alpinus</i>	II	.	.	
G	Kozmop	<i>Asplenium trichomanes</i>	II	.	I	Asplenietea rupestris
H	EuQ	<i>Melittis melissophyllum</i>	II	.	.	
T	Kozmop	<i>Stellaria media</i>	II	.	I	
G	Kozmop	<i>Pteridium aquilinum</i>	II	.	II	Quercetalia robori-petraeae
H	Med-Mal	<i>Lamium garganicum</i>	II	.	I	Fagetalia sylvatica
H	EuKaukaz	<i>Bellis perennis</i>	II	.	II	Arrhenatheretalia
G	EuJL-Kaukaz	<i>Doronicum columnae</i>	II	II	II	Pino-Juniperetalia
H	EuJ	<i>Phleum alpinum</i>	.	V	.	
H	Balk	<i>Thymus cherlerioides</i>	.	IV	.	
H	EuAz	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	.	IV	.	Quercu-Fagetea
H	Balk	<i>Sideritis roeseri</i>	.	III	II	
H	Paleotemp	<i>Lotus corniculatus</i>	.	III	I	Pino-Juniperetalia
H	SubBalk	<i>Linaria peloponnesiaca</i>	.	III	.	Pinetum leuc.-Geranium macror.
H	Med	<i>Asperula aristata</i>	.	III	.	Festuco-Brometea
H	Balk	<i>Geranium cinereum</i>	.	III	.	Quercetalia p-petraeae
H	Balk	<i>Cerastium decalvans</i>	.	III	.	
Ch	Med	<i>Iberis sempervirens</i>	.	III	.	
H	Med	<i>Sedum ochroleucum</i>	.	III	.	
H	EuJ	<i>Armeria canescens</i>	.	III	.	
G	EuJL	<i>Geranium macrorrhizum</i>	.	II	I	Pinetum leuc.-Geranium macror.
H	Med	<i>Paronychia kapela</i>	.	II	.	
H	Balk	<i>Senecio thapsoides</i>	.	II	.	
H	Balk	<i>Ptilostemon afer</i>	.	II	.	
H	EuJ	<i>Cynoglossum germanicum</i>	.	II	.	Fagetalia sylvatica
Ch	EuJ	<i>Acinos alpinus</i>	.	II	.	
H	EuKaukaz	<i>Ranunculus oreophilus</i>	.	II	I	
H	Balk	<i>Achillea holosericea</i>	.	II	.	
Ph	MedJ	<i>Juniperus comm. ssp.nana</i>	.	II	II	Juniperion nanae
H	EuMed	<i>Galium lucidum</i>	.	II	I	Pino-Juniperetalia
Ph	EuJ-Pont	<i>Sorbus graeca</i>	.	II	I	
Ph	EuKaukaz	<i>Acer pseudoplatanus</i>	.	II	II	Fagetalia sylvatica
H	Eu	<i>Hieracium cymosum</i>	.	II	I	Geranium sanguinei
Ph	Eu-MedV-Pont	<i>Fraxinus ornus</i>	.	II	I	Quercu-Fagetea
H	EuMed	<i>Potentilla micrantha</i>	.	II	I	Fagetalia sylvatica
T	MedTur	<i>Sideritis montana</i>	.	II	.	Festuco-Brometea
H	Balk	<i>Stachys recta</i>	.	II	.	Festuco-Brometea
H	EuJ	<i>Stachys alopecuros</i>	.	II	.	Pino-Juniperetalia
NPh	EuJ-Pont	<i>Cotoneaster nebrodensis</i>	.	II	.	Quercu-Fagetea
H	Eu	<i>Trifolium repens</i>	.	II	I	Arrhenatheretalia
Ch/H	SubBalk	<i>Thymus striatus</i>	.	II	I	
G	EuQ	<i>Lathyrus montanus</i>	.	II	I	
H	SubBalk	<i>Sesleria coerulans</i>	.	II	I	Erico-Pinetea
H	Balk	<i>Centaurea alba</i>	.	II	I	
H	EuAz	<i>Ajuga reptans</i>	.	II	I	Fagetalia sylvatica
H	EuAz	<i>Thalictrum minus</i>	.	II	I	
H	Med	<i>Festuca paniculata</i>	.	II	.	
Ph	Balk	<i>Acer heldreichii</i>	.	II	I	
H	BalkJ	<i>Campanula spatulata</i>	.	II	.	
G	EuAz	<i>Veratrum nigrum</i>	.	II	.	
Ch	EuQJ	<i>Globularia cordifolia</i>	.	II	.	Festuco-Brometea
Ch	EuAz	<i>Scutellaria alpina</i>	.	II	.	
H	Balk	<i>Jovibarba heuffelii</i>	.	II	.	
H	Paleotemp	<i>Poa bulbosa</i>	.	II	.	Festuco-Brometea
H	EuKaukaz	<i>Hieracium pilosella</i>	.	II	I	Festuco-Brometea
Ch	EuSiber	<i>Chamaecytisus hirsutus</i>	.	II	.	
G	Balk	<i>Euphorbia herniariifolia</i>	.	II	.	

H	Paleotemp	<i>Heracleum sphondylium</i>	.	II	I	Pinetum leuc.-Geranium macror.
H	EuAz	<i>Minuartia verna</i>	.	II	I	
H	EuAz	<i>Thymus praecox</i>	.	II	I	Festuco-Brometea
H	Balk	<i>Achillea fraasii</i>	.	II	.	
H	EuAz	<i>Scabiosa columbaria</i>	.	II	I	
H	Paleosubtrop	<i>Rumex nepalensis</i>	.	II	.	
H	EuKaukaz	<i>Sedum acre</i>	.	II	.	Festuco-Brometea
H	EuJL	<i>Carex kitaibeliana</i>	.	II	.	Pino-Juniperetalia
Ph	EuJL	<i>Rhamnus saxatilis</i>	.	II	.	
H	EuJL	<i>Linum capitatum</i>	.	II	.	Pino-Juniperetalia
Ph	EuMed	<i>Juniperus oxycedrus</i>	.	.	IV	Erico-Pinetea
H	EuJQ	<i>Primula elatior</i>	.	.	III	Fagetalia sylvatica
H	SubKozmop	<i>Potentilla reptans</i>	.	.	II	Arrhenathereta
NPh	EuAz	<i>Rosa canina</i>	.	.	II	Quercu-Fagetea
Ch	Med	<i>Teucrium polium</i>	.	.	II	
G	EuMed	<i>Muscari neglectum</i>	.	.	II	
H	Med	<i>Dianthus sylvestris</i>	.	.	II	
G	EuJ-Pont	<i>Euphorbia myrsinites</i>	.	I	II	Quercu-Fagetea
Ph	Pontike	<i>Carpinus orientalis</i>	.	.	II	Quercu-Fagetea

Other species: *Potentilla reptans*, *Bellis perennis*, *Teucrium polium*, *Doronicum columnae*, *Muscari neglectum*, *Dianthus sylvestris*, *Euphorbia myrsinites*, *Carpinus orientalis*, *Orchis mascula*, *Ostrya carpinifolia*, *Primula vulgaris*, *Fumana procumbens*, *Thymus longicaulis*, *Polygala alpestris* subsp. *croa*, *Lathyrus pratensis*, *Dorycnium hirsutum*, *Astragalus monspessulanus*, *Acinos arvensis*, *Hedera helix*, *Geranium lucidum*, *Aethionema saxatile*, *Brachypodium sylvaticum*, *Rosa species*, *Geranium macrorrhizum*, *Cardamine hirsuta*, *Stachys germanica*, *Matricaria perforata*, *Digitalis lutea*, *Quercus robur*, *Cephalanthera damasonium*, *Carlina acaulis*, *Cardamine graeca*, *Pyracantha coccinea*, *Cornus mass*, *Cistus incanus*, *Brachypodium pinnatum*, *Geranium aristatum*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Orthilia secunda*, *Salvia glutinosa*, *Cerastium brachypetalum*, *Viola sylvestris*, *Carpinus betulus*, *Geranium sanguineum*, *Epipactis latifolia*, *Festuca bosniaca*, *Juniperus foetidissima*, *Pistacia lentiscus*, *Veronica persica*, *Veronica officinalis*, *Lagurus ovatus*, *Verbascum sinuatum*, *Festuca circummediterranea*, *Stachys scardica*, *Ranunculus psilostachys*, *Anthriscus caucalis*, *Doronicum austriacum*, *Anemone nemorosa*, *Saxifraga sp.*, *Moltkia petraea*, *Bellis sylvestris*, *Rubus species*, *Thlaspi arvense*, *Polygala vulgaris*, *Anemone blanda*, *Geranium molle*, *Erysimum species*, *Eryngium campestre*, *Polystichum lonchitis*, *Neottia nidus-avis*, *Mycelis muralis*, *Dianthus minutiflorus*, *Myosotis ramosissima*, *Lotus angustissimus*, *Galium odoratum*, *Acer platanoides*, *Viola tricolor*, *Poa alpina*, *Saxifraga rotundifolia*, *Sanicula europaea*, *Anemone apennina*, *Rumex acetosella*, *Orchis sambucina*, *Digitalis lanata*, *Silene alba*, *Lilium martagon*, *Cephalanthera rubra*, *Asperula cynanchica*, *Campanula sparsa*, *Astragalus glycyphyllos*, *Onosma visianii*, *Trifolium campestre*, *Symphytum bulbosum*, *Poa species*, *Cardamine bulbifera*, *Prunus spinosa*, *Carlina corymbosa*, *Hypericum perforatum*, *Quercus cerris*, *Hieracium murorum*, *Trifolium physodes*, *Orchis morio*, *Prunus cerasus*, *Erigeron species*, *Myosotis arvensis*, *Putoria calabrica*, *Leontodon cichoraceus*, *Primula acaulis*, *Lathyrus niger*, *Polygala nicaensis*, *Omalotheca hoppeana*, *Ornithogalum species*, *Muscari racemosum*, *Lathyrus laxiflorus*, *Cotinus coggygria*, *Corylus avellana*, *Trifolium pratense*, *Centaurea cuneifolia*, *Scabiosa atropurpurea*, *Campanula persicifolia*, *Pinus nigra*, *Lactuca serriola*, *Ranunculus millefoliatus*, *Spartium junceum*, *Erophila verna*, *Quercus frainetto*, *Ruscus aculeatus*, *Cerastium alpinum* subsp. *alpinum*, *Geum urbanum*, *Hypericum rumeliacum*, *Dactylorhiza sulphurea*, *Bellis annua*, *Poa nemoralis*, *Sorbus aucuparia*, *Campanula trachelium*, *Trifolium alpestre*, *Ranunculus carinthiacus*, *Pedicularis graeca*, *Asplenium species*, *Trifolium montanum*, *Ramonda serbica*, *Pyrus amygdaliformis*, *Potentilla hirta*, *Chamomilla recutita*, *Cerastium grandiflorum*, *Quercus pubescens*, *Ranunculus acris*, *Gentiana verna*, *Achillea chrysocoma*, *Bromus erectus*, *Trinia glauca*, *Asperula doerfleri*, *Saxifraga adscendens*, *Poa pratensis*, *Leontodon crispus*, *Silene saxifraga*, *Saxifraga paniculata*, *Vaccinium myrtillus*, *Stachys tymphaea*, *Hieracium pannosum*, *Minuartia setacea*, *Potentilla speciosa*, *Genista radiata*, *Sempervivum marmoreum*, *Cotoneaster integerrimus*, *Hypericum richeri* subsp. *griseb*, *Allium carinatum*.

Habitatet Natura 2000 të përshkruar më sipër janë përmbledhur në Tab. 3.19. Ato janë konvertuar edhe sipas klasifikimeve të tjera (sintaksonomik, aty ku është e mundur, dhe EUNIS) si dhe të dhëna mbi sipërfaqet që ato zënë në PKT.

Tab. 3. 19: Habitatet natyrore në PKT

Kodi Natura 2000 dhe emërtimi i habitatit	Sintaksonomia	Kodi EUNIS dhe emërtimi i habitatit	Sipërfaqja (ha)
4. SHQOPISHTE DHE KAÇUBISHTE TË ZONAVE ME KLIMË TË MODERUAR			
4060 Shqopishte boreale dhe alpine Nëntipi: 31.43 Shkorreta malore me <i>Juniperus xhuxhe</i>	<i>Juniperion nanae</i> Br.-Bl. et al.1939 / <i>Loiseleurio-Vaccinietae</i> Egger ex Schubert 1960 / <i>Rhododendro-</i>	F2.231 Shkorreta malore me <i>Juniperus nana</i>	112.721

	<i>Vaccinietalia</i> Br.-Bl. in Br.-Bl. et Jenny 1926.		
5. SHKURRE SKLEROFILE (MATORRALE)			
5210 Matorral arboreshent me <i>Juniperus</i> ssp. Nëntipi: 32.131 <i>Matorral arboreshent i dominuar nga Juniperus oxycedrus s.l.</i> Nëntipi: 32.133 <i>Matorrale arboreshente të Greqisë, Anadollit dhe Lindjes së afërt, të dominuar nga Juniperus excelsa ose Juniperus foetidissima</i>	<i>Daphno – Festucetea</i> Quézel 1964 / <i>Daphno – Festucetalia</i> Quézel 1964 / <i>Stipo – Morinion</i> Quézel 1964 / <i>Juniperetum foetidissimae</i> Georgiadis & Dimopoulos 1993.	F5.1311: Matorral arboreshent me <i>Juniperus</i> F5.1332 : Matorral arboreshent me <i>Juniperus foetidissima</i>	112.612 Sip. shumë e vogël
6. FORMACIONE BARISHTORE NATYRORE DHE GJYSEM NATYRORE			5293.727
6170 Kullota alpine dhe subalpine në shkëmbinj gëlqeror Nëntipi: 36.41 <i>Kullota alpine kalcifile të mbyllura</i> Nëntipi: 36.43 <i>Kullota të rritura me kurorë kalcifile</i>	<i>Daphno - Festucetalia</i> Quézel 1964	E4.41 Kullota alpine kalcifile e mbyllur E4.43 Kullota të rritura me kurorë kalcifile	
6510 Livadhe të vendeve të ulëta që shfrytëzohen për kositjen e barit	<i>Molinio – Arrhenatheretea</i> Tx. 1937 em. Tx.1970 / <i>Arrhenatheretalia</i> Tx.1931 / <i>Arrhenatherion elatioris</i> Koch 1926	E 2.2 Livadhe të zonave të ulëta dhe mesatare	
8. HABITATE SHKEMBORE DHE SHPELLA			
8140 Çakëllishte të Mesdheut Lindor	<i>Thlaspetea rotundifolii</i> Br.-Bl. 1948 / <i>Drypidetalia spinosae</i> Quezel 1964 / <i>Campanulion hawkinsiana</i> Quezel 1967/ <i>Silenion caesia</i> Quezel 1964	H2.68 Çakëllishte gëlqerore të Mesdheut Lindor	Sip. shumë e vogël
8210 Shpate shkëmbore gëlqerore me bimësi hasmofitike	<i>Festuco - Brometea</i> Br.-Bl. et Tx. in Br.-Bl. 1949 / <i>Satureion</i> dhe <i>Cisto - Micromerietea juliana</i> Oberd. 1954	H3.2 Shkëmbinj të brendshëm bazik dhe ultrabazik	Sip. të vogla shumë të shpërndara
* 8240 Sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta		H3.511 Sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta	Sip. shumë e vogël
9. PYJE			
9130 Pyje ahu neutrofile	<i>Querco - Fagetea</i> Br.-Bl.	G1.63 Pyje ahu	249.631

(<i>Asperulo - Fagetum</i>)	et Vlieger in Vlieger 1937 / <i>Fagetalia sylvaticae</i> Pawlowski in Pawlowski et al. 1928 / <i>Fagion sylvaticae</i> Luquet 1926 / <i>Eu-Fagenion</i> Oberd. 1957/ <i>Asperulo odoratae-Fagetum</i> Sougnez et Thill 1959	neutrofile të Eu. Q	
91K0 Pyje ilirike me <i>Fagus sylvatica</i> (<i>Aremonio - Fagion</i>)	<i>Querco - Fagetea</i> Br.-Bl. et Vlieger in Vlieger 1937 / <i>Fagetalia sylvaticae</i> Pawlowski in Pawlowski et al. 1928 / <i>Aremonio-Fagenion</i> (Horvat 1983) Borhidi in Török et al.	G1.6C Pyje ilirike me ah	
9180 Pyje me <i>Tilio-Acerion</i> mbi shpate të pjerrëta, çakëllishte dhe lugina ⁵	<i>Cephalathero - Fagion</i> ose <i>Fagion sylvaticae</i> ose <i>Aremonio - Fagion</i>	G1.A4 Pyje me <i>Tilio-Acerion</i>	Sip. shumë e vogël
9250 Pyje me <i>Quercus trojana</i>	<i>Quercetea-pubescentis</i> Doing - Kraft ex Seamoni et Passarge 1959 / <i>Quercetalia pubescentis</i> Klika 1933 / <i>Quercion frainetto - cerris</i> / <i>Quercetum frainetto - cerris</i>	G1.78 Pyje me <i>Q. trojana</i> G1.75 Pyje me dushqe sub-termofile JL	58.595
92A0 Galeri me <i>Salix alba</i> dhe <i>Populus alba</i>	<i>Populion albae</i> Br.-Bl. 1931 (G1.3) dhe <i>Salicion albae</i> Soo 1930	G1.3 Pyje ripariane mesdhetare	Sip. të vogla shumë të shpërndara
92C0 Pyje me <i>Platanus orientalis</i> dhe <i>Liquidambar orientalis</i> (<i>Platanion orientalis</i>) Nëntipi: 44.711 Pyje ripariane Heleniko-Ballkanike me rrap	<i>Platanion orientalis</i> J. et V. Karpati 1961	G1.38 Pyje me <i>Platanus orientalis</i>	Sip. shumë e vogël
9340 Pyje me ilqe dhe <i>Q. rotundifolia</i>	<i>Quercion ilicis</i> Br.-Bl. ex Molinier 1934 em. Rivas Marl. 1975	G2.1 Pyje dushku mesdhetare gjithmonë të gjelbërta F: Zonë me shqopishte, shkurre dhe tundra F3.2 Shkorreta gjetherënëse gatimesdhetare F5.123 Matorral drunor me lentisc dhe phillyrea F5.213 Makie e lartë e Mesdheut lindor	3209.699

⁵ Listuar për formacionet e lajthisë

		F5.24 Makie e ulët me Cistus F7.31B Frigana të detit Egje me Anthyllis hermanie)	
*9560 Pyje endemike me <i>Juniperus spp.</i> Nëntipi: 42.A4 Pyje me <i>juniperus erëmirë</i>	<i>Daphno – Festucetea</i> Quézel 1964 / <i>Daphno – Festucetalia</i> Quézel 1964 / <i>Stipo – Morinion</i> Quézel 1964 / <i>Juniperetum foetidissimae</i> Georgiadis & Dimopoulos 1993.	G3.94 Pyje me <i>Juniperus foetidissima</i>	Sip. shumë e vogël
95A0 Pyje pishah të larta malore Mesdhetare Nëntipi: 42.71 Pyje me pishë lëvore bardhë	<i>Erico - Pinetea</i> Horvat 1959 / <i>Pinion leucodermis</i> Horvat 1946	G3.61 Pyje me pishë lëvore bardhë (<i>Pinus leucodermis</i>)	2762.249

3.3.3 Habitata dhe të tjerë të hasur në PKT

Në zonën e studimit hasen edhe habitata të tjerë, të cilët edhe pse nuk kanë rëndësinë natyrore të habitateve të përshkruar më sipër, plotësojnë kornizën e bimësisë për parkun. Shkurtimeisht këto habitata i përmbledhim më poshtë në formën e grupimeve të mëdha fizionomike, përhapja e të cilave jepet në hartën e Fig. 3.51.

- ♣ **Formacione tranzitore:** në këtë grupim janë përfshirë ato zona të cilat zakonisht janë në kufijtë midis dy formacioneve të ndryshme bimore, dhe përfaqësojnë kalimin gradual të një formacioni në tjetrin. Përmendim këtu kalimin nga makie në dushkaja, kalimin nga formacione pyjore në kullosore etj. Mund të përfshihen edhe zona ku formacionet përzihen me njeri – tjetrin, por në shumicën e rasteve kjo është shmangur, dhe ato janë raportuar si formacione të përzier brenda shoqërimeve përkatëse (p. sh: pyje të përzier me *Fagus sylvatica* dhe *Pinus leucodermis*).
- ♣ **Habitata jo natyrore:** këtu përfshihen një larmi habitatesh, duke nisur nga tokat e bukës, sipërfaqe të punuara, por që midis tyre ka zona të konsiderueshme me bimësi natyrore, grupime me specie gjysëm - natyrore apo të mbjella si me *Juglans regia*, *Robinia pseudoacacia*, etj. Midis tyre veçojmë formacionet me arrë (*J. regia*), të cilat janë shumë të përhapura në zonë.

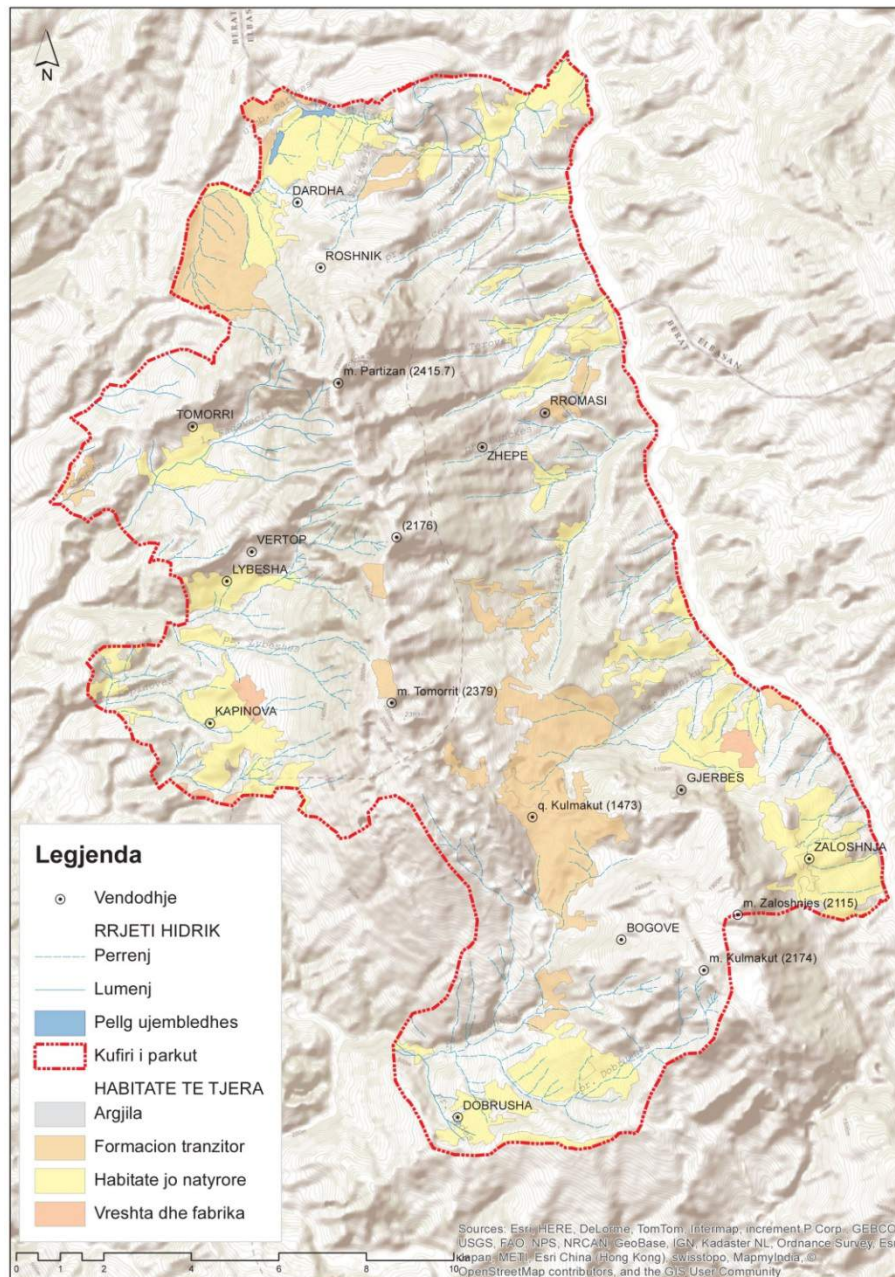

Fig. 3. 51: Harta e përhapjes për habitate të tjera në PKT

Juglans regia është e kultivuar dhe jo në gjendje natyrore, por që përfaqëson grupime të qarta të vogla në dy zona të PKT. Ato shfaqen mbi fshatin Kapinovë në faqen perëndimore, mbi fshatin Dardhë tek Çezma e Tarikos në faqen veri - perëndimore, mbi fshatin Zaloshnje, por kjo zonë nuk është e përfshirë në kufijtë e parkut, në faqen lindore. Këto grupime përfaqësohen nga drurë të vjetër të arrës, me diametër gati 35 cm dhe lartësi 10 m (Fig.3. 52). Ato janë zhvilluar mbi shkëmbinj gëlqeror në shpate të ndriçuara dhe të ngrohta, zakonisht në kufirin e poshtëm të ahishtave (por të distancuara prej tyre) dhe shpesh edhe në kufirin e poshtëm të lajthishteve, pranë burimeve ujore. Individët e arrës të hasur në ahishte përfaqësojnë elementë të këtyre

grupimeve dhe në disa raste edhe stade juvenile të tyre. Në këto zona nuk janë realizuar rievime.

Fig. 3. 52: Pamje të grupimeve me *Juglans regia* L. në Kapinovë

- ♣ **Argjila:** edhe pse jo habitate, strukturat argjilore janë të shumta në malin e Tomorrit, ndaj i përmendim këtu. Zakonisht ato janë të zhveshura nga bimësia. Megjithatë, brenda kufirit të parkut ato janë shumë të pakta, thuajse nuk ekzitojnë në këtë formë, por tek - tuk në rrëzë të formacioneve me rrobull apo atyre të degraduara etj.
- ♣ **Vreshta dhe fabrika:** këto zënë një sipërfaqe shumë të vogël në zonë, siç shihet edhe në hartë dhe janë shumë pranë zonave të banuara.

3.3.4 Harta e plotë e habitateve në PKT

Të gjithë habitatet e hasur në zonën e studimit dhe të përshkruar më sipër, janë bashkuar në një hartë përhapjeje, e cila pasqyron shtrirjen e tyre në PKT. Kjo hartë është krijuar në GIS, duke mbivendosur të gjitha hartat e prezantuara më sipër në këtë punim. Në Fig. 5.53 jepet harta e habitateve në PK Tomorr.

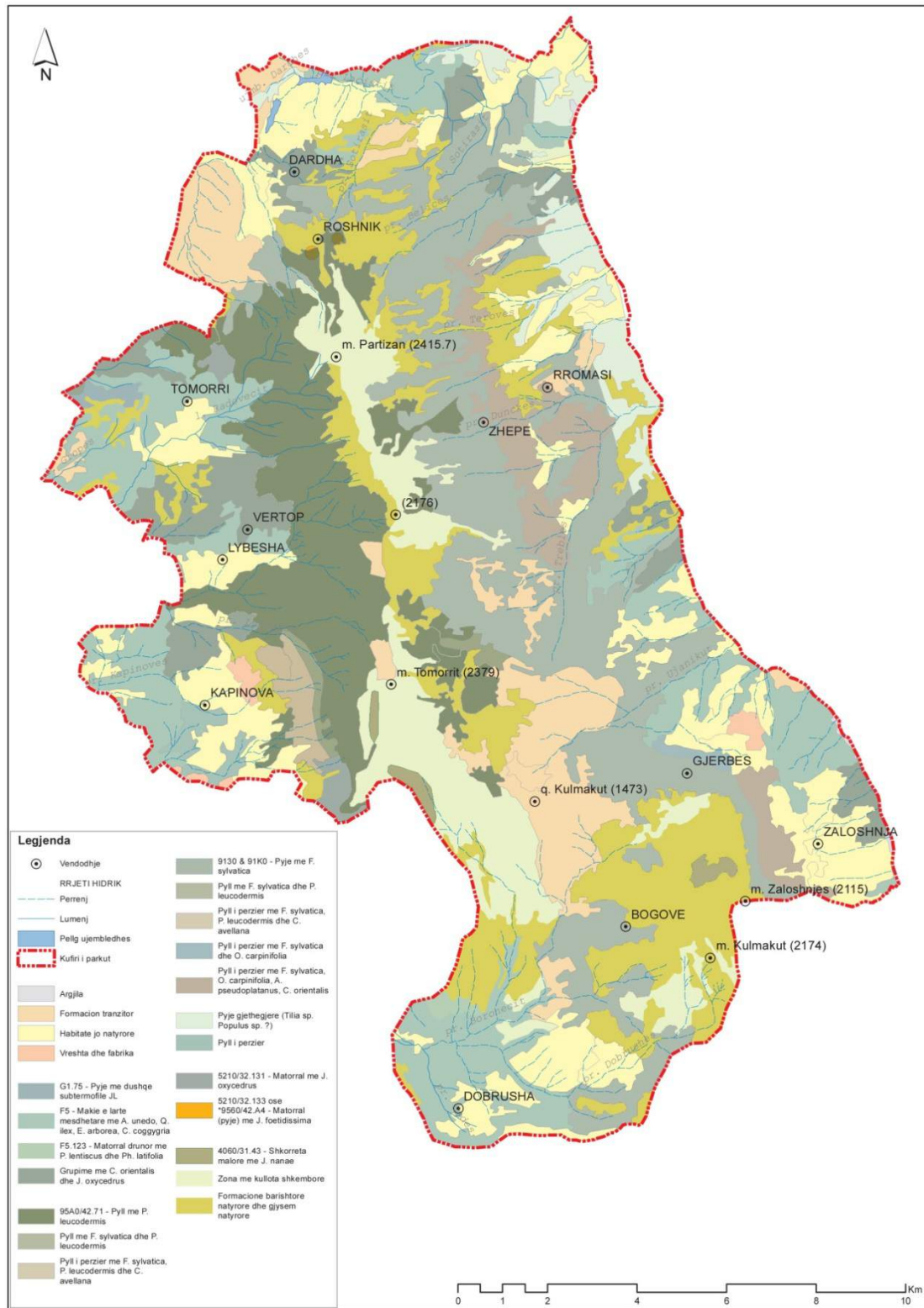

Fig. 3.53: Harta e përhapjes së habitateve në PKT

3.4 Faktorët që kërcënojnë florën dhe bimësinë e parkut

Zonat e mbrojtura nuk duhet të konsiderohen një luks, por zona kyçe të cilat mbrojnë jo vetëm biodiversitetin, por gjithashtu shërbimet e ekosistemit dhe mirëqenien e njerëzimit. Ekosistemet e shëndetshme luajnë një rol jetësor në sigurimin e ushqimit dhe ujit të pastër, në kontrollin e sëmundjeve infektive, në thithjen e papastërtive dhe në rregullimet klimatike. Ato janë burim frymëzimi i nevojshëm për shumë nga veprimtaritë kulturore, shpirtërore dhe shlodhëse, të cilat ndihmojnë në ruajtjen e shëndetit mendor dhe fizik. Fatkeqësisht, aktivitetet njerëzore po shkaktojnë gjithnjë e më shumë presion në ekosisteme (Stolton & Dudley, 2010).

Mali i Tomorrit, edhe pse gëzon statusin Park Kombëtar, vuan nga presione të ndryshme nga veprimtaria njerëzore. Ato kërcënojnë çdo ditë e më shumë vlerat që ky park ka në biodiversitetin e vendit, dhe në mënyrë të kthyeshme në shëndetin e popullsisë vendase përreth. Shumë prej këtyre faktorëve janë përmendur në rastet specifike të trajtimit të pasurive floristike dhe habitateve të zonës, megjithatë, e konsiderojmë të rëndësishme ti kushtojmë një paragraf të veçantë këtij fenomeni.

Evidentimi dhe përmbledhja e faktorëve kërcënues për të gjithë zonën, do të ndihmojë në menaxhimin më të mirë të parkut, dhe vlerësimin real për masat specifike mbrojtëse kundrejt fenomeneve shkatërruese.

1. Prerja dhe djegja e pyjeve

Edhe pse zonat pyjore janë të ruajtura mirë, shfrytëzimi i lëndës drusore për dru zjarri apo nevoja të tjera të banorëve të fshatrave në dhe përreth parkut, zhvillohet pa kriter dhe në mënyrë kaotike. Veprimtaria është më intensive në zonën e shkurreve sklerofile, por së fundmi pyjet e rrobullit dhe të ahut janë dëmtuar dukshëm nga prerjet. Gjatë stinës së verës, këto zona pyjore vuajnë edhe nga zjarret aksidentale (Fig. 3. 54)

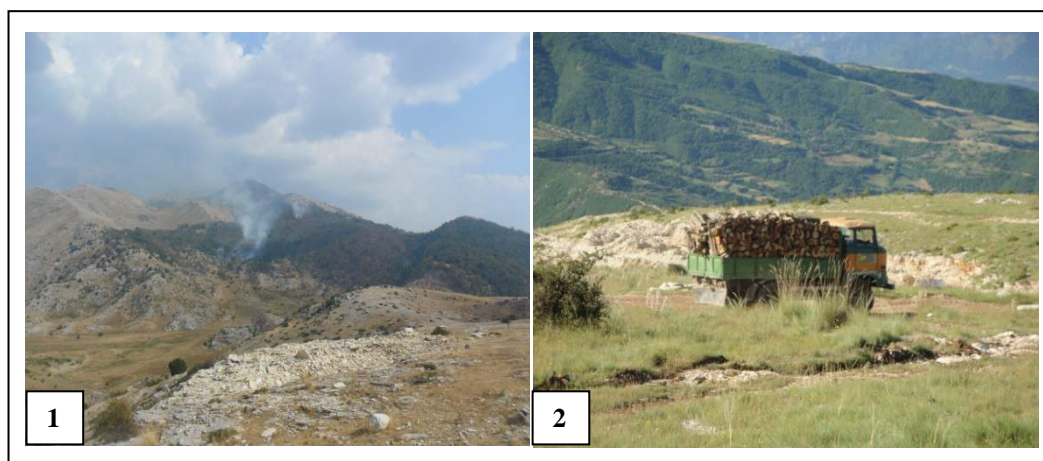

Fig. 3. 54: Zona pyjore të prera dhe të djegura në PKT 1) Pyll ahut që digjet në majën e Zaloshnjes 2) Transport i lëndës drusore të prerë në PKT

1. Mbikullotja

PKT është një zonë e pasur me kullota dhe thuajse përgjatë tre stinëve vegetative shumë barinj nga anë të ndryshme të vendit, zgjedhin të sjellin bagëtinë e tyre në kullotat e Tomorrit. Pavarësisht se ata kanë një leje shfrytëzimi kullote nga Drejtoria Pyjore, në përgjithësi janë të pakujdesshëm ndaj ruajtjes së zonës. Mbikullotja rrezikon të shkatërrojë shumë habitate të rëndësishme (shiko çështjen 3.3.2), dhe është faktor kryesor i degradimit të formacioneve të ndryshme bimore, psh. i atyre me *Juniperus foetidissima*. Zjarret që i vihen kullotave për rigjenerim, shpesh dalin jashtë kontrollit të barinjve dhe shkatërrojnë ekosistemet (Fig.3.55).

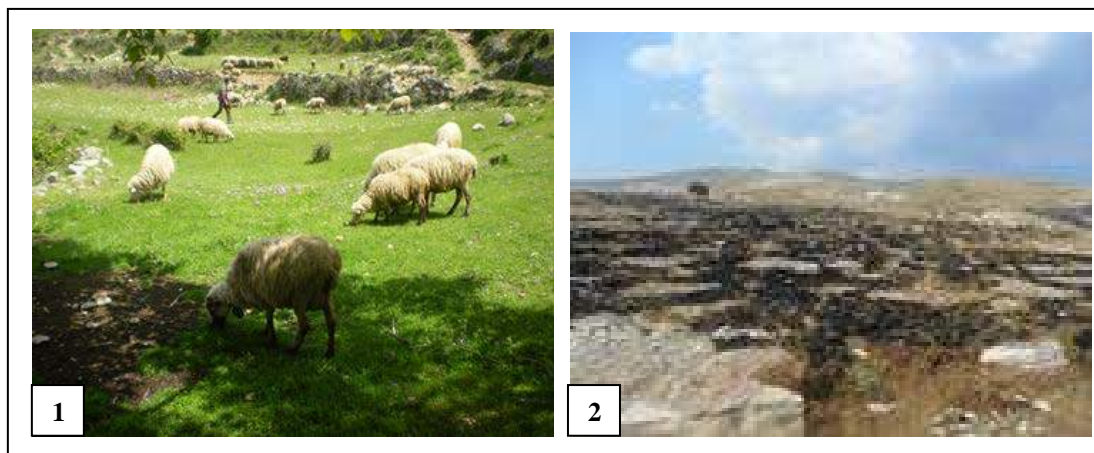

Fig. 3. 55: Kullota të dëmtuara në PKT 1) Mbikullotje mbi fshatin Kapinovë 2) Kullota të djegura në pllajën tek Gjurma

2. Grumbullimi i bimëve mjekësore

Përfaqëson një veprimtari intensive në zonë dhe përfshin një numër të madh banorësh të fshatrave përreth, pasi konsiderohet si një nga mundësitë shumë të pakta të punësimit të vendasve. Banorët që grumbullojnë bimët mjekësore janë të pa trajnuar dhe të pa njohur me standartet e punës në këtë drejtim. Ata shpesh kërcënojnë mbijetesën e këtyre specieve në zonë, një pjesë e mirë e të cilave janë tashmë pjesë e listës së kuqe të vendit.

3. Guroret

Ky aktivitet është i përqëndruar në faqen perëndimore të malit dhe ka shkatërruar të gjithë bimësinë përreth. Kohët e fundit kjo veprimtari është shtrirë gjerazi jashtë zonës së mbrojtur, fare pranë kufijve të saj, por gjithashtu edhe brenda saj duke shkatërruar barbarisht habitatet e zonës. Aktualisht jashtë zonës së Parkut kryejnë veprimtarine e tyre 16 gurore të pajisura me leje mjediore, dhe 6 të tjera të vendosura brenda kufijve të parkut dhe jo të pajisura me leje mjedisore (Keçi & Krog, 2014). Ato janë një kërcënim jo vetëm se zhveshin malin, por shkaktojnë tronditje të mëdha nga shpërthimet si dhe erozion për shkak të humbjeve të tokës dhe stabilitetit të shkëmbit amnor. Në këto kushte, jo vetëm habitatet natyrore, por edhe jetesa e banorëve përreth vihet në rrezik (Fig. 3. 56). Një pamje e vendndodhjes së këtyre guroreve në zonë jepet në hartën në Fig. 3. 57.

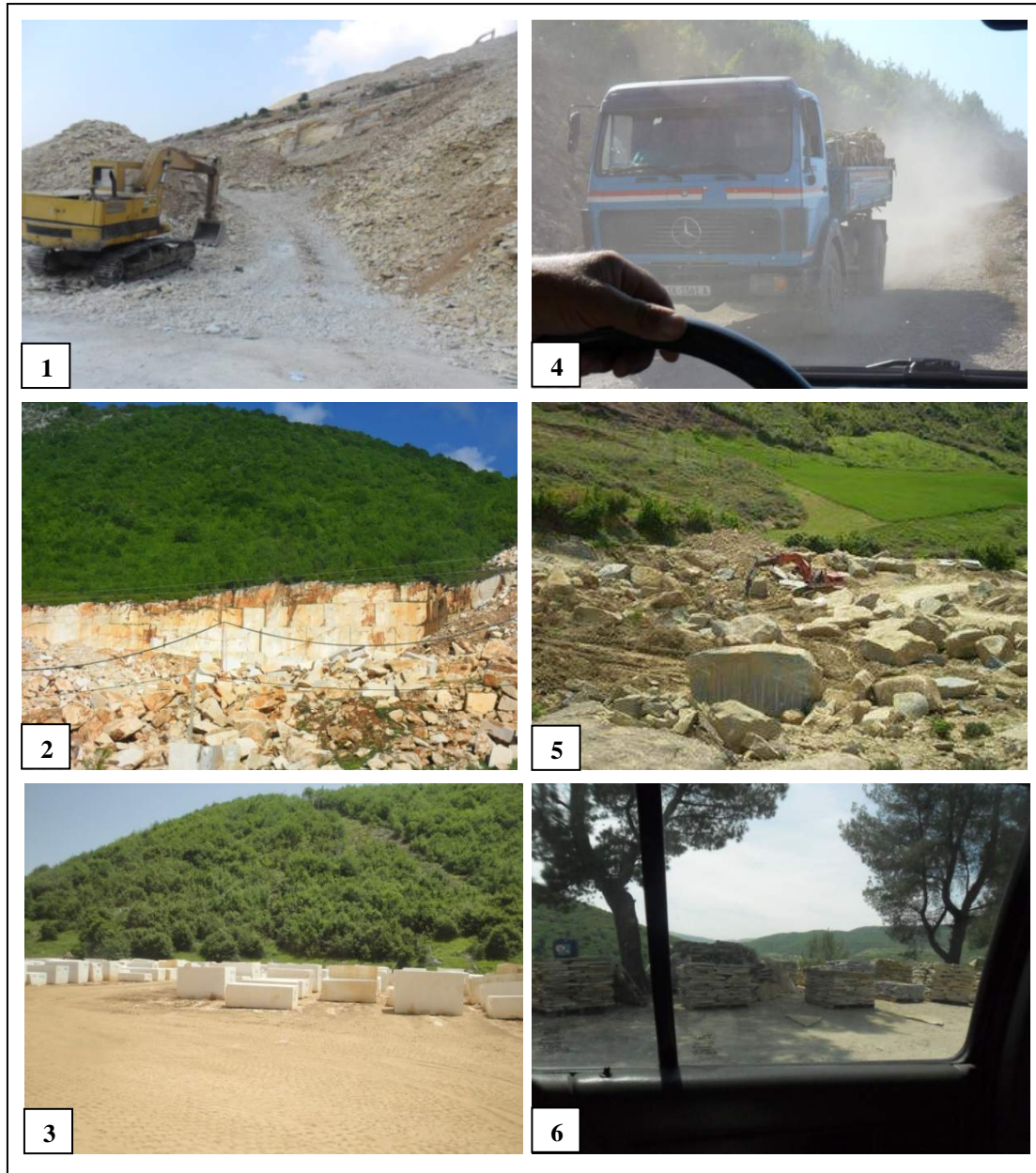

Fig. 3. 56: Pamje të veprimtarisë së guroreve në PKT 1) Gurore në faqen JP 2) Gurore në Zaloshnje 3) Pllakat e mermerit të nxjerra në Zaloshnje 4) Transporti i pllakave të gurit dhe punëtorëve 5) Gurore në Bogdan 6) Pika trajtimi dhe shitjeje për pllakat e gurit rrugës për në Poliçan

4. Ceremonitë fetare

Në qafën e Kulmakut, në PKT, ngrihet Kryegjyshata Botërore e Bektashinjve, e cila zhvillon aktivitetin e saj përgjatë gjithë vitit. Abaz Ali, është figura e shenjtë e këtij kulti fetar, i cili prehet në majën jugore të Tomorrit. Çdo vit, në muajin gusht, atje pritet një pelegrinazh botëror i besimtarëve të ndryshëm. Ata mbipopullojnë parkun dhe nuk janë aspak të kujdesshëm në ruajtjen e vlerave natyrore të tij. Presin durët dhe shkurret për zjarr, hedhin mbetje gjithandej duke përfshirë këtu edhe organet e kurbanëve, dhe askush nuk merr përgjegjësinë të pastroj më pas. Rreziku është ende

më i madh për florën e rrallë dhe të kërcënuar të zonës, e cila haset më së shumti përreth vendeve ku janë ngritur kultet dhe institucionet fetare.

Nga ana tjetër, vetë zgjerimi dhe zmadhimi i këtyre ndërtesave, përbën rrezik jo vetëm për florën, por edhe për habitatet përreth (Fig. 3. 58). Kësisoj, mendojmë se duhet një mbikëqyrje dhe monitorim më i fortë i këtyre aktiviteteve.

Fig. 3. 57: Vendndodhja dhe zgjerimi i guroveve brenda PKT

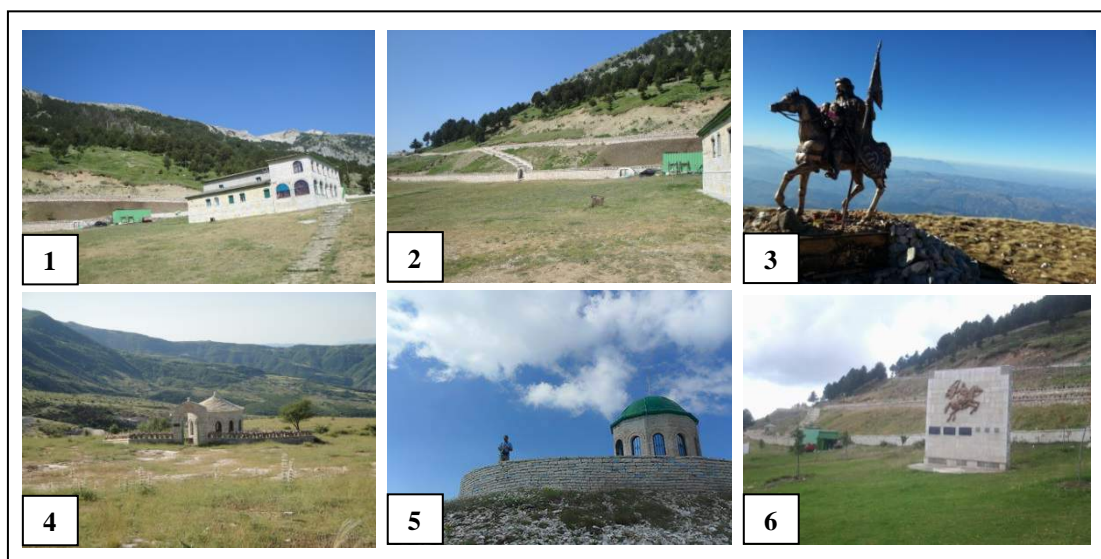

Fig. 3. 58: Pamje nga ndërtesat fetare në zonë 1&2) Teqeja e Kulmakut 3&6) Skulptura të Abas Ali 4) Gjurma e A. Ali 5) Varri i A. Ali

5. Ndërtimi i hidrocentraleve të vogla

Zakonisht burimet ujore të zonës përdoren nga banorët vendas për ujë të pijshëm dhe për aktivitetet bujqësore dhe blektorale vetjake. Shumë pak për shlodhje apo për kultivimin e peshkut, dhe një kompani për prodhimin e ujit të pijshëm “Bora” nuk funksionon më. Këto veprimtari janë nisma individuale dhe jo në kuadër të ndonjë plani zhvillimi për ekonominë e zonës. Në këto kushte, ato nuk rrezikojnë furnizimin me ujë të bimësisë së parkut. Shqetësim përbëjnë planet për ndërtimin e hidrocentraleve të vogla në fshatin Vërtop dhe Kërpicë, të cilat edhe pse do të ndërtohen jashtë territorit të parkut, tubat ujëmbledhës do të kalojnë përmes parkut duke shfrytëzuar burimet e tij. Këto investime zvogëlojnë burimet ujore jo vetëm për banorët e këtyre fshatrave, por edhe për popullatat bimore duk i ekspozuar ndaj stressit për ujë.

6. Gjuetia

Gjuetia e jashtë ligjshme, siç ndodh në të gjithë vendin, është fenomen edhe në PKT duke çrregulluar ekulibrat në zinxhirin ushqimor, e cila ndikon në tjetërsimin e habitateve. Ky aktivitet është intensiv gjatë gjithë vitit duke përfshirë periudhën e riprodhimit. Gjithashtu, duke mos qenë të kontrolluar, gjuetarët nuk tregojnë kujdes për llojet nën status të veçantë mbrojtjeje, siç janë Arriu i Murrme apo Ujku, të cilët, tregojnë punonjësi i Teqesë, ka vite që nuk duken në mal. Llojet më të prekur nga gjuetia janë Lepuri i egër dhe Thëllëza.

Kufizime të studimit

Pavarësisht qëllimit të gjerë të studimit, për të sjellë një pamje të plotë të florës, bimësisë dhe habitateve në PKT, ai kufizohet në disa aspekte, të cilat i mendojmë të rëndësishme të pasqyrohen përpara se të japen përfundimet e tij.

- ♣ Zona e studimit është e gjerë dhe me relief të thyer e të larmishëm. Ajo nuk është mbuluar në çdo cep të saj nga ekspeditat në terren. Pavarësisht se itinerarët kanë një shpërndarje gjeografike që tenton të mbulojë të gjithë territorin, kjo nuk është arritur e plotë. Nivelet e poshtme të faqes L dhe VL, majat V dhe maja e Zaloshnjes, janë zona të mbuluara më dobët.
- ♣ Brenda zonave të rrahura nga ekspeditat tona, nuk janë arritur shpatet e drejtë/thepisur dhe shumë të lartë, relievet e thyer dhe grykat e thella, si dhe shpatet e mbuluar nga vegjetacion shumë i dendur dhe i pa kalueshëm. Në këtë kuadër, shpellat e mundshme, janë një tip habitati i cili nuk është përfshirë në studimin tonë.
- ♣ Studimi i bimësisë është realizuar me qëllim që të mbështesë identifikimin më të qartë të habitateve të hasura në PKT. Kësisoj, ai nuk është thelluar në detaje fitosociologjike, (deri në asociacionet bimore), me përjashtim të rasteve kur këto kanë qenë të qarta.

Përfundime

- ♣ Parku Kombëtar i Tomorrit renditet në një nga zonat floristikisht të pasura, të larmishme dhe interesante në vendin tonë. Deri tani raportohen për këtë park **952** taksa të ndryshme bimore, (34 janë në nivelin e *subspecies* dhe 25 *varietete*), të cilat përfaqësojnë rreth 26% të florës totale të vendit.
- ♣ Taxat e raportuara në PKT grupohen në 90 familje dhe në 406 gjini të ndryshme. Familjet që dominojnë në këtë zonë dhe paraqesin një përqindje më të lartë përfaqësimi janë *Compositae* me 11%, *Fabaceae* me 8% dhe *Poaceae* e *Lamiaceae* me 7%. 28 familje përfaqësohen nga një gjini dhe 225 gjini përfaqësohen me një specie.
- ♣ PK Tomorr strehon specie të rëndësishme për genofondin shqiptar. Aty janë të pranishme 6 specie endemike, 12 specie subendemike, kryesisht të vendit tonë me Greqinë, dhe 72 specie të listës së kuqe të vendit. Speciet endemike janë *Arenaria cikaia* F.K Meyer, *Astragalus autranii* Bald., *Campanula aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka, *Euphorbia cikaia* F.K. Meyer, *Onosma mattirolii* Bald dhe *Arabis tomorensis* Markgr, kjo e fundit e raportuar vetëm nga Markgraf (1928, 1932). Rëndësi paraqet *Campanula aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka e cila është një specie e re për shkencën; *Arenaria cikaia* F.K Meyer e *Euphorbia cikaia* F.K. Meyer raportohen për herë të parë për këtë mal. Interes përbën rigjetja dhe freskimi i informacionit të *Astragalus autranii* Bald, pas 120 vjetësh. Prej 12 specieve subendemike, rikonfirmohet prania e 9 prej tyre në PKT, ndër to veçojmë *Campanula hawkinsiana* Hausskn. & Heldr, e cila paraqet interes ekologjik në PKT pasi haset në substrat gëlqeror, dhe *Centaurea epirota* Halacsy e *Viola albanica* Halacsy të cilat aktualisht nuk listohen në Florën e Shqipërisë.
- ♣ Në PK Tomorr hasen 89 taksa endemike të Ballkanit. Ato përbëjnë 9.7% të florës së parkut. Midis tyre vlerësohen 9 specie me përhapje më të ngushtë, në vetëm tre shtete ballkanike, dhe janë *Asperula doerfleri*, *Cerastium grandiflora*, *Cyanus pindicola*, *Dianthus integer subsp. minutiflorus*, *Erysimum pectinatum*, *Moltkia petraea*, *Silene caesia*, *Silene radicata*, *Valantia aprica* dhe *Veronica thessalica*.
- ♣ Specie me interes të veçantë janë edhe *Noccaea bellidifolia* (Griseb.) F.K.Mey, *Linaria alpina* (L.) Mill, *Scabioza graminifolia* L. dhe *Veronica thessalica* Bentham, të cilat shënojnë në malin e Tomorrit kufirin jug-perëndimor të përhapjes së tyre në Shqipëri, dhe janë elementë të florës alpine. Midis tyre *Veronica thessalica* Bentham raportohet për herë të parë për malin e Tomorrit.
- ♣ Speciet me vlera ekonomike përbëjnë 26% të florës totale të parkut. Bimët mjekësore janë grupi dominant dhe ndiqen nga bimët mjaltëse dhe ato helmuese. 62% e këtyre bimëve janë barishtore shumëvjeçare, 31 prej tyre janë përfshirë në listën e kuqe të vendit, dhe 28 specie me vlera mjekësore grumbullohen me intensitet në zonë.

- ♣ Analiza e spektrit biologjik tregon për prani të lartë të formave *hemikriptofite* (H, 51%) të cilat edhe pse *ndonjëherë* janë tregues i shkallës shpesh të lartë të degradimit, mendojmë se arsyeja janë lartësisë e mëdha me kushte te acarta. Ato ndiqen nga Terofitet (T, 15%) dhe Geofitet (G, 12%).
- ♣ Spektri korologjik tregon për praninë e 85 formave korologjike në zonën e studimit, çka tregon larmishmëri të faktorëve të shpërndarjes për speciet floristike. Analiza tregon lidhjen e florës së kësaj zone më së shumti me elementët EuroMesdhetar, Ballkanik, Mesdhetar dhe EuroAziatik. Ndoshta pozicioni i PKT midis rajonit biogeografik Alpin dhe Mesdhetar, si dhe diferenca e madhe altitudinale (sikurse për spektrin e formave biologjike), presupozon këtë larmi të madhe.
- ♣ Bimësia në PK Tomorr është gjithashtu interesante dhe e larmishme. Përgjatë 115 rilevimeve të kryera në zonën e studimit dhe analizës fitosociologjike të tyre, janë identifikuar rreth 19 grupe sintaksonomike dhe 21 habitate të ndryshëm.
- ♣ 14 habitate në zonën e PKT janë habitate të klasifikuar në Natura 2000 dhe zënë një sipërfaqe më shumë se 8476.923 ha. Dy prej tyre janë klasifikuar si habitate parësore ***8240** – *Sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta* dhe ***9560** – *Pyje endemike me Juniperus foetidissima* Willd. Ato shtrihen në areal shumë të vogël, dhe nëse Trotuaret gëlqeror janë të ruajtur mirë, formacionet me bërshen (*J. foetidissima* Willd) janë të dëmtuara nga prerjet dhe kullotja e bagëtive.
- ♣ Dy prej habitateve, **9250** - *Pyje me Quercus trojana* dhe **9340** - *Pyje me ilqe dhe Quercus rotundifolia*, janë të degraduar dhe prania e tyre klasifikohet më qartë sipas EUNIS. Ato përfaqësojnë respektivisht **G1.75** - *Pyje me dushqe sub - termofile JL* dhe **F** - *Zonë me shqopishte, shkurre dhe tundra*. Përkatësisht përfshihen dushkajat dhe formacionet e makies.
- ♣ Edhe pse habitatet e identifikuar për PKT janë të qarta sipas klasifikimit Natura 2000, disa shfaqin karakteristika të veçanta për zonën. Kjo e vështirëson paksa pozicionimin e tyre në sistemet e klasifikimit dhe lë të hapur diskutimin për thellimin e studimeve, me qëllim propozimin ose jo të habitateve të reja. Ndër to përmendim **8140** - *Çakëllishte të Mesdheut Lindor*, në përgjithësi formacionet kullosore etj. Gjithashtu, përshkrimi dhe përkatësia e tipeve të ndryshëm të bimësisë mund të ishte edhe më i detajuar, nëse sistemi i përcaktimit të Habitave N2000, EUNIS, dhe sidomos publikimet tona mbi bimësinë, do të ishin përkatësisht më të qarta e më të plota. Shpesh, në literaturën ekzistuese të EUNIS, (Davies *et al.*, 2004, etj.), emërtimi i këtyre njësive është bazuar më shumë në tipare gjeografike, ekologjike apo fizionomike, të cilat nuk përkojnë gjithnjë me situatat tona, pra nuk shtrihen gjithnjë deri tek ne. Kësisoj, na rezulton shumë e vështirë të japim një përkatësi të saktë, korrekte të habitatit të studiuar, duke na u dashur shpesh të përdorim intuitën. Më e thjeshtë është puna kur përcaktimi i tyre mbështetet në sistemin fitosociologjik, bazë e të cilit është kryesisht përbërja floristike dhe kushtet eklogjike.

- ♣ Katër prej habitateve janë kategorizuar si jo natyrore dhe tranzitore. Këtu janë përfshirë zonat e mëdha tranzitore midis formacioneve të ndryshme bimore, tokat e bukës, vreshtat, fabrikat, argjilat, formacionet jo natyrore të mbjella etj. Këto zënë sipërfaqe të konsiderueshme në park, dhe mund të paraqesin trendin e zënies së tokës për ti shndërruar në toka buke, e cila duhet bërë sipas parimeve të menaxhimit të Parkut (Zonave të Mbrojtura).
- ♣ Hartëzimi i grup habitateve të veçanta dhe bashkimi i tyre në hartën e përgjithshme të habitateve për PKT nëpërmjet GIS, standartizon regjistrimin e të dhënave të bimësisë për zonën. Në këtë mënyrë, krijohet mundësia e përfshirjes reale të politikave kombëtare të menaxhimit të zonave të mbrojtura, në linjë me politikat evropiane, duke kontribuar në sistemin e informimit mbarë evropian.
- ♣ Parku Kombëtar i Tomorrit, edhe pse një zonë e mbrojtur, kërcënohet nga shumë faktorë lokalë rreziku, përkrah fenomeneve natyrore të ndryshimeve klimatike. Ata rrezikojnë zhdukjen e taxave të veçanta floristike, por edhe prishjen e ekuilibrave natyrorë për ekzistencën e habitateve në këtë zonë. Ndër faktorët me ndikim më të madh janë prerja dhe djegja e pyjeve, mbikullotja, aktivitetet e nxjerrjes së gurit (guroret), grumbullimi i bimëve mjekësore, ceremonitë e tepruara fetare, ndërtimi i hidrocentraleve të vogla, gjuetia etj.

Rekomandime

- ♣ Duke vlerësuar pasurinë, larminë, kontrastet mesdhetare dhe alpine në florën dhe bimësinë e PK Tomorr, mendojmë se institucionet drejtuese dhe inspektuese të parkut duhet të rrisin kapacitetet njerëzore dhe buxhetore për zbatimin me rigorozitet të planit të menaxhimit të parkut të hartuar së fundmi dhe legjislacionit mjedisor përkatës, me qëllim ruajtjen më të mirë të tij.
- ♣ Për speciet *endemike dhe subendemike*, të cilat rriten në popullata me numër të vogël individësh dhe areal të vogël përhapjeje, rekomandojmë si prioritare angazhimin dhe ndërmarrjen e planeve afatgjatë për njohjen, promovimin dhe ruajtjen e tyre. Mbrojtja reale ligjore është gjithashtu një nga format që do të ndihmonte konkretisht në këtë drejtim.
- ♣ Në mënyrë të veçantë, për specien e re për shkencën, *Campanula aureliana* Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka, propozojmë (sikundër autorët e raportimit të species) që të shtohet në listën e kuqe të IUCN me status Vulnerabël – VU D1+2. Arsyeja është sepse ajo zhvillohet në popullatë të fragmentuar në katër nënpopullata (të paktën), të cilat vendosen shumë pranë zonave të banuara, ndaj rrezikohet nga faktorët e shumtë njerëzorë.
- ♣ Në mënyrë që grumbullimi jashtë standarteve i bimëve me vlera ekonomike në zonë të mos sjellë humbje të mëtejshme në vlerat e biodiversitetit, dhe mbishfrytëzim të burimeve natyrore, rekomandojmë:
 - a) Transpozimi i standarteve në institucionet e mekanizmave të kontrollit dhe cilësisë në të gjithë skemën e grumbullimit të bimëve me vlera mjekësore. Më shumë përpjekje ti kushtohet futjes së praktikave të kultivimit të bimëve me vlera ekonomike, e cila të shoqërohet me trajnimin e agronomëve për këto praktika.
 - b) Të trajnohen dhe edukohen të gjithë operatorët e përfshirë në skemën e tregëtimit të bimëve me vlera ekonomike
- ♣ Rekomandojmë ngritjen e një baze të dhënash lokale, saktësisht për këtë Park Kombëtar, pjesë e një database kombëtare për zonat e mbrojtura e ato me interes kombëtar/rajonar, duke përfshirë të dhëna për florën, bimësinë dhe habitatet, e cila të jetë e standartizuar me praktikën evropiane në këtë drejtim.
- ♣ Kryerjen e studimeve më të thelluara të florës dhe bimësisë në PK të Tomorrit dhe në gjithë vendin. Të fokusohemi më intensivisht në shtimin e të dhënave si dhe pasurimin e revizionimin e informacionit aktual për bimësinë, së pari fitosociologjikisht. Kjo gjë do na ndihmonte pastaj edhe në pasurimin e informacioneve tona në lidhje me habitatet dhe veçoritë e tyre në Shqipëri, sipas standardeve të njehsuara evropiane. Ato do të ndikojnë në identifikimin më të lehtë dhe real të tipeve të ndryshme të bimësisë, e kësaj dhe të habitateve përkatës si dhe në përcaktimin e sintaksave / habitateve të reja, logjikisht të pranishëm tek ne.

Nisur nga eksperiencia e këtij studimi, rekomandojmë institucionet përgjegjëse në ndërmarrjen e procesit për identifikimin e habitateve Natura 2000 në

Shqipëri, ti dedikojnë atij burimet e nevojshme njerëzore, buxhetore por edhe kohore. Një mësim i nxjerrë gjatë punës, fokuson rëndësinë e identifikimit dhe klasifikimit të habitateve sipas sistemeve korrente evropiane, të cilat (sidomos Natura 2000 dhe EUNIS) po bëhen gjithnjë e më shumë të detyrueshme edhe për Shqipërinë.

- ♣ Duke vlerësuar parkun si një destinacion turistik dhe fetar, rekomandojmë si të rëndësishme masat për edukimin mjedisor të banorëve vendas dhe vizitorëve në park. Kemi parasysh përgatitjen e materialeve të ndryshme edukuese dhe informuese si harta për destinacione dhe zona me rëndësi të veçantë, markim shtigjesh, paketë informative për vlerat e parkut, identifikimin vizual të arealeve ku rriten speciet e rëndësishme për genofondin por edhe habitatet, paketë mbi masat ruajtëse dhe kujdesein qytetar mbi si duhet dhe nuk duhet të sillemi në këto zona etj. Në këtë mënyrë vlerat e PKT mund të masivizohen, të bëhen më të njohura për një publik më të gjere, por ato njëkohësisht do të përdoren dhe mbrohen, edhe nga popullsia vendase, duke shkuar drejt zhvillimit të qendrueshëm.

Mbështetje financiare për studimin

Një pjesë e këtij studimi, rreth 8 ekspedita në vitin 2013 dhe 2014, janë realizuar me mbështetje financiare të Agjencisë Kombëtare të Teknologjisë dhe Informacionit (AKTI), në kuadër të Programit Kombëtar për Kërkim dhe Zhvillim “Biodiversiteti dhe Mjedisi”

Lista e tabelave

Tab. 1.1: Temperatura dhe lagështira mesatare në periudhën 1991-2010.....	5
Tab. 2.1: Model skede floristike.....	17
Tab. 3.1: Ekspeditat e zhvilluara gjatë punës së doktoraturës në PK Tomorr.....	28
Tab. 3.2: Tabela e pasurisë floristike në PKT.....	31
Tab. 3.3: Lista e plotë e formave korologjike në PKT.....	181
Tab. 3.4: Lista e bimëve endemike në PKT.....	61
Tab. 3.5: Speciet Sub Endemike të raportuara në PKT.....	67
Tab. 3.6: Lista e plotë e specieve ballkanike.....	184
Tab. 3.7: Lista e specieve me interes të veçantë ruajtjeje në PKT	75
Tab. 3.8: Lista e plotë e bimëve me vlera ekonomike	185
Tab. 3.9: Tabela sinoptike e formacioneve barishtore dhe shkëmbore në PKT.....	93
Tab. 3.10: Koka e tabelës fitosociologjike të formacioneve barishtore dhe shkëmbore në PKT.....	197
Tab. 3.11: Tabela fitosociologjike e formacioneve me <i>Fagus sylvatica</i> L. në PKT.....	119
Tab. 3.12: Koka e tabelës fitosociologjike të formacioneve me <i>Fagus sylvatica</i> L. në PKT.....	193
Tab. 3.13: Tabela fitosociologjike e dushkajave subtermofile në PKT.....	127
Tab. 3.14: Koka e tabelës fitosociologjike të dushkajave subtermofile në PKT.....	195
Tab. 3.15: Tabela fitosociologjike për makien në PKT.....	137
Tab. 3.16: Koka e tabelës fitosociologjike për makien në PKT.....	196
Tab. 3.17: Tabela fitosociologjike e rrobullishteve në PKT.....	146
Tab. 3.18: Koka e tabelës fitosociologjike për rrobullishtet në PKT.....	198
Tab. 3.19: Habitatet natyrore në PKT.....	148

Lista e figurave

Fig. i: Mount Tomohorit, Albania nga Edward Lear (1812 - 1888).....	v
Fig. 1.1: Pozicioni gjeografik i PK Tomorr.....	2
Fig. 1.2: Formacionet gjeologjike në PK Tomorr (Qiriaz, 2001).....	3
Fig. 1.3: Larmia e relievit në PKT 1) maja e Zaloshnjes 2) livadhe tek zona e gjurmës 3) kanioni i ujvarës së Bogovës 4) maja e Tomorrit, varri i Abas Ali dhe 5) çakëllishte e lugut drejt Çukës Partizan.....	4
Fig. 1.4: Diagrama pluviometrike për PK Tomorr.....	5
Fig. 1.5: Larmi tokash në PK Tomorr.....	7
Fig. 2.1: Metoda e 1) llogaritjes dhe 2) përcaktimit të “Arealit Minimal”.....	9
Fig. 2.2: Zgjedhja e vendit të rilevimit në funksion të homogjenitetit të bimësisë.....	11
Fig. 2.3: Skeda e përdorur për marrjen e të dhënave në terren për studimin e bimësisë.....	12
Fig. 2.4: Pamje nga puna në terren.....	15
Fig. 2.5: Pamje nga grumbullimi i specieve në PKT, përcaktimi dhe introduktimi në Kopshtin Botanik.....	16
Fig. 2.6: Paraqitje skematike e fazave të përpunimit tabelar.....	19
Fig. 2.7: Paraqitje skematike e vijueshmërisë së përpunimit të të dhënave me anë të instrumentave informatikë.....	23
Fig. 2.8: Paraqitja e të dhënave të bimësisë pas përpunimit tabelar.....	24
Fig. 2.9: Ndërlidhja midis sistemeve të klasifikimit (Rodwell <i>et. al.</i> , 2002).....	25
Fig. 2.10: Pamje të shtresave të ndryshme të punuara dhe bashkuara në GIS (www.ewsolutions.com).....	26
Fig. 3.1: Itinerarët e ekspeditave në PKT përgjatë viteve 2011 – 2014.....	30
Fig. 3.2: Pasuria floristike në PKT.....	54
Fig. 3.3: Paraqitje e thjeshtuar e larmisë së familjeve në PKT.....	55
Fig. 3.4: Paraqitje e thjeshtuar e larmisë së gjinive në PKT.....	57
Fig. 3.5: Spektri biologjik në PKT.....	58
Fig. 3.6: Spektri korologjik në PKT.....	60
Fig. 3.7.a: Pamje të <i>A. auranii</i> Bald. në PKT.....	62
Fig. 3.7.b: Pamje të <i>C. aureliana</i> Bogdanović, Rešetnik, Brullo & Shuka në PKT.....	63
Fig. 3.7.c: Pamje të <i>O. mattirolii</i> Bald në PKT.....	63
Fig. 3.7.d: Pamje të 1) <i>A. cikaiae</i> F.K. Mey. 2) <i>E. cikaea</i> F.K. Meyer në PKT.....	65
Fig. 3.8: Shpërndarja e specieve endemike të hasura në PKT.....	66
Fig. 3.9.a: Speciet subendemike të hasura në PKT 1) <i>C. hawkinsiana</i> Hausskn. & Heldr 2) <i>E. australis</i> (Wettst.) Lakusic 3&7) <i>L. chalconicum</i> L. 4&8) <i>C. epirota</i> Halcsy. 5) <i>V. crinii</i> Orph. ex Boiss. 6) <i>V. albanica</i> Halacsy.....	70
Fig. 3.9.b: Speciet subendemike të hasura në PKT 1) <i>Nepeta spruneri</i> Boiss. 3) <i>Pedicularis graeca</i> Bunge 2&4) <i>Pterocephalus perennis</i> subsp. <i>bellidifolius</i> Coulter.....	71
Fig. 3.10: Shpërndarja e specieve subendemike të hasura në PKT.....	72
Fig. 3.11: Specie ballkanike të hasura në PKT: 1) <i>R. serbica</i> Pancic. 2) <i>V. aprica</i> (Sibth. & Sm.) Boiss. & Heldr. 3) <i>V. heuterii</i> Vis. et. Asch. 4) <i>C. heldreichii</i> Boiss. 5) <i>Th. cherlerioides</i> Vis. 6) <i>C. carnosa</i> Waldst. et Kit. 7) <i>A. pindicola</i> Hausskn. 8) <i>D.</i> <i>grandiflora</i> Mill.....	73
Fig. 3.12. a: Taxa të tjera të rendësishme të hasura në PKT: 1) <i>N. bellidifolia</i> (Griseb.)F.K.Mey 2) <i>L. alpina</i> (L.) Mill.....	74
Fig. 3.12.b: Taxa të tjera të rendësishme të hasura në PKT: 1) <i>M. Persica</i> W. 2) <i>V. thessalica</i> Bentham.....	75
Fig. 3.13: Kategoritë e kërcënimit në PKT.....	77
Fig. 3.14: Kategoritë e bimëve me vlera ekonomike.....	78
Fig. 3.15: Raporti i specieve me vlera ekonomike me florën totale të parkut.....	79

Fig. 3.16: Bimë mjekësore të hasura në PKT 1) <i>S. raeseri</i> Boiss. et Heldr 2) <i>P. vulgaris</i> Huds. 3) <i>S. montana</i> L. 4) <i>R. canina</i> L. 5) <i>S. nigra</i> L. 6) <i>J. communis</i> L.....	80
Fig. 3.17: Spektri i formave jetësore për bimët me vlera ekonomike në PKT.....	80
Fig. 3.18: Spektri i formave korologjike për bimët me vlera ekonomike në PKT.....	81
Fig. 3.19: Skema e detajuar e brezave fitoklimatikë.....	83
Fig. 3.20: Formacione me <i>Juniperus communis</i> ssp. <i>nana</i> (Willd.) Syme në PKT.....	87
Fig. 3.21: Pamje nga matorral me <i>Juniperus oxycedrus</i> L. në 1) Kalanë e Tomorrit dhe 2) në faqen JP në PKT.....	89
Fig. 3.22: Pamje nga formacionet me <i>Juniperus foetidissima</i> Willd. në faqen VP në PKT 1) <i>J. foetidissima</i> 2) shoqërimi me <i>J. foetidissima</i> 3) ndërftuja e shoqërimit brenda formacioneve me rrobull.....	90
Fig. 3.23: Harta e shpërndarjes së matorraleve me dëllinjë në PKT.....	92
Fig. 3.24: Shpërhapja e formacioneve natyrore, gjysëm natyrore dhe shkëmbore në PKT.....	93
Fig. 3.25: Pamje nga <i>Stipo – Morinion</i> Quézel 1964 tek Gjurma e Abas Ali, PKT 1) <i>Morina persica</i> W 2) <i>Stipa pulcherrima</i> Koch.....	96
Fig. 3.26: Pamje nga grupimi me <i>Asphodelus albus</i> Mill. në livadhet e faqes lindore në PKT.....	97
Fig. 3.27: Spektri i formave biologjike dhe korologjike në formacionet barishtore të PKT.....	98
Fig. 3.28: 1) Bimësi barishtore alpine dhe subalpine gëlqerore në PKT 2) <i>Globularia cordifolia</i> L. 3) <i>Sesleria coreulans</i> Friv. 4) <i>Gentiana verna</i> L. 5) <i>Ptilotricum cyclocarpum</i> Boiss. 6) <i>Oxytropis</i> sp.....	101
Fig. 3.29: Çakëllishte në PKT.....	103
Fig. 3.30: Specie të çakëllishteve në PKT 1) <i>Ranunculus brevifolius</i> Ten 2) <i>Thlaspi bellidifolium</i> Griseb. 3) <i>Campanula hawkinsiana</i> Hausskn. et. Heldr.....	104
Fig. 3.31: Pamje të shpateve shkëmbore me bimësi hasmofite në PKT 1) Kalaja e Tomorrit 2&3) shkëmbore në ahishte 4) shkëmbore në rrobull 5) mure shkëmbore në majën veriore.....	106
Fig. 3.32: Specie të shpateve shkëmbore në PKT 1) <i>Amphoricarpos neumayeri</i> Vis. 2) <i>Potentilla apenina</i> Ten. 3) <i>Crepis baldacci</i> Halacsy. 4) <i>Saxifraga grisebachii</i> Deg. et Dorfl.....	107
Fig 3.33: Pamje nga sipërfaqe shkëmbore gëlqerore të rrafshëta në PKT.....	109
Fig. 3.34: Shtrirja e pyjeve me <i>Fagus sylvatica</i> L. dhe gjethegjerë të tjerë në PKT.....	111
Fig. 3.35: Pamje të ahishteve në PKT.....	114
Fig. 3.36: Pamje të grupimeve kryesisht me <i>Corylus avellana</i> L. dhe <i>Ostrya carpinifolia</i> Scop. në ahishte në PKT 1) Lajthishte në Kapinovë 2) Lajthishte në Zaloshnje 3) Shkozë, mëllez dhe panjë në faqen lindore 4) Mëllezë 5) Panoramë e përzierjeve lajthi, mëllezë, panjë, shkozë, dhe ah në Zaloshnje 6) Nxjerrja e kubikëve të mermerit në Zaloshnje.....	116
Fig. 3.37: Dendrograma e grupimeve kryesore 1- grupi me <i>C. avellana</i> , 2- grupi me <i>F. sylvatica</i> (i pastër), 3- grupi i shkëmboreve , 4- grupi me <i>O. carpinifolia</i> , 5- grupi me <i>F. sylvatica</i>	117
Fig. 3.38: Spektri i formave biologjike dhe korologjike në formacionet me ah në PKT...	117
Fig. 3.39: Pamje të dushkajave në PKT.....	122
Fig. 3.40: Shtrirja e dushkajave sub-termofile dhe formacioneve të makies në PKT.....	123
Fig. 3.41: Pamje nga grupime të degraduara përreth dushkajave në PKT.....	125
Fig. 3.42: Format biologjike dhe korologjike në dushkaja.....	126
Fig. 3.43: Pyje me <i>Platanus orientalis</i> L. në Bogovë, PKT.....	129
Fig. 3.44: Galeri me <i>Salix alba</i> L. në formacione me <i>Fagus sylvatica</i> L. në faqen L.....	131
Fig. 3.45: Pamje nga shoqërimi me 1) <i>Arbutus unedo</i> L. 2) <i>Quercus ilex</i> L. 3) <i>Pistacia lentiscus</i> L. dhe <i>Phillyrea latifolia</i> L. 4) <i>Cottinus cogyggria</i> Scop. 5) <i>Anthylis hermanie</i> L. dhe 6) dëmtimi i shoqërimit me <i>A. hermanie</i>	134
Fig. 3.46: Dendrograma e grupimeve kryesore fitosociologjike 1- grupi me <i>A. unedo</i> , 2- grupi me <i>A. hermanie</i> , 3- grupi me <i>Q. ilex</i> dhe <i>F. ornus</i> , 4- grupi me <i>C. cogyggria</i> ,	

5- grupi me <i>Ph. latifolia</i> dhe <i>P. lentiscus</i>	135
Fig. 3.47: Larmia e formave biologjike dhe korologjike në makie në PKT.....	136
Fig. 3.48: Pamje nga formacione me <i>Pinus leucodermis</i> Antoine në PKT.....	142
Fig. 3.49: Harta e shpërndarjes së formacioneve me rrobull në PKT.....	143
Fig. 3.50: Larmia e formave biologjike dhe korologjike në formacionet me rrobull.....	146
Fig. 3.51: Harta e përhapjes për habitate të tjerë në PKT.....	152
Fig. 3.52: Pamje të grupimeve me <i>Juglans regia</i> L. në Kapinovë.....	153
Fig. 3.53: Harta e përhapjes së habitateve në PKT.....	154
Fig. 3.54: Zona pyjore të prera dhe të djegura në PKT 1) Pyll ahu që digjet në majën e Zaloshnjes 2) Transport i lendës drusore të prerë në PKT.....	155
Fig. 3.55: Kullota të dëmtuara në PKT 1) Mbikullotje mbi fshatin Kapinovë 2) Kullota të djegura në pllajën tek Gjurma.....	156
Fig. 3.56: Pamje të veprimtarisë së guroreve në PKT 1) Gurore në faqen JP 2) Gurore në Zaloshnje 3) Pllakat e mermerit të nxjerra në Zaloshnje 4) Transporti i pllakave të gurit dhe punëtorëve 5) Gurore në Bogdan 6) Pika trajtimi dhe shitjeje për pllakat e gurit rrugës për në Poliçan.....	157
Fig. 3.57: Vendndodhja dhe zgjerimi i guroreve brenda PKT.....	158
Fig. 3.58: Pamje nga ndërtesat fetare në zonë 1&2) Teqeja e Kulmakut 3&6) Skulptura të Abas Ali 4) Gjurma e A. Ali 5) Varri i A. Ali.....	159

Literatura

Alston A., Sandwith NY. (1940): Results of two botanical expeditions to South Albania. J Bot. (London), 119, 147, 167, 193, 219, 232

Arianoutsou M., Leone V., Moya D., Lovreglio R., Delipetrou P., De las Heras J. (2012): Management of Threatened, High Conservation Value, Forest Hotspots Under Changing Fire Regimes. http://www.uaeco.edu.gr/files/PDF/FP0701/Ch_11.pdf

Baldacci A. (1882 - 1892): Itinerari albanesi I. Boll Soc Geogr It.

Baldacci A. (1894): Rivista critica della collezione botanica fatta nel 1892 in Albania. Malphigia, 8.

Baldacci A. (1896, 1897, 1900): Itinerari albanesi. Boll. Soc. Geogr. It. VI, VII (6, 7, 8) 1900, Seria IV. 1: 378 - 409, 15 - 44.

Bartolomé C., Jiménez J.Á., Vaquero J., Costa M., Casermeiro M.A., Giraldo J., Zamara J. (2005): Manual de Hábitat de España. Ministerio de Medio Ambiente Dirección General para la Biodiversidad. http://www.mma.es/portal/secciones/biodiversidad/rednatura2000/documentos_rednatura/tipos_habit_interes.htm

Bensettiti F., Boulet V., Chavaudret-laborie C., Deni aud J. (2005): Cahiers d'habitats Natura 2000. Connaissance et gestion des habitats et des espèces d'intérêt communautaire. Tome 4 - Habitats agropastoraux. <http://natura2000.environment.gouv.fr/habitats/cahiers.html>

Bergmeier E., Dimopoulos P. (1999): Classification of Greek *Fagus* woodlands: a preliminary survey. Annali di Botanica (Roma). 57: 91 - 104.

Bergmeier E., Dimopoulos P. (2001): *Fagus sylvatica* forest vegetation in Greece: Syntaxonomy and gradient analysis. Journal of Vegetation Science. 12: 109 – 126.

Bergmeier E., Dimopoulos P. (2008): Identifying plant communities of thermophilous deciduous forest in Greece: Species composition, distribution, ecology and syntaxonomy. Plant Biosystems – An International Journal Dealing with all Aspects of Plant Biology. 142: 2, 228 - 254

Bianco P.M, Testi A., Belisario F., Guidotti S. (2003): Vegetation patterns in the succession from wood fringes towards woodlands. Rend. Fis. Acc. Lincei s. 9, 14:135-160. <http://www.lincci.it/pubblicazioni/rendicontiFMN/rol/pdf/S2003-02-07.pdf>

Biondi E., Casavecchia S., Gigante D. (2003): Contribution to the syntaxonomic knowledge of the *Quercus ilex* L. woods of the Central European Mediterranean Basin. Fitosociologia: 40 (1): 129 - 156.

Biondi E., Casavecchia S., Guerra V., Medagli P., Beccarisi L., Zuccarello V. (2004): A contribution towards the knowledge of semideciduous and evergreen woods of Apulia (southeastern Italy). Fitosociologia 41 (1): 3 - 28.

Biondi E., Blasi C., Burrascano S., Casavecchia S., Copiz R., Del Vico E., Galdenzi D., Gigante D., Lasen C., Spampinato G., Venanzoni R. & Zivkovic L. (2009): Manuale Italiano di interpretazione degli habitat della Direttiva 92/43/CEE. Società Botanica Italiana. Ministero dell'Ambiente e della tutela del territorio e del mare, D.P.N. <http://vnr.unipg.it/habitat>

Biondi E., Burrascano S., Casavecchia S., Copiz R., Del Vico E., Galdenzi D., Gigante D., Lasen C., Spampinato G., Venanzoni R., Zivkovic L., Blasi C. (2012): Diagnosis and syntaxonomic interpretation of Annex I Habitats (Dir. 92/43/EEC) in Italy at the alliance level Plant Sociology, 1 (49): 5 - 37.
<http://www.scienzadellavegetazione.it/sisv/documenti/Articolo/pdf/249.pdf>

Blasi C., Di Pietro R., Filesi L. (2004): Syntaxonomical revision of *Quercetalia pubescenti - petraeae* in the Italian Peninsula. Fitosociologia 41 (1): 87-164.
<http://www.scienzadellavegetazione.it/sisv/documenti/Articolo/pdf/164.pdf>

Bohn U. et al., (2004): Map of the Natural Vegetation of Europe. (Interactive CD-ROM). (Contributors for Albania: Vangjeli J., Hoda P., Raus Th.), Bundesamt für Naturschutz, Bonn. Germany.

Bogdanović S., Rešetnik I., Brullo S., Shuka L. (2014): *Campanula aureliana* (Campanulaceae), a new species from Albania. Pl. Syst Evolution. DOI 10.1007/s00606-014-1171-0

Buzo K. (1981): Bimësia e kullotave dhe livadheve natyrore të Shqipërisë. Tiranë.

Calaciura B., Spinelli O. (2008): Management of Natura 2000 habitats. 5210 Arboreal matorral with *Juniperus* spp. European Commission. Technical Report 2008 10/24; ISBN 978-92-79-08325-9
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/habitats/pdf/5210_Arboreal_matorral_Juniperus.pdf

Colomer M. A., Fondevilla C., Valencia-Cabrera L.: A New P System to Model the Subalpine and Alpine Plant Communities. http://www.gcn.us.es/9BWMC/volume/06II_aida.pdf

Council of Europe (2011): Interpretation manual of the EMERALD habitats, Resolution 4, version 2010. Strasbourg,

Davies E. C., Moss D., O Hill M. (2004): EUNIS habitat classification. Revised 2004, EEA, European Topic Centre on Nature Protection and Biodiversity.

Demiri M. (1979): Bimët e egra të dobishme dhe të dëmshme të Shqipërisë, Tiranë.

Demiri M. (1983) Flora Ekskursioniste e Shqipërisë. SH.B.L.SH. Tiranë

Devillers P., Devillers-Terschuren J., Ledant J.-P. (1991): CORINE biotopes manual (2). Habitats of the European Community. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Devillers P., Devillers-Terschuren J. (1996): A classification of Palaearctic habitats. Council of Europe, Strasbourg: Nature and environment, No 78.

Dimopoulos P., Georgiadis Th. (1995): Present state of the phytosociological research on the Greek mountains, syntaxonomy and future perspectives. *Ann. Bot. (Roma)*, 53: 119-133.

Dimopolous P., Sykora K., Mucina L., Georgiadis Th. (1997): The high-rank syntaxa of the rock-cliff and scree vegetation of the mainland Greece and Crete. *Folia Geobotanica. Phytotax.* 32: 313-334.

Dinga L., Hoda P. (2004): *Fitogjeografia*. SHBLU, Tiranë

Dring J., Hoda P. Mersinllari M., Pignatti S., Mullaj A., Rodwell J. (2001 - 2002): Vegetation of Albania - Preliminary overview. *Annali di Botanica*. II: 7-30.

Dirnböck T., Dullinger S., Grabherr G. (2003): A regional impact assessment of climate and land-use change on alpine vegetation. *Journal of Biogeography* 30:40 1-417. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0022-0477.2004.00872.x/full>

Dzwonko Z, Loster S, Dubiel E, Drenkovski R. (1999): Syntaxonomic analysis of beechwoods in Macedonia (former Republic of Yugoslavia). *Phytocoenologia* 29:153 –175.

Dzwonko Z, Loster S. (2000): Syntaxonomy and phytogeographical differentiation of the *Fagus* woods in the Southwest Balkan Peninsula. *J Veg Sci* 11: 667 – 678.

Dierschke H. (1990): Species-rich beech woods in mesic habitats in central and western Europe: a regional classification into suballiances. *Vegetation* 87: 1 - 10.

Dierschke H. 1998 ('1997'): Syntaxonomical survey of European beech forests: some general conclusions. *Ann. Bot. (Roma)* 55: 17 - 26.

Delaney J., Van Niel K. (2010): *Geographical Information Systems, an Introduction (Second Edition)*.

Ellenberg H. (1996): *Vegetation Mitteleuropas mit den Alpen*. 5th ed. E. Ulmer, Stuttgart.

Ellenberg H. (1988): *Vegetation Ecology of Central Europe*. Cambridge Univ. Press. Cambridge.

Environment and Heritage service: Our Limestone landscapes http://www.burrenbeo.com/sites/default/files/Our_Limestone_Landscape_Exhibition.pdf

Environmental Environment Agency webpage:

<http://eunis.eea.europa.eu/habitats-code-browser.jsp>

<http://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/eunis/eunis-habitat-classification>

Erben M. (1985): Cytotaxonomysche untersuchungen an sudosteuropaischen Viola-Arten der section Melanium. Mitt. Bot. Munchen. 21; 1985: 339-740.

European Communities (1995-2007): Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043&from=EN>

European Commission, DG Environment (2013): Interpretation Manual of European Union Habitats, EUR 28. http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/docs/Int_Manual_EU28.pdf

Euro+Med Plantbase (2006): The information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/>

European Commission: The Habitats Directive Environment. <http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/>

European Topic Center on Biological Diversity (2009): Assessments of conservation status at the European level (all biogeographical regions - EU25). <http://biodiversity.eionet.europa.eu/article17>

EWsololutions – Building maps from layers: <http://www.ewsolutions.com/>

Farjon A. (1992): The taxonomy of multiseed *Junipers* (*Juniperus sect. sabina*) in southwest Asia and east Africa (Taxonomic notes on *Cupressaceae* I). Edinburgh Journal of Botany 49: 251 - 283.

Farjon A. (2013): *Pinus heldreichii*. The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2014.3. www.iucnredlist.org

García-González R. (2008): Management of Natura 2000 habitats. Alpine and subalpine calcareous grasslands. 6170 European Commission. Technical report 2008 11/4; ISBN 978-92-79-08326-6. http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/habitats/pdf/6170_Al_pine_calcareous_grasslands.pdf

Greek Mountain Flora: <http://www.greekmountainflora.info/Pages/PlantindexA.htm>

Greek Flora: <http://www.greekflora.gr/el/flowersSearch.aspx>

Grup autorësh (2007): Libri i Kuq i Florës Shqiptare, Tiranë

Grup autorësh (2004 - 2010): Monitorimi i habitateve me bimë të rralla, të kërcënuara e endemike të Shqipërisë dhe ruajtja e tyre “ex situ” në Kopshtin Botanik. (Raport në kuadrin e projektit të Monitorimit-Ministria e Mjedisit), Tiranë

Grup autorësh (2014): Strategjia Kombëtare e Biodiversitetit për Shqipërinë 2014 – 2020.

Glavac V., Hakes W. (1996): Vegetationsökologie. G. Fischer, Jena.

Gjeta E. (2014): Studim mbi florën, bimësinë, dhe diversitetin e habitateve natyrore në pellgun ujëmbledhës të lumit Shkumbin, në rrjedhën e mesme të tij. (Disertacion) www.fshn.edu.al

Goulandris Natural History Museum. Greek Biotope/Wetland Centre (1996): Directive 92/43/EEC – The Greek “Habitat” Project Natura 2000: an overview. Thessaloniki. www.cc.uoa.gr/departs/biology/ecologynew/files/PDF/P_G08.pdf

Hallaçi B., Shuka L. (2013): *Allium phthioticum* Boiss. & Heldr., *Allium victorialis* L. and *Melampyrum bihariense* A. Kerner – three new species in the flora of Albania. *Natura Montenegrina*, 12(4): 563-568.

Hennekens S. (1995-2004): Turbo(Veg) Software package for input, processing and presentation of phytosociological data. Wageningen.

Hill MO. (1979): TWINSpan: A FORTRAN program for arranging multivariate data in an ordered two-way-table by classification of the individuals and attributes. USA: Cornell University.

Horvat I. (1960): Planinska vegetacija Makedonije u svijetlu suvremenih istraživanja. *Acta Musei Macedon. Scient. Nat.* 6: 163–203.

Horvat I., Glavač V., Ellenberg H. (1974): Vegetation Sudosteurogas. *Geobotanica selecta*, Stuttgart: Fischer Verlag, I.

Hrvatske kraške borovice:

http://hr.metapedia.org/wiki/Hrvatske_kra%C5%A1ke_borovice

Kalajnxhiu A., Tspiridis I., Bergemeier E. (2011): The diversity of woodland vegetation in Central Albania along an altitudinal gradient of 1300 m. *Plant Bio systems*, 2011; 1 – 16.

Karagiannakidou V., Dimopoulos P., Papademetriou K. (2001): Phytosociological researches on the montane and high-altitude grasslands of North Eastern Greece: Mount Pangeon. *Fitosociologia* 38(1): 25–54

Keci E., Krog E. (2014): Plani i Menaxhimit të Parkut Kombëtar të Tomorrit. http://www.mjedisi.gov.al/files/userfiles/Sherbime/Managemet_Plan_Tomorri_Draft_Final_Alb.pdf

Lakušić R. (1966): Vegetacija livada i pašnjaka na planini Bjelasici. *Godišnjak Biološkog Instituta Sarajevo*, 19: 25–186.

Landolt E., Urbanska M. (2003): Our Alpine Flora. SAC Publications, ISBN 3-85902-219-9

Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2012): Mbi Florën dhe habitatet e pjesës perëndimore të Parkut Kombëtar të Tomorrit. *Buletini i Shkencave të Natyrës (UT)*. 15: 156 – 173. <http://buletini.fshn.edu.al/>

Mahmutaj E., Merja Y., Hoda P. (2013): Preliminary data on floristic richness of species with economical values in Tomorri National Park. The Fifth International Symposium of the Ecologists of the Republic of Montenegro (ISEM5). Tivat, Montenegro, 2-5 October 2013. Proceedings book: *Natura Montenegrina*, Podgorica, 12(3-4):657-672.

http://www.pmcg.co.me/Natura_Montenegrina.html

Mahmutaj E., Hoda P., Shuka L. (2014): Rare plants and their conservation status in Tomorri National Park. *Journal of Endocytobiosis and Cell Research* (2014).27-33

http://zs.thulb.uni-jena.de/servlets/MCRFileNodeServlet/jportal_derivate_00238797/ECR_25_2014_27-32_Mahmutaj.et.al.pdf.

Mahmutaj E., Shuka L., Xhulaj M., Hoda P., Mersinllari M. (2015): Rare and endemic plants in the Southern mountain ecosystems of Albania, their threats and diversity. *Albanian Journal of Agricultural Sciences* 2015; 14 (1): 1 – 10.

<https://sites.google.com/a/ubt.edu.al/rssb/rare-and-endemic-plants-in-the-southern-mountain-ecosystems-of-albania-their-threats-and-diversity>

Malo S., Shuka L. (2008): Biogeographically data on distribution of *Viola acrocerauniensis* Erben, in Albania, BSHN (UT). Nr. 5. Tiranë 2008: 170 - 178.

Malo S., Shuka L. (2008): New records on the flora of the Gjirokastra region (South Albania). *Natura Montenegrina*, Podgorica. 7 (3): 369-373.

Malo S., Shuka L. (2009): Ekologjia, përhapja dhe statusi aktual i bimëve të rralla dhe të rrezikuara të Rrethit të Gjirokastrës. *Buletin Shkencor (Seria e Shkencave të Natyrës)*, 59, Shkodër.

Malo S., Shuka L. (2013): Distribution of *Colchicum doerfleri* Halácsy, *Colchicum triphyllum* Kunze and *Colchicum bivonae* Guss., in Albania, *IJEES*, 3 (2): 273-278.

Maroulis G., Georgiadis Th. (2005): The vegetation of supra-forest meadows and rock crevices of Mount Erimanthos (NW Peloponnisos, Greece) *Fitosociologia* 42 (1): 33-56.

Markgraf F. (1927): An den Grenzen des Mittelmeergebiets. *Pflanzengeographie von Mittelalbanien*. Berlin.

Markgraf F. (1931): Pflanzen aus Albanien 1928. *Denkschr Akad Wiss Wien. Math-Natw. Kl*: 102.

Markgraf F. (1932): *Pflanzengeographie von Albanien*. *Bibliotheca Botanica*, Stuttgart

Meyer FK. (2011): Beiträge zur Flora von Albanien. *Hausknechtia*, Beiheft 15:1 - 220.

Mitrusi I. (1955): *Drurët dhe shkurret e Shqipërisë*. *Instituti i Shkencave*. Tiranë

Mici A. *et al.*, (1975): Klima e Shqipërisë, Akademia e Shkencave, Instituti Hidrometeorologjik, Tiranë.

Mersinllari M. (1988) Vështrim gjeobotanik i ahishteve të vendit tonë. Universiteti i Tiranës (Disertacion)

Mersinllari M. (1994): Karakteristika të përgjithëshme të ahishteve dhe klasifikimi gjeobotanik i tyre. Buletini i Shkencave të Natyrës (1-4)

Meteoalb: <http://www.meteoalb.com/>

Moreira F., Arianoutsou M., Corona P., De las Heras J. (2012): Post-Fire Management and Restoration of Southern European 257 Forests, *Managing Forest Ecosystems* 24, DOI 10.1007/978-94-007-2208-8_11.

Mucina L., Valachovič M., Jarolímek I., Šeffler J., Kubínska A., Pišút I. (1990): The vegetation of rock fissures, screes and snow beds in the Pirin Mountains (Bulgaria). – *Stud. Geobot.*, 10: 15-58.

Osborne B., Black K., Lanigan G., Perks M., Clabby G. (2003): Survival on the exposed limestone pavement in the Burren: photosynthesis and water relations of three co-occurring plant species. *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, 103B (3), 125 – 137.

Paparisto K., Demiri M., Mitrush I., Qosja Xh., Vangjeli J., Ruci B., Mullaj A. (1988-2000): *Flora e Shqipërisë*. Instituti i Kërkimeve Biologjike. (1-4) Tiranë.

Paparisto K., Qosja Xh., Demiri M. (1962): *Flora e Tiranës*, Universiteti i Tiranës

Papastergiadou E., Dafis S., Dimopoulos P., Lazaridou Th. (1997): Syntaxonomic typology of Greek Habitats. *Folia Geobotanica et Phytotaxonomica* 32: 335–341.

Pignatti S. (1982): *Flora d'Italia*. Bologna, 3: 419 - 423.

Podlech D., Sytin A. (2002): New species of *Astragalus* L. (*Leguminosae*) sect. *Hololeuce*, *Onobrychoidei*, *Ornithopodium* and *Synochreati* and a new section *Baldaccia*. *Sendtnera* 8: 2002: 155 – 166.

Pignatti S. *et al.* (2001): Le piante come indicatori ambientali. Manuale Technico-Scientifico, ANPA (Agenzia Nazionale per la Protezione dell'Ambiente) RTICTN_CON 1/2001, Roma, Italia: 75

Pignatti S. (1998): *Boschi d'Italia*. UTET.

Pender Ed. (2008): *Our Limestone Heritage*. Irish Wildlife Trust.

http://www.heritagecouncil.ie/fileadmin/user_upload/Publications/Wildlife/IWT_Limestone_Final.pdf

Proko A., Vangjeli J., Dida, M. (2004): Albanian oak woodlands- An overview of forest types, human impact and conditions for regeneration. *Botanica Chronaca*, 3:18.

- Qiriaz P. (2001): Gjeografia fizike e Shqipërisë, Tiranë.
- Quezel P. (1967): La vegetation des hauts sommets du Pinde et l' Olympe de Thessalie. *Vegetation* 14: 127–228.
- Rakaj M. (2009): Floristic and chorological news from north Albania. *Botanica Serbica* 33: 177-183.
- Redzic S. (2003): The syntaxonomy and syngenesis of the *Elyno – Seslerietea* Sr.-Bl. 1948 in the Balkan Peninsula. *Annali di Botanica* (III).
- Rodwell J., Schaminee J.H.J., Mucina L., Pignatti S., Dring J., Moss D. (2002): The diversity of European Vegetation. An overview of phytosociological alliances and their relationships to EUNIS habitats. National Reference Centre for Agriculture, Nature and Fisheries, Wageningen NL: EC-LNV
- Roussakova V. (2000): Végétation alpine et sous alpine supérieure de la montagne de Rila (Bulgarie). – *Braun-Blanquetia*, 25: 3-132.
- Ruci B., Vangjeli J., Mullaj A., Hoda P., Buzo K. (2000): Specie vegetali e habitat rari e minacciati in Albania. *Cahier Option Merditerraeenne*, 177 - 189
- Ruci B., Hoda P., Vangjeli J., Dragoti N. (2001) Biodiversity of Albanian National Parks and its problems. In: Proceedings of the 2nd Seminar "Italo-Albanian cooperation for enhancement of the plant biodiversity" Bari, Italy, Options Mediterranean 27 - 42.
- Sádlo J. (2009): SC *Thlaspietea rotundifolii* Br.-Bl. 1948. In: Chytrý M. (ed.), *Vegetace České republiky. 2. Ruderální, plevelová, skalní a suťová vegetace* [Vegetation of the Czech Republic 2. Ruderal, weed, rock and scree vegetation]. Academia, Praha, 449-451.
- Schede di.Botanica (<http://luirig.altervista.org>)
- Schreiber H. J. (1998): Waldgrenznahe Buchenwälder und Grasländer des Falakron und Pangäon in Nordostgriechenland. *Syntaxonomie, Struktur und Dynamik. Arb. Inst. Landschaftsökol. Westf. Wilhelms-Univ. Münster* 4: 1–171.
- Shimwell D. W. (1971): *Festuco – Brometea* Br.-Bl. et Tx. in Br.-Bl. 1949 in the British Isles: the phytogeography and phytosociology of limestone grasslands. Part 1 (a) General introduction (b) Xerobromion in England *Vegetatio* 23 (1-2): 1-28.
- Shuka L., Jahollari N. (2007): Lloje bimore të rralla dhe të kërcënuara nga lugina e gjergjevicës (Korçë). In: *Bul. Mat. Shkencat Nat.* 4: 116-125
- Shuka L. (2009): New taxonomic data for the flora of Albania recorded on the serpentine substrate (Southeast Albania). *Natura Montenegrina, Podgorica.* 8 (1): 5-10.

Shuka L., Tan K. (2009): On the distribution of *Cerastium smolikanum* (Caryophyllaceae) and *Centaurea vlachorum* (Asteraceae) in the Balkan Peninsula. *Phytologia Balcanica*. Vol. 15 (3). 347-350.

Shuka L. (2010): *Bellevalia hyacinthoides* (Bertol.) K. Persson, new species for the Albanian Flora. *Natura Montenegrina*, 9(3): 417-420.

Shuka L., Tan K., Siljak-Yakovlev S. (2010): *Tulipa albanica* (Liliaceae), a new species from northeastern Albania. *Phytotaxa*, 10, 17-25.

Shuka L., Malo S., Tan K. (2011): New chorological data and floristic notes for Albania. *Botanica Serbica*. V. 35 (2): p. 157-162. eISSN 1821-2638; pISSN 1821-2158.

Shuka L., Tan K.. (2013): New records for Albania based on taxa from the Prespa National Park. *Biodiversity Data Journal* 1: e1014. doi: 10.3897/BDJ.1.e1014, 1-24.

Shuka L., Xhulaj M. (2013): *Iris variegata* L. and *Iris pumila* subsp. *attica* (Boiss. & Heldr.) K. Richt, two new taxa for the flora of Albania. *BSHN (UT)*, 15: 172-18.

Stefanović V. (1996): Analysis of the Central European and Mediterranean orophytic element on the mountains of the West and Central Balkan Peninsula, with special reference to endemics. *Bocconea* 5: 77–97.

Strid A., Tan K. (1991): *Mountain Flora of Greece*. Edinburgh University press. (II) 975.

Stolton S., Dudley N. (2010): *Arguments for Protection - Vital Sites - The contribution of protected areas to human health*. A research report by WWF and Equilibrium Research. ISBN: 978-2-940443-02-4.

Tan K., Shuka L., Siljak-Yakovlev S., Malo S., Pustahija F. (2011): The genus *Gymnospermium* (Berberidaceae) in the Balkans. *Phytotaxa*, 25, 1-17.

Tan K., Gjeta E., Mullaj A., Shuka L., Vold G. (2013): On the identity of *Anchusa leucantha* (Boraginaceae) from northern Greece. *Phytotaxa*, 140 (1): 35–42. EISSN 1179-3155.

The Plant List. A working list of all species
<http://www.theplantlist.org/tpl1.1/record/kew-2646324>

Tichy L. (2002): Juice, software for vegetation classification. *J. Veg. Sci.* 13: 451 - 453.
<http://www.sci.muni.cz/botany/juice/>

Tutin T. G., Heywood V.H., Burges N. A., Moore D. M., Valentine D. H., Walters S. M., Webb D. A. (1964-1980): *Flora Europaea*. Cambridge University Press. (1-5)

Tsiripidis I, Bergmeier E, Dimopoulos P. (2007): Geographical and ecological differentiation in Greek *Fagus* forest vegetation. *J. Veg. Sci.* 18: 743 – 750.

USAID Cyprus (2006) FAA 119 Biodiversity Analysis.

http://www.devtechsys.com/publications/documents/USAID_Cyprus_FAA119_ANALYSIS.PDF

Valachovic M., Dierssen K., Dimopoulos P., Hadac E., Loidi J., Mucina L., Rossi G., Valle Tendero F., Tomaselli M. (1997): The vegetation on screes – a synopsis of higher taxa in Europe. *Folia Geobotanica. Phytotax.* 32: 173: 192.

Vangjeli J. (2003): Udhëheqës fushor i florës së Shqipërisë, ISBN 99927-818-6-6 Tiranë.

Vangjeli J. (1983): Studimi gjeobotanik i rrobullit (*Pinus heldreichii* subsp. *leucodermis*) në Shqipëri. (Disertacion)

Vangjeli J., Ruci B., Mullaj A. (1985): Libri i Kuq. Bimë të kërcënuara e të rralla të Shqipërisë. Instituti i Kërkimeve Biologjike, Tiranë.

Ve n d i m, nr. 472, datë 18.07.2012, “ Për shpalljen “Park Kombëtar” të ekosistemit natyror Mali i Tomorrit, me sipërfaqe të zgjeruar”

Vidakovic M. (1991): Conifers: morphology and variation, Croatia

Zaghi D. (2008): Management of Natura 2000 habitats. 4060 Alpine and Boreal heaths. European Commission. Technical Report 2008 09/24; ISBN 978-92-79-08324-2.

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/habitats/pdf/4060_Alpine_Boreal_heaths.pdf

Zuidhoff C., Rodwell J., Schaminee H.J. (1996): The Cynosurion cristati Tx.1947 of central, southern and western Europe: a tentative overview, based on analysis of individual releves. *Annali di Botanica.* LIII, 25-48.

Wildi O., Orloci L. (1996): Numerical Exploration of Community Patterns, A Guide to the use of Mulva-5. 2nd.edition SPB Academic Publishing, b.v. Amsterdam

Walter S., Gillet J. H. (1998): IUCN Red List of Globally Threatened Species. IUCN

Ward S. D., Evans D. F. (1976): Conservation assessment of British limestone pavements based on floristic criteria. *Biological Conservation*, 9, 217 - 233. <http://jncc.defra.gov.uk/pdf/Article17/FCS2007-H8240-Final.pdf>

Williams J., Williams A., Arlott N. (1978): A field guide to orchids of Britain and Europe. ISBN 0 00 219314 0, Jugosllavi.

Willner W. (2002): Syntaxonomische Revision der südmitteleuropäischen Buchenwälder. *Phytocoenologia* 32: 337 – 453.

Wiley (Edited by Stillwell J., Clarke G. (2004): Applied GIS and Spatial Analysis.

Wiley (Edited by Kanevski M.) (2008): Advanced Mapping of Environmental Data.

Shtojca

Tab. 3. 3: Lista e plotë floristike e formave korologjike në PKT

Koroforma	Nr.	Koroforma	Nr.	Koroforma	Nr.
Alp.	1	MedVL-SubBalk	1	MedP	4
Alp.P	1	MedVP	1	MedV	4
Alp-Iliririke	1	Paleotemp-Kozmop	1	SubMed	4
AzJL	1	Paleotemp-Subkozmp	1	Arcto-Alp	5
AzP-Pont	1	Pantropic	1	Paleosubtrop	5
AzQ-Med	1	Pont-SiberJ	1	Endem	6
Balk-Ilir	1	Siber	1	EuQJ	6
BalkJ	1	AmV	2	EuJ-Pont	7
EuAz-SubCosm	1	Az	2	EuJQ	7
EuJ-Az	1	AzL	2	MedTur	7
EuJ-AzP	1	Eu-AzP	2	Pont	7
EuJ-Kaukaz	1	EuL	2	EuQ	10
EuJL-AzP	1	EuMed-Pont	2	MedL	10
EuJL-Kaukaz	1	EuQ-Kaukaz	2	MedVL	10
EuJL-Q	1	Med-Pont	2	Kozmop	12
EuJL-SiberJ	1	StenoMed	2	SubEndem	12
EuJ-Tur	1	SubAtl	2	SubKozmop	19
EuMed-SibJ	1	SubMed-Pont	2	EuSiber	24
Eu-MedV-Pont	1	AzP	3	?	27
Eu-Pont	1	EuJP	3	Eu	30
EuQ- Kaukaz	1	EuJ-SiberJ	3	Circumbor	40
EuQ-AzP	1	EuMed-Turan	3	EuKaukaz	41
EuQL	1	EuP	3	EuJL	47
EuQ-Pont	1	Med - Atlant	3	Paleotemp	48
EuQ-SiberQ	1	MedJ	3	SubBalk	48
EuV	1	Med-Mal	3	EuJ	54
EuVP	1	SubMed-SubAtl	3	EuAz	80
IlirAlp	1	EuJL-Pont	4	Med	85
Med-EuP	1	EuSiberJ	4	Balk	87
MedJL	1	Ilirike	4	EuMed	108

Tab. 3. 6: Lista e plotë e specieve Ballkanike në PKT

Emri i species	Familja	Bioforma	Statusi i kërcënimit	Vendndodhja
<i>Acanthus balcanicus</i> Heywood et. I.B.K. Richardson	Acanthaceae	H		
<i>Acer heldreichii</i> Orph.	Aceeraceae	Ph		Jo ne E.Med+
<i>Acer hyrcanum</i> subsp.intermedium (Pancic) C.K.Schneid	Aceeraceae	Ph		Jo ne E.Med+
<i>Achillea abrotanoides</i> Vis.	Compositae	H		Al BH Cg Ct Gr Mk Sr
<i>Achillea ageratifolia</i> (Sibth. et Sm.) Boiss.	Compositae	Ch		Al BH Bu Cg Gr Mk Sr
<i>Achillea chrysocoma</i> Friv.	Compositae	H		Al Bu Gr Mk Sr
<i>Achillea cretica</i> L.	Compositae	H		AE(G) Cr Cy Gr Tu
<i>Achillea fraassi</i> Schultz Bip.	Compositae	H	CR B3c	Al Cg Gr Mk Sr Tu(A)
<i>Achillea holosericea</i> Sibth. et Sm.	Compositae	H		Al Gr Mk Sr
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Hippocastanaceae	Ph	CR A1a	Jo ne E.Med+
<i>Alkanna pindicola</i> Hausskn.	Boraginaceae	H		Al Gr Ju
<i>Amphoricarpos neumayeri</i> Vis.	Compositae	H		Al Cg Gr Sr
<i>Anemone blanda</i> Schott et Katschy	Ranunculaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Anthyllis aurea</i> Welden	Fabaceae	Ch		Al Bu dEUR Gr Ju
<i>Anthyllis vulneraria</i> subssp. bulgarica (Sagorski) Cullen	Fabaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Asperula doerfleri</i> Wettst.	Rubiaceae	H		Al Gr Sr
<i>Astragalus creticus</i> subsp. rumelicus (Bunge) Maire & Petitmengin	Fabaceae	Ch		Jo ne E.Med+
<i>Asyneuma anthericoides</i> (Janka) Bornm.	Campanulaceae	H		Al Bu ?Gr Rm Sr
<i>Aubrieta deltoidea</i> (L.) DC.	Brassicaceae	H		AE Al Ar Bu Cr Gr Mk Rm Si(S) Sr [Br cGa(F) He Hs(S)]
<i>Aubrieta gracilis</i> Sprun.	Brassicaceae	H		Al Bu Gr Mk
<i>Danthoniastrum neumayerianum</i> (Vis.) Tzvelev	Poaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Campanula sparsa</i> Friv.	Campanulaceae	T		Al BH Bu Cg Gr Rm Sr Tu€
<i>Campanula spatulata</i> Sm.	Campanulaceae	H		?AE AE(G) Al Bu Cg Cr Gr Sr
<i>Cardamine acris</i> Griseb.	Brassicaceae	G		Al BH Bu Cg Gr Mk Sr
<i>Cardamine carnosa</i> Waldst. et Kit.	Brassicaceae	G		Al BH Ct Gr Mk Sr
<i>Carduus tmoleus</i> Boiss.	Compositae	H		Al Bu Gr Mk Tu(A)
<i>Centaurea cuneifolia</i> Sibth. et Sm.	Compositae	H		Al Bu Gr ?Hu Mk Rm Sr Tu(A E)

<i>Centaurea graeca</i> Griseb.	Compositae	H	EN A1b	Al Gr Mk Sr
<i>Centaurea grisebachii</i> (Nyman) Form.	Compositae	H	EN B2c	Al -Bu Gr Mk Sr
<i>Cerastium decalvans</i> Schloss.& Vuk..	Caryophyllaceae	H		AE(G) Al Bu Ct Gr Mk Sl
<i>Cerastium grandiflorum</i> Waldst. & Kit.	Caryophyllaceae	H	EN A1b	Al -Bu Ct
<i>Cirsium appendiculatum</i> Gris.	Compositae	H		Al Bu Cg Gr Mk Sr
<i>Cirsium candelabrum</i> Griseb.	Compositae	H		Al BH Bu Cg Gr Mk Rm Sr Tu€
<i>Crataegus heldreichii</i> Boiss.	Rosaceae	Ph	LR cd	Al Bu -Cr Gr Mk Sr
<i>Crepis baldaccii</i> Halascy	Compositae	H		Al Gr Mk Sr
<i>Crocus veluchensis</i> Herb.	Iridaceae	G		Al Bu Gr Ju
<i>Cyanus napulifera</i> (Rochel) Soják	Compositae	H		BH Bu Gr Mk -Rm Sr -Tu€
<i>Cyanus pindicola</i> (Griseb.) Soják	Compositae	H	EN A1b	Al Gr Mk
<i>Danthoniastrum compactum</i> (Boiss. & Heldr.) Holub	Poaceae	H		Al Bu Ct Gr Sr
<i>Daphne blagayana</i> Freyer	Thymelaeaceae	Ch		Al Bu Ct Gr Mk Rm Sl Sr
<i>Dianthus integer</i> subsp. <i>minutiflorus</i> (Halácsy) Bornm.	Caryophyllaceae	H		Al Gr Mk
<i>Dianthus integer</i> Vis.	Caryophyllaceae	H		Al Ct Gr Mk
<i>Echinops microcephalus</i> Sibth.& Sm.	Compositae	H		AE(G T) Al Bu Ct Gr Mk Rm Sr Tu(A E)
<i>Erysimum pectinatum</i> Bory & Chaub.	Brassicaceae	H		Al Gr -Sr
<i>Euphorbia glabriflora</i> Vis.	Euphorbiaceae	Ch		Al Gr Ju Tu(A)
<i>Euphorbia herniariifolia</i> var. <i>glaberrima</i> Halácsy	Euphorbiaceae	G		AE(G) Gr Tu(A)
<i>Festuca adamovicii</i> (St. Yves Margr - Dannenb.)	Poaceae	H		Al Ju
<i>Festuca xanthina</i> Roem. & Schult.	Poaceae	H		Al Bu Ct Rm Sr
<i>Fritillaria graeca</i> Boiss. et Sprun	Liliaceae	G		Al Cr Gr Ju
<i>Fritillaria thessala</i> subsp. <i>ionica</i> (Boiss.) Rix	Liliaceae	G		Al Gr Ju
<i>Galium degenii</i> Bald.	Rubiaceae	H	LR nt	Al Gr Ju
<i>Geranium aristatum</i> Freyn et Sint.	Geraniaceae	H		Al Gr Ju
<i>Herniaria parnassica</i> Heldr. et Sart.	Caryophyllaceae	H	EN A1b	Al Bu Cr Gr Mk
<i>Hieracium pannosum</i> Boiss.	Compositae	H		Al Ar BH Bu Cg ?Cr Ct Gr Mk Sr Tu(A) [aCs Es]
<i>Hypericum rumeliacum</i> Boiss.	Hypericaceae	H		Al Bu Gr Mk Rm SM Sr Tu€
<i>Jovibarba heuffelii</i> (Schott)	Crassulaceae	H		Al BH Bu Cg Gr Mk Rm Sr
<i>Knautia orientalis</i> L.	Dipsacaceae	T		Jo ne E.Med+
<i>Micromeria cristata</i> (Hampe) Griseb	Lamiaceae	H		Al Bu Cy Gr Ju Tu(A)
<i>Moltkia petraea</i> (Tratt.) Griseb.	Boraginaceae	Ch		Al Ct Gr

<i>Morina persica</i> W.	Dipsacaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Noccaea bellidifolia</i> (Griseb.)F.K.Mey	Brassicaceae	H		Al Bu Gr Mk
<i>Ornithogalum oligophyllum</i> E.D Clarke	Asparagaceae	G		Al Bu Gr Ju Tu(A E)
<i>Pedicularis brachyodonta</i> Schlosser et. Vuk.	Scrophulariaceae	H	LR cd	Al Bu Ct Gr Sr
<i>Pinus heldreichii</i> Christ	Pinaceae	Ph	VU D2	Jo ne E.Med+
<i>Potentilla speciosa</i> Willd.	Rosaceae	Ch		AE(G) Al BH Cg Cr Gr Le Mk Sr Sy Tu(A)
<i>Prospero elisae</i> Speta	Asparagaceae	G		Jo ne E.Med+
<i>Ptilostemon afer</i> (Jacq.) W. Greuter	Compositae	H		Al Bu Cg Gr Mk Rm Sr Tu(A) [Su]
<i>Ramonda serbica</i> Pancic.	Gesneriaceae	H	VU A1b	Al Bu Gr Sr
<i>Rhamnus alpinus</i> subsp.fallax	Rhamnaceae	Ph		Jo ne E.Med+
<i>Saxifraga grisebachii</i> Deg. et Dorfl.	Saxifragaceae	H		Al Cg Gr Mk Sr
<i>Saxifraga porophylla</i> var. <i>montenegrina</i>	Saxifragaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Senecio procerus</i> Grsb.	Compositae	H		Al BH Bu Cg Ct Gr -It Mk Po Rm Sk Sr Tu(E) Uk(U)
<i>Senecio thapsoides</i> DC.	Compositae	H	LR nt	Al BH Cg Ct Gr
<i>Sideritis raeseri</i> subsp. <i>raeseri</i> Boiss. et Heldr	Lamiaceae	H	EN A1c	Al Gr Ju
<i>Silene caesia</i> Sibth. et Sm.	Caryophyllaceae	H	DD	AE Al Gr
<i>Silene radicata</i> Boiss. & Heldr.	Caryophyllaceae	H		Al Gr Mk
<i>Stachys menthifolia</i> Vis.	Lamiaceae	H	LR nt	Al Gr Ju
<i>Stachys scardica</i> (Griseb.) Hayek	Lamiaceae	H		Al Bu Gr Ju
<i>Staelina uniflosozula</i> Sibth.& Sm.	Compositae	Ch		Al Cg Gr Mk
<i>Thymus cherlerioides</i> Vis.	Lamiaceae	H		Tu(A)???
<i>Tragopogon balcanicus</i> Vel.	Compositae	H		Al BH Bu Cg Ct Gr Mk Rm Sr Tu€
<i>Trifolium dalmaticum</i> Vis.	Fabaceae	T		Al Bu dEUR Gr Ju
<i>Trifolium pignatii</i> Fauche et Chaub.	Fabaceae	G		Al Bu dEUR Gr Ju
<i>Valantia aprica</i> (Sibth. & Sm.) Boiss. & Heldr.	Rubiaceae	H	VU A1b	Al Cr Gr
<i>Valeriana bertisceae</i> Panc.	Valerianaceae	H	EN A1a	Jo ne E.Med+
<i>Veronica thessalica</i> Bentham.	Scrophulariaceae	T		Al Gr Sr
<i>Vincetoxicum huteri</i> Vis. et. Asch.	Asclepiadaceae	H	LR nt	Al ?Bu Ct Gr Sr
<i>Viola aetolica</i> Boiss. et Heldr.	Violaceae	H		Jo ne E.Med+
<i>Viola gracilis</i> Sibth. et Sm.	Violaceae	H		Jo ne E.Med+

Tab. 3. 8: Lista e plotë e bimëve me vlera ekonomike

Nr.	Emri latinisht	Familja	Statusi	Vlera ekonomike
1	<i>Abies alba</i> Mill.	Pinaceae		mjaltese
2	<i>Acer campestre</i> L.	Aceeraceae		mjaltese
3	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Hippocastanaceae	CR A1a	mjekesore, mjaltese
4	<i>Ajuga reptans</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
5	<i>Amelanchier ovalis</i> Med.	Rosaceae		foragjere, mjaltese
6	<i>Anthemis arvensis</i> L.	Compositae		mjaltese
7	<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	Ranunculaceae		mjaltese
8	<i>Arbutus unedo</i> L.	Ericaceae	VU A2c	ushqimore, mjekesore, mjaltese
9	<i>Asparagus acutifolius</i> L.	Liliaceae		ushqimore, mjaltese
10	<i>Calamintha grandiflora</i> (L.) Moench	Lamiaceae		mjaltese
11	<i>Campanula patula</i> L.	Campanulaceae		mjaltese
12	<i>Carlina acanthifolia</i> All.	Compositae		mjaltese
13	<i>Carlina acaulis</i> L.	Compositae		mjaltese
14	<i>Carpinus betulus</i> L.	Betulaceae		mjaltese
15	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Fagaceae	VU A2c	ushqimore, vitaminoze, mjekesore, mjaltese
16	<i>Centaurea alba</i> L.	Compositae		mjaltese
17	<i>Cercis siliquastrum</i> L.	Fabaceae		mjaltese
18	<i>Cichorium intybus</i> L.	Compositae		mjaltese
19	<i>Cistus salvifolius</i> L.	Cistaceae		mjaltese
20	<i>Clematis vitalba</i> L.	Ranunculaceae		mjekesore, mjaltese
21	<i>Clematis viticella</i> L.	Fabaceae		mjaltese
22	<i>Colutea arborescens</i> L.	Fabaceae		foragjere, helmuese, mjaltese
23	<i>Cornus mass</i> L.	Cornaceae		ushqimore, mjekesore, mjaltese
24	<i>Cornus sanguinea</i> L.	Cornaceae		mjaltese
25	<i>Coronilla emerus</i> L.	Fabaceae		helmuese, mjaltese
26	<i>Corylus avellana</i> L.	Betulaceae		ushqimore, mjekesore, mjaltese
27	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Rosaceae		mjekesore, mjaltese
28	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	Cupressaceae		mjekesore, mjaltese
29	<i>Daphne mezereum</i> L.	Thymelaeaceae		mjekesore, helmuese, mjaltese
30	<i>Daphne oleoides</i> Schreb.	Thymelaeaceae		helmuese, mjaltese
31	<i>Doronicum austriacum</i> Jacq.	Compositae		mjaltese
32	<i>Dorycnium pentaphyllum</i> Scop.	Fabaceae		mjaltese
33	<i>Echinops ritro</i> L.	Compositae		mjaltese
34	<i>Echium vulgare</i> L.	Boraginaceae		mjaltese
35	<i>Erica arborea</i> L.	Ericaceae	VU A2c	mjekesore, mjaltese
36	<i>Eryngium campestre</i> L.	Umbelliferae		ushqimore, mjekesore, helmuese, mjaltese
37	<i>Fagus sylvatica</i> L.	Fagaceae		mjekesore, mjaltese
38	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Oleaceae		foragjere, mjekesore, mjaltese
39	<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop	Rubiaceae		mjekesore, mjaltese
40	<i>Genista radiata</i> (L.) Scop.	Fabaceae		mjaltese
41	<i>Gentiana lutea</i> L.	Gentianaceae	EN A1b	mjekesore, helmuese, mjaltese
42	<i>Geranium sanguineum</i> L.	Geraniaceae		mjaltese

43	<i>Hedera helix</i> L.	Araliceae		mjekesore, mjaltese
44	<i>Helianthemum nummularium</i> (L.) Mill	Cistaceae		mjaltese
45	<i>Hieracium pillosella</i> L.	Compositae		mjekesore, mjaltese
46	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Hypericaceae	EN A1b	mjekesore, helmuese, mjaltese
47	<i>Ilex aquifolium</i> L.	Aquifoliaceae		mjekesore, mjaltese
48	<i>Juglans regia</i> L.	Juglandaceae	EN A1b	ushqimore, vitaminoze, mjekesore, mjaltese
49	<i>Juniperus communis</i> L.	Cupressaceae	VU A1b	mjekesore, mjaltese
50	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	Cupressaceae	VU A1b	mjekesore, mjaltese
51	<i>Knautia drymeia</i> Heuff.	Dipsacaceae		mjaltese
52	<i>Laburnum alpinum</i> (Mill.) Berchtold et J. Pres.	Fabaceae		helmuese, mjaltese
53	<i>Laurus nobilis</i> L.	Lauraceae		mjaltese
54	<i>Lonicera implexa</i> Ait.	Caprifoliaceae		mjaltese
55	<i>Malva sylvestris</i> L.	Malvaceae		mjekesore, mjaltese
56	<i>Marrubium vulgare</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
57	<i>Medicago sativa</i> L.	Fabaceae		vitaminoze, foragjere, mjaltese
58	<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pallas	Fabaceae		mjekesore, mjaltese
59	<i>Melissa officinalis</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
60	<i>Nigella damascena</i> L.	Ranunculaceae		mjaltese
61	<i>Olea europea</i> L.	Oleaceae		ushqimore, vitaminoze, mjekesore, mjaltese
62	<i>Onobrychis viciifolia</i> Scop.	Fabaceae		foragjere, mjaltese
63	<i>Ononis spinosa</i> L.	Fabaceae		mjekesore, mjaltese
64	<i>Orchis mascula</i> L.	Orchidaceae		mjaltese
65	<i>Orchis morio</i> L.	Orchidaceae		mjaltese
66	<i>Origanum vulgare</i> L.	Lamiaceae	EN A1b	ushqimore, mjekesore, mjaltese
67	<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	Betulaceae	VUA2C	foragjere, mjaltese
68	<i>Oxalis acetosella</i> L.	Oxalidaceae		mjekesore, mjaltese
69	<i>Paliurus spina - christi</i> Mill.	Rhamnaceae		mjekesore, mjaltese
70	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Papaveraceae		mjekesore, mjaltese
71	<i>Phillyrea latifolia</i> L.	Oleaceae		mjaltese
72	<i>Phlomis fruticosa</i> L.	Lamiaceae		mjaltese
73	<i>Pinus</i> sp. (ne rast nevoje)	Pinaceae		foragjere, mjaltese
74	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Plantaginaceae		foragjere, mjaltese, vitaminoze, mjekesore
75	<i>Potentilla reptans</i> L.	Rosaceae		mjaltese
76	<i>Primula veris</i> L.	Primulaceae		mjekesore, helmuese, mjaltese
77	<i>Prunella vulgaris</i> L.	Lamiaceae		mjaltese
78	<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.	Rosaceae		mjaltese
79	<i>Pyrus amygdaliformis</i> Vill.	Rosaceae		ushqimore
80	<i>Quercus cerris</i> L.	Fagaceae		mjaltese
81	<i>Quercus frainetto</i> Ten.	Fagaceae		mjaltese
82	<i>Quercus petraea</i> (Mat) Liebl.	Fagaceae		mjekesore, mjaltese
83	<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Fagaceae	VU A2c	mjekesore, mjaltese
84	<i>Quercus</i> sp.	Fagaceae		foragjere, mjaltese
85	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Fabaceae		mjekesore, mjaltese
86	<i>Rubus ideaus</i> L.	Rosaceae		ushqimore, mjekesore, mjaltese
87	<i>Rubus ulmifolius</i> Schott.	Rosaceae		ushqimore, mjekesore, mjaltese

88	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Liliaceae		mjaltese
89	<i>Salix cinerea</i> L.	Salicaceae		mjaltese
90	<i>Salix incana</i> Schrank.	Salicaceae		mjaltese
91	<i>Salvia glutinosa</i> L.	Lamiaceae		mjaltese
92	<i>Salvia officinalis</i> L.	Lamiaceae	VU A1b	mjekesore, mjaltese
93	<i>Salvia sclarea</i> L.	Lamiaceae		mjaltese
94	<i>Satureja montana</i> L.	Lamiaceae	VU A1c	ushqimore, mjekesore, mjaltese
95	<i>Scabiosa culumbaria</i> L.	Dipsacaceae		mjaltese
96	<i>Sedum hispanicum</i> L.	Crassulaceae		mjaltese
97	<i>Sideritis montana</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
98	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Rosaceae		mjekesore, mjaltese, vitaminoze
99	<i>Sorbus graeca</i> (Spach) Kotschy	Rosaceae		mjaltese
100	<i>Spartium junceum</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjaltese
101	<i>Stachys germanica</i> L.	Lamiaceae		mjaltese
102	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Charophyllaceae		helmuese, mjaltese
103	<i>Teucrium pollium</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
104	<i>Thymus longicaulis</i> Prest.	Lamiaceae		mjaltese
105	<i>Trifolium nigrescens</i> Viv.	Fabaceae		mjaltese
106	<i>Trifolium repens</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjaltese
107	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Ericaceae		mjaltese
108	<i>Verbascum blattaria</i> L.	Schrophulariaceae		mjaltese
109	<i>Verbena officinalis</i> L.	Lamiaceae		mjekesore, mjaltese
110	<i>Veronica anagalis-aquatica</i> L.	Schrophulariaceae		mjaltese
111	<i>Veronica persica</i> Poir.	Schrophulariaceae		mjaltese
112	<i>Viburnum tinus</i> L.	Caprifoliaceae	VU A1c	mjaltese
113	<i>Vicia cracca</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjaltese
114	<i>Vicia grandiflora</i> Scop.	Fabaceae		mjaltese
115	<i>Vicia lutea</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjaltese
116	<i>Viola reichenbachiana</i> Jord. ex Boreau	Violaceae		mjaltese
117	<i>Acanthus spinosus</i> L.	Acanthaceae		helmuese
118	<i>Achillea millefolium</i> L.	Compositae		mjekesore
119	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	Polypodiaceae	VU A1b	mjekesore
120	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	Rosaceae	LR cd	mjekesore
121	<i>Ajuga chamaepitys</i> subsp. <i>chia</i> (Schreb.) Arcang.	Lamiaceae		mjekesore
122	<i>Ajuga genevensis</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
123	<i>Anagallis arvensis</i> L.	Primulaceae		helmuese
124	<i>Anemone apennina</i> L.	Ranunculaceae		helmuese
125	<i>Anemone nemorosa</i> L.	Ranunculaceae		mjekesore
126	<i>Anthyllis vulneraria</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjekesore
127	<i>Arctium lappa</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
128	<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.)P.B.	Chenopodiaceae		foragjere
129	<i>Arum italicum</i> Mill.	Araceae		helmuese
130	<i>Arundo donax</i> L.	Poaceae		vitaminoze, mjekesore
131	<i>Asphodelus albus</i> Mill.	Xanthorrhoeaceae		helmuese
132	<i>Asplenium trichomanes</i> L.	Polypodiaceae		mjekesore
133	<i>Avena fatua</i> L.	Poaceae		foragjere
134	<i>Bellis perennis</i> L.	Compositae		mjekesore
135	<i>Borago officinalis</i> L.	Boraginaceae		mjekesore
136	<i>Bromus erectus</i> Huds.	Poaceae		foragjere

137	<i>Bupleurum falcatum</i> L.	Umbelliferae		helmuese
138	<i>Calendula officinalis</i> L.	Compositae		mjekesore
139	<i>Campanula glomerata</i> L.	Campanulaceae		mjekesore
140	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Med.	Cruciferae		vitaminoze, mjekesore
141	<i>Carpinus orientalis</i> Mill.	Betulaceae		foragjere, mjekesore
142	<i>Centaurium erythrea</i> Rafn.	Gentianaceae		mjekesore
143	<i>Ceterach officinarium</i> DC	Polypodiaceae		mjekesore
144	<i>Chamomilla recutita</i> (L.) Rauschert	Compositae		foragjere, mjekesore
145	<i>Chondrilla juncea</i> L.	Compositae		ushqimore
146	<i>Colchicum autumnale</i> L.	Liliaceae		mjekesore
147	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Convolvulaceae		helmuese
148	<i>Corylus colurna</i> L.	Betulaceae		ushqimore
149	<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Anacardiaceae		foragjere
150	<i>Dactylis glomerata</i> L.	Poaceae		vitaminoze
151	<i>Daucus carota</i> L.	Umbelliferae		ushqimore, vitaminoze
152	<i>Dictamnus albus</i> L.	Rutaceae		mjekesore
153	<i>Digitalis ferruginea</i> L.	Scrophulariaceae		helmuese
154	<i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	Scrophulariaceae		mjekesore
155	<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.	Scrophulariaceae	LR cd	mjekesore, helmuese
156	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	Dryopteridaceae		mjekesore
157	<i>Echium italicum</i> L.	Boraginaceae		mjekesore
158	<i>Elymus repens</i> (L.) Gould	Poaceae		foragjere
159	<i>Equisetum palustre</i> L.	Equisetaceae		helmuese
160	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her	Geraniaceae		vitaminoze
161	<i>Euonymus verrucosus</i> Scop.	Euphorbiaceae		helmuese
162	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L.	Euphorbiaceae		helmuese
163	<i>Euphorbia bittingeri</i> Opiz.	Euphorbiaceae		helmuese
164	<i>Euphorbia cyparissias</i> L.	Euphorbiaceae		helmuese
165	<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	Euphorbiaceae		helmuese
166	<i>Euphorbia myrsinites</i> L.	Euphorbiaceae		helmuese
167	<i>Festuca rubra</i> L.	Poaceae		foragjere
168	<i>Ficus carica</i> L.	Moraceae		ushqimore, vitaminoze
169	<i>Fragaria vesca</i> L.	Rosaceae		ushqimore, vitaminoze
170	<i>Galium verum</i> L.	Rubiaceae		helmuese
171	<i>Geranium macrorrhizum</i> L.	Geraniaceae		mjekesore
172	<i>Geranium molle</i> L.	Geraniaceae		mjekesore
173	<i>Geranium robertianum</i> L.	Geraniaceae		mjekesore
174	<i>Geum urbanum</i> L.	Rosaceae		mjekesore
175	<i>Globularia cordifolia</i> L.	Globulariaceae		helmuese
176	<i>Helleborus odorus</i> Waldst. et Kit.	Ranunculaceae		mjekesore, helmuese
177	<i>Hieracium pilosella</i> L.	Compositae		mjekesore
178	<i>Holcus lanatus</i> L.	Poaceae		foragjere
179	<i>Hypericum barbatum</i> Jacq.	Hypericaceae		helmuese
180	<i>Koeleria splendens</i> Presl.	Poaceae		foragjere
181	<i>Lathyrus pratensis</i> L.	Fabaceae		foragjere
182	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
183	<i>Linum usitatissimum</i> L.	Linaceae		mjekesore
184	<i>Lolium perenne</i> L.	Poaceae		foragjere
185	<i>Lotus corniculatus</i> L.	Fabaceae		foragjere, mjekesore
186	<i>Lychnis coronaria</i> (L.) Desr.	Carophyllaceae		foragjere

187	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	Rosaceae		mjekesore
188	<i>Medicago lupulina</i> L.	Fabaceae		foragjere
189	<i>Melittis melissophyllum</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
190	<i>Mentha aquatica</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
191	<i>Mentha piperita</i> L.	Lamiaceae		vitaminoze, mjekesore
192	<i>Mentha pulegium</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
193	<i>Mercurialis perennis</i> L.	Linaceae		mjekesore
194	<i>Narcissus poeticus</i> L.	Amaryllidaceae		mjekesore, helmuese
195	<i>Orchis</i> sp.	Orchidaceae		mjekesore
196	<i>Parietaria officinalis</i> L.	Urticaceae		mjekesore
197	<i>Phleum alpinum</i> L.	Poaceae		foragjere
198	<i>Phleum pratense</i> L.	Poaceae		foragjere, vitaminoze
199	<i>Pistacia terebinthus</i> L.	Anacardiaceae		mjekesore
200	<i>Plantago major</i> L.	Plantaginaceae		mjekesore
201	<i>Poa pratensis</i> L.	Poaceae		foragjere
202	<i>Populus nigra</i> L.	Salicaceae		mjekesore
203	<i>Primula vulgaris</i> Huds.	Primulaceae		mjekesore, helmuese
204	<i>Prunus spinosa</i> L.	Rosaceae		mjekesore
205	<i>Pteridium aquilinum</i> Kuhn.	Polypodiaceae		helmuese
206	<i>Ranunculus sardous</i> Crantz	Ranunculaceae		helmuese
207	<i>Rapistrum rugosum</i> (L.) All.	Cruciferae		helmuese
208	<i>Rosa canina</i> L.	Rosaceae		mjekesore
209	<i>Rosa</i> ssp.	Rosaceae		vitaminoze
210	<i>Rubus hirtus</i> Waldst. et. Kit.	Rosaceae		mjekesore
211	<i>Rumex acetosa</i> L.	Polygonaceae		ushqimore
212	<i>Rumex acetosella</i> L.	Polygonaceae		mjekesore
213	<i>Salix purpurea</i> L.	Salicaceae		mjekesore
214	<i>Sambucus ebulus</i> L.	Caprifoliaceae		helmuese, mjekesore
215	<i>Sambucus nigra</i> L.	Caprifoliaceae		mjekesore
216	<i>Sanicula europaea</i> L.	Umbelliferae		mjekesore
217	<i>Securigera securidaca</i> (L.) Deg. et Dorff.	Fabaceae		foragjere
218	<i>Sedum acre</i> L.	Crassulaceae		helmuese, mjekesore
219	<i>Sesleria coerulans</i> Friv.	Poaceae		foragjere
220	<i>Sideritis raeseri</i> Boiss. et Heldr	Lamiaceae	EN A1c	mjekesore
221	<i>Sisymbrium officinalis</i> (L.) Scop.	Cruciferae		mjekesore
222	<i>Sorghum halepense</i> Pers.	Poaceae		foragjere
223	<i>Taraxacum officinale</i> Web.	Compositae		ushqimore, foragjere, mjekesore
224	<i>Taxus baccata</i> L.	Taxaceae	VU A1b	helmuese
225	<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	Lamiaceae		mjekesore
226	<i>Thalictrum minus</i> L.	Ranunculaceae		helmuese
227	<i>Torilis nodosa</i> (L.) Gaertn.	Trapaceae		mjekesore
228	<i>Trifolium alpestre</i> L.	Fabaceae		foragjere
229	<i>Trifolium angustifolium</i> L.	Fabaceae		foragjere
230	<i>Trifolium arvense</i> L.	Fabaceae		mjekesore
231	<i>Trifolium campestre</i> Schreb.	Fabaceae		foragjere
232	<i>Trifolium pratense</i> L.	Fabaceae		vitaminoze, foragjere, mjekesore
233	<i>Trigonella corniculata</i> L.	Fabaceae		foragjere
234	<i>Tussilago farfara</i> L.	Compositae		mjekesore
235	<i>Ulmus minor</i> Mill.	Ulmaceae		mjekesore
236	<i>Urtica dioica</i> L.	Urticaceae		ushqimore, vitaminoze,

				mjekesore
237	<i>Valeriana officinalis</i> L.	Valerianaceae		mjekesore
238	<i>Veratrum nigrum</i> L.	Liliaceae		helmuese
239	<i>Verbascum densiflorum</i> Bertol.	Schrophulariaceae		mjekesore
240	<i>Verbascum longifolium</i> Ten.	Schrophulariaceae		helmuese
241	<i>Veronica beccabunga</i> L.	Scrophulariaceae		ushqimore
242	<i>Veronica officinalis</i> L.	Scrophulariaceae		mjekesore
243	<i>Vinca major</i> L.	Fabaceae		mjekesore
244	<i>Viola odorata</i> L.	Violaceae		mjekesore
245	<i>Viola tricolor</i> L.	Violaceae		mjekesore
246	<i>Viscum album</i> L.	Loranthaceae	VU A1c	mjekesore
247	<i>Zea majus</i> L.	Poaceae		foragjere

Tab. 3. 10: Koka e tabelës fitosociologjike të formacioneve barishtore dhe shkëmbore në PKT

Nr. Tabelës ne TWIN	Nr. Rilievimit ne tab.	Viti	Lartësia /det (m)	Kundrejtimi (grade)	Pjerrësia (grade)	Shenime (te mbajtura ne terren)
41,	1,	2013,	1500,	90,	25,	Limestoner pavement ne faqen L, mali i Tomorrit, ne nivelet e siperme te pyllit te ahut ku ka perzierje me rrobullin,shkempi gelqeror
43,	1,	2012,	2415,	270,	8,	Shkembore rreth varrit te Abaz Ali, mali i Tomorrit, shkempi gelqeror
43,	2,	2013,	2000,	360,	65,	Shkembore ne rrobull, pjesa V, mali i Tomorrit, shkempi gelqeror si blloqe te medhenj
46,	1,	2012,	1100,	180,	3,	Kullota pa shkuar tek teqeja, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Festuka valesiaca + Morina, Calamagrostis+ Stipa,shkempi gelqeror me gure te dale ne siperfaqe
46,	2,	2012,	1280,	180,	4,	Kullota pa shkuar tek teqeja, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Festuka valesiaca+Morina, dhe Calamagrostis+ Stipa, shkempi gelqeror me gure te dale ne siperfaqe
46,	3,	2012,	1290,	90,	3,	Kullota pa shkuar tek teqeja, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Festuka valesiaca+Morina, dhe Calamagrostis+ Stipa, shkempi gelqeror me gure te dale ne siperfaqe
46,	4,	2012,	1300,	135,	4,	Kullota pa shkuar tek teqeja, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Festuka valesiaca+Morina, dhe Calamagrostis+ Stipa,shkempi gelqeror me gure te dale ne siperfaqe
46,	5,	2012,	2100,	270,	8,	Kullota midis teqese dhe varrit te A. Ali, faqja J, mali i Tomorrit,shkempi gelqeror
46,	6,	2012,	2125,	158,	10,	Kullota midis teqese dhe varrit te A. Ali, faqja J, mali i Tomorrit,shkempi gelqeror
46,	7,	2012,	2400,	270,	8,	Shkembore te varri i A. Ali, mali i Tomorrit, shkempi gelqeror
46,	8,	2013,	1350,	90,	4,	Kullota ne te majte te gjurmes, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Lophocloa cristata dhe Arrhenatherium dhe tek tuk S. pulcherrima, shkempi gelqeror
46,	9,	2013,	1485,	135,	5,	Kullota ne te majte te gjurmes, faqja JL, mali i Tomorrit, dominim i Arrhenatherium, shkempi gelqeror
46,	10,	2013,	1662,	135,	10,	Livadh me A. albus, faqja lindore siper kufirit te ahishtes dhe poshte nivelit te rrobullit, mali i Tomorrit, shkempi gelqeror
46,	11,	2013,	1072,	135,	15,	Livadh me A. albus dhe F. sp, faqja lindore siper kufirit te ahishtes dhe poshte nivelit te rrobullit, mali i Tomorrit, shkempi gelqeror
46,	12,	2013,	1400,	315,	25,	Kullota ne faqen VP, dominim i Poa dhe Plantago, shkempi gelqeror
46,	13,	2013,	1555,	360,	35,	Kullota ne faqen VP, mali i Tomorrit,siper kufirit te ahut, dominim i F. bosniaca, shkempi gelqeror
46,	14,	2013,	1652,	45,	45,	Kullota ne faqen VP, mali i Tomorrit,siper kufirit te ahut, dominim i F. bosniaca, shkempi gelqeror
46,	15,	2013,	1423,	315,	40,	Kullota ne faqen VP, mali i Tomorrit, dominim i F. bosniaca dhe Brachypodium, shkempi gelqeror
46,	16,	2013,	1590,	315,	40,	Kullota ne faqen VP, mali i Tomorrit,dominim i F. bosniaca me Th. cherlerioides, shkempi gelqeror
46,	17,	2013,	1950,	180,	25,	Kullota ne faqen L, mali i Tomorrit, me S. pennata dhe J. nanae, shkempi gelqeror me gur te vegjel te dale ne siperfaqe

46,	18,	2013,	2000,	270,	35,	Kullote alpine tipike ne faqen P,mali i Tomorrit,dominon Festuca sp. dhe Sesleria coerulans, zhavorrishte cakullore
46,	19,	2013,	2335,	90,	25,	Kullota me Th. bellidifolium, cakellishte, mali i Tomorrit, shkembi gelqeror
46,	20,	2013,	2339,	315,	15,	Kullote alpine drejt kreshtes se varrit te A. Ali, mali i Tomorrit, dominon Festuca sp. dhe Sesleria coerulans, shkembi gelqeror
47,	1,	2013,	1970,	90,	75,	Kullote shkembore ne faqen L, mali i Tomorrit, shkembi gelqeror
47,	2,	2013,	1605,	45,	35,	Kullote me A. albus, mali i Tomorrit faqja L, siper kufirit te siper te pyllit me ah, shkembi gelqeror
47,	3,	2013,	1650,	90,	25,	Kullote, mali i Tomorrit faqja L, dominohet nga F.bosniaca dhe T. flavescens,shkembi gelqeor
47,	4,	2013,	1730,	135,	30,	Kullote, mali i Tomorrit faqja L, dominohet nga F.bosniaca dhe S. pennata, shkembi gelqeor
47,	5,	2013,	1900,	90,	25,	Kullote, mali i Tomorrit faqja L, dominohet nga F.bosniaca dhe T. flavescens, shkembi gelqeor
47,	6,	2013,	1950,	135,	10,	Kullota, mali i Tomorrit, 500m pa shkuar tek varri i A. Ali, dominohet nga S. pennata dhe A. autranii, shkembi gelqeror
47,	7,	2013,	2400,	90,	35,	Screees, 300 m ne veri te varrit te A. Ali, mali i Tomorrit, shkembi gelqeror
47,	8,	2013,	2400,	315,	30,	Screees-kullota, 100m poshte majes nga varri i A. ali,shkembi gelqeror
47,	9,	2013,	2400,	315,	10,	Kullota, mali i Tomorrit, dominohet nga F. valesiaca dhe Thymus cherlerioides, shkembi gelqeror
47,	10,	2013,	2400,	270,	20,	Kullote gurishtore, 100m poshte varrit te A. Ali, mali i Tomorrit, dominohet nga F. valesiaca dhe Th. cherlerioides, shkembi gelqeror
46,	21,	2013,	2323,	315,	20,	Kullote alpine ne pak metra larg varrit te A. Ali, mali i Tomorrit, dominon Festuca sp. dhe Sesleria coerulans, shkembi gelqeror
47,	11,	2014,	2342,	315,	40,	Kullote shkembore me Agrostis, mali i Tomorrit, 300m ne V te varrit te A. Ali, shkembi gelqeror
14,	9,		1400,	135,	20,	Kullote S. pennata dhe B. erectus, mali i Tomorrit, K. Buzo: Bimesi e livadheve dhe kullotave te shqiperise, fq. 93
,	,	2,	2008,	950,	45,	10, Livadh ne kalane e Tomorrit, shkembi amnor Gelqerore, Tomorr
,	,	3,	2008,	900,	45,	12, Livadh ne kalane e Tomorrit, shkembi amnor Gelqeror, Tomorr
,	,	1,	2008,	1800,	315,	75, Shkembore tek stanet, gelqeror, Tomorr
,	,	1,	2008,	1200,	270,	10, Shkembore mbi cezmen e Tarikos, shkembi amnor gelqeror, Tomorr
32,	1,	2008,	1800,	135,	0,	Livadh me Globularia (tapet), Gelqeror, Kalaja e Tomorrit
32,	2,	2008,	1800,	135,	0,	Livadh me Globularia (tapet), Gelqeror, Kalaja e Tomorrit
32,	3,	2008,	1800,	135,	0,	Livadh me Globularia (tapet), Gelqeror, Kalaja e Tomorrit
32,	4,	2008,	1800,	135,	0,	Livadh me Globularia (tapet), Gelqeror, Kalaja e Tomorrit
33,	1,	2008,	1200,	270,	45,	shkembore, Gelqeror, Tomorr
33,	2,	2008,	1600,	90,	45,	shkembore, Gelqeror, Tomorr
33,	3,	2008,	1500,	270,	60,	shkembore, Gelqeror, Tomorr

Tab. 3. 12: Koka e tabelës fitosociologjike të formacioneve me *Fagus sylvatica* L. në PKT

Nr. Tabeles ne TWIN	Nr. Rilevimit ne tab.	Viti	Lartesia /det (m)	Kundrejtimi (grade)	Pjerresia (grade)	Lartesia e katit druror(m)	Lartesia e katit shkurror (m)	Shenime (te mbajtura ne terren)	Nr. Specieve /rilevim
21,	8,	2012,	1399,	270,	35,	10,	3.0,	Ahishte ne faqen P, mali i Zaloshnjes, rruga djathtas pa shkuar tek gjurma ne drejtim te livadhit me stane, pylli i degraduar nga prerjet dhe nga djegiet, shkembi gelqeror	24
28,	2,	2009,	1470,	90,	30,	12,	0.5,	Ahishte me <i>F. sylvatica</i> mbi fshatin Dardhe, Konglomerat, Tomorr	17
26,	1,	2008,	1010,	225,	45,	13,	1.0,	Ahishte me <i>F. sylvatica</i> mbi fshatin Dardhe, Konglomerat, Tomorr	11
27,	1,	2009,	1350,	45,	25,	12,	0.5,	Ahishte me <i>F. sylvatica</i> mbi fshatin Dardhe, Konglomerat, Tomorr	25
29,	3,	2009,	1500,	45,	30,	10,	0.5,	Ahishte me <i>F. sylvatica</i> mbi fshatin Dardhe, Konglomerat, Tomorr	15
24,	3,	2008,	1080,	360,	30,	0,	4.0,	Lajthishte: <i>F. sylvatica</i> dhe <i>C. avellana</i> ne fshatin Kapinove, shkembi amnor Gelqeror, Tomorr	11
23,	2,	2008,	1046,	270,	25,	0,	5.0,	Lajthishte: <i>F. sylvatica</i> dhe <i>C. avellana</i> ne fshan Kapinove, shkembi amnor Gelqeror, Tomorr	14
22,	1,	2008,	1036,	270,	25,	0,	5.0,	Lajthishte: <i>F. sylvatica</i> dhe <i>C. avellana</i> ne fshan Kapinove, shkembi amnor Gelqeror, Tomorr	17
25,	4,	2008,	1101,	45,	20,	0,	5.0,	Lajthishte: <i>F. sylvatica</i> dhe <i>C. avellana</i> ne fshan Kapinove, shkembi amnor Gelqeror, Tomorr	12
33,	4,	2009,	900,	315,	25,	0,	4.5,	Lajthishte me <i>C. avellana</i> ne Kapinove, Flysh, Tomorr	25
32,	3,	2009,	950,	225,	30,	0,	4.5,	Lajthishte me <i>C. avellana</i> ne Kapinove, Flysh, Tomorr	24
30,	1,	2009,	900,	270,	20,	0,	5.0,	Lajthishte me <i>C. avellana</i> ne Kapinove, Flysh, Tomorr	30
31,	2,	2009,	1000,	270,	25,	0,	4.0,	Lajthishte me <i>C. avellana</i> ne Kapinove, Flysh, Tomorr	19
14,	1,	2012,	1100,	180,	25,	0,	4.0,	Lajthishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), shkembi gelqeror	41
16,	3,	2012,	1380,	180,	30,	0,	5.0,	Lajthishte, shkozishte dhe mellezishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), shkembi gelqeror	50
15,	2,	2012,	1300,	180,	25,	0,	5.0,	Lajthishte, shkozishte dhe mellezishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), shkembi gelqeror	56
17,	4,	2012,	1385,	135,	35,	0,	7.0,	Lajthishte, shkozishte dhe mellezishte ne faqen L, mal i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), shkembi gelqeror	34
18,	5,	2012,	1500,	135,	40,	12,	7.0,	Ahishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), ne kufirin e siperm te transektit, shkembi gelqeror	47
20,	7,	2012,	1463,	135,	10,	0,	0.0,	Shkembore ne Ahishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores, shkembi gelqeror	30
19,	6,	2012,	1560,	135,	40,	13,	8.0,	Ahishte ne faqen L, mali i Zaloshnjes, fillon transekti ne fshatin Melove (300 m siper gurores), ne kufirin e siperm te transektit, shkembi gelqeror	38

5, 5, 2012, 1294,	90, 50, 20, 1.5,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll vende-vende tipik monodominant dhe ne disa raste duket nderhyrja e njeriut ne druret e prere , poshte rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	26
9, 9, 2013, 1663,	90, 40, 15, 1.0,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll vende-vende tipik monodominant dhe ne disa raste duket nderhyrja e njeriut ne druret e prere , poshte rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	39
6, 6, 2012, 1200,	90, 45, 20, 1.2,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll vende-vende tipik monodominant dhe ne disa raste duket nderhyrja e njeriut ne druret e prere , poshte rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	35
10,10, 2013, 1136,	90, 45, 16, 1.2,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll vende-vende tipik monodominant dhe ne disa raste duket nderhyrja e njeriut ne druret e prere , poshte rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	18
4, 4, 2012, 1565,	90, 50, 13, 1.0,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vede edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kluuar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	10
1, 1, 2012, 1363,	90, 30, 10, 1.8,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vende edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	33
2, 2, 2012, 1394,	90, 40, 10, 1.8,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vende edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	27
3, 3, 2012, 1479,	90, 45, 15, 1.2,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vende edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	35
12,12, 2013, 1263,	315, 25, 15, 0.5,	Ahishte ne faqen V-VP pyll ne stad klimax monodominant, i kufizuar nga pyll rrobulli, haset ne fillim te ngjitjes se majes, ne shkemb gelqeror te dale tek tuk si plisa	20
8, 8, 2013, 1383,	90, 10, 10, 0.2,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vende edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	30
7, 7, 2013, 1560,	90, 30, 12, 0.5,	Ahishte ne faqen L-VL, pyll ne stad klimax por vende vende edhe i ri, siper rruges se vjeter te ushtrise (burimit) duke kaluar fabriken e ujit Bora, ne shkemb gelqeror	44
11,11, 2013, 1198,	270, 30, 18, 0.5,	Ahishte ne faqen V-VP pyll ne stad klimax monodominant, i kufizuar nga pyll rrobulli, haset ne fillim te ngjitjes se majes, ne shkemb gelqeror te dale tek tuk si plisa	23
13,13, 2013, 1184,	45, 85, 0, 0.5,	shkembore ne Ahishte ne zbritje te kalase se Tomorrit nga pjesa VL e saj (Cezma e Tarikos), shkemb i madh gelqeror	14
37, 1, 2009, 1200,	270, 12, 0, 5.0,	Lajthishte - Ah dhe lajthi, ahishtja e dendur, Gelqeror, Tomorr, Kapinove, 34	
38, 2, 2009, 1100,	180, 10, 0, 4.5,	Ahishte dhe lajthi, lajthishtja paraqitet shume e dendur sa pengon ecjen, Gelqerore, Tomorr, Kapinove	32
39, 3, 2009, 1100,	225, 15, 0, 5.0,	Lajthishte e Ah dhe lajthi, Gelqeror, Tomorr, Kapinove, 30	
36, 3, 2009, 950,	270, 6, 0, 4.0,	Lajthishte Kufiri i poshtem i lajthishtes i perziere me arra te ralla, Gelqeror, Tomorr, Kapinove	34
34, 1, 2009, 1100,	315, 25, 0, 5.0,	Lajthishte. Formacion i paster dhe pak i perzier me Rrobullin dhe Ahun, Gelqeror, Tomorr, Kapinove	11
35, 2, 2009, 950,	315, 15, 0, 5.0,	Lajthishte. Formacion i paster dhe pak i perzier me Rrobullin dhe Ahun, Gelqeror, Tomorr, Kapinove	16

Tab. 3. 14: Koka e tabelës fitosociologjike të dushkajave subtermofile në PKT

Nr. Tabeles ne TWIN	Nr. Rilevimit ne tab.	Data	Lartesia /det (m)	Kundrejtimi (grade)	Pjerresia (grade)	Lartesia e katit shkurren (m)	Shenime (te mbajtura ne terren)	Nr. Specieve /rilevim
10, 5,	2008/04/22,	710,135,	40,	2.5,	Dushkaje me Q.frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe Q. trojana mbi fshatin Bogdan, shkemi amnor Flysh, Tomorr	9		
3, 3,	2012/07/01,	1000,180,	40,	3.0,	Shkozishte ne faqen JP, mali i Tomorrit, pak metra mbi guroren e madhe rruges ne ngjitje te malit nga Policani eshte i dukshem faktori antropogjen, shkemi gelqeror	21		
2, 2,	2012/07/01,	1100,135,	30,	3.0,	Shkozishte ne faqen JP, mali i Tomorrit, pak metra mbi guroren e madhe rruges ne ngjitje te malit nga Policani eshte i dukshem faktori antropogjen, shkemi gelqeror	17		
1, 1,	2012/06/16,	1088,	90,	25,	4.0,	Shkozishte ne faqen JP, mali i Tomorrit, 600m pa shkuar tek gurorja e madhe rruges ne ngjitje te malit nga Policani,shkurret jane xhuxhe, ka aktivitetet kullotjeje, shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe pjerrtas si pllaka te holla	37	
12, 4,	2009/05/14,	800,270,	30,	3.5,	Shkozishte perpara se te hyjme ne lajthishte mbi fshatin Kapinove, shkemi amnor gelqeror, Tomorr	10		
34, 7,	2009/05/13,	860,	90,	35,	1.0,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	21	
30, 3,	2009/05/13,	900,	45,	32,	0.5,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	18	
31, 4,	2009/05/13,	750,315,	30,	1.5,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	20		
33, 6,	2009/05/13,	800,180,	40,	1.3,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	21		
28, 1,	2009/05/13,	800,	90,	40,	1.5,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	44	
29, 2,	2009/05/13,	850,	90,	35,	1.3,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	43	
32, 5,	2009/05/13,	900,270,	30,	1.0,	Dushkaje e perzier, Gelqeror, Tomorr	21		
6, 1,	2008/04/22,	800,360,	45,	1.2,	Dushkaje me Q.frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhetrojana mbi fshatin Bogdan, shkemi amnor Flysh, Tomorr	17		
9, 4,	2008/04/22,	700,	90,	35,	1.0,	Dushkaje me Q.frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe Q. trojana mbi fshatin Bogdan, shkemi amnor Flysh, Tomorr	15	
7, 2,	2008/04/22,	800,	45,	45,	1.5,	Dushkaje me Q.frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe Q. trojana mbi fshatin Bogdan, shkemi amnor Flysh, Tomorr	11	
8, 3,	2008/04/22,	900,360,	45,	1.0,	Dushkaje me Q.frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe Q. trojana mbi fshatin Bogdan, shkemi amnor Flysh, Tomorr	15		
22, 1,	2008/08/10,	730,180,	45,	1.3,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	9		
21, 3,	2008/07/19,	900,135,	35,	1.0,	Dushkaje me Q. frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe trojana mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	16		
24, 3,	2008/08/10,	778,270,	30,	1.5,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	9		
23, 2,	2008/08/10,	752,	90,	45,	1.8,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	13	
4, 1,	2013/05/20,	550,135,	15,	2.0,	Dushkaja, tek Hani i Perisnakes, mali i Tomorrit, pylli i dendur me perzierje dushqesh	37		
17, 4,	2008/05/18,	730,	90,	30,	1.7,	Dushkaje ne Hanin e Perisnakes poshte rruges, shkemi amnor flysh, Tomorr	12	
20, 2,	2008/07/19,	700,270,	30,	1.8,	Dushkaje me Q. frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe trojana mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	22		
19, 1,	2008/07/19,	850,	90,	40,	2.0,	Dushkaje me Q. frainetto, Q. cerris, Q. pubescens dhe trojana mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	21	
16, 2,	2008/05/18,	763,180,	30,	2.0,	Dushkaje ne Hanin e Perisnakes siper rruges, shkemi amnor flysh, Tomorr	19		
15, 3,	2008/05/18,	735,135,	35,	1.0,	Dushkaje ne gjendje shume te mire tek Hani i Perisnakes, shkemi amnor gelqeror, Tomorr	18		
27, 3,	2009/06/07,	825,	90,	35,	1.3,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	18	
18, 2,	2009/05/13,	700,	90,	40,	1.2,	Dushkaje, shkemb amnor flysh, Tomorr	18	
25, 1,	2009/06/07,	700,	45,	30,	1.3,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	26	
26, 2,	2009/06/07,	750,270,	35,	1.5,	Dushkaja e perzier mbi fshatin Bogdan, Flysh, Tomorr	24		

5, 2, 2014/05/25, 700,180, 20, 1.5,	Dushkaja, tek Hani i Perisnakes, mali i Tomorrit, pyllii dendur me perzierje dushqesh	27
11, 1, 2008/05/16, 765,180, 40, 1.7,	Shkozishte -Juniperus ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor Gelqeror, Tomorr	13
13, 3, 2009/05/14, 730, 90, 30, 1.5,	Shkozishte mbi fshatin Kapinove, shkemi amnor gelqeror, Tomorr	22
14, 2, 2008/05/18, 700, 90, 25, 2.0,	Dushkaje e degraduar ne fillim te Hanit te Perisnakes, shkemi amnor flysh, Tomorr	9

Tab. 3. 16: Koka e tabelës fitosociologjike për makien në PKT

Nr. Tabeles ne TWIN	Nr. Rilevimit ne tab.	Viti	Lartesia /det (m)	Kundrejtimi (grade)	Pjerresia (grade)	Lartesia e katit shkurren (m)	Shenime (te mbajtura ne terren)	Nr. Specieve /rilevim
16,	4,	2008,	120,	315,	30,	3.0,	Makie me A.unedo dhe C.cogygria siper fshatit Vodice Shkemi amnor Flysh, Tomorr	15
17,	1,	2008,	180,	225,	40,	3.8,	Makie mbi fshatin Vodice, shkemi amnor konglomerat, Tomorr	14
25,	1,	2008,	,	,	,	3.5,	Makie pa shkuar ne fshatin Karkanjos, shkemi amnor gelqeror, Tomorr	12
18,	1,	2008,	120,	360,	30,	3.3,	Makie tek zona e quajtur kaleva, shkemi amnor sedimentar, Tomorr	13
36,	,	2009,	350,	270,	,	3.8,	Makie mbi fshatin Vodice, shkemi amnor gelqeror, Tomorr	9
32,	1,	2008,	294,	315,	20,	3.0,	Makie me A.unedo, C.cogygria dhe E. arborea ne disa vende ne fshatin Kapinove, shkemi amnor Flysh, Tomorr	17
21,	2,	2008,	55,	135,	30,	3.8,	Makie me A. unedo dhe C. cogygria, shkemi amnor flysh, Tomorr	14
31,	6,	2008,	500,	45,	25,	3.0,	Makie me A.unedo ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor flysh, Tomorr	15
30,	5,	2008,	486,	360,	30,	3.8,	Makie me A.unedo ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor flysh, Tomorr	13
14,	3,	2008,	95,	270,	25,	3.0,	Makie me A.unedo dhe C.cogygria siper fshatit Vodice, Shkemi amnor Flysh, Tomorr	23
13,	2,	2008,	90,	225,	30,	3.0,	Makie me A.unedo dhe C.cogygria siper fshatit Vodice, Shkemi amnor Flysh, Tomorr	18
15,	1,	2008,	291,	270,	35,	3.3,	Makie siper fshatit Vodice, mali i Tomorrit, shkemi amnor flysh	19
34,	3,	2008,	527,	360,	20,	3.8,	Makie me A.unedo, C.cogygria dhe E. arborea ne disa vende ne fshatin Kapinove, shkemi amnor Flysh,	13
12,	1,	2008,	80,	270,	30,	0.0,	Makie me C.cogygria, Shkemi amnor Flysh, Tomorr	16
33,	2,	2008,	394,	315,	25,	3.5,	Makie me A.unedo, C.cogygria dhe E. arborea ne disa vende ne fshatin Kapinove, shkemi amnor Flysh,	17
28,	3,	2008,	290,	90,	30,	4.0,	Makie me A.unedo ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor flysh, Tomorr	7
27,	2,	2008,	285,	90,	30,	4.3,	Makie me A.unedo ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor flysh, Tomorr	14
35,	4,	2008,	588,	90,	30,	3.8,	Makie me A.unedo, C.cogygria dhe E. arborea ne disa vende ne fshatin Kapinove, shkemi amnor Flysh,	13
26,	1,	2008,	175,	360,	35,	3.5,	Makie duke u ngjitur ne fshatin Lybesh, shkemi amnor flysh, Tomorr	12

Mahmutaj E. (2015): Studimi dhe kartografimi i habitateve dhe florës së PK Tomorr

29,	4,	2008,	264,	135,	25,	3.5,	Makie me A.unedo ne fshatin Lybeshe, shkemi amnor flysh, Tomorr	10
20,	1,	2008,	40,	135,	30,	3.8,	Makie A. unedo dhe C. coggyria, mbi fshatin Vodice, shkemi amnor flysh, Tomorr	8
19,	1,	2008,	130,	360,	25,	0.4,	Frigane me A. hermanie tek zona e quajtur Derrasa, shkemi amnor Flysh (pllake guri), Tomorr	18
41,	1,		320,	248,	6,	0.0,	Anthylis dhe Juniperus; Shtufe, Tomorr	16
42,	2,		320,	225,	5,	0.0,	Anthylis dhe Juniperus; Shtufe, Tomorr	21
43,	3,		315,	248,	6,	0.0,	Anthylis dhe Juniper; Shtufe, Tomorr	20
24,	1,	2008,	900,	225,	10,	4.3,	Makie pa shkuar ne fshatin Karkanjos, shkemi amnor flysh, Tomorr	13
4,	4,	2012,	986,	180,	50,	2.0,	Mret dhe Dellinje ne faqen JP,mali i Tomorrit,700m pa vajtur tek gurorja, kodra majtas ne ngjitje nga Policani, shkorrete ne gjendje te mire,shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta	17
6,	1,	2012,	600,	315,	35,	5.0,	Makie, pjesa P e malit, ne ngjitje nga Policani duke marre rrugen e vjeter djathtas, flysh, thatesira e madhe dhe bimesia e varfer	20
2,	2,	2012,	910,	135,	45,	2.0,	Mret dhe Dellinje ne faqen JP,mali i Tomorrit,700m pa vajtur tek gurorja,kodra majtas ne ngjitje nga Policani, shkorrete ne gjendje te mire, shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta	30
3,	3,	2012,	886,	180,	40,	3.0,	Mret dhe Dellinje ne faqen JP,mali i Tomorrit,700m pa vajtur tek gurorja,kodra majtas ne ngjitje nga Policani, shkorrete ne gjendje te mire, shemi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta	17
10,	3,	2014,	414,	90,	35,	4.0,	Makie mesdhetare, mali i Tomorrit, mbi pyllin siper syrit te Kucedres, shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe	29
9,	7,	2014,	465,	135,	35,	1.3,	Mret, siper syrit te Kucedres ne perroin e Bogoves, shoqerim i shendetshem mbi gelqeror,	20
1,	1,	2012,	900,	135,	40,	2.0,	Mret dhe Dellinje, mali i Tomorrit, 700m pa vajtur tek urorja, kodra majtas rruges nga Policani, shkorrete ne gjendje te mire, shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta	32
8,	6,	2014,	400,	180,	40,	1.5,	Mret, siper syrit te Kucedres ne perroin e Bogoves, shoqerim i shendetshem mbi gelqeror,	23
5,	5,	2012,	924,	180,	35,	1.0,	Mret dhe Dellinje ne faqen JP, mali i Tomorrit, 700m pa vajtur tek gurorja,shkorrete ne gjendje te mire,shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta	14
52,	9,		350,	180,	30,	3.8,	Makie me Arbutus unedo dhe Cotynus coggyria, Flysh,Tomorr, Karkanjos	39
48,			300,	225,	25,	3.3,	Makie, Tomorr, Vodice	33
49,	6,		320,	293,	35,	3.5,	Makie me Cotynus coggyria, Flysh,Tomorr, Bogdan-Karkanjos	47
51,	8,		350,	180,	30,	3.8,	Makie me C. coggyria,Flysh, Tomorr, Bogdan-Karkanjos	37
44,	1,		310,	270,	25,	3.3,	Makie, shkemb amnor flysh, Tomorr, Karkanjos	98
45,	2,		300,	293,	25,	4.0,	Makie Arbutus unedo dhe Cotynus coggyria, Tomorr, Kapinove	46
50,	7,		320,	360,	35,	3.8,	Makie me C. coggyria + C.orientalis, Tomorr, Bogdan-Karkanjos	42
40,	4,	2008,	90,	270,	20,	3.3,	Makie me A.unedo dhe C. coggyria mbi fshatin Vodice, Flysh, Tomorr	19
7,	2,	2013,	750,	180,	40,	3.0,	Makie, pjesa J e malit, ne te majte te rruges ne ngjitje nga Policani, flysh, makie tipike	24
46,	3,		450,	338,	30,	3.8,	Makie me Cotynus coggyria, Arbutus unedo Tomorr, Kapinove	29
39,	3,	2008,	75,	270,	15,	3.5,	Makie me A.unedo dhe C. coggyria mbi fshatin Vodice, Flysh, Tomorr	17
11,	4,	2014,	356,	135,	45,	3.0,	Makie mesdhetare, mbi pyllin siper syrit te Kucedres,shkemi gelqeror i dale ne siperfaqe	18
47,	4,		350,	23,	30,	4.0,	Makie me Arbutus unedo dhe Cotynus coggyria, Tomorr, Kapinove	35
37,	1,	2008,	65,	225,	25,	3.7,	Makie me A.unedo dhe C. coggyria mbi fshatin Vodice, Flysh, Tomorr	13
38,	2,	2008,	80,	270,	20,	3.5,	Makie me A.unedo dhe C. coggyria mbi fshatin Vodice, Flysh, Tomorr	15

Tab. 3. 18: Koka e tabelës fitosociologjike për rrobullishtet në PKT

Nr. Tabeles ne TWIN	Nr. Rilevimit ne tab.	Viti	Lartesia /det (m)	Kundrejtimi (grade)	Pjerrësia (grade)	Shenime (te mbajtura ne terren)	
223,	,	, 1700,	270,	30,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Senecioni-Pinetum leucoermis Fuk, Tomorr	
28,	4,	, 1300,	135,	10,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Senecioni-Pinetum leucoermis Fuk, Tomorr	
29,	5,	, 1500,	180,	20,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Senecioni-Pinetum leurmis Fuk, Tomorr	
31,	1,	, 1700,	90,	5,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodermis- anium macrorrhizum, Tomorr	
32,	2,	, 1800,	135,	10,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodermis- Geranium macrorrhizum, Tomorr	
33,	3,	, 1900,	180,	20,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodermis- Geranium macrorrhizum, Tomorr	
40,	11,	, 1500,	135,	30,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodercum M.Jank, Tomorr /Orig. number=14	
41,	12,	, 1800,	225,	40,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodercum M.Jank, Tomorr /Orig. number=15	
38,	15,	, 1600,	360,	15,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Fageto-Pinetum leucodermis M.Jank, Tomorr /Orig. number=3	
9,	10,	, 1300,	180,	30,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodercum M.Jank, Tomorr /Orig. number=13	
34,	3,	, 1800,	360,	50,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodermis-Palulectorum M.Jank, Tomorr	
2,	32,	2012,	1817,	135,	45,	P.leucodermis	- ne faqen L te PKT mbi Tegene, shkemb gelqeror ne forme zalli apo blloqesh te medhenj
1,	32,	2012,	1695,	135,	65,	P.leucodermis	- ne faqen L te PKT mbi Tegene, shkemb gelqeror ne forme zalli apo blloqesh te medhenj
4,	35,	2013,	1449,	270,	35,	P.leucodermis	- ne faqen V-VP te PKT, shkemb gelqeror qe shume rralle del ne siperfaqe, GPS047
7,	38,	2013,	1613,	45,	35,	P.leucodermis	- ne faqen V-VP te PKT, shkemb gelqeror qe shume rralle del ne siperfaqe, si GPS047
6,	37,	2013,	1493,	360,	30,	P.leucodermis	- ne faqen V-VP te PKT,shkemb gelqeror qe shume rralle del ne siperfaqe, GPS051
5,	36,	2013,	1594,	360,	25,	P.leucodermis	- ne faqen V-VP te PKT, shkemb gelqeror qe shume rralle del ne siperfaqe, GPS048
8,	39,	2013,	1502,	360,	30,	P.leucodermis	- ne faqen VP te PKT, shkembi i madh qe te nxjerr tek lugu,shkembi gelqeror
13,	95,	2014,	1156,	90,	25,	P.leucodermis	- siper zallit te Dardhes ne PKT, pylli ne pergjithesi ne gjendje te mire, zona e pasur me burime ujore dhe rreke ujore, shkembi gelqeror por jo i dale ne siperfaqe
9,	40,	2013,	1079,	360,	18,	P.leucodermis	- ne faqen VP te PKT, siper zallit te Dardhes, shkembi gelqeror, GPS022
10,	41,	2013,	1158,	315,	15,	P.leucodermis	- ne faqen VP te PKT, nen shkemb in e kalase se Tomorrit, shkembi gelqeror, GPS025
3,	34,	2013,	1343,	90,	25,	P.leucodermis	- ne faqen L te PKT, siper perroit, shkembi gelqeror, GPS026
12,	94,	2014,	1038,	225,	15,	P.leucodermis	- rruges per te shkuar tek Kalaja e Tomorrit, siper zallit te Dardhes, shkembi gelqeror
36,	13,	2014,	1200,	,10,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Fageto-Pinetum leucodermis M.Jank, Tomorr /Orig. number=1	
37,	14,	, 1500,	180,	,10,	P.leucodermis	- nga J.V, Gelqeror, Fageto-Pinetum leucodermis M.Jank, Tomorr /Orig. number=2	
24,	13,	2008,	1600,	270,	45,	P. leucodermis	mbi fshatin Dardhe, shkembi amnor gelqeror, Tomorr
26,	2,	2008,	1100,	270,	40,	P. leucodermis	prane Kalase se Tomorrit, gelqeror, Tomorr
27,	3,	2008,	1152,	90,	35,	P. leucodermis	prane Kalase se Tomorrit, gelqeror, Tomorr

23, 2, 2008, 1500, 225, 45, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
22, 1, 2008, 1200, 270, 35, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
21, 3, 2008, 900, 270, 15, P. leucodermis ne fshatin Lybeshe, shkempi amnor Flysh, Tomorr
17, 5, 2008, 1700, 360, 50, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
25, 1, 2008, 1000, 270, 40, P. leucodermis prane Kalase se Tomorrit, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
14, 2, 2008, 1300, 360, 30, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor sedimentar, Tomorr
16, 4, 2008, 1400, 45, 33, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
15, 3, 2008, 1300, 45, 30, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor gelqeror, Tomorr
35, 1, , 1400, 270, 35, P. leucodermis - nga J.V, Gelqeror, Pinetum leucodermis-Palulectorum M.Jank, Tomorr
18, 6, 2008, 1000, 270, 25, P. leucodermis mbi fshatin Dardhe, shkempi amnor flysh, Tomorr
20, 2, 2008, 912, 225, 20, P. leucodermis ne fshatin Lybeshe, shkempi amnor Flysh, Tomorr
19, 1, 2008, 818, 270, 15, P. leucodermis e Carpinus me J. oxycedrus ne fshatin Lybeshe, shkempi amnor Flysh, Tomorr
11, 1, 2013, 1033, 270, 20, Venje, faqja VP ne PKT, shkempi gelqeror i dale ne siperfaqe si pllaka te pjerreta si te prera me thike

Përmbledhje

Qëllimi i këtij studimi ishte identifikimi i vlerave natyrore dhe shkencore të Parkut Kombëtar të Tomorrit (PKT), nëpërmjet grumbullimit, përpunimit të të dhënave, dhe studimit të florës, bimësisë dhe habitateve të zonës. Ai u realizua përgjatë viteve 2011 – 2014, dhe e identifikon PKT si një zonë mjaft interesante dhe të pasur në florë e bimësi. Në përfundim të këtij studimi regjistrohen 952 taksonë bimore, prej të cilave 6 specie endemike, 12 subendemike të vendit kryesisht me Greqinë, 89 endemike të Ballkanit, 4 elementë të florës alpine dhe që përcaktojnë kufirin jug-perëndimor të përhapjes së tyre në Shqipëri dhe 247 specie me vlera ekonomike. 21 habitate identifikohen dhe përshkruhen për PKT, prej të cilave 14 janë habitate të Natura 2000, dhe ndër to 2 janë habitate parësorë.

Hartat e përhapjes së specieve endemike, subendemike, habitateve të zonës si dhe faktorëve të rrezikut janë kontribut i këtij studimi, dhe janë përshkruar faktorët e kërcënimit për humbjen e biodiversitetit në zonë.

Fjalë kyçe: Parku Kombëtar Tomorr, kartografim, flora, habitate, bimësia, lista e kuqe, Natura 2000

Abstract

The aim of this study was to identify natural and scientific values of Tomorri National Park (TNP), through collection and analyses of data related to flora, vegetation and habitats in the area. It was undertaken between 2011 – 2014 and identifies TNP as an interesting area very rich in flora and vegetation. There are 952 plant species, among which 6 Albanian endemics, 12 subendemics mainly with Greece and 89 Balkan endemics. 247 species have different economic values, and 4 species represent alpine flora also the south – western boarder of their distribution in the country. There are 21 different habitats listed for TNP, 14 of which are Natura 2000 habitats and among them 2 are priority habitats. A summary of factors which threat loss of biodiversity in the area is described.

Distribution maps of endemics, subendemics, habitats and risk factors are a contribution of this study.

Key words: Tomorri National park, mapping, flora, habitats, vegetation, red list, Natura 2000